

14—15 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 14 maj

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Hermansson i anledning av sammanslagningar av försäkrings- företag	5
herr Vigelsbo ang. mentalsjukhuspatienternas familjevård.....	13
herr Johansson i Norrköping ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag.....	15
Svar på frågor av:	
fröken Wetterström ang. åtgärder mot försäljning av bilar till ungdom som saknar körkort.....	24
herr Larsson i Hedenäset ang. byggandet av en bro över Torne älv vid Övertorneå.....	25
Svar på interpellationer av:	
herr Berglund ang. utredningen rörande kanalleden Vänern— Vättern.....	26
herr Carlsson i Huskvarna ang. rabatterade järnvägsresor för folk- pensionärer.....	29
herr Rimmerfors ang. trossamfundens vigselrätt.....	31
herr Wennerfors ang. en utvidgad brottsförebyggande verksamhet inom skolans ram.....	33

Onsdagen den 15 maj fm.

Granskning av statsrådsprotokollen:

Undersökning angående handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t.....	40
Tidpunkten för kungörande av allmänna författningar.....	48
Riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främ- mande makt.....	48
Exportlicenser för krigsmateriel.....	53

	Sid.
Av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor. .	57
Riksbankschefens förordnande som postbanksfullmäktig.	68
Handläggningen av två ärenden om statsbidrag åt ungdomsorga- nisationer.	70
Ensamrätt för Svenska Reproduktions AB att trycka särtryck.	75
Vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av valkrets- indelningen i Kalmar läns norra landstingskommun.	80
Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m., tillika svar på interpellationer av herr Gustafsson i Borås ang. avveckling av spritförsäljningen på SAS:s flygplan i internordisk trafik, herr Nelander ang. åtgärder i syfte att hindra ungdomar att införa sprit från utlandet och herr Wiklund ang. ytterligare åtgärder av nykter- hetspolitisk natur	95

Onsdagen den 15 maj em.

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m. (forts.)	117
Fackrepresentationen i skolstyrelserna.	134
Ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk.	137
Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.	142
Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader.	152
Vidgad rätt för jordbrukare och rörelseidkare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning å maskiner och inventarier. .	159
Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning.	162
Stöd till barnstugor m. m.	171

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 15 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 84, ang. anslag till bidrag till De blindas förening (gemensam omröstning).	38
— nr 94, ang. anslag till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar och Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Omkost- nader (gemensam omröstning).	38
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 9, ang. granskning av de i stats- rådet förda protokoll.	40

Onsdagen den 15 maj em.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 41, om ändring i rusdrycksförsälj- ningsförordningen, m. m.	117
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. fackrepresentationen i skolstyrelserna.	134

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 93, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (kommunikationsdepartementet).....	136
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 20, om ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk.....	137
— nr 25, ang. vissa åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.....	142
— nr 26, om rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader	152
— nr 27, om vidgad rätt för jordbrukare och rörelseidkare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning å maskiner och inventarier.....	159
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 12, om vidgning av kommunernas bestämmanderätt över hamntaxorna.....	162
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 85, ang. den försvarsmedicinska forskningens organisation m. m. (ecklesiastikdepartementet).....	162
— nr 86, ang. den försvarsmedicinska forskningens organisation m. m. (försvarsdepartementet).....	162
— nr 87, om upprättande av en särskild exportmarknadsberedning.	162
— nr 88, ang. stöd till barnstugor m. m.....	171
— nr 89, ang. vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.....	189
— nr 90, ang. försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom.....	189
Val av fullmäktige och suppleanter i riksbanken och riksgäldskontoret samt ledamot jämte suppleant i styrelsen för riksdagsbiblioteket.	189

Tisdagen den 14 maj

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollen för den 7 och den 8 innevarande maj.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Larsson i Borrbý, som vid kammarens sammanträde den 7 innevarande maj med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på interpellation i anledning av sammanslagningar av försäkringsföretag

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Hermansson frågat hur jag ser på vissa företeelser inom försäkringsväsendet, däribland koncentrationstendenserna, och huruvida jag ämnar — eventuellt genom statlig utredning — ompröva försäkringsväsendets organisation och ställning.

Jag vill svara följande:

Utvecklingen mot större enheter inom försäkringsbranschen överensstämmer med lagstiftningens intentioner och får, allmänt sett, anses vara av värde från försäkringstagsarsynpunkt. De stora företagsenheterna ger nämligen förutsättningar för rationaliseringar och besparingar, som bör komma försäkringstagarna till godo.

Jag är medveten om att en långt gående företagskoncentration kan leda till en från allmän synpunkt skadlig in-

skränkning i konkurrensen. Skulle utvecklingen gå därhän, är jag beredd att vidta erforderliga åtgärder. Jag förutsätter, att försäkringsinspektionen liksom hittills med uppmärksamhet följer utvecklingen och tar de initiativ som är påkallade av försäkringstagarnas intressen.

Samhället har, i första hand genom försäkringslagstiftningen, ett starkt inflytande över försäkringsföretagens placeringar, och kapitalkoncentrationen inom branschen torde därför för närvarande inte medföra faror från allmän synpunkt. Vidare får utredningen rörande ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet förutsättas undersöka olika finansintressens engagemang inom försäkringsområdet. Någon särskild undersökning av frågan härom synes mig därför inte erforderlig.

Inom försäkringsbranschen har träffats överenskommelse om förbud mot viss sammankoppling av lån och försäkringsanskaffning. För närvarande pågår en översyn av anskaffningsöverenskommelserna i kontakt med försäkringsinspektionen. Skulle behöriga önskemål inte tillgodoses vid utformningen av försäkringsbolagens överenskommelser, ankommer det på försäkringsinspektionen att hos Kungl. Maj:t aktualisera frågan om särskilda bestämmelser angående anskaffningsverksamheten.

I övrigt vill jag erinra om att riksdagen så sent som för något mer än ett år sedan tog ställning till lagstiftningen om de enskilda svenska försäkringsbolagens verksamhet. Utvecklingen under tiden därefter kan inte sägas ge anledning till någon omorganisation av försäkringsväsendet eller allmän översyn av tillsynslagstiftningen på området.

Svar på interpellation i anledning av sammanslagningar av försäkringsföretag

Med det anförda, herr talman, får interpellationen anses besvarad.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på de frågor jag ställde till honom den 22 februari. Denna erinran om datum sker inte för att klagat över att svaret har dröjt. Det handlar här om långsiktiga problem, vilka ingalunda har lösts under mellantiden.

Den 22 februari 1963 är emellertid ett viktigt datum i det svenska försäkringsväsendets historia. Det var den dag då Sveriges genom tiderna största försäkringsfusion meddelades till allmänheten. Det är allmänt bekant att koncentrationsprocessen inom det privata försäkringsväsendet under de senaste åren gått i ett mycket snabbt tempo. Hela antalet svenska försäkringsbolag uppgår visserligen fortfarande till över 1 000, men en helt övervägande del av försäkringsverksamheten är koncentrerad till ett fåtal koncerner och storbolag. De 20 största enheterna svarade förra året för inte mindre än 92,5 procent av alla svenska bolags premieinkomster i direkt försäkring i Sverige. 95,4 procent av samtliga bolags tillgångar omhänderhas av de 20 största koncernerna och bolagen.

Men också inom denna begränsade grupp dominerar ett fåtal enheter. De fem största bolagen hade i runt tal 60 procent av alla premieinkomster, och omkring 70 procent av samtliga bolags-tillgångar låg hos fem stora, SPP, Skandiabolagen, Thule, Svenska Liv-Hansa och Framtiden. Samarbetet i tarifför-eningarna ökar den faktiska koncentrationen.

Skandiakoncernen har under de senaste åren slukat en rad andra försäkringskoncerner och bolag. Sedan 1960 har anslutits Svea-Nornan-koncernen, Skåne-koncernen och Öresundsbolagen.

År 1963 var det Thule-koncernens tur. Den nya försäkringsgiganten beräknas enligt pressuppgifter få 40 procent av alla livförsäkringar och 38 procent av alla sakförsäkringar i landet. Den största konkurrenten, Folksam, är bara tredjedelen så stor.

Jättefusionen gav kraftigt eko i pressen. Från olika håll påtalades den maktkoncentration, som sammanslagningen medförde. Enligt Stockholms-Tidningen hade försäkringsinspektionens chef ställt sig positiv till sammanslagningen. Finansministern ställde sig neutral.

Att få klarhet om regeringens syn på dessa frågor var ett av motiven för min interpellation. Finansministern svarar nu att utvecklingen mot större enheter inom försäkringsbranschen allmänt sett är av värde, eftersom de större företagsenheterna ger förutsättningar för rationaliseringar och besparingar, som bör komma försäkringstagarna till godo. Någon skadlig inskränkning i konkurrensen anser finansministern tydligen ännu inte föreligga.

Det är rätt klart att stordrift inom försäkringsbranschen liksom på andra områden ger möjlighet till kostnadssänkningar. Om dessa möjligheter verkligen utnyttjats förefaller emellertid vara oklart. Bortsett härifrån är säkerligen koncentrationsprocessen svår att hejda, här liksom på andra områden av näringslivet. Jag har i ett par arbeten sökt skildra dessa tendenser till koncentration, storföretag, monopol och storfinans i vårt land. Arbetet med detta material har lett till att jag anser att det är nödvändigt att starkare betona kapital- och maktkoncentrationens betydelse än vad finansministern gör i sitt interpellationssvar. Det gäller här inte endast koncentrationen inom själva försäkringsbranschen utan också den ytterligare maktsamling, som sker genom att de stora försäkringskoncernerna i sin tur är llerade med storbankerna.

Tillräckligt är bekant om denna union för att vi skall kunna bedöma förhållan-

Svar på interpellation i anledning av sammanslagningar av försäkringsföretag

dena i stort. Det handlar om avgörande positioner för storfinansen. Dessa försvagas inte nämnvärt av de regler samhället har uppställt för försäkringsbolagens placeringar. Kontrollen över dessa väldiga kapitalbelopp — enbart inom Skandiakoncernen finns nu dubbelt så mycket pengar som hittills i ATP-fonderna — ger begränsade finansintressen en utomordentligt stor makt som är en hårdhänt realitet.

Det är egentligen förvånande att storbankerna vill utmana allmänheten på sätt som sker genom att låta sina representanter så stort dominera försäkringskoncernernas styrelser. I Skandiakoncernens ledning finns exempelvis representanter för inte mindre än fem banker: Skandinaviska banken, Stockholms enskilda bank, Svenska handelsbanken, Sundsvallsbanken och Skånska banken. Inte mindre än 14 av de 19 ledamöterna där är direkt knutna till storfinansen.

Det är ingen överdrift att säga att storbanker och storindustri har makten i de stora privata försäkringsbolagen. I SPP har exempelvis arbetsgivarerna 24 representanter mot arbetstagarernas 18, trots att det egentligen helt och hållet är löntagarnas pengar som tillföres bolaget. På bolagsstämmorna sitter storbankernas representanter med kontrollposterna av aktier. Talet om att de många små aktieägarna t. ex. i fråga om Skandiakoncernen skulle ha något inflytande vederläggs effektivt av uppgifter om hur det faktiskt går till på årsstämmorna och vilka som sitter i styrelsen.

Man måste ställa frågan: Varför skall inte försäkringstagarna ha det avgörande inflytandet över alla försäkringsbolag? Det är ju de som äger tillgångarna och borde därmed också vara utslagsgivande. Men nu kan storfinansen utnyttja dessa tillgångar för sin maktutövning som är odemokratisk och skadlig, även om finansministern inte för närvarande i försäkringskoncentratio-

nen vill se några faror ur allmän synpunkt.

Om vi inte på annat sätt kan få en verkligt demokratisk kontroll över försäkringsbolagen och deras miljardtillgångar måste man enligt min mening på nytt ta upp frågan om ett förstärkt utövande av den privata försäkringsverksamheten. Alla tycks vara överens om att stordrift på detta område ger fördelar. Det finns därför all anledning att rationalisera verksamheten så att man får en förnuftig organisationsform. Försäkringsbranschen är för länge sedan mogen för samhällsövertagande. Stora belopp skulle kunna sparas om försäkringsskyddet kunde ordnas på icke-kommersiell basis och utan hänsynstagande till storfinansens intressen.

Finansministern hänvisar i sitt svar till koncentrationsutredningen. Den kan säkert ge mera material för att belysa finansintressenas spel på detta område. Men redan vad som nu är bekant borde ge anledning till ingripanden av statsmakterna för att hindra att medborgarnas strävan att skaffa sig försäkringsskydd utnyttjas för att stärka det ekonomiska fåtalsväldet.

Folksamchefen Seved Apelqvist gav nyligen ut en liten skrift om förhållandena inom försäkringsverksamheten. Apelqvist, som väl får anses vara initierad, kritiserar i skriften bl. a. flerårsavtalen — vart tog förresten den av 1962 års riksdag begärda utredningen om dessa vägen?, den osunda kombinationen av lån och försäkring, tvångsdirigeringen av försäkringarna, t. ex. arbetargrupplivförsäkringen, och den verksamhet där »samordnade bank-, försäkrings- och företagarintressen genom olika åtgärder försöker sätta priset på försäkringen som konkurrensfaktor ur spel». Direktör Apelqvist sammanfattar sina synpunkter på följande sätt:

»Om de företeelser, som jag i det föregående berört, accepteras och omhuldas inom försäkringsväsendet, anser jag det naturligt att vi får nya statliga

Svar på interpellation i anledning av sammanslagningar av försäkringsföretag

utredningar om försäkringsväsendets organisation. Dessa utredningar kan i så fall lätt leda fram till en skärpt tillsyn och kontroll, vars karaktär blir sådan att ett förstatligande är att föredra.»

Finansministern vill för dagen inte vidta några åtgärder, vare sig i form av utredningar eller direkta ingripanden. Jag vill fråga honom: Är inte denna skarpa kritik från Folksamchefen riktig och berättigad? Leder den inte logiskt fram till att bestämda åtgärder måste vidtas av statsmakterna? Om koncentrationsutredningen finner att finansintressena spelar stor roll inom försäkringsverksamheten, är finansministern då beredd att ta initiativ för att säkra ett avgörande demokratiskt inflytande över försäkringsföretagen?

På en av de punkter som jag har tagit upp i min interpellation ger finansministern ett svar som kan vara positivt. Han erinrar om den översyn av anskaffningsbestämmelserna som pågår i samverkan med försäkringsinspektionen. I sammanhanget meddelas att en överenskommelse träffats inom försäkringsbranschen om förbud mot viss sammankoppling av lån och försäkringsanskaffning. Jag måste emellertid fråga: Avses här någon ytterligare överenskommelse utöver den som träffades redan den 24 november 1961? Denna innebar ju att bolag icke såsom villkor för lån kan fordra att försäkring överflyttas från annat bolag till långivaren. Däremot innebär överenskommelsen inte att kombinationer av lån och försäkring över huvud taget utesluts. Denna osunda verksamhet frodas alltså fortfarande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag vill inte låta detta inlägg stå oemotsagt. Inlägget vittnar om att interpellanten dragit slutsatser litet för snabbt beträffande ett problem som bör behandlas mera utförligt.

Det är väl inget tvivel om att det inom

försäkringsbranschen liksom på alla andra områden råder konkurrens, och utvecklingen ger vid handen att större och mera rationellt drivna företag har bättre möjligheter att hävda sig. Jag vill inte låta bilan falla över alla småföretag. Det finns motiv även för deras existens, men på det hela taget gäller här liksom annorstädes den ekonomiska lagen att de större företagen arbetar rationellare och bättre. Och det är detta vi har att sträva efter för konsumenten-försäkringstagarens skull. Den hårdare konkurrens vi kunnat iakta har helt enkelt pressat fram en fusionering av många tidigare för små företag. Naturligtvis har också europamarknadsperspektivet spelat en viss roll. För den händelse vi får en integrerad marknad är ju inte heller försäkringsbranschen något skyddat område utan får då slåss med de stora världsomspännande eller i varje fall kontinentomspännande koncernerna.

Jag tror också att försäkringsverksamheten lämpar sig ganska väl för en rationell stordrift. Det är bekant för alla som har intresserat sig för dessa frågor att man mer och mer har byggt ut automatiseringen på de stora kontoren med dyrbara datamaskinanläggningar och liknande attiraljer. Sådana utgifter har det lilla företaget svårt att ta på sig, men för det stora företaget är de naturligtvis en riktig investering i syfte att förbilliga och rationalisera verksamheten. De stora företagen har också möjligheter att skaffa sig den specialiserade arbetskraft som är erforderlig på detta område i den nuvarande utvecklingen.

Fusioneringarna har sina positiva sidor också om man ser på fältorganisationen. Det kan inte vara riktigt att alltför många små företag bygger upp konkurrerande fältorganisationer, där ombuden springer omkring varandra och slåss om samma presumtiva försäkringstagare. Jag har personligen den uppfattningen att fältorganisationen inte arbetar rationellt sett ur samhälls-

Svar på interpellation i anledning av sammanslagningar av försäkringsföretag

ekonomisk synpunkt. För många människor slåss om försäkringslagarna på samma områden. Om denna organisation i någon mån kan effektiviseras, tror jag att det ligger något positivt i fusioneringarna.

Jag tror inte att man i dagens läge kan säga att fusioneringarna har gått så långt att det uppstått risker för konkurrensen och för en sund utveckling. Interpellanten citerade några uttalanden ur Folksamchefen Seved Apelqvists broschyr och talade om den skarpa kritik som där kan utläsas mot fusioneringarna. Det är riktigt att Seved Apelqvist har kritiserat vissa inslag i utvecklingen, nämligen införandet av flerårskontrakt och det sammankopplande av lån och försäkring som man kunnat iaktta under senare år. I själva huvudfrågan däremot har Seved Apelqvist uttalat sig med mycket större försiktighet än vad som framgår av interpellantens inlägg. I den ifrågavarande broschyren, som åberopades både i interpellationen och i det senaste inlägget, heter det:

»I statistiken räknar man med mer än ett tusental försäkringsbolag. I själva verket ligger mer än 90 procent av försäkringsverksamheten hos ett tiotal stora försäkringskoncerner. Ett påpekande som inte utesluter att en ytterligare företagskoncentration kan vara till gagn för konsumenterna. Utvecklingen sedan 1945 har inneburit, att verksamheten i allt större utsträckning kommit att koncentreras till de stora försäkringskoncernerna. Detta är ett resultat bl. a. av olika sammanslagningar av bolag och koncerner, s. k. fusioner. De stora företagens ökade betydelse beror dock inte bara på fusioner utan de har även procentuellt ökat sin premieinkomst mera än de mindre bolagen.» De har följaktligen i konkurrensen visat sig vara slagkraftigare. Direktör Apelqvist fortsätter:

»En ökad företagskoncentration är ur försäkringstagsarsynpunkt önskvärd endast under förutsättning att den inte le-

der till monopol eller otillbörlig dirigering från intressen utanför försäkringsvärlden. Risk för monopol är dock obefintlig, eftersom det är fullkomligt uteslutet att Folksam genom fusionering någonsin förlorar sin självständiga karaktär och sin rörelsefrihet. Man kan som allmän slutsats om konkurrenssituationen på försäkringsområdet säga att den utgör ett utmärkt exempel på en för konsumenterna gynnsam situation.»

Och vidare: »Försäkringsrörelsen i Sverige är — främst tack vare konkurrens från Folksam — ingen gynnsam marknad för monopol och karteller. Premierna har pressats till en nivå, som är påfrestande även för de bäst rustade.»

Detta är vad Seved Apelqvist säger i själva huvudfrågan, som gäller risken för monopolisering och konkurrensbegränsning. Onekligen ger detta uttalande en mera nyanserad bild av Seved Apelqvists uppfattning än den som kammarledamöterna fått genom herr Hermanssons inlägg.

Dessutom vore denna debatt inte fullständig om jag inte erinrade om den begränsning av bolagens verksamhet som sker tack vare det allmännas kontroll. Denna kontroll genom lagstiftning och genom försäkringsinspektionen är ganska rigorös. Det finns t. ex. regler för medelsplaceringen. Det är liv- och sjukförsäkringsbolag som har de största placeringarna, förvaltar de ojämförligt största kapitaltillgångarna. Av en total kapitalmedelsförvaltning på 18,5 miljarder kronor ligger 15 miljarder på liv- och sjukförsäkringssidan. Försäkringsinspektionen har lämnat följande uppgifter om dessa placeringar: Av de förvaltade tillgångarna vid utgången av 1961 låg 38,6 procent på statsobligationer och bostadsobligationer, 33,8 procent på svenska inteckningslån, 9,6 procent på kommunlån, 5 procent på fastigheter, 4,7 procent på aktier, 3 procent på förlagsbevis och andra värdehandlingar, 1,8 procent på kontanta medel och banktillgodohavanden samt 3,5 pro-

Svar på interpellation i anledning av sammanslagningar av försäkringsföretag

cent på lån mot säkerhet i försäkringsbrev.

Detta ger en klar bild av hur hårt bundna bolagen är av den lagstiftning som finns beträffande dessa kapitalinstitutets placeringsmöjligheter. De tvingas att sätta försäkringstagarnas pengar i statsobligationer och bostadsobligationer, i kommunlån och i fastigheter där de har inteckningssäkerhet. Inslaget av spekulation i dessa placeringar rör sig inte om mera än 5 procent av medlen. Banksättningarna tar ungefär 3,5 procent. Man har ju inte så stor glädje av att vara storfinansierad och att sitta i dessa företags styrelser, om man är så bunden när det gäller placeringsmöjligheterna som man onekligen är. Detta bör i rättvisans namn också framhållas. Storfinansens män kan inte sitta och spekulera efter eget huvud med de 18,5 miljarder kronor som dessa kapitalinstitut förvaltar.

Interpellanten gjorde en jämförelse mellan dessa kapitalinstitut och ATP-fonderna. Det är riktigt att ATP i dag blir den mindre parten vid en sådan jämförelse, men allt talar ju för att bilden kommer att förändras radikalt. Redan 1970 kommer ATP sannolikt att vara en större kapitalmedelsförvaltare än hela det svenska försäkringsväsendet sammanlagt. Om man alltså studerar problemet på ett mera nyanserat sätt, måste man konstatera att det är överord att beskriva läget så som interpellanten nyss gjorde.

Interpellanten berörde också några detaljfrågor i interpellationen, som jag skall be att få säga några ord om; det var kanske inte några så små detaljer. Systemet med s. k. flerårskontrakt gillas varken av andra lagutskottet, riksdagen eller försäkringsinspektionen. När riksdagen underströk andra lagutskottets uttalande 1962 att det var lämpligt att se över dessa flerårsavtal som inte är så förmånliga ur försäkringstagarens synpunkt — han kan inte mäla sig fri från avtalet förrän avtalstiden

gått till ända, även om hans situation så skulle motivera — fick Kungl. Maj:t anledning att se närmare på denna fråga. Den är emellertid föremål för en nordisk debatt, eftersom den ligger inom den samordnade nordiska lagstiftning som även inkluderar försäkringsväsendet.

I de diskussioner vi fört med våra nordiska grannländers representanter har man från finsk och norsk sida sagt att man inte överväger några åtgärder för att begränsa möjligheterna till tecknande av flerårskontrakt. I Danmark är man på det klara med att detta inte är någon lyckad försäkringsform, men man säger att man inte vill angripa problemet med mindre man gör en allmän översikt av försäkringsavtalslagen, och man har inte för avsikt att under den närmaste tiden ta upp denna större fråga. Under dessa förhållanden har vi konstaterat att det på det nordiska planet i varje fall inte omedelbart går att komma fram till en ensartad lagstiftning.

Under sådana förhållanden är frågan om vi skall bryta oss ur det nordiska samarbetet och införa speciella bestämmelser för Sveriges del. Regeringen har inte tagit definitiv ställning till den frågan och därför kan jag inte ge interpellanten någon upplysning på den punkten. Jag har bara refererat sakförhållandet.

Den andra frågan gäller sambandet mellan lån och försäkring i fråga om vilket man från vissa försäkringsbolags sida sagt: Förutsättningen för att vi skall lämna lån är att ni placerar era försäkringar i bolaget. Detta uttalande är kanske inte så populärt i dag, då kapitalmarknaden är annorlunda än för tre, fyra år sedan, men jag är medveten om att den situationen åter kan inträda att vi har en mycket knapp kapitalmarknad. Nyssnämnda uttalande har emellertid uppmärksamats, och det finns en överenskommelse mellan försäkringsbolagens riksorganisation som ingriper i begränsande riktning i fråga om den-

Svar på interpellation i anledning av sammanslagningar av försäkringsföretag

na sammankoppling. Försäkringsinspektionen har inte ansett att den överenskommelsen är tillfredsställande utan håller för närvarande på att förhandla med försäkringsbolagen om en skärpning härvidlag, så att man inte behöver ha denna sammankoppling av lån och försäkring. Då jag hoppas att vi även i fortsättningen skall kunna räkna med en bättre funktionerande kapitalmarknad, blir ju intresset för detta tvilling-skap inte markerat på samma sätt i fortsättningen.

Ja, herr talman, interpellantens inlägg gav mig anledning att göra detta kompletterande uttalande.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag befinner mig i den angenäma situationen att jag kan tacka en gång till och ännu mera hjärtligt, ty detta inlägg av finansministern var betydligt mera innehållsrikt och utförligt än svaret.

Särskilt är jag tacksam för de upplysningar han gett med anledning av de konkreta frågor jag ställt i fråga om flerårsavtal och kombinationen av lån och försäkring. Om den saken fick vi veta mera än i interpellationssvaret. Där uppgavs att det träffats en överenskommelse inom försäkringsbranschen om förbud mot *viss* sammankoppling mellan lån och försäkringsanskaffning. Det är glädjande att försäkringsinspektionen nu försöker se till att det blir en bättre ordning på detta område.

Apelqvists bok hade finansministern och jag kunnat läsa ganska länge ur på var sin sida om mikrofonen och hitta uttalanden som stöder såväl min uppfattning som finansministerns. Jag tycker emellertid att finansministern var ännu mera ensidig än jag i sina urval ur boken. Han hoppade över både början och slutet av vissa avsnitt i Apelqvists bok. Jag måste därför till protokollet läsa in hela det avsnitt han citerade för att ge mera rättvisa åt detta.

På sid. 31 står det: »Det är inte alldeles uteslutet att olika mäktiga finans- och storindustriintressen kommer att dominera och dirigera vissa stora försäkringskoncerner. Som bekant finner privatkapitalet alltid vägar för att på det ena eller andra sättet begränsa den fria tävlan mellan olika företagsformer, som gör ett enskilt näringsliv berättigat.» Detta läste inte finansministern upp utan han citerade endast det följande:

»Försäkringsrörelsen i Sverige är — främst tack vare konkurrensen från Folksam — ingen gynnsam marknad för monopol och karteller. Premierna har pressats till en nivå, som är påfrestande även för de bäst rustade.» Med detta slutade finansministern att citera men Apelqvist fortsätter: »Det förefaller nu som om samordnade bank-, försäkrings- och företagarintressen genom olika åtgärder försöker sätta priset på försäkringen som konkurrensfaktor ur spel.»

Det finns, tycker jag, mera av kritik i dessa avsnitt om förhållandena inom försäkringsbranschen än finansministern vill ge sken av. Men det är möjligt att vår ömsesidiga uppläsning av citat kan ge en fullständig bild av Apelqvists ståndpunkt.

Jag är alldeles överens med finansministern om att försäkringsbranschen är mogen för rationell stordrift. Användning av elektronhjärnor, rationalisering av fältarbetet o. s. v. kan bli möjlig genom mera rationellt uppbyggda storföretag.

Men som jag sade i mitt första inlägg tycker jag att den utvecklingen med fördel kunde gå längre, så att vi får ett försäkringsskydd som är ordnat av samhället och så att medborgarnas intresse av att skaffa sig ett fullständigt försäkringsskydd inte skall kunna utnyttjas av privata profitintressen. Det är för övrigt inte de små företagen som slagits ut under den senaste tiden. De finns kvar och frodas alltjämt; jag vet inte hur de klarar sig, men de har inte försvunnit. Vad som har hänt är att ett antal av de

Svar på interpellation i anledning av sammanslagningar av försäkringsföretag

stora försäkringsbolagen har slagits samman mycket hårdhänt. Det är alltså i toppen det blivit fusionering. Det är möjligt att det nu är en hårdare konkurrens, men det är svårt att bedöma.

Ordet »hårdare» är diskutabelt och konkurrensen finner numera nya uttryck som gör det svårt att sammanfatta ett omdöme i en formel. Men i så fall har ju denna hårdare konkurrens lett fram till en fusionering av företag, vilket skapat mycket större enheter och därmed ökat risken för att konkurrensen skall försvinna. Detta är emellertid ett problem som vi, som jag förut påpekat, har inom hela samhällsekonomin och vi kan inte se det bara ur teknisk synpunkt utan måste också betrakta det ur makt-synpunkt. Det rör sig om olika värderingar dels av de svårigheter för en demokratisk och socialistisk politik som en stark kapital- och maktkoncentration skapar, men dels också om hur stor effekt de nuvarande samhälleliga kontrollåtgärderna har.

Jag vill inte bestrida att försäkringsinspektionen utför ett på det hela taget förtjänstfullt arbete, men frågan är om reglerna för inflytande över försäkringsbolagens placeringar är tillräckliga. Dessa har främst tillkommit för att förhindra spekulation och att av försäkringsbolagen förvaltade medel skall rinna bort, så att bolagen inte kan fullgöra sina förpliktelser när försäkringstagar vill ha ut sina pengar. Det är riktigt att vi har en mycket sträng sådan kontroll, det är jag helt överens med finansministern om. Men jag har tagit upp problemet med tanke på den maktkoncentration som kontrollen av dessa miljardbelopp innebär. Den maktkoncentrationen finns, även om det finns regler för att så och så mycket får placeras i aktier, så och så mycket måste gå till byggnadslån o. s. v. Naturligtvis finns det inskränkningar i förfoganderätten, men man får inte glömma bort att makten över dessa medel — med dessa inskränkningar — fortfarande ligger hos

bestämda minoritetsintressen i det svenska samhället.

Inom försäkringsväsendet har samhället av och till gjort utredningar och företagit vissa ingrepp för att få större kontroll. Vad vi i dag talar om är fortsättningen på mycket som har sagts under årens lopp i riksdagen. Vi har haft många parlamentariska utredningar och många motioner har väckts i riksdagen. Sedan några år utser Kungl. Maj:t representanter i bolagsstyrelserna. Men frågan är hur långt man kommer på denna väg. Direktör Apelqvist skriver härom i sin broschyr på följande sätt:

»Under de år regeringen utsett en representant för försäkringstagar i försäkringsaktiebolagens styrelser har vi i Folksam inte i något sammanhang upptäckt någon positiv effekt av detta arrangemang. Det förefaller som om dessa försäkringstagarrepresentanter i de kontroversiella frågorna inom svenskt försäkringsväsen oreserverat skulle ha accepterat de ståndpunkter, som intagits av de till Svenska Försäkringsbolags Riksförbund anslutna tariffbolagen.»

Det är hårda ord. Jag kan inte bedöma om de är rättvisa, men jag är ganska övertygad om att de hittills vidtagna åtgärderna på detta område är otillräckliga för att säkra ett avgörande demokratiskt inflytande över hela försäkringsverksamheten.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Att jag i mitt svar citerade en del avsnitt ur Seved Apelqvists broschyr berodde helt enkelt på att herr Hermansson både i sin interpellation och i sitt inlägg citerat broschyren på ett sätt som jag betraktar som ytterst ofullständigt. Nu ville herr Hermansson komplettera mitt sätt att citera. Jag kan inte finna att den kompletteringen gav mitt bemötande någon annan valör.

Svar på interpellation ang. mentalsjukhuspatienternas familjevård

Det är riktigt att Seved Apelqvist säger att företagariintressena genom olika åtgärder försöker sätta priset på försäkringen som konkurrensfaktor ur spel. Försöka kan de ju alltid göra — han har dock ingen uppfattning om att de har lyckats. Han skriver vidare: »Det är inte alldeles uteslutet att olika mäktiga finans- och storindustriintressen kommer att dominera» — en försiktig general håller alltid en dörr öppen. Detta ger dock inget intryck av att företagariintressena nu dominerar, som herr Hermansson ville göra gällande. När Apelqvist sedan sammanfattar säger han att risken för monopol är obefintlig. Han konstaterar vidare att dagsläget — och man skall ju bedöma förhållandena utifrån dagsläget — är ingen gynnsam marknad för monopol och karteller.

På något annat sätt kan jag inte läsa denna broschyr. Vad Apelqvist sedan säger om de allmänna representanternas betydelse får väl stå för hans räkning. Herr Hermansson har ingen uppfattning på den punkten; jag har den uppfattningen att Apelqvist skjuter över målet. Vi har placerat allmänna representanter, bl. a. ledamöter av denna riksdag, i varje bolagsstyrelse. Det finns ett gammalt uttryck som säger att »blott hälsan tiger still». Det kanske inte har funnits så mycket att strida om, eftersom dessa hedervärda och av alla respekterade ledamöter, det allmännas representanter, inte haft någon anledning att opponera sig. I varje fall har varken herr Hermansson, herr Apelqvist eller jag hört någonting därom.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. mentalsjukhuspatienternas familjevård**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Vigelsbo har i en interpellation frågat inrikesministern om han har sin uppmärksamhet riktad på frågan om mentalsjukhuspatienternas familjevård och därmed sammanhängande mantalsskrivningsförhållanden samt om förslag till ändring av hit hörande bestämmelser är att vänta. Interpellationen har överlämnats till mig, och jag vill svara följande.

Frågan om mantalsskrivning av patienter på familjevårdshem var i höstas föremål för en interpellation i denna kammare. Den 4 december 1962 besvarade jag interpellationen, och jag kan nu hänvisa till vad som då förekom. Jag framhöll bland annat, att den i detta sammanhang aktuella frågan är vilken kommun som skall bidra till patientens försörjning och till hans pensionering. Försörjningskostnaderna torde emellertid inte utgöra något större problem. Enligt 22 § lagen om socialhjälp får nämligen den kommun, där familjevården sker, ersättning av tidigare mantalsskrivningskommun för socialhjälp till patientens livsuppehälle och erforderliga vård.

Rörande kostnaderna för folkpensioneringen gäller det i huvudsak mantalsskrivningskommunens bidrag till förtidspensionen. Denna fråga är ett mindre delproblem i den större frågan om kommunernas folkpensionskostnader över huvud taget, och det spörsmålet är under utredning. Folkpensionskostnaderna torde nämligen vara en av de centrala frågorna för 1958 års skatteutjämningskommitté, och kommittén räknar med att under innevarande år avlämna sitt betänkande.

Härmed anser jag, herr talman, att jag har besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka finansministern för svaret på min interpellation. Statsrådet åberopar i sitt svar 22 § lagen om socialhjälp, enligt

Svar på interpellation ang. mentalsjukhuspatienternas familjevård

vilken den kommun där familjevården sker erhåller ersättning av tidigare mantalsskrivningskommun för socialhjälp till patientens livsuppehälle och erforderliga vård.

På den punkten torde nog allt vara välbeställt. Den fråga som emellertid bekymrar både anstalter och familjevårdskommuner är vad som sker, om en patient som åtnjuter familjevård friskförklaras och mantalsskrives i familjevårdskommunen men sedan råkar få ett återfall i sjukdomen. Återföres han då till förnyad sjukvård eller kommer han att på annat sätt ligga den nya mantalsskrivningskommunen ekonomiskt till last? Finns det också i det läget möjlighet för nämnda kommun att hållas skadeslös? Så förefaller inte vara fallet. Även om berörda fall är förhållandevis få, är de dock tillräckligt många för att utgöra ett irritationsmoment för vederbörande vårdform.

Kommunerna närmast sjukhusen är de som kommer att drabbas. Från sjukvårdsledningarnas sida önskar man få patienterna utplacerade så nära sjukhusen som möjligt för att på det sättet ha bättre möjligheter att utöva kontroll över både patienten och familjevården. Det innebär följaktligen också att det blir kommunerna närmast vårdanstalterna som får ta riskerna om en patient, efter att ha blivit friskförklarad och mantalsskriven i kommunen, råkar få återfall. Kommer han då att ligga den kommun till last, som är belägen närmast sjukhuset?

Det är svårt att veta hur denna fråga skall kunna lösas på bästa sätt. Det har såvitt jag förstår från sakkunnigt håll inom dessa sjukhus ifrågasatts, om inte staten skulle kunna överta och garantera kommunerna de kostnader, som de åsamkas i sådana här fall. Vilka möjligheter som föreligger därvid, är jag inte den rätte att bedöma, men jag vill i varje fall allvarligt ifrågasätta, om inte kommunerna på något sätt kunde garanteras att hållas ekonomiskt skades-

lösa med anledning av de påtalade förhållandena.

Jag ber emellertid ännu en gång att få tacka för svaret och uttala den förhoppningen, att denna fråga kommer att kunna lösas så att kommunerna kring sjukhusen inte skall behöva bära ett ekonomiskt ansvar i den omfattning, som jag här sökt att belysa. Jag tror inte att skatteberedningen kommer att kunna lösa frågan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**:

Herr talman! Enligt min mening var interpellanten litet för kommunalt ambitionös i sitt inlägg. I interpellationssvaret har jag påpekat att försörjningskostnaderna för utskrivna patienter återfaller på hemortskommunen. Frågan om pensionskostnaderna får vi väl lösa i ett större sammanhang, eftersom vi räknar med att under år 1963 få ett förslag från skatteutjämningskommittén, som bl. a. sysslar med pensionskostnadernas fördelning mellan stat och kommun.

Interpellanten befarar vidare att en av dessa patienter kan bli så frisk att han hinner mantalsskrivas i en ny kommun men sedan blir sjuk igen, varvid försörjningskostnaderna faller på den nya kommunen. Det får man väl ändå i mänsklighetens namn acceptera. På samma sätt som vi kan bli kroppsligt sjuka kan vem som helst av oss bli mentalsjuk, även om riskerna kanske är en aning större för den som varit det tidigare. Att gardera sig mot kostnaderna för sådana fall är litet under vår värdighet, tycker jag. Man får nog vara så pass tolerant i det interkommunala umgänget och när man diskuterar kostnadsfördelningen mellan stat och kommun att man inskränker sig till den frågeställning som jag berört i mitt interpellationssvar.

Herr **VIGELSBO** (cp):

Herr talman! Risken för att en tidi-

Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

gare mentalsjuk person får återfall är givetvis större än att en frisk person drabbas av någon form av denna sjukdom. Följaktligen kan de kommuner, som är koncentrerade kring sjukhusen, komma att drabbas ganska hårt, ty det är inte alla gånger säkert att den sjuke återförs till sjukhuset. Han kan kanske ha skaffat sig en kvinnlig partner och blivit familjeförsörjare. Då åker kommunen fast även för familjens försörjning. Ett sådant fall har just förekommit.

Om finansministern kräver att kommunerna skall vara toleranta så bör även samma krav kunna ställas på staten gentemot kommunerna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping har i en interpellation frågat mig, om jag är beredd att ge riksdagen en redogörelse för resultatet av Aktiebolaget Tipstjänsts och Svenska penninglotteriet aktiebolags undersökningar beträffande sin lokalisering och vid vilken tidpunkt ett slutligt beslut i lokaliseringsfrågorna för bolagen kan föreligga.

Jag vill svara följande.

Båda bolagen, som helt ägs av staten, har sitt säte i Stockholm.

Frågan om bolagens framtida lokalisering behandlades i proposition nr 120 till 1961 års riksdag. Föredragande departementschefen framhöll därvid, att bolagen ämnade utföra vissa undersökningar, bl. a. för att utröna konsekvenserna i distributionsekonomiskt avseende vid en utflyttning, samt att det de-

finitiva ställningstagandet till lokaliseringsfrågan borde anstå till dess resultatet av dessa undersökningar förelåg. Dessa uttalanden föranledde icke någon erinran från riksdagens sida.

De av bolagen föranstaltade utredningarna är numera avslutade. De har utförts av sakkunskap, helt fristående från bolagen. Yttranden har därjämte inkommit från kommunala och enskilda organ.

Undersökningen rörande Aktiebolaget Tipstjänst har utgått ifrån att bolaget i enlighet med lokaliseringsutredningens förslag skulle förläggas till Norrköping. Vid en förflyttning dit torde bolaget komma att förlora hela den timavlönade och större delen av den ordinarie personalen. I Norrköping finns emellertid tillgång på arbetskraft, lämpad för bolagets behov. Bolagets lokalfråga kan också lösas på ett tillfredställande sätt. Däremot kan det uppkomma svårigheter att erhålla erforderlig tryckeriservice.

Engångskostnaderna vid en förflyttning till Norrköping har beräknats till drygt 450 000 kronor. Därjämte torde de löpande utgifterna komma att öka med 110 000 kronor om året. Det finns också anledning räkna med icke obetydliga kostnader för engångsersättningar och förtidspensionering av personal som icke önskar följa med vid en förflyttning.

En förflyttning till Norrköping medför osäkrare och långsammare kupongtransporter, då Norrköping icke i likhet med Stockholm har direkta flyg- och järnvägsförbindelser med hela landet. Alla kuponger hinner därför inte, om nuvarande inlämningsdag — onsdag — skall bibehållas, bli förbearbetade före kl. 15.00 på lördagen, då vissa matcher börjar. En förflyttning till Norrköping torde därför få till följd att inlämning i vissa fall måste tidigareläggas en dag, något som kan medverka till en nedgång i tippningsfrekvensen. Erfarenhe-

Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

ten visar att tipsintresset ökar ju närmare matchdagen man kommer.

Förflyttningen försämrar också kommunikationerna med postgirot, vilket särskilt vid tipsdagar med många vinrare kan innebära förseningar av vinstutbetalningen. En försämring av kommunikationerna minskar även bolagets möjligheter att rationalisera verksamheten, t. ex. genom indragning av ett antal distriktskontor. En dylik åtgärd kräver nämligen goda transportförbindelser med huvudkontoret.

Kuponggranskningen sker nu i viss utsträckning maskinellt. Under den närmaste tiden kommer emellertid den maskinella granskningen att så gott som helt ersätta den manuella. Genom de ändringar som hösten 1962 vidtogs beträffande tipskupongernas utformning är dessutom mikrofilmning av kupongerna numera ett nödvändigt led i kontrollen. Erforderlig löpande service å granskningsmaskiner samt å kameror för mikrofilmning och å framkallningsmaskiner kan enligt uppgift från berörda firmor icke tillhandahållas å ort med så stort avstånd från Stockholm som Norrköping.

Innan det beslutas om en förflyttning av AB Tipstjänst måste tillses att flyttningen icke rubbar bolagets effektivitet eller försämrar dess förhållande till allmänheten. Det är i hög grad nödvändigt att bolaget kan erbjuda sin kundkrets en fullgod service i olika hänseenden. Hittills företagna undersökningar visar att dessa krav icke torde komma att tillgodoses i tillräcklig omfattning vid en förflyttning av bolaget till Norrköping. Med hänsyn därtill och till bolagsledningens bestämda avrådan anser jag mig icke kunna medverka till en sådan förflyttning.

Jag är emellertid på det klara med att bolaget ej nödvändigtvis behöver ha sin verksamhet förlagd till de centrala delarna av Stockholm. Med hänsyn härtill och då önskemål framförts om en

utflyttning av bolaget har jag vid extra bolagsstämma den 23 april i år yrkat på en alternativ förläggningsort, vilken skulle kunna tillgodose dessa önskemål men så långt som möjligt eliminera de olägenheter av transporttekniska och andra slag som en utflyttning från det centrala Stockholm ändå beräknas medföra. Enligt min mening synes en förläggning av bolagets huvudkontor till Märsta kunna tillgodose dessa krav. Bolagsstämman uppdrog därför på mitt förslag åt bolagets styrelse att snarast utreda möjligheterna för bolagets förläggning till denna ort. Det beslöts också att, om Märsta icke skulle visa sig lämpligt, utreda förutsättningarna för en förflyttning till Norrtälje.

Vad beträffar Svenska penninglotteriet AB har undersökts möjligheten att flytta detta bolag till Gävle. Man torde kunna räkna med att närmare hälften av bolagets heltidsanställda personal icke kommer att flytta med dit och att det uppstår ett nyrekryteringsbehov av omkring 16 personer. Rekryteringsmöjligheterna anses emellertid vara goda i Gävle under de närmaste åren. En utflyttning till Gävle kommer att medföra engångskostnader å cirka 75 000 kronor och ökade årliga kostnader å cirka 40 000 kronor. Därtill kommer 290 000 kronor för förtidspensionering att fördelas på omkring fem år.

Utredningsmännens slutomdöme är att en flyttning av penninglotteriet till Gävle icke kommer att medföra några nämnvärda företagsekonomiska fördelar för företaget i fråga. De företagsökonomiska nackdelarna kan förväntas få relativt liten effekt på penninglotteriets verksamhet och rörelseresultat, under förutsättning att vissa åtgärder vidtas för att anpassa arbetsrutiner och organisation till de förändrade förutsättningarna för verksamheten.

Bolaget anser att en förflyttning till Gävle kommer att medföra vissa nackdelar, som i sin tur kan få till följd

Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

minskad lottsedelsförsäljning med inkomstbortfall för staten. En minskad årlig lottsedelsförsäljning av endast en procent — räknad på 1961 års försäljning — eller en utebliven ökning med samma procent skulle medföra ett årligt inkomstbortfall av närmare 1,5 miljon kronor.

Frågan om penninglotteriets förflyttning torde få bli föremål för ytterligare överbäganden.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Redan från början kan jag väl omtala, att jag är nöjd med att ha fått svar på mina frågor. Jag vet ju att statsrådet har många andra och viktigare saker att sköta. Men jag är inte särskilt nöjd med svarets innehåll och de slutledningar statsrådet har kommit till. Av svaret framgår att vissa undersökningar nu är slutförda angående Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag. Beträffande Tipstjänsts förflyttning till Norrköping har man kunnat konstatera, att det inte erbjuder några svårigheter att erhålla arbetskraft och lokaler, och svårigheterna med tryckeriservicen kan enligt min uppfattning också lösas. I staden befintliga tryckerier kan klara den detaljen med smärre kompletteringar av tryckerimaskinerna. Jag kan upplysa om att Teknisk Tidskrift — en av de förnämsta i landet — tryckes i Norrköping.

Engångskostnader vid förflyttningar måste man alltid räkna med. Men att årskostnaderna för Tipstjänst skulle bli 110 000 kronor dyrare efter en förflyttning till Norrköping har jag svårt att förstå. Som vid alla omställningar kan man ju tänka sig tekniska förbättringar och rationaliseringar, som i stället kan

minska kostnaderna. Man kan därför inte säga så kategoriskt, att dessa för dyrningar skulle inträffa.

Sedan påstår man att kupongtransporten skulle bli sämre efter en flyttning till Norrköping, men Norrköping ligger ju inte i någon avkrok av vårt avlång land. Till Stockholm är det från Norrköping cirka 17 mil, och staden har mycket snabba tågförbindelser både från söder och norr. Det snabbaste tåget tar 1 timme och 48 minuter från Stockholm till Norrköping, och i framtiden får vi säkert ännu snabbare tågförbindelser.

Dessutom har vi en bra flygplats, som vi hoppas skall utnyttjas bättre än för närvarande. Transportsidan tror jag därför kan klaras under alla förhållanden och utan att det blir någon sämre service för den tippande allmänheten.

Vad tipparintresset beträffar hoppas jag också att Norrköpings fotbollslag skall skapa ännu större intresse genom att plocka åt sig lika många guldmedaljer i fortsättningen som tidigare, och att fotbollsgeneralen skall komma ned och dela ut dem i den goda staden Norrköping.

Inte hellre när det gäller vinstutbetalningen tror jag att det behöver uppstå några oöverstigliga hinder för en snabb utbetalning, om Tipstjänst skulle komma att ligga 17 mil från Stockholm.

Vad sedan gäller kuponggranskningen så sker ju den numera nästan helt maskinellt. Om den saken säger statsrådet bland annat, att »erforderlig löpande service å granskningsmaskiner samt å kameror för mikrofilmning och å framkallningsmaskiner kan enligt uppgift från berörda firmor icke tillhandahållas å ort med så stort avstånd från Stockholm som Norrköping». Nu finns det väl inga granskningsmaskiner i Norrköping, men mikrofilmning förekommer både hos företag och enskilda, och jag kan inte tänka mig annat än att dessa erhåller god service nu. Då skulle

Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

man väl kunna ordna det även för Tipstjänst. Den saken tror jag går att ordna. Att påstå motsatsen är enligt min uppfattning inte något annat än svepskäl.

Sedan säger statsrådet att om en förflyttning av Aktiebolaget Tipstjänst skall ske, så måste det tillses »att flyttningen inte rubbar bolagets effektivitet eller försämrar dess förhållande till allmänheten». »Företagna undersökningar visar», säger statsrådet, »att dessa krav icke torde komma att tillgodoses i tillräcklig omfattning vid en förflyttning av bolaget till Norrköping.» Sedan vill statsrådet inte mot bolagets bestämda avrådan medverka till en sådan förflyttning. Detta innebär att statsrådet avstyrker den statliga lokaliseringsutredningens förslag. Nu skall man i stället undersöka en förflyttning till Märsta eller i andra hand till Norrtälje. Men i det första fallet blir det ju ingen ändring på lokaliseringen, ty då är man ju alltså inom Stockholmsregionen. Det kan man inte kalla för någon ändring av lokaliseringen.

Jag är inte övertygad om att det är omöjligt att förflytta Tipstjänst till Norrköping. En del orsaker till denna min övertygelse har jag i det föregående berört. Men en sak är klar, nämligen den, att om det skall ske någon utflyttning av företag och industrier, både enskilda och statliga, så måste det finnas en god vilja hos berörda parter. Det går inte om den viljan saknas. Både Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriets ledningar har avstyrkt förslaget om förflyttning, och jag förstår i viss mån personalens ställningstagande. Men varken Norrköping eller Gävle ligger i några avkrokar av vårt land. Personalen skulle därför säkert komma att trivas efter en tids vistelse i dessa städer.

Om man har god vilja att företa förflyttningar, så får man alltid i inledningsskedet bereda sig på en del kost-

nader. Detta gäller både staten och de enskilda. Därför beklagar jag statsrådets ställningstagande till förslaget angående Tipstjänsts förflyttning till Norrköping, men jag hoppas att det inträffade inte skall sätta stopp för den statliga lokaliseringspolitik i fortsättningen.

Herr talman! Det går fler tåg till Norrköping i lokaliseringsfrågan!

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det där sista som herr Johansson i Norrköping sade, att det går fler tåg till Norrköping i lokaliseringsfrågan än vad han ansåg svarade mot de åtgärder jag är beredd att vidta, vill jag ge honom rätt i.

Herr Johansson beklagar djupt att vi inte har den goda viljan — som han uttryckte sig — att lösa lokaliseringsfrågan och förflytta Aktiebolaget Tipstjänst till Norrköping. Men jag vill säga till herr Johansson, om han inte redan vet det, att det i dagens läge inte är någon stor lokaliseringsfråga att förflytta ett tjugotal människor från Stockholm eller annan ort till Norrköping. Det är ingen avgörande lokaliseringsfråga på något sätt. Och jag har gått till denna fråga utan några som helst förutfattade meningar. Jag har låtit en rad experter undersöka förutsättningarna för en sådan förflyttning, eftersom jag vet att det finns sympatier för utredningens förslag. Också med hänsyn till de tidigare diskussioner jag haft med herr Johansson i andra frågor måste jag säga, att jag litar mera på dessa experter än på herr Johanssons bedömning av de tekniska frågor som beröres i interpellationssvaret.

Vad sedan den tryckeritekniska frågan beträffar är jag inte alls främmande för att man i Norrköping kan trycka sådana tidningar som Teknisk Tidskrift, som ju har en mycket förnämlig typo-

Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

grafisk utstyrsel. Men det är inte den saken det här gäller. Här är det fråga om att snabbt trycka och leverera speciella blanketter.

Vad transporterna angår har jag många gånger rest snabbtåg mellan Stockholm och Norrköping, så jag känner väl till möjligheterna, herr Johansson. Men vad herr Johansson här försummar att ta hänsyn till är att en mycket betydande del av tipskupongerna kommer till Stockholm per flyg från övre Norrland, och flygtiderna passar inte med de tågtider som gäller för snabbtågen till Norrköping. Den saken är redan undersökt.

Jag skall emellertid inte orda mer om det. Men jag tror mig ha anledning tillmäta expertisens utredningar större bevisvärde än herr Johanssons »tyckande» i dessa frågor.

Sedan vill jag också säga att den goda viljan i lokaliseringsfrågan också finns hos mig. I annat fall hade jag inte låtit göra så utförliga utredningar och undersökningar som jag gjort. Men det finns från min sida ingen god vilja — såsom ansvarig för den ekonomiska verksamheten i egenskap av Kungl. Maj:ts representant i bolagsstämorna — att försämbra det ekonomiska resultatet hos dessa bolag till den grad, som jag tror skulle bli fallet efter en förflyttning av det slag som herr Johansson ifrågasatt och rekommenderat. Det vill jag inte göra. Därför har jag sagt att vi skall se om vi ändå inte med hänsyn till de önskemål som uttalats i riksdagen kan få bort Tipstjänst från de centrala delarna av Stockholm till i första hand Märsta, som ligger fyra mil härifrån. Den orten har — inte minst med hänsyn till Arlanda — behov av att få en del företag förlagda dit, och det har jag velat medverka till. Men jag är medveten om att redan den förflyttning som antytts i interpellationssvaret är förenad med vissa nackdelar och kostnadsökningar.

Längre än så vill jag inte gå som ansvarig för att bolaget skötes väl.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Beträffande den ekonomiska expertisen är jag den första att understryka, att man skall tro på dess utredningar och uppfattningar. Jag har gått igenom en del — inte allt. Norrköpings stad har också granskat materialet, och jag hoppas att statsrådet läst remissvaret, där man bemöter och gendriver en del av vad de av bolaget tillkallade experterna från Stockholm anfört.

När det gäller den tryckeritekniska sidan av saken skall ingen kunna inbilla mig, att ett tryckeri i Norrköping inte kan skaffa en snabb maskin och tillhandahålla kupongerna. Om företaget kommer till Norrköping uppkommer ett behov, och jag är övertygad om att man då också skall kunna klara detaljerna, och jag är nästan hundra procentigt säker på att man klarar det.

I fråga om kommunikationerna anses flygplansresorna från Norrland till Stockholm vara en avgörande faktor. Men man ändrar ju även flygtider. Jag vet inte vilka tider utredningen har baserat sig på, men det sker ju alltid en växling mellan sommar- och vinterhalvåret. Jag är övertygad om att man kan få flygtider som någorlunda passar även för Norrköping.

Jag nämnde att vi också kan få flygkommunikationer till Norrköping. Det är bara att beklaga, att staten och kommunerna anlagt en stor flygplats som praktiskt taget bara står som reserv. Vi hoppas hos de kommunala myndigheterna att vi skall få reguljär trafik, och då kan även transporttiderna minskas.

Jag hoppas livligt att den goda viljan finns när det gäller lokaliseringspolitik, och jag vet att regeringen på försvarets område och på en del andra områden har medverkat till förflytt-

Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

ningar. Det har därvid gjorts vissa uppföringar, och det måste även ske i fortsättningen om man skall kunna vinna något med lokaliseringen.

Jag håller med statsrådet om en sak, nämligen att detta icke är en stor fråga. Men lokaliseringsutredningen har ju ändå föreslagit förflyttning till Norrköping, och detta har statsrådet underkänt i dag.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Först ett litet observerandum. Det har väl insmugit sig ett tryckfel i statsrådets svar angående tiden för Kungl. Maj:ts proposition nr 120. Det var år 1960 den lämnades, inte 1961. Den är daterad den 25 mars 1960.

Men, herr talman, det var inte för att säga detta som jag begärde ordet utan det är i egenskap av ledamot av lokaliseringsutredningen som jag gärna ville säga några ord i den här debatten. Det tycks vara så, att intet statligt eller halvstatligt verk av vad slag det vara mån-de, som kommer i fråga för lokalisering till annan ort, har minsta intresse av saken. Vad gäller Aktiebolaget Tipstjänst skrev Kungl. Maj:t i proposition nr 120 så här: »Aktiebolaget Tipstjänsts behov av samarbete och kontakt med andra myndigheter, organisationer etc. liksom allmänhetens kontaktbehov med bolaget synes kunna bli väl tillgodosett även i en ort utanför Stockholmsområdet.»

Jag tillåter mig citera och få infört i protokollet vad lokaliseringsutredningen skrev och som med gillande anfördes av Kungl. Maj:t i propositionen:

»Lokaliseringsutredningen föreslår, att aktiebolaget Tipstjänst flyttas ut från Stockholmsområdet.

Lokaliseringsutredningen har funnit, att Norrköping torde vara den från skilda synpunkter lämpligaste lokaliseringsorten. Enligt uppgift från arbetsmarknadsstyrelsen finns där tillräckliga möj-

ligheter att rekrytera erforderlig arbetskraft, och de kommunala myndigheterna har förklarat sig vilja på allt sätt medverka till en god lösning av bolagets lokalfrågor och den medföljande personalens bostadsproblem. Utredningen förordar därför, att bolaget flyttas till Norrköping.»

I remissvaren tillstyrkte arbetsmarknadsstyrelsen, statskontoret och länsstyrelsen i Östergötlands län, medan byggnadsstyrelsen, generalpoststyrelsen och järnvägsstyrelsen ingenting hade att erinra mot detta förslag.

Det kan också tilläggas, att i lokaliseringsutredningen sitter generaldirektören för arbetsmarknadsstyrelsen, herr Olsson, och han har ju givit sitt bifall till förslaget.

När det gäller penninglotteriet anförde Kungl. Maj:t i sin proposition:

»Svenska penninglotteriet aktiebolag har ett mycket klart avgränsat arbetsområde. Något omfattande samarbete med andra statliga företag eller ämbetsverk förekommer icke bortsett från den service, som postverket ger, och det beställningstryck, som utföres av riksbankens sedeltryckeri.»

Kungl. Maj:t ansåg att tryckeriproblemet väl kunde lösas även på annan ort i mellersta Sverige och att det i varje fall inte skulle bereda några större svårigheter. Likaså inskrevs i propositionen med gillande vad lokaliseringsutredningen sagt beträffande denna institution:

»Lokaliseringsutredningen anser icke att några större olägenheter kan påvisas följa av en utflyttning av Svenska penninglotteriet aktiebolag under förutsättning att behovet av post-, bank- och tryckeriservice kan tillgodoses på ett betryggande sätt. Detta kan enligt gjorda undersökningar ske i åtminstone tre mellansvenska städer, Gävle, Norrköping och Örebro. Av lokaliseringspolitiska skäl förordar utredningen Gävle som lokaliseringssort.»

Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

Av remissinstanserna tillstyrkte en del, bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen, några hade intet att erinra, under det att två — Svenska penninglotteriet aktiebolag och SACO — avstyrkte förslaget. Att Svenska penninglotteriet avstyrkte var ju inte så underligt.

Av detta tycker jag det framgår, att man vid den tiden och efter de omfattande undersökningar som lokaliseringsutredningen genomfört ansåg att det fanns stora möjligheter att genomföra flyttningen. Jag undrar, herr talman, om man inte i nära nog alla lokaliseringsförslag får räkna med att från dem det gäller alltid få höra, att det är bättre att vi är kvar här i Stockholm än att vi flyttar. Har alla de skäl och synpunkter som legat till grund för en omlokalisering till andra orter av de aktuella institutionerna nu medtagits och har Kungl. Maj:t prövat alla de svårigheter som följer med lokaliseringen och kommit till det resultatet efter en noggrann undersökning, att ingenting är att göra, ja, då är det inte så mycket att säga utan man får då böja sig för denna lösning. Jag har dock, herr talman, svårt att tro detta, men skälen kommer väl att redovisas så småningom.

När statsrådet säger att de gjorda undersökningarna har pekat på att flyttning icke bör ske, så varken kan eller vill jag bestrida dessa undersökningars riktighet — men uppgift står mot uppgift. Jag har från ansvarigt håll fått det beskedet, att de genom bolagens försorg gjorda företagsekonomiska undersökningarna knappast ger stöd för lokalisering i varje fall till Stockholm eller inte ens till Storstockholm.

När det gäller penninglotteriet får man väl tolka — i varje fall vill jag göra det — statsrådets något försiktiga svar om lokalisering till annan ort så att detta kan komma i fråga. Men vad det skulle ligga för finess i en flyttning till Märsta har jag liksom herr Johansson i Norrköping verkligen svårt att inse.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Som ledamot av styrelsen skall jag be att få säga några ord. Jag skall inte ta upp någon polemik eller gå i någon närmare diskussion. Jag vill bara understryka, att Tipstjänsts styrelse inte på något sätt är emot lokaliseringspolitiken, tvärtom. Som representant för landsorten har jag inte någonting emot att man bedriver en aktiv lokaliseringsverksamhet.

Då det gäller ett företag som Tipstjänst, som förvaltar och sköter ett företag av den karaktär detta har, måste man emellertid försöka undersöka alla aspekter på frågan. Detta har också skett. Såsom statsrådet här sade har det gjorts en opartisk utredning av experter, vilka bl. a. har tagit reda på flyglinjer och tågförbindelser, personalmöjligheter och lokalfrågan i alla dess detaljer. De har frågat olika företag, om de kan trycka kuponger, om de kan distribuera kuponger, om de kan utföra service på de tekniska maskinerna o. s. v. Med ledning av detta har styrelsen kommit fram till att det skulle bli både dyrbart och ganska svårt att sköta företaget från Norrköping.

Jag vill att man skall erinra sig att det inte är materiella ting som här distribueras utan att det är värdepapper. Flera miljoner tipskuponger distribueras i veckan, och varje kupong har ett presumtivt värde av 350 000 kronor. Dessa mycket värdefulla papper skall distribueras från de mest avlägsna och otillgängliga platser i landet till Stockholm på en bestämd dag. De skall vara inlåsta i ett kassavalv i god tid före kick off på fotbollsplanerna för att tipparna skall få vara med i tävlingen.

Men det är inte nog därmed, utan kupongerna skall också tryckas, och de granskas inom Tipstjänst med moderna maskiner. Maskinparken kommer säkerligen att utökas. Jag vet inte om de ärade ledamöterna känner till hur kupongerna stoppas in i dessa maskiner, avlä-

Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

ses, värderas — tolv, elva, tio, nio rätt o. s. v. — och sorteras i maskinerna. Kupongerna mikrofilmats även. Det är uppenbart att sakkunnig service behövs för dessa maskiner. Om experterna säger att man inte klarar detta, ifall Tipstjänst förlägges till Norrköping, kan inte styrelsen underkänna detta. Det är fakta som har serverats oss.

Hänsyn måste också tas till matchprogrammen, tidningspressen och tipparnas intressen. Tar man sådan hänsyn och vill man ha en god omsättning på tippningen, som man nu tycks kräva enligt en interpellation här för något år sedan, måste kupongerna tas emot intill en tidpunkt som ligger så nära tävlingsdagen som möjligt, vilket statsrådet tidigare framhöll. Skall man klara uppgifterna i Norrköping, säger experterna, måste man förlägga mottagningen till en dag längre från tävlingsdagen, vilket uppenbarligen kan få konsekvenser.

Men för att få verklig klarhet har styrelsen låtit göra en utredning av alla dessa omständigheter. Utredningen har konstaterat, att om man flyttar till Norrköping får man de konsekvenser jag redogjort för. Det är inte styrelsens sak att ta ställning till detta, men den har ändå ansvaret för att bolaget drivs på det mest rationella sättet och att allmänhetens intressen tillgodoses. Man bör inte glömma bort att det inte är fråga om varor, där det inte spelar så stor roll om de över huvud taget kommer fram eller kommer fram försenade, utan att det gäller verkligt dyrbara värdepapper, som måste handhas mycket omsorgsfullt.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! De flesta företag kan nog ligga på många andra orter än där de nu råkar ligga. Men om man skall driva en lokaliseringspolitik här i landet, är det *en* sak att lokalisera nystartade företag, *en annan* sak att riva upp företag som redan är etablerade på en

ort och flytta dem. Genom arbetsmarknadsstyrelsen och genom den statliga lokaliseringpolitiken försöker vi på olika sätt stödja lokalisering på olika områden. Jag vet inte, om Norrköping därvid står i centrum och har det största behovet. Skall man se vidtynt, är det framför allt norrlandsområdena som har behov av lokalisering och inte just norrköpingsområdet, där man har full sysselsättning och saknar arbetslöshet.

Det är en allmän nylokaliseringspolitik att icke favorisera stockholmsområdet utan tvärtom ställa detta i sämre läge än övriga delar av landet. Att man försöker lokalisera nya företag till andra delar av landet är riktigt, och så långt får man stöd från dem som bor i stockholmsområdet. Men en annan sak är det när man skall riva upp industrier och flytta över dem till kommuner, som önskar få dem för att förbättra sitt kommunala skatteunderlag men som inte har något behov av ytterligare sysselsättningsmöjligheter och inte har någon arbetslöshet.

I vems intresse sker denna överflyttning? Den sker med hänsyn till ägaren, som beslutar att de anställda skall flytta. Man frågar inte de anställda om de vill flytta. Så långt sträcker man inte kravet på ekonomisk demokrati i dessa företag, utan man vill att ägaren skall ge ordern: Ni skall flytta! På fackligt håll och bland de anställda vill man inte ha det så. Det var helt nyligen ett privat företag — De Laval — som tvångsförflyttades på det sättet från Stockholm till Östergötland, till en ort inte långt från Norrköping. Det fanns inget stöd för den flyttningen vare sig från facklig sida eller från de anställdas sida, och det finns säkerligen inte heller någon önskan om förflyttning hos de anställda i de nu aktuella fallen. Skall man tvångsdirigera förflyttningen av företag mot de anställdas önskemål, så ställer man sig på fel sida om skiljelinjen. I stället bör man ta största möjliga hänsyn

Svar på interpellation ang. lokaliseringen av Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag

till de anställda i sådana fall där man av företagsekonomiska skäl inte behöver flytta företaget till en annan ort; det rimmar bättre med det krav på företagsdemokrati, som vi för fram i andra hänseenden.

Det är inte bara det kommunala skatteintresset som skall vara utslagsgivande, utan man bör ta hänsyn till de anställda även när dessa bor inom stockholmsområdet. I stället kan man hjälpa till med nystartande av statliga företag på platser där de kan göra nytta. Sätt in krafterna där i stället för att tvångsdirigera de anställda mot deras egen vilja! Låt företagen ligga kvar där de ligger — de anställda vill det och företagen vill det, och då skall inga andra komma och sätta krokben för dem. Detta stämmer bättre med våra krav i andra sammanhang på företagsdemokrati.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det var egentligen herr Gustafssons i Borås anförande som uppfordrade mig att yttra mig igen. I hans utförliga anförande fann jag nämligen en sak som var riktigt betydelsefull. Det var när han korrigerade det årtal som angavs i mitt interpellationssvar. 1960 borde det vara i stället för 1961.

Men jag vill samtidigt erkänna, att det inte var för att säga det som en lustighet som jag ansåg detta som särskilt viktigt. Det är nämligen så, herr Gustafsson i Borås, att det har inträffat mycket just på detta område sedan 1960 års proposition skrevs. Hela tipssystemet är delvis omlagt; vi har fått nya kuponger och nya tipsområden har tillkommit sedan dess. Alldeles oavsett dessa förändringar — men även till följd av dem — har vi fått en ny maskinell utrustning, en sådan som fordras i ett modernt företag. Den tekniken hade inte utvecklats när lokaliseringsutredningen gjorde det uttalande som återopades av herr Gustafsson och som föranledde den pro-

position som finns omnämnd i interpellationssvaret.

Detta är nya omständigheter som tillkommit. Jag vill gärna säga till dem som ställer sig kritiska till åtgärderna, att de företagsekonomiska skäl som tidigare anförts mot en förflyttning av företaget från Stockholm inte har övertygat mig, men vad som sedan har inträffat har på ett helt annat sätt givit tyngd åt betänkligheterna mot en förflyttning, och det är detta som gör att jag inte anser att det vore vettigt och rimligt att i dagens läge medverka till en förflyttning av företaget till Norrköping.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror förvisso att det har inträffat en hel del sedan propositionen nr 120 skrevs år 1960, men jag tvivlar ändå på att vad statsutskottet anförde vid den tiden har hunnit bli irrelevant sedan dess. Utskottet skrev: »Utskottet, som i likhet med departementschefen föreställer sig att en utflyttning av de båda bolagen från Stockholmsområdet är praktiskt genomförbar...»

Jag har sagt, herr talman, och det vidhåller jag, att om de argument som har framförts är riktiga, då måste statsutskottet ha bedömt saken alldeles felaktigt. Jag undrar, herr talman, om det kan vara riktigt att en debatt i en lokaliseringsfråga skall avbrytas bara i och med att vederbörande verk och institution säger att man vill stanna kvar i Stockholm.

Det var ju skada att herr Hagnell inte hade möjlighet att vara med när regeringens skrev direktiven för lokaliseringsutredningens arbete, ty hade hans tankar dominerat i skrivningen hade ingen lokaliseringsutredning behövt tilläggas.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Det som föranledde mig att återigen bestiga talarstolen var att

Svar på fråga ang. åtgärder mot försäljning av bilar till ungdom som saknar körkort

herr Hagnell talade om att man skall ha samförstånd med de anställda och att man inte skulle göra någon förflyttning mot deras vilja.

Jag kan i stora delar instämma med herr Hagnell i vad han sade, men låt mig ändå påpeka, att denna statliga lokaliseringsutredning är tillsatt av finansministern. Efter ingående utredningar har den kommit med förslag. En del av dessa förslag har redan behandlats i riksdagen och en del kommer att behandlas senare. Andra frågor har förblivit obesvarade, och det var beträffande dem jag undrade hur det kommer att förfaras i fortsättningen. På den frågan har jag fått svar i dag.

Men har man den uppfattningen — vilket tydligen herr Hagnell har — att man inte skall göra någonting mot de anställdas egen vilja, då får jag lov att hålla med herr Gustafsson i Borås om att det inte hade behövts någon utredning. Skulle det förhålla sig så, att riksdagen och regeringen har den uppfattningen, vill jag säga till finansministern, att då kan han återkalla utredningsuppdraget och därmed slippa kostnaderna för denna utredning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på fråga ang. åtgärder mot försäljning av bilar till ungdom som saknar körkort**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman: Fröken Wetterström har frågat mig, huruvida den arbetsgrupp inom kommunikationsdepartementet som utreder frågor rörande handeln med begagnade bilar även kommer att ta upp frågan om åtgärder för att förhindra försäljning av bilar till ungdom som saknar körkort samt när i så fall förslag kan väntas.

Med anledning härav får jag meddela, att ifrågavarande arbetsgrupp har att överväga bl. a. den av fröken Wetterström berörda frågan men att gruppen ännu inte tagit ställning till densamma. Efter vad jag inhämtat beräknas arbetsgruppen kunna slutföra sin utredning under de närmaste månaderna.

Vidare anförde

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Skoglund så mycket för det svar jag fått på min fråga. Jag finner till min glädje att denna arbetsgrupp inom kommunikationsdepartementet kommer att ta upp detta spörsmål till behandling och att utredningsuppdraget kommer att slutföras under de närmaste månaderna.

Jag tror nämligen att det är viktigt att vi kommer till rätta med detta problem. Min fråga föranleddes av de meddelanden som gång efter annan förekommer i pressen om att ynglingar på femton, sexton år, alltså ynglingar som inte har körkort, förvärvar en begagnad bil och kör ut i trafiken, där de blir orsak till olyckshändelser.

Det går väl ofta till på det sättet, att en underårig kommer in för att köpa antingen en trafikduglig begagnad bil eller också en utdömd bil, en handelsvara som vilken annan som helst. Han har inte körkort, och därför begär han att bilen skall ställas utanför grindarna, så att den kan forslas bort på lastbil eller, om bilen är trafikduglig, köras hem av någon vän eller anhörig som har körkort.

Även om försäljarna i allmänhet är ansvarsmedvetna, så finns det inte alltid möjligheter att kontrollera hur bortförandet går till, utan den unge pojken kan sätta sig vid ratten, och så händer en olycka.

Av trafiksäkerhetsskäl — det gäller inte bara att skydda den underårige utan också andra trafikanter — borde

Svar på fråga ang. byggandet av en bro över Torne älv vid Övertorneå

försäljaren ha rätt att få se körkortet. Fördenskull behöver han naturligtvis inte alls göra det annat än i tveksamma fall, d. v. s. om det finns anledning att tro att pojken är under arton år och det gäller ett trafikklart fordon. Nu kan naturligtvis en pojke som inte har körkort ha rätt att köpa en bil, som inte betraktas som ett fordon utan mera som skrot. Han kan gå i en teknisk skola och vill kanske som ett led i sin utbildning göra experiment. Han kanske rent av vill tjäna litet extra pengar genom att sälja delar från den gamla skorven, om jag får använda det uttrycket.

Nu är det naturligtvis inte min mening, herr kommunikationsminister, att komma med några förslag till den här utredningen, men eftersom jag funderat över dessa saker vill jag gärna begagna detta tillfälle att säga, att jag inte tror att det skulle vara så svårt att komma till rätta med den här saken.

Ett minimikrav borde vara att det föreligger skyldighet att uppvisa körkort. Om ynglingen inte har körkortet på sig, är det ju enkelt att skaffa fram det; det är väl ändå inte här fråga om några impulsköp. Om köparen förmodas vara under arton år och köpet avser ett utdömt fordon, vore det lämpligt att han fick förete åldersbevis och dessutom underteckna en förbindelse, där han på heder och samvete försäkrar att han inte skall använda fordonet för egen del eller bruka fordonet i trafik. Dessutom bör han få förbinda sig att forsla bort fordonet från försäljningsplatsen på ett betryggande sätt. Jag tror att en sådan åtgärd skulle verka återhållande. Eftersom straffmyndighetsåldern är satt till femton år, tror jag att många av de här aktuella köparna inte skulle vilja ta risken av att kringgå sådana bestämmelser.

Det är naturligtvis inte meningen att dessa enkla åtgärder — i varje fall ter de sig för en lekman enkla — skall innebära att försäljaren skulle fungera som något slags polisiär myndighet. Men

jag tror att en sådan anordning skulle vara till fördel även för försäljaren, eftersom han därigenom har möjligheter att undvika att medverka till annans brottslighet.

Jag avvaktar med stort intresse det svar som är att vänta från utredningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på fråga ang. byggandet av en bro över Torne älv vid Övertorneå**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset har frågat mig, om jag vill meddela av vilken anledning byggandet av bro över Torne älv vid Övertorneå ännu ej påbörjats, trots att beslut härom föreligger från såväl svensk som finsk sida, samt när ifrågavarande brobygge kan beräknas bli igångsatt.

Med anledning härav får jag anföra följande.

I anslutning till Kungl. Maj:ts uppdrag åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att utreda frågan om vägförbindelserna mellan Norrbottens län och angränsande delar av Finland har genom styrelsens försorg utförts projektering av en broförbindelse över Torne älv vid Övertorneå. Arbetsplanen är numera färdigställd och vattendom har meddelats. Från finsk sida föreligger likaledes färdig arbetsplan jämte vattendom, vilken meddelats så sent som den 4 mars 1963.

För utförande av broföretaget måste överenskommelse träffas mellan Sverige och Finland. Sådan överenskommelse har ännu inte träffats, men detta torde komma att ske inom den närmaste tiden.

Företaget har beräknats kosta sammanlagt 5,2 milj. kronor. Programhandlingar har upprättats av vägförvaltning-

en i Norrbottens län och granskas f. n. inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Avsikten är att företaget om möjligt skall påbörjas under september månad i år.

Vidare anförde

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag ber att till kommunikationsministern få framföra ett tack för svaret på min fråga. Det gäller ju här en rätt blygsam förbättring av broförbindelserna över Torne älv, älven längst uppe i norr som har karakteriserats som Sveriges fredligaste gräns. Jag skulle tro att vår debatt här i kammaren också kommer att bli rätt fredlig, eftersom jag i det väsentliga är tillfredsställd med det svar som statsrådet har lämnat.

Svaret innehåller en redogörelse för vad som hittills har gjorts i ärendet och hur frågan för dagen ligger till. Även om man i och för sig skulle ha önskat att detta så betydelsefulla bygge redan hade påbörjats, är det dock bra att veta hur förberedelsearbetena har avancerat. Det väsentligaste värdet tillmäter jag emellertid sista stycket av statsrådets svar och framför allt den avslutande meningen, där statsrådet meddelar att avsikten är att företaget om möjligt skall påbörjas under september månad i år. Låt mig i anslutning till denna betydelsefulla uppgift få uttala den förhoppningen, att den tidsangivelse som här meddelats även skall visa sig bli verklighet. Härigenom skulle ett tillskott till den berörda bygdens försörjningsunderlag erhållas. Kommunikationerna i denna del av landet skulle bli jämförbara med vad de är på många andra håll, och därtill skulle ett betydelsefullt tillskott ske när det gäller att bemästra den aktuella krissituation, som arbetsmarknadsläget längst uppe i norr skapar.

Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. utredningen rörande kanalleden Vänern—Vättern

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Berglund har bett mig informera kammaren om hur långt kanaltrafikutredningens arbete fortskridit och om proposition med förslag om breddning av kanalleden Vänern—Vättern är att emotse inom den närmaste tiden.

Kanaltrafikutredningen tillsattes år 1961 för att verkställa en trafikekonomisk utredning om godstransporterna mellan väner- och vätterområdena samt västkusten. Bakgrunden härtill var bl. a. att två på lokala initiativ bildade kommittéer — Vänerkommittén och Vätterdelegationen — lagt fram förslag om dels en ny kanal mellan Vänersborg och Uddevalla, dels en utbyggnad av Göta kanals västgötadel.

I direktiven för kanaltrafikutredningen framhölls, att kanalfrågorna måste ses i ett större transportekonomiskt sammanhang. Utredningen skall därför i första hand söka klargöra hur de tyngre transporterna i berörda områden i framtiden kan komma att utvecklas och hur de bör fördelas mellan sjöfart, järnväg och landsväg för att det från samhällsekonomisk synpunkt fördelaktigaste resultatet skall nås. Det anföres också i direktiven, att en samlad bedömning bör ske av de båda kanalprojekten.

Beträffande utredningens arbete hittills vill jag nämna, att en internationell översikt av kanalfrågorna och en redogörelse för utvecklingen av de viktigaste godsallstrande industribranscherna har gjorts. Vidare har man kommit långt med beräkningarna över den förväntade folkmängden i området. Produktionen och konsumtionen inom olika industrier och orter har inventerats och håller f. n. på att testas mot de lika-

Svar på interpellation ang. utredningen rörande kanalleden Vänern—Vättern

ledes snart färdigkarterade godsströmmarna. Vissa undersökningar har gjorts om en vidgad järnvägs- och landsvägs- trafik. Något betänkande torde dock knappast kunna framläggas under innevarande år.

Enligt min mening är det förklarligt, att en utredning av denna omfattning är tidskrävande. Några påtagliga möjligheter att forcera arbetet torde knappast finnas, om inte kraven på utredningsmaterialets kvalitet skall eftersättas. Jag vill framhålla, att vad frågan gäller är kanalinvesteringar av storleken 500—600 milj. kronor, förutom sekundära kostnader för utbyggnad av vissa hamnar, farleder, vägar m. m.

Vidare anförde:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få uttala ett tack för svaret på min interpellation.

Sedan interpellationen lämnades har lång tid gått, och under denna har en uppvaktning från de av kanalfrågan berörda länen skett hos den statliga utredningen, varvid tillfälle gavs att framföra de synpunkter som kunde vara värdefulla för utredningen utöver dem som den erhållit vid sina besök i de berörda orterna. Jag hade personligen tillfälle att vara med vid den uppvaktningen, som jag för min del anser vara mycket värdefull.

De synpunkter som motiverar en utvidgning av kanalleden, vilka framförts av Vätterdelegationen och som är utgångspunkt för den statliga utredningen, har under den mellanliggande tiden inte kunnat jävas utan ytterligare förstärkts. Befolkningsutvecklingen i de berörda länen visar vissa svaghetsstrecken, och lokaliseringen inom näringslivet företer en icke önskvärd utveckling. En del områden visar befolkningsminskning. Lokaliseringen av industrier, som

är beroende av tunga transporter, till dessa områden visar sig stöta på stora svårigheter.

I sitt svar säger kommunikationsministern att den utredning som nu är på gång skall söka klargöra, hur de tyngre transporterna i berörda områden i framtiden kan komma att utvecklas. Vätterdelegationen, som har avlämnat sitt betänkande för vidare befordran till den statliga utredningen, har genom sin ekonomisk-geografiska forskningsgrupp beträffande godstrafiken mellan Vättern-området och utlandet framhållit, att den beräknats till cirka 2,3 miljoner ton, varav cirka 57 procent fraktats med järnväg, cirka 35 procent med lastbil och endast cirka 8 procent med kanalbåt. Som jämförelse kan nämnas, att av den trafik, som försiggår från Vättern-området till Göteborg, skedde 7,7 procent av transporterna på Trollhätte kanal, medan endast 22,3 procent av transporterna skedde med järnväg och lastbil. Detta ger alltså vid handen, att den tunga industrien är oerhört beroende av de billiga transportleder, som kanallederna utgör.

Beträffande den gamla kanalleden kan sägas att det har visat sig att det tonnage, som nu trafikerar densamma, är oekonomiskt och att det mer och mer försvinner men att behov av tonnage i olika sammanhang gör sig gällande, vilket behov inte kan tillfredsställas. Man måste betänka, att det tonnage som var relevant på 1800-talet i dag inte är räntabelt. Båtarna kan inte göras större, men kostnaderna för driften har mångdubblats. Enligt de uppgifter som inhämtats föreligger inte någon brist på frakter, utan svårigheten ligger i att få fram tillräckligt med tonnage.

I dagens läge gäller det inga större investeringar i en ny kanalled. De är ganska överkomliga. I Vätterdelegationens utredning har man kommit fram till fyra alternativ. Ett av dem — med fartyg på 5 500 ton dw — skulle kosta

Svar på interpellation ang. utredningen rörande kanalleden Vänern—Vättern

280 miljoner kronor, ett annat projekt skulle kosta 175 miljoner, ett tredje 150 och ett fjärde 110 miljoner kronor.

I sitt svar anger kommunikationsministern, att kanalinvesteringarna skulle utgöra mellan 500 och 600 miljoner kronor, förutom sekundära kostnader för utbyggnad av vissa hamnar, farleder, vägar m. m. De siffror jag angav från Vätterdelegationen inkluderar inte kostnader för marklösen, intrång och dylikt. Men det bör i detta sammanhang erinras om att den nu projekterade kanalen till allra största delen följer nuvarande kanalsträckning, varvid för breddningen tages i anspråk huvudsakligen inom det nuvarande kanalområdet befintlig mark. I kostnaderna ingår inte heller kostnaderna för fördjupning eller nyanläggning av hamnar vid Vättern och kanalen. Med den betydande ökning av godsomsättningen, som kan förväntas för de svenska hamnarna under de närmaste årtiondena, synes man nämligen i och för sig böra räkna med ganska betydande utbyggnadsbehov av landets hamnar. En utbyggnad av kanalen torde därför närmast få anses medföra, att en del av de investeringar i hamnbyggnader, som eljest är att vänta i Göteborg eller andra kustorter, i stället inriktas på hamnar vid Vättern och kanalen.

Under det att kanalteknikerna håller på att upprusta det mellaneuropeiska kanalsystemet förfaller vårt eget kanalsystem. Vi skulle gärna se att dessa tekniker även finge tillfälle att ägna sina krafter åt upprustning av det svenska kanalsystemet. Utbyggnaden härav skulle inte minst ge stimulans åt södra och norra vättersbygderna, men även bli ett kraftigt stöd för alla orter inom Vättern-området, t. ex. för Motala med Motala verkstad, som har den nuvarande kanalen att tacka för sin tillkomst och som för sin ytterligare utbyggnad är beroende av en utvidgning av Göta kanals västgötadel. Men även för städer som Huskvarna och Jönköping är kanalen av väsentlig betydelse.

I mitt hemlän, Örebro län, har vi en industri som i alldeles särskild grad är beroende av en utvidgad kanallid och som alltsedan sin tillkomst i mitten av 1800-talet varit beroende av densamma, nämligen gruvbolaget Vieille Montagne vid Ämmeberg. Glädjande nog visar denna gruvdrift en betydande expansion. Brytningen av zinkmalm där kommer under den närmaste tiden att utökas så att nyanställningar måste göras. Men transportproblemet kommer då in i bilden och man måste söka att utvidga transportmöjligheterna. Man fraktar nu malm från Ämmeberg till Göteborg på samma sätt som man gjorde 1857 på båtar med samma lastkapacitet som då. Man förstår vad det kommer att kosta företaget i längden. Det vore beklagligt, om utvidgningen av driften skulle hämmas av bristande transportmöjligheter. Vid en utvidgning av kanalleden skulle direktlastning på Belgien kunna ske och stora fraktbesparingar kunna göras. Inte endast denna industri i den södra länsdelen utan även det framåtgående Munksjö med sina sulfatanläggningar i Olshammar vid norra Vättern skulle få ytterligare möjligheter för sin export. För Örebro län skulle — det är omvittnat — denna möjlighet att komma i förbindelse med västerhavet betyde tillfällen till lokalisering av exportindustrier på samma sätt som gällt för t. ex. Västmanlands län med dess goda hamnanläggningar i både Västerås och i Köping.

Vid vår uppvaktning inför den statliga utredningen kunde vi inte finna annat än att det inom kommittén råder en mycket positiv inställning till hela kanalprojektet. Om intet oförutsett inträffar bör vi kunna ha goda förhoppningar om att dess betänkande i detta ärende, när det kommer i slutet av detta år eller i början av 1964, skall förorda en utbyggnad av kanalleden. Jag hoppas livligt att vi i så fall kan påräkna kommunikationsministerns medverkan vid lösningen av denna för stora delar av Mellansverige så viktiga fråga.

Svar på interpellation ang. rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet egentligen bara för att stryka under de synpunkter som interpellanten har framfört. Frågan om huruvida ett trafikmedel klarar sig i konkurrensen hänger ju i hög grad samman med hur trafikmedlet i fråga följer med i utvecklingen. Det har skett en väldig utveckling under senare år. Bilismens kraftiga frammarsch har tvingat järnvägarna till krafttag, som givit goda resultat i konkurrensen om gods och resande.

Kanaltrafiken i vårt land har väl så att säga kommit i ett visst »bakvatten». Vi vet alla att det större tonnaget är det mest lönsamma. Trafikleder som inte medger annat än små enheter kommer alltså att förlora i betydelse. De stora sjöarna Vänern och Vättern i hjärtat av Sverige kan genom en förbättring av kanalförbindelserna få väsentligt större betydelse för transporterna inom detta område. Men det kan väl inte bli något fullgott resultat utan att man bygger ut både leden mellan Vänern och havet och leden mellan Vänern och Vättern. En utbyggnad till större kapacitet också av leden mellan Vänern och Vättern skulle betyda mycket både för företagen vid kanalen och för bygderna omkring Vättern.

Jag vill därför understryka att vi emotser kanalprojekten med det allra största intresse. Vi behöver en utbyggnad för att näringslivet skall kunna utvecklas på ett tillfredsställande sätt inom dessa delar av landet.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Så långt kan jag helt instämma med närke- och västgötatalarna, att jag förstår deras intresse för en utbyggnad av den del av Göta kanal som gäller sträckningen mellan Vättern och Vänern. För västgötarna och för oss alla andra som bor kring vänerbäckenet ter det sig emellertid naturligt, herr talman, att understryka

att vad som först måste ske är att problemet med utfartsleden mellan Vänern och Västerhavet löses. Jag vill fästa uppmärksamheten på att vi med den nuvarande utvecklingen av trafiken om åtta eller tio år kommer att vara i det läget att Trollhätte kanal inte kommer att kunna ta emot vänertrafiken och ännu mindre klara en ytterligare belastning som kan komma från Vättern. Det måste därför vara ett centralt intresse för oss alla som är beroende av näringslivets tillväxt i dessa delar av landet att vi först får den gemensamma utfarten till havet ordnad. Därefter kan vi också anpassa tonnaget på ett naturligt sätt till den snabbt växande trafiken och också till utvecklingen på fartygsområdet, som mycket hastigt går mot allt större tonnage.

Jag är tacksam för att kommunikationsministern, som inte givit en utfästelse så dock uttalat en förmodan om att vi kring årsskiftet tydligen kan emotse utredningen i denna mycket viktiga fråga. Jag vill gärna vid detta tillfälle understryka att det måste vara ett intresse för samtliga län omkring de stora sjöarna i Mellansverige att först få den gemensamma utfarten ordnad. Jag hoppas att kommunikationsministern som den framsynte man han i åtskilliga fall visat sig vara skall kunna lösa frågan om denna gemensamma utfart på ett för oss alla tillfredsställande och framtidsdugligt sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på interpellation ang. rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlsson i Huskvarna har frågat mig, vilka erfarenheter som har vunnits av »67-kortet»

Svar på interpellation ang. rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer

under år 1962 och vilka möjligheter jag anser det finns att utvidga kortets giltighet till att gälla för flera resor, för resor under sommarmånaderna och för vissa andra grupper än ålderspensionärer.

Under år 1962 såldes ca 113 000 rabattkort för ålderspensionärer. I runt tal 415 000 resor gjordes under samma år med användande av dessa kort. Medelreselängden var drygt 200 km. SJ:s intäkter av försäljningen av kort och resor uppgick till ca 5,3 milj. kr. Som allmänt omdöme kan sägas, att rabattformen synes ha varit attraktiv och att förväntningarna på dess användning väl har infriats.

Järnvägsstyrelsen har meddelat mig, att styrelsen f. n. anser kommersiella skäl inte föreligger för att utvidga »67-kortets» giltighet. Styrelsen har emellertid beslutat genomföra vissa fältundersökningar för att närmare studera 67-gruppens resvanor genom direkta intervjuer. När detta slutförts torde styrelsen erhålla ett säkrare underlag för att ur kommersiella synpunkter bedöma frågan om ifrågavarande rabattförmåners omfattning.

Vidare anförde:

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation, innan han springer sin väg. Statsrådet har ju svar att ge i första kammaren också. Jag framställde denna interpellation någon av de första dagarna vid denna riksdag och har fått den besvarad först nu. Jag ber i alla fall att få tacka för denna redogörelse för vad som hänt. Jag måste konstatera att det är en försvarlig mängd »67-kort» som sålts, nämligen 113 000 kort för 415 000 resor. Ändå får dessa resor inte företas under de tider då det är mest lockande att resa. De får ju ske endast under vintern, hösten och våren och

aldrig på sommaren eller vid helger. Det är emellertid, alla undantagen till trots, många som är tacksamma för att få använda sig av denna möjlighet.

Kommunikationsministern sade i sitt svar att järnvägsstyrelsen skall göra fältundersökningar för att närmare studera 67-gruppens resvanor. Detta var väl svaret på den andra delen av min interpellation, som avsåg möjligheten att utvidga kortens giltighet. Enligt min mening bör inte enbart 67-gruppens resvanor undersökas. Som jag tidigare framhållit i riksdagen finns det många andra grupper: förtidspensionärer, sådana som har hustrutillägg, invalider, blinda och vanföra, som bör komma i åtanke i detta sammanhang. Alla som över huvud taget har folkpension, borde få komma i åtnjutande av denna förmån.

En annan angelägen förbättring, som jag flera gånger tidigare påpekat, vore att förlänga kortens giltighetstid, så att resor finge företas även viss tid under sommarmånaderna. Giltighetstiden utgår nu den 31 maj. Något hinder borde inte föreligga för att utsträcka den till mitten av juni och låta den börja tidigare på sensommaren. Då bleve det möjligt för de äldre att resa under den tid då vårt land är som vackrast.

Järnvägsstyrelsen håller benhårt på lönsamheten. Jag tycker att tian borde räcka ett år och att man skulle få resa obegränsat på rabatten. Nu får man göra fyra tur och retur-resor för en tia. Det är naturligtvis bra i och för sig, men det hela betalar sig inte så bra om man inte får resa långt. Den nuvarande ordningen är alltså inte helt tillfredsställande. Många äldre kan på grund av ohälsa inte resa så långt. Det borde inte vara nödvändigt att hålla så hårt på de ekonomiska synpunkterna. För många pensionärer blir tillvaron trist och långsam, och en resa betyder för dem omväxling och en stor upplevelse. Vi har råd att ge de gamla denna förmån.

Herr talman! Det hårda resonemang som SJ för i denna fråga borde kunna

Svar på interpellation ang. trossamfundens vigselrätt

mjukas upp. Det borde inte vara svårt för riksdagen att ge SJ ett ytterligare tillskott för att de gamla och pensionerade som inte haft så stora möjligheter att se mycket av sitt land, men som nu har tid att resa, finge flera tillfällen att göra det. Det skulle vara en synnerligen god gärning och kosta staten en liten penning.

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! Jag skulle till vad som här sagts vilja föra fram ett önskemål från en del folkpensionärer om att detta »67-kort» även bör gälla för resor i första klass. Man kan mycket väl förstå dessa pensionärs önskemål.

Vi riksdagsmän behöver bara gå till oss själva; när vi lämnar riksdagen och kommer upp i folkpensionsåldern, vill vi nog gärna ha en möjlighet att för halva biljettpriset fortsätta att åka i första klass. Jag tycker i varje fall att »67-kortet» bör gälla även i första klass vid längre resor när sovvagn användes. Man och hustru skulle då för en jämförelsevis billig penning kunna åka sovvagn tillsammans i familjekupé! Vi vet att många folkpensionärer är mer eller mindre orkeslösa och behöver hjälp av varandra i sovvagnen. Den möjligheten finns inte nu när de är tvungna att ligga i skilda andraklasskupéer.

Jag skulle alltså vilja att »67-kortets» giltighet utsträcktes, så att det gäve samma rabatt i första klass som det nu ger i andra klass och att rabatt även utginge på sovplatsbiljetterna.

Statsrådet Skoglund har måst gå till första kammaren, men jag vill gärna genom protokollet vädja till honom att vidarebefordra dessa synpunkter till järnvägsstyrelsen och varmt tillstyrka dem, så att de kan beaktas när styrelsen skall ta ställning till resultatet av nu pågående fältundersökningar.

Som det framgår av interpellationssvaret står järnvägsstyrelsen icke heller främmande inför tanken att utvidga giltigheten av »67-kortet», vilket vi vet har

åstadkommit så mycken glädje för många folkpensionärer.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag skall här inte inträda i kommunikationsministerns ställe. Jag vill bara upplysa kammaren om och få till protokollet antecknat att detta ärende kommer upp i morgon i ett utlåtande från allmänna beredningsutskottet i anledning av två motionspar. Kontentan i det utlåtandet är att SJ skall drivas efter företagsekonomiska principer och att, om man vidtar sådana här sociala åtgärder, så får man lämna särskilt anslag för det ändamålet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10**Svar på interpellation ang. trossamfundens vigselrätt**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Rimmerfors har frågat mig, om jag är villig att på nytt undersöka betingelserna för meddelandet av vigselrätt och om möjligt vidtaga sådana åtgärder, att exempelvis Vänernas samfund (kväkarna i Sverige) erhåller samma vigselrätt som vissa andra trossamfund. Herr Rimmerfors har därvid tänkt på det fall att någon av eller båda kontrahenterna icke är svenska medborgare.

Till svar på interpellationen får jag anföra följande.

Enligt 4 kap. 2 § giftermålsbalken får kyrklig vigsel äga rum inom annat trossamfund än svenska kyrkan, om Kungl. Maj:t har medgivit att vigsel får förrättas inom samfundet och de trolovade eller en av dem tillhör detta. Lagrummet fick sin nuvarande lydelse med ingången av år 1952, och sedan dess har vigselstillstånd meddelats ett tjugotal trossamfund.

Svar på interpellation ang. trossamfundens vigselrätt

Beträffande de principer som ligger till grund för Kungl. Maj:ts tillståndsgivning må nämnas följande. Med hänsyn till vigselns rättsverkningar måste trygghet finnas för att vigsel förrättas endast av personer, som besitter erforderliga kvalifikationer för uppdraget. Prövningen hos Kungl. Maj:t tar därför sikte på att vederbörande vigselförrättare skall ha tillräckliga kvalifikationer för att i förevarande hänseende fungera såsom ett rättsordningens organ. Om kontrahenterna är medborgare i olika länder, måste ställas större krav på vigselförrättarens kvalifikationer än om bägge kontrahenterna är svenska medborgare. I förstnämnda fall kan uppkomma svårbedömda rättsfrågor. Därvid aktualiseras nämligen de internationellt privaträttsliga bestämmelser, som reglerar frågan efter vilket lands lag utländsk medborgares rätt att ingå äktenskap inför svensk myndighet skall prövas. En felbedömning härvid av vigselförrättaren kan få mycket besvärliga konsekvenser.

På grund av det anförda har i varje fall sedan mitten av år 1952 vid tillståndsgivningen iakttagits den regeln, att vigselrätten begränsas till fall, då båda kontrahenterna är svenska medborgare. Enligt min mening är denna regel försvarlig. Den bör emellertid inte upprätthållas med alltför stor stränghet. I den mån trygghet finns för att vederbörande trossamfunds vigselförrättare besitter erforderliga kvalifikationer för att bedöma de speciella rättsfrågor som uppkommer, när inte båda kontrahenterna är svenska medborgare, bör undantag kunna medges. Så har också skett i några fall.

Vidare anförde:

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för interpellationssvaret.

Bakgrunden till min fråga är ju det

förhållandet, att det för vissa av de svenska trossamfunden gjorts en inskränkning beträffande rätten att förrätta vigsel. Jag har inte gjort gällande att Kungl. Maj:t därmed velat göra någon ond åtskillnad till nackdel för somliga trossamfund och favorisering av andra. Det sammanhänger uppenbarligen i viss grad med förekomsten i de större samfunden av ett pastorsämbete och en ordnad pastorsutbildning. Det framgår också av svaret i dag att statsrådet som villkor förutsätter erforderliga kvalifikationer för uppdraget.

Man har dock jämte de mera kollektiva och allmänna tillåtelseerna efter särskild prövning givit vigselrätt även åt andra samfund, bl. a. Vännernas samfund, men med vissa undantag, exempelvis för rätt att viga utlänningar på svensk mark, eller för att uttrycka villkoret i mera positiva ordalag: båda de trolovade måste svara svenska medborgare för att få viga i sitt eget samfund.

Det är på den punkten jag har bett justitieministern om en viss omprövning. Det svar herr statsrådet har lämnat måste betraktas som tillmötesgående. Visserligen avböjer justitieministern en principiell ändring av villkoren för kväkarnas vigselrätt, men han ställer i utsikt individuell omprövning och undantag i enskilda fall. Detta medgivande är av värde för ett samfund med så starka internationella kontakter som Vännernas samfund. Det är ingalunda ovanligt att äktenskap ingås i vårt land av trolovade, av vilka i varje fall den ena kontrahenten är av utländsk nationalitet.

Sedan finns det, herr talman, i denna problematik en fråga som man inte kan undgå att reflektera över. Det är den vikt ur rent juridisk synpunkt som justitieministern tillmäter vigselförrättaren. Statsrådet säger i sitt svar: »Prövningen hos Kungl. Maj:t tar därför sikte på att vederbörande vigselförrättare skall ha tillräckliga kvalifikationer för

Svar på interpellation ang. en utvidgad brottsförebyggande verksamhet inom skolans ram

att i förevarande hänseende fungera såsom rättsordningens organ. Om kontrahenterna är medborgare i olika länder, måste ställas större krav på vigselförrättarens kvalifikationer än om bägge kontrahenterna är svenska medborgare. I förstnämnda fall kan uppkomma svårbedömda rättsfrågor.» Jag är införstådd med det, men man frågar sig här vilken roll lysningsförfarandet spelar i detta sammanhang. Enligt giftermålsbalken synes den rättsliga prövningen ligga i själva lysningsförfarandet. Och denna procedur ligger ju genom kyrkobokföringen i samhällets hand. Ingen vigselförrättare — jag talar här av mångårig egen erfarenhet — vågar förätta en vigsel utan att först ha förvässat sig om att papperen är fullt klara från de bokföringsmyndigheter som har att kontrollera att inga lagliga hinder föreligger för äktenskapet. Om exempelvis den ene av kontrahenterna är av utländsk nationalitet måste vederbörande förete ett officiellt papper från sitt lands myndigheter. Hur kan man då tillmäta vigselförrättaren en så stor betydelse ur juridisk synpunkt?

Jag är medveten om att en vigselförrättare måste var så omdömesgill att han rättar sig efter det lysningsbevis han har tagit emot och att han i övrigt lägger sig vinn om ett värdigt fullföljande av sitt uppdrag att med laga verkan förätta vigsel. Har jag rätt i denna min bedömning skulle vigselförrättarens juridiska kapacitet på ett ganska betryggande sätt kompletteras av själva lysningsförfarandet. Därtill kommer att Vännernas samfund, som saknar egna pastorer, disponerar lekmannakrafter av hög personlig integritet, ofta även av juridisk sakkunskap.

Om nu den utvidgade vigselrätten efter prövning från fall till fall tills vidare har undantagets karaktär, kanske den tiden kommer då man också åt denna grupp av kristna bekännare vågar ge en mera generell vigselrätt.

Jag ber att än en gång få tacka justitieministern för svaret.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Rimmerfors säger, att den principiella prövningen av om hinder föreligger mot ett äktenskap mellan de trolovade skall ske i samband med lysningen. Men även den som förrättar vigsel har vissa skyldigheter. Det stadgas uttryckligen i giftermålsbalken att vigselförrättaren är skyldig att vägra vigsel om hinder mot äktenskap är honom kunnigt. Denna fråga om äktenskapshinder är generellt sett mera komplicerad när de trolovade eller någon av dem är utländsk medborgare och hindersprövningen skall ske efter lagen i det land vederbörande tillhör. För att vigsel skall få förrättas i Sverige skall i regel lysning ha skett här. Men under vissa förutsättningar kan, när det är fråga om vigsel mellan medborgare i nordiska länder, vigsel förrättas här i landet, även om lysning skett i annat nordiskt land. Det bedömande, som då påkallas, kan vara mycket komplicerat och ställa stora krav på vigselförrättaren.

För närvarande pågår utredningar på detta område och de torde, särskilt på det nordiska planet, komma att leda till betydande förenklingar. Om så blir fallet kan man säkerligen gå betydligt längre i att medge vigsel tillstånd än man för närvarande anser sig kunna göra.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på interpellation ang. en utvidgad brottsförebyggande verksamhet inom skolans ram**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Svar på interpellation ang. en utvidgad brottsförebyggande verksamhet inom skolans ram

Herr talman! I en interpellation har herr Wennerfors frågat, om jag är beredd att medverka till en utvidgad brottsförebyggande verksamhet inom skolans ram med hänsyn till den ökade butiksstöldsfrekvensen bland barn och ungdom.

Med anledning härav får jag anföra följande.

I cirkulär den 11 december 1959 (SFS 1959:604) till skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, länskolnämnderna, skolstyrelserna samt andra lokala styrelser för statliga, kommunala och statsunderstödda enskilda skolor och utbildningsanstalter har Kungl. Maj:t erinrat skolmyndigheterna om deras möjligheter att göra en ökad insats för ungdomsfostran och i det brottsförebyggande arbetet. I cirkuläret framhålles bl. a. att skolan vid sin undervisning om samhället enligt gällande kursföreskrifter har att bibringa eleverna kunskaper om lag och rätt samt om ordningsmakt och om rättskipning. Det är av vikt att denna undervisning konkret belyser betydelsen av att lag efterlevs och ordning upprätthålles, så att eleverna får klart för sig vilka allvarliga störningar som brottsligheten medför för samhällsgemenskapen. Särskilt måste eftersträvas att hos eleverna väcka förståelse och respekt för de rättsvårdande organens uppgifter och arbete. Det understrykes vidare, att denna undervisning kan ges en ökad brottsförebyggande effekt, om orienteringen rörande brott och brottspåföljder kan ske under medverkan av personal från domstolar, polis och socialvård. Vidare framhålles vikten av att det för ungdomens fostran betydelsefulla arbete, som på frivillighetens väg bedrivs av de ideella organisationerna, ges ett verkligt stöd genom att lokaler i skolor och andra utbildningsanstalter upplåtes i sådan omfattning att organisationerna får sitt lokalbehov tillgodosett. Enligt gällande bestämmelser är skolmyndig-

heterna också skyldiga att på vissa angivna villkor upplåta lokaler till frivillig ungdomsfostrande verksamhet.

Därjämte har skolöverstyrelsen i den nu föreliggande läroplanen för grundskolan i de allmänna anvisningarna för skolans verksamhet erinrat om skolans uppgift i brottsförebyggande syfte och angivit en rad riktlinjer för skolans aktivitet i detta hänseende (s. 29 och 30).

Enligt vad jag erfarit har skolöverstyrelsen vidare i oktober 1962 deltagit i en av Sveriges köpmannaförbund tillsammans med representanter för arbetsgivare och arbetstagare inom detaljhandeln anordnad diskussion rörande butiksstölderna och vad som kan åstadkommas för att förebygga dessa. I överläggningarna deltog även företrädare för inrikesdepartementet, riksåklagarämbetet och socialstyrelsen. I syfte att utröna vad som från skolöverstyrelsens sida ytterligare kan göras i avsikt att förebygga butiksstölderna har överstyrelsen fortsatta kontakter med en arbetsgrupp bestående av representanter från detaljhandeln. Det torde därvid i första hand bli fråga om att till lärarna distribuera sakuppgifter om den aktuella situationen och om vilka åtgärder, som från företagets sida vidtas, när en butikstjuv ertappas. Detta material kan sedan användas för att konkretisera den undervisning om rättsordning och rättsfrågor, som förekommer på skolans alla stadier.

Som framgår av det anförda har skolmyndigheterna således redan uppmärksammat den av interpellanten påtalade situationen. Det synes mig inte påkallat att regeringen f. n. vidtar ytterligare åtgärder.

Vidare anförde:

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret.

Svar på interpellation ang. en utvidgad brottsförebyggande verksamhet inom skolans ram

Butiksstöldsfrekvensen ökar oroande. Det visar den statistik som är tillgänglig, och jag har också redogjort något därför i interpellationen. Det kan också intygas av representanter för åklagarmyndigheterna, polisen, skolan och icke minst detaljhandeln.

Problemkomplexet är mycket stort och vitt förgrenat på många olika områden. Det skulle kanske ha funnits anledning att ställa även andra frågor, men jag inskränkte mig till att beröra butiksstöldsfrekvensen bland barn och ungdom och frågade ecklesiastikministern om hans syn på en eventuellt utvidgad brottsförebyggande verksamhet inom skolans ram.

En mängd vittnesmål från olika håll skulle kunna illustrera förhållandena i detta avseende. Här skulle t. ex. kunna relateras den gängmentalitet som nästan tvingar barn att stjäla. Inte sällan får butikskontrollanter ta hand om förtvivlade barn, som gråtande förklarar: »De sade att jag skulle ta.»

Många tror att detta är ett storstadsproblem, men så är dess värre inte fallet. Jag kan berätta att man i en mellansvensk mindre stad märkte en rätt avsevärd ökning av antalet butiksstölder. Detta förhållande uppmärksammades bland annat i ett stort upplagt reportage i ortens tidning. Efter detta igångsatte ett detaljhandelsföretag en intensifierad butikskontroll i två och en halv dagar. Under denna korta tid ertappades faktiskt tjuguen butikstjuvar, som hade stulit för sammanlagt över 200 kronor. Fyra av dessa tjuguen var över 30 år, medan resten — d. v. s. sjuttion stycken — var under 19 år gamla.

Vi vet alltså att butiksstöldsfrekvensen bland barn och ungdom har ökat avsevärt. Det kanske också bör sägas i detta sammanhang att sådana stölder i många fall är en engångsföreteelse, men dess värre kan de i andra fall leda barn över till att bli vanetjuvar.

Mot bakgrunden av dels vad jag har

anfört i interpellationen, dels vad jag hitintills i all korthet har sagt förefaller departementschefens svar något förvånande. På vissa punkter är vi helt överens; det visar statsrådet genom att påpeka att det finns ett cirkulär av den 11 december 1959, av vilket det framgår — och därom är vi ense — att allt måste göras för att hos de unga inpränta respekt för lag och rätt, för vad som är ditt och vad som är mitt. Kanske bör det även framhållas att det sker en hel del på detta område. Lärarna gör goda insatser för att verkligen fostra barnen till ärlighet.

Statsrådet har också påpekat att en arbetsgrupp för närvarande sysslar med dessa frågor. I denna deltar representanter för detaljhandeln och för vissa myndigheter. Vi har bara att vänta att dess arbete så småningom skall ge resultat. Framför allt kan vi ha anledning att hoppas att arbetsgruppen skall ge material för den brottsförebyggande verksamheten på olika områden.

Det förekommer också en hel del sådan verksamhet på olika orter. Jag nämnde i interpellationen, att det i ett län har förekommit en del försöksverksamhet i brottsförebyggande syfte i samråd mellan polis, skola och hem. Jag har också fått veta, att liknande verksamhet under några år har pågått i Göteborg, där polisen gör en verkligt föredömlig insats, bl. a. i undervisningen både inom skolan och bland konfirmanderna. Sådan verksamhet är sannerligen efterföljansvärd på andra platser i landet.

Trots att det finns ett cirkulär och en arbetsgrupp som sysslar med dessa problem samt att dessa uppmärksammats i den nya grundskolans kursplan, har ändå butiksstöldsfrekvensen ökat oroväckande de senaste åren. Jag hade hoppats, att det från centralt håll hade sagts något om dessa förhållanden eller att det t. ex. av svaret hade framgått att denna fråga måste följas med uppmärk-

Svar på interpellation ang. en utvidgad brottsförebyggande verksamhet inom skolans ram

samhet. Men det kanske också är klokt att uttala sig försiktigt, och det har jag i så fall förståelse för.

Jag hoppas emellertid, herr talman, att jag genom min interpellation har pekat på ett problem, som vi alla måste följa synnerligen uppmärksamhet.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag utgick verkligen från att jag i ett interpellationssvar inte behövde stryka under, att denna fråga uppmärksamhet skall följas. Jag vill bara erinra herr Wennerfors om att Kungl. Maj:ts initiativ i denna fråga år 1959 tillkom på min föredragning efter en stor debatt här i kammaren. Det var dock före herr Wennerfors' tid här.

Jag vill också erinra herr Wennerfors om att även läroplansdelegationen och skolberedningen ägnade mycken uppmärksamhet just åt skolans möjligheter att på detta område göra en insats. Det är ju alldeles givet att man inte stryker under någonting så självklart som att man på alla tänkbara sätt försöker stävja detta slag av tjuvnad. Även skolans möjligheter är dock begränsade. Den har ingen annan möjlighet att förebygga dessa butiksstölderna än att försöka fostra barnen. Regeringen kan inte heller göra det på annat sätt än genom att i cirkulär och andra föreskrifter, i en del fall i läroplaner fästa lärarnas uppmärksamhet på detta problem.

Den som inte anser att denna fråga är uppmärksamhet, han har, herr talman, mycket stora anspråk på uppmärksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 168, med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta

avdrag för belopp, som tillförts Stiftelsen Petroleumbranschens Beredskapsfond; samt

till statsutskottet propositionen nr 170, angående statlig lönerreglering för skolledare och lärare vid yrkesskolor, m. m.

§ 13

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden nr 9, 11 och 12, statsutskottets utlåtanden nr 85—91 och 95—100, bevillningsutskottets betänkanden nr 35, 40 och 41, bankoutskottets utlåtanden nr 17 och 18, första lagutskottets utlåtanden nr 22—27, andra lagutskottets utlåtanden nr 52—56, tredje lagutskottets utlåtanden nr 24, 25 och 27 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 24—30.

§ 14

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista dels konstitutionsutskottets memorial nr 9 angående granskning av de i statsrådet förda protokoll och bevillningsutskottets betänkande nr 41 angående ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen m. m. i angiven ordning uppföres främst, dels konstitutionsutskottets utlåtande nr 11 uppföres närmast efter första lagutskottets utlåtande nr 24, dels statsutskottets utlåtande nr 91 uppföres närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 35.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 15

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 101, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64 behandlade allmänna frågor,

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde,

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till socionomutbildning jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1963/64 till allmänna barnbidrag och ersättning till postverket för utbetalning av allmänna barnbidrag jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m.; samt

första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.

§ 16

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 159, i anledning av motion angående FN:s aktioner i Katanga; och

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1962 och 1963 vid dess fjortonde ordinarie möte fattade beslut;

från statsutskottet:

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående övergång till högertrafik såvitt nämnda proposition avser medelsanvisning; samt

från bevillningsutskottet:

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om trafikomläggningsskatt.

Vidare anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 206, i anledning av väckta motioner om skyldighet för åklagare att i brottmål föra talan för försäkringsgivare m. fl.; och

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utskökningslagen, m. m.

§ 17

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 943, av herrar Nilsson i Tvärålund och Börjesson i Falköping, i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition nr 163, med förslag till förordning om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.41.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 15 maj

Kl. 10.00

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 84 och 94 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringspropositioner:

1:a omröstningen
(enligt memorialet nr 84)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 505 till Bidrag till De blindas förening för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 680 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 505 till Bidrag till De blindas förening för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 730 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 62 Ja och 148 Nej, varjämte 2 av

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . . . 60 Ja och 77 Nej, vadan, då därtill

lades andra kam-
marens röster

eller 62 Ja och 148 Nej,

sammanräkningen

visade 122 Ja och 225 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

2:a omröstningen
(enligt memorialet nr 94)

Den, som i likhet med första kammaren vill,

A. att motionerna I: 230 och II: 281, i vad de avser inrättande av ett elektroakustiskt laboratorium, icke må av riksdagen bifallas;

B. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 230 och II: 281, såvitt nu är i fråga,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckning-

en för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranledes av vad departementschefen föreslagit;

dels godkänna följande avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64:

Avlöningsstat

Utgifter

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	3 637 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i> ..	9 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:	
a) Avlöningar till vissa lärare m. m., <i>förslagsvis</i> ..	1 388 000
b) Avlöningar till annan icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ..	4 815 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i> ..	4 168 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i> ..	208 000
Summa kr.	14 225 000

Särskilda uppbördsmedel

1. Bidrag från Malmstenska donationsfonden ..	4 600
2. Bidrag från Ekmanska donationsfonden ..	9 200
3. Bidrag från Mimi Althainz donationsfond ..	16 200
Summa kr.	30 000
Nettoutgift kr.	14 195 000

dels ock till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 14 195 000 kr.;

C. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 230 och II: 281, såvitt nu är i fråga, till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Omkostnader för

budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 936 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat

A. att, med bifall till motionerna I: 230 och II: 281, såvitt nu är i fråga, inrätta ett elektroakustiskt laboratorium vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;

B. att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 230 och II: 281, såvitt nu är i fråga,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranledes av vad i nämnda motioner föreslagits;

dels godkänna följande avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64:

Avlöningsstat

Utgifter

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	3 637 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i> ..	9 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:	
a) Avlöningar till vissa lärare m. m., <i>förslagsvis</i> ..	1 388 000
b) Avlöningar till annan icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ..	4 930 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i> ..	4 233 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i> ..	208 000
Summa kr.	14 405 000

Ang. undersökning beträffande handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

Särskilda uppbördsmedel

1. Bidrag från Malmstenska donationsfonden	4 600
2. Bidrag från Ekmanska donationsfonden	9 200
3. Bidrag från Mimi Althainz donationsfond	16 200
Summa kr.	30 000
Nettoutgift kr.	14 375 000

dels ock till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 14 375 000 kr.;

C. att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 230 och II: 281, såvitt nu är i fråga, till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Omkostnader för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 052 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 78 Ja och 135 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . . 61 Ja och 80 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller 78 Ja och 135 Nej,

sammanräkningen

visade 139 Ja och 215 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2

Justerades protokollet för den 9 innevarande maj.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den å bordet vilande motionen nr 943.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 101—111, bevillningsutskottets betänkande nr 39 och första lagutskottets utlåtande nr 28.

§ 5

Granskning av statsrådsprotokollen

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 9, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets i *avdelning A* gjorda anmälan, att utskottet ej funnit anledning att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades till handlingarna.

Utskottets i *avdelning B* gjorda anmälan, att utskottet vid granskningen beslutat att ej framställa någon anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot ledamot av statsrådet, lades till handlingarna.

Föredrogs vad utskottet i *avdelning C a)* anfört angående förhållanden av beskaffenhet att föranleda tillkännagivanden av utskottet utan återopande av § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Ang. undersökning beträffande handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Årets dechargememorial innehåller inte några märkliga ting. Inga verkligt stora frågor har i år varit

Ang. undersökning beträffande handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

under debatt inom utskottet. Utskottet har emellertid försökt fullfölja sin grundlagsenliga rätt och skyldighet att granska regeringens protokoll, och det har därvid följt en i viss mån ny praxis. Man kommer mer och mer ifrån det gamla anmärkningsförfarandet. Som kammararen observerar finns det i årets memorial inte ens några reservationsvis framförda anmärkningar. Man har i stället valt en annan form för att meddela sin uppfattning i olika frågor, vilket numera har börjat bli en tradition inom utskottet, nämligen tillkännagivanden. Man meddelar helt enkelt riksdagen de resultat som man kommit till vid sin granskning.

Ett uttryck som förekom i tidigare memorial så sent som för bara några år sedan var ordet omförmåla. Detta har numera försvunnit ur utskottets vokabulär, och jag tror inte att man behöver sakna det. Språkligt sett var det en egendomlighet, och det kan gärna försvinna utan att man behöver beklaga det.

Ett tillkännagivande såsom har skett i årets memorial kan ha en mycket neutral skrivning, då man inte har funnit anledning till någon anmärkning. Teoretiskt sett kan det också innebära ett visst erkännande av Kungl. Maj:ts åtgärder i någon viss fråga, ehuru jag tror att denna form mycket sällan kommer till användning eller bör tillämpas.

Omvänt kan utskottet i sina tillkännagivanden ge uttryck åt en mening om att en praxis bör ändras eller uttala sig om vissa åtgärder, som i själva verket är vidtagna av ett ämbetsverk men som klagovägen blivit föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

I sak innebär dessa tillkännagivanden inte något nytt i förhållande till de gamla omförmålingarna. Såvitt jag kunnat se är det fråga om samma sak. Att dessa tillkännagivanden emellertid inte är alldeles harmlösa framgår särskilt av konstitutionsutskottets memo-

rial i år, där det förekommer en hel rad reservationsvis framförda tillkännagivanden — jag tror inte att det vid något tidigare tillfälle har förekommit så många sådana. Majoriteten inom utskottet har inte velat vara med om ens de ganska modesta former av klander som ju i alla fall uttalandet innebär.

Under ifrågavarande punkt, C a) I, framhålles att utskottet »vid årets dechargearbete gjort viss undersökning angående handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t. Efter den företagna undersökningen får utskottet uttala, att undersökningen ej givit utskottet anledning till erinran mot ledamot av statsrådet, vilket utskottet får för riksdagen tillkännagiva.»

Jag vill framhålla att det här endast rör sig om vad man skulle kunna kalla stickprovstagning på Kungl. Maj:ts relation till riksdagens uttalanden. Vi har inom utskottet haft föredragningar av tre tjänstemän i tre departement — kommunikationsdepartementet, justitiedepartementet och socialdepartementet. Föredragningarna, som var mycket föredömliga, visade enligt utskottets mening, att beträffande dessa departement kunde någon vägande kritik inte framföras mot regeringens åtgärder i anledning av riksdagens skrivelser. Jag är angelägen framhålla detta för kammararen, därför att vi i förra veckan hade en debatt här som rörde ecklesiastikdepartementet och där från visst håll riktades anmärkningar mot regeringen, som enligt opponenterernas mening nonchalerat ett antal skrivelser från statsutskottet.

Jag anser att frågan är så pass viktig att utskottet bör fortsätta med denna form av granskning. Det föreligger ju en särskild skrivelse från Kungl. Maj:t med redogörelse för vilka åtgärder som inom de olika departementen vidtagits i anledning av riksdagens skrivelser. Den måste emellertid bli före-

Ang. undersökning beträffande handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

mål för grundlig genomgång inom utskottet, så att utskottet verkligen får klart för sig i vad mån Kungl. Maj:t gått med på riksdagens framställningar på de olika punkterna.

Herr talman! Jag har velat anföra detta, delvis med en allmän förhoppning att de i och för sig gynnsamma resultat som visat sig i fråga om de nämnda departementen också skall visa sig vid en granskning av förfarandet inom andra departement. Frågan är så central och viktig att jag är övertygad om att utskottet är villigt att fortsätta denna granskning.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det har under senare år stått strid om dechargeinstitutet och dechargedebatten. Sedan länge har diskuterats att friare former skulle införas, att konstitutionsutskottet icke skulle uppträda som något slags domstol, där varje kritik betraktades nästan som en förolämpning mot vederbörande statsråd.

Jag har emellertid i dag inte det intrycket att statsråden bryr sig särskilt mycket om dechargeutlåtandet; jag kan i varje fall inte upptäcka något statsråd i statsrådsbänkarna. — Man undrar hur den form av parlamentarism kommer att te sig som blir följden av ett genomförande av författningsutredningens förslag, när statsråden själva i en fråga, som gäller statsrådets protokoll inte är intresserade av att höra ens administrativ kritik. Läser man de intervjuuttalanden av statsråden som redovisats i det första av författningsutredningens betänkanden om regeringsarbetet, får man annars det intrycket att statsråden skulle vara mycket intresserade.

Utskottet påtalar felaktigheter i den administrativa praxis som förekommer. Men det utlåtande som gäller statsrådets ämbetsutövning och som även gäller ansvarigheten för statsrådets leda-

möter — enligt ansvarighetslagen har ju statsråden lovat att följa rikets lagar och rikets författning — är tydligen inte längre av något större politiskt intresse.

Därmed kommer vi in på frågan, om inte riksdagens kontrollmakt över huvud taget undergrävs av nuvarande förhållanden. Det är förvisso ingenting nytt i dechargeinstitutets mer än hundraåriga historia, att en majoritet praktiskt taget alltid finner att statsrådet handlat oklanderligt, medan oppositionen är av annan mening. Men även om detta inte är någonting nytt, så ger det understundom ett visst löjligt skimmer åt dechargedebatten. I pressen heter det ofta att de talare som uppträder i dechargedebatten diskuterar subtiliteter. Men det måste väl ändå sägas att dessa frågor är betydelsefulla.

Man fick i går en ganska intressant belysning inte bara av förhållandena inom den borgerliga oppositionen utan även av hur det kan gå till när en socialdemokrat opponerar sig mot Kungl. Maj:ts uppfattning att allt vad Kungl. Maj:t gör är riktigt. Jag tänker på gårdagens debatt om lokaliseringen av Tipstjänst och Penninglotteriet, i vilken det var intressant att höra hur medlemmar av samma parti kan ha olika uppfattningar om hur regeringen sköter sina uppgifter.

Något som ibland försvårar möjligheterna för oss inom konstitutionsutskottet att granska de vidtagna åtgärderna är, att vi ibland inte riktigt vet vilka handlingar som står till buds. Om det står i en tidningsartikel att det föreligger en hemlig överenskommelse, som det sades i samband med Kungälvssavtalet, och vi inte har tillgång till denna handling, säger det sig självt att vi inte kan utöva den granskningsverksamhet som vi annars kunnat göra.

Ibland har viktiga beslut fattats genom telefonmeddelanden. Det påpekades av professor Sture Bolin för några

Ang. undersökning beträffande handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

är sedan i en festskrift till statsminister Tage Erlander — jag tror det var på hans 50-årsdag — att det i själva verket kan bli mycket svårt även för framtida historiker att veta vad som egentligen skett. Detta framgår tydligt om man vet att förhållandena omkring permittenttågstrafiken under andra världskriget — något som påpekades av Vilhelm Moberg i en bekant stridsskrift — över huvud taget inte finns antecknade i de ordinarie statsrådsprotokollen utan endast finns som en blyerts-anteckning inom socialdepartementet. Detta visar att en stor del av den svenska riksdagen i själva verket många gånger är ganska ovetande om vad som händer.

Det var inte bara Vilhelm Moberg som under krigsåren riktade kritik mot detta hemlighetsmakeri — även Gunnar Myrdal har i sin mycket skickligt utformade skrift »Kontakt med Amerika» tillsammans med sin maka, som nu är ledamot av första kammaren, riktat en förintande kritik mot hemlighetsmakeriet. Det var alltså en socialdemokrat som sedermera blev handelsminister, som sade, att genom hemlighetsmakeriet i många frågor håller den svenska rättsstaten på att undermineras. Detta står i ett av kapitlen i hans bok, som jag gärna vill rekommendera till läsning.

Det sägs ofta att vi i konstitutionsutskottet kommer med mycket överdriven kritik, men om man studerar konstitutionsutskottets handlingar under senare år finner man, att kritiken ofta avser det förhållandet, att regeringen enligt vår mening inte följt riksdagens beslut. Det måste ju vara betydelsefullt för den svenska riksdagen att se till att regeringen verkligen följer riksdagsbesluten. Jag medger dock, att det många gånger kan bli tal om olika tolkningar.

Nu föreslår författningsutredningen i sitt betänkande att riksdagen ensam skall stifta lag, hur det nu skall gå till

med så klena resurser som vi har i riksdagen när det gäller kanslipersonal — det har jag åtskilliga gånger undrat över. Det förutsätter egentligen att vi i riksdagen i stor utsträckning gör utredningarna själva, om riksdagen ensam skall stifta lagar, vilket man föreslår i denna utredning. Nu stiftas lagarna av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt. Fru Elisabeth Sjövall påpekade — jag tror det var i Nordisk kontakt för ett år sedan — att riksdagen i lagstiftningsfrågor i mycket ringa utsträckning kan påverka utvecklingen. Hon tänkte väl då närmast på brottsbalken, där det är uppenbart att riksdagen faktiskt inte alls kunnat åstadkomma vad den kan göra exempelvis i bland annat skattefrågor, där den många gånger kan göra ganska väsentliga ändringar i Kungl. Maj:ts förslag.

Detta är ju en för hela riksdagsarbetet mycket besynnerlig ordning. Vi håller på parlamentarismen, och vilka definitioner vi än har på parlamentarism, innebär den i alla fall att regeringen skall ha riksdagens förtroende. Det är mycket svårt att på grundval av de ofta mycket knapphändiga upplysningar som vi, herr talman, får i konstitutionsutskottet verkligen kunna bilda sig en uppfattning om vad som sker.

Jag hoppas, herr talman, att vi skall få ett nytt dechargeinstitut. Vad författningsutredningen hittills presterat i den vägen inger kanske inte så stora förhoppningar. Man har på det hela taget förbigått mycket när det gäller riksdagens kontrollmakt. Men det borde vi väl kunna vara överens om, oberoende av partimotsättningar, att det för folkstyrelsen är av fundamental vikt att riksdagen får tillgång till alla handlingar och utifrån dessa handlingar kan bedöma regeringens fögderi. Endast under sådana förhållanden skapar vi en parlamentarism som också innebär en demokrati med en fullödlig kontroll av den verkställande makten.

Ang. undersökning beträffande handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Vid behandlingen av dechargememorialet 1961 hade vi en principdebatt om konstitutionsutskottets granskningsarbete. Därvid gav jag uttryck åt åsikter som i långa stycken sammanfaller med dem som herr von Friesen här nyss framfört.

Jag ifrågasätter emellertid starkt om denna dag är den rätta tidpunkten att ta upp någon längre debatt om riksdagens kontrollmakt i framtiden. Visserligen ligger författningsutredningens förslag på bordet, men motiveringen till de förslag man har beträffande riksdagens kontroll av regeringen offentliggöres ju enligt uppgift först på fredag. Att två dagar dessförinnan ha en mera fullständig debatt om hur riksdagen bör utöva sin kontrollmakt finner jag därför ganska malplacerat.

Jag kan emellertid, herr talman, inte underlåta att säga ett par ord i anslutning till vad herr Braconier anförde. Jag tror att alla hans antydningar om att det föreligger svårigheter att få in erforderliga handlingar i konstitutionsutskottet saknar all grund.

Vidare vill jag vända mig mot det tema som han gång på gång kommer in på både i egenskap av talare i denna kammare och som ledarskribent, där han framställer socialdemokratiska representanter i konstitutionsutskottet som en samling osjälvständiga människor, vilka ser som sin väsentliga uppgift att agera försvarsadvokater åt regeringen. Så spinner herr Braconier gång efter annan. Detta måste naturligtvis innebära att han anser högermännen — i motsats till oss socialdemokrater — inte som några syndiga människor, utan fria från alla politiska bevekelsegrunder när de sysslar med dechargefrågor.

Låt mig, herr talman, i hopp om att få slut på detta tal återge ett smakprov på hur objektiv man på högerhall kan vara när man skildrar vad som försigår på detta område.

Vid 1960 års dechargedebatt hade vi en reservationsanmärkning som gällde en utnämningsfråga. Högerpressen hade under en lång tid försökt att göra denna utnämning till en politisk fråga, men något sådant påstående framfördes inte i debatten här i riksdagen, av skäl som jag mycket väl kan förstå. Döm därför om min förvåning när jag dagen efter debatten i en högertidning fick läsa ett referat från debatten och därvid fann att herr Braconier skulle ha yttrat följande: »Skall partiboken utgöra meriter som väger tyngre än det objektivt fastslagna, är det illa ställt med det svenska samhället.» Denna passus saknas emellertid i riksdagsprotokollet. Förklaringen är mycket enkel: Yttrandet fälldes aldrig. Den tidning som innehöll detta s. k. referat har herr Braconier som medarbetare på ledaravdelningen.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Andersson i Linköping hörde tydligen inte alls på mitt anförande. Jag sade nämligen att under alla tider — oberoende av vilka konstellationer vi haft — har representanterna för majoritetspartiet i konstitutionsutskottet tagit statsråden i förvar.

Herr Andersson i Linköping påstod att jag skulle ha angripit socialdemokraterna. Men, herr Andersson i Linköping, jag citerade vad Gunnar Myrdal sagt.

I fråga om det utnämningsärende, som herr Andersson i Linköping nu tvingar mig att ta upp igen, låg det så till att vi inom konstitutionsutskottet genom ett intyg från en professor bibringats uppfattningen, att den person som fått tjänsten skulle disputerat om ett par år. Men han har ännu inte disputerat! Vill herr Andersson påstå att de upplysningar vi fick i konstitutionsutskottet i denna fråga var riktiga. Ve-

Ang. undersökning beträffande handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

derbörande fick sin tjänst trots docentföreningens protester. Vi utgick ifrån att intyget om att han skulle disputerat var riktigt. Herr Andersson, som tvingat mig att ånyo beröra denna fråga, kanske kan upplysa mig om huruvida vederbörande har disputerat.

Herr Andersson i Linköping säger vidare att det skulle vara onödigt att föra denna debatt. Det skulle alltså vara onödigt att diskutera frågan om riksdagens kontrollmakt nu när författningsutredningens betänkande ligger på bordet och det till och med talas om att vi redan nästa år skulle fatta beslut i författningsfrågan, något som enligt min uppfattning torde bli svårt! Det vore väl då mycket angeläget för kammarens ledamöter att snart nog diskutera frågan om hur dechargeinstitutet bör utformas. De debatter vi hade 1960 och 1961 är inte längre relevanta, ty då förelåg inte författningsutredningens betänkande, som vi ju fick för endast ett par månader sedan.

Det är just med tanke på det kommande författningsarbetet som jag anser det vara värdefullt med en debatt i frågan.

Konstitutionsutskottets förre ordförande, prosten Hallén, yttrade vid debatten 1951 eller 1952, att de nuvarande debattformerna är praktiskt taget omöjliga och att varje kritik från konstitutionsutskottets sida betraktas som nära nog en förolämpning.

När det gäller frågan om pressreferaten av riksdagsdebatterna har vi ju ett anonymitetsskydd; herr Andersson i Linköping kan inte veta ett dyft om vem som skriver ledarna i en tidning, och han vet heller inte vem som gör referaten. Det kan vara svart att på pressläktaren uppfatta vad som sägs i kammaren; det står ibland t. o. m. att vederbörande talat så otydligt att man inte kunnat uppfatta det. Inte heller har frågan om ledarna och referaten i tidningarna någonting med frågan om

konstitutionsutskottets utlåtande att göra.

Jag betraktar inte denna fråga som partipolitisk utan som en allmänt viktig författningsfråga; det gäller frågan om riksdagens kontrollmakt och den svenska demokratiens förmåga att fortleva. För att över huvud taget inte göra något partipolitiskt utfall citerade jag vad som skrivits av en socialdemokrat — hans maka sitter i första kammaren — som sedermera blev statsråd och dessutom är rättsvetenskapsman.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag konstaterar med tacksamhet att herr Braconier nu medger att det i princip inte är någon skillnad på socialdemokraternas och högermännens sätt att granska statsrådets fögderi. Jag noterar detta med stor tillfredsställelse och hoppas att det kommer att sätta spår i fortsättningen.

Jag har inte sagt att en debatt om riksdagens kontrollmakt skulle vara onödig; en sådan debatt kan aldrig vara onödig. Vad jag däremot framhöll var att det kanske är mindre lämpligt att just i dag — två dagar innan vi får motiveringen till författningsutredningens förslag på denna punkt — diskutera den frågan.

När det gäller den utnämningsfråga som vi behandlade vid 1961 års dechargedebatt har jag inte alls berört själva sakfrågan utan endast tagit upp vad som förekom i anslutning till behandlingen för att demonstrera hur nonchalant man behandlar sådana saker på högerhåll. Jag vill endast visa hur man på högerhåll agerar i sådana frågor. Nu försöker herr Braconier svänga sig genom att framhålla hur svårt det är att på pressläktaren uppfatta vad som sägs i kammaren. Ja, det kan vara svårt att uppfatta vad som sägs, men hur kan man då uppfatta sådant som inte sägs; det är vad som har skett i detta fall.

Ang. undersökning beträffande handläggningen av ärenden, föranledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ställde en direkt fråga till herr Andersson i Linköping när det gällde ett utnänningsärende. Herr Andersson i Linköping sade att vi får alla fakta på bordet. Jag omnämnde hur det var med permittenttågstrafiken under kriget, något som man inte kan inhämta uppgifter om i något statsrådsprotokoll. Kan det då påstås att vi har fått alla fakta på bordet? Kan herr Andersson i Linköping upplysa mig om huruvida vi i konstitutionsutskottet hade möjlighet att av gjorda protokollsanteckningar få reda på innehållet i det hemliga avtalet, det s. k. Kungälvsavtalet? Men, herr Andersson i Linköping, vad jag här har anfört är inte några påfund från min sida, utan statsvetenskapsmän överallt är ense om att det kan vara mycket svårt att få fram dessa uppgifter. Jag citerade en känd historiker, som i festskriften till Tage Erlander skrev, att det är omöjligt att få fram alla handlingar. Det kan förflyta år innan riksdagen över huvud taget får de informationer som den skulle ha. Det är klart, herr talman, att detta försvårar konstitutionsutskottets kontrollarbete.

Sedan hänvisar herr Andersson till författningsutredningen och menar att eftersom vi inte har motiveringarna på bordet finns det inte någon anledning att diskutera denna sak. För detta yttrande sätter jag ett stort frågetecken. Om vi får en författningsproposition nästa år, vilket väl är tveklaktigt, är det av värde att riksdagen nu får möjlighet till en debatt när det gäller någonting så väsentligt som kontrollen. Själva författningstexten har ju funnits tillgänglig. I denna har inte gjorts några stora förändringar. Det är just med hänsyn till detta, herr talman, som jag anser att frågan bör närmare dryftas. Kanske bör vi rent av gå betydligt längre än vad författningsutredningen har gjort. Det är en sak som borde in-

tressera denna kammare, och det är en sak som är väsentlig för vår folkrepresentations sätt att fungera.

Herr talman! Jag är inte så säker på att vi sedan får den tid till debatter i dessa stycken som vi borde ha. När nu konstitutionsutskottets dechargeutlåtande ligger på kammarens bord, bör det vara oss obetaget att mera principiellt diskutera dessa frågor. Det gör vi många gånger när det gäller utskottsutlåtanden. Så oväsentligt är det ändå inte med kontrollen av regeringens maktutövning.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! När herr Braconier skall illustrera sitt påstående om hur svårt det är att till konstitutionsutskottet få in vissa handlingar, anser han det vara nödvändigt att gå 20 år tillbaka i tiden, alltså en tidpunkt då varken herr Braconier eller jag var ledamöter vare sig av denna kammare eller av konstitutionsutskottet. Om jag minns rätt pågick väl ändå permittenttågstrafiken under åren 1941—1943.

Beträffande årets granskningsarbete har herr Braconier inte kunnat visa att det har förelegat några svårigheter i det avseendet. Vi har haft uppe en fråga till diskussion, till vilken en handling inte infordrats. Men detta berodde på att herr Braconier inte behagade infinna sig till det sammanträde som hölls efter en bordläggning, där en känslig fråga togs upp. När frågan huruvida vi skulle infordra en hemlig handling eller inte sedermera togs upp, var herr Braconier inte närvarande. Det kan väl näppeligen vara konstitutionsutskottets fel att herr Braconier uteblir från ett viktigt utskottssammanträde.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Vad det senaste yttrandet beträffar kan sägas att herr Andersson i Linköping mycket väl vet att man i samråd med sekreteraren hade fast-

Ang. undersökning beträffande handläggningen av ärenden, föränledda av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

ställt en annan tidpunkt för ifrågavarande punkt. Vid denna tid diskuteras emellertid inte saken av utskottet. Jag hade sagt att jag på grund av ett annat sammanträde inte kunde infinna mig, varför det inte finns någon anledning för herr Andersson i Linköping att särskilt ta upp den saken. Men jag hade rest frågan långt innan, och det var utskottet obetaget att diskutera den och fatta beslut. Det beror väl inte bara på mig om konstitutionsutskottet skall fullgöra sin plikt; jag har ju ändå tagit upp problemet flera gånger.

Sedan säger herr Andersson i Linköping att jag går 20 år tillbaka i tiden för att hämta exempel. Ja, frågan om permittenttågstrafiken är viktig, även om denna trafik skedde för 20 år sedan, men vad Kungälvssavtalet beträffar kan det framhållas att detta inte ligger mer än två år tillbaka i tiden.

Herr Andersson i Linköping lovar att riksdagen skall få alla handlingar på bordet. Det är minsann ett djärvt löfte, herr Andersson i Linköping. Det är inte länge sedan statsrådet Lange i en debatt här i kammaren erkände att det hade varit alla skäl till att vederbörande utskott hade fått alla handlingar på bordet. Vad jag har tagit upp här, herr Andersson i Linköping, gäller bara en sak som diskuterats sedan länge, nämligen att statsrådsprotokollet ofta inte ger en fullödig inblick i förhållandena.

Herr talman! Vi kommer senare i dag till en fråga som gäller dessa problem, och då skall jag ytterligare belysa mitt principiella ståndpunktstagande.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag vill bara ännu en gång konstatera det faktum, att konstitutionsutskottet med herr Braconiers samtycke bordlade frågan om att infordra en viss hemlig handling. När den bordlagda frågan på nytt togs upp inom ut-

skottet infann sig inte herr Braconier. Det är vad som har hänt i denna fråga. När ingen av de övriga ledamöterna av konstitutionsutskottet ansåg tillräckliga skäl föreligga för att infordra denna handling föränledde herr Braconiers propå ingen åtgärd.

När jag i min bänk lyssnade till herr Braconiers senaste inlägg kom en ledamot av konstitutionsutskottet under krigsåren fram till mig och viskade i mitt öra att förhållandet ingalunda var det som herr Braconier tidigare anfört under debatten, att konstitutionsutskottet var dåligt informerat om permittenttrafiken. Han önskade tvärtom betona att konstitutionsutskottet hade minst lika goda informationer på den punkten som utrikesnämnden och utrikesutskottet.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det hände för två år sedan att inte alla socialdemokrater var närvarande vid ett sammanträde och votering med konstitutionsutskottet. Jag var närvarande vid det här diskuterade sammanträdet, dock inte vid den tidpunkt som hade fastställts i samråd med sekreteraren för behandlingen av denna fråga. I konstitutionsutskottet deltar olika ledamöter, herr talman, bara vid behandlingen av olika frågor precis som i andra utskott.

När det gäller permittenttågen är det alldeles riktigt att konstitutionsutskottet fick reda på denna trafik — men inte via statsrådsprotokollet. Följden blev att en stor del av riksdagens ledamöter var ovetande om det förhållande som konstitutionsutskottet kände till. Konstitutionsutskottets yttrande på den punkten har aldrig riksdagens ledamöter fått läsa. Det har över huvud taget aldrig meddelats riksdagens ledamöter att konstitutionsutskottet kände till denna sak. Det är en ganska stor skillnad mellan detta och vad vi här fått höra, herr Andersson i Linköping.

Ang. tidpunkten för kungörande av allmänna författningar — Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

Ang. tidpunkten för kungörande av allmänna författningar

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Om själva dechargeförfarandet har, som inte minst de senaste inläggen här givit vid handen, sedan länge rätt ganska delade meningar. I många fall är det lätt att förstå den kritik, som riktats mot granskningens art. Statsråd, som blir föremål för tillkännagivande, eventuellt anmärkning, kan personligen vara ganska oskyldig till och ovetande om det sakförhållande som framkallat anmärkningen. Avgörandet har nämligen träffats i en lägre instans, men statsrådet måste till följd av sin ställning göras ansvarig för det skedda.

Intill dess riksdagen antagit en annan form för kontroll är emellertid konstitutionsutskottets ledamöter grundlagsenligt skyldiga att granska statsrådets verksamhet på sätt som sker och framställa de olika slag av tillkännagivanden, eventuellt anmärkningar, som de efter denna granskning finner påkallade.

Efter dessa mera allmänna randanmärkningar tillåter jag mig att övergå till den punkt, som har föranlett mig att begära ordet.

Om ett tillkännagivande har utskottet enat sig, nämligen det som gäller ikraftträdandetiden för de i Svensk författningssamling utfärdade författningarna. En kungörelse från 1928 innehåller en bestämmelse om att författning bör, där ej särskilda omständigheter föreligger, från trycket utkomma å sådan tid, att den kan vara vederbörande myndigheter till handa, innan författningen träder i kraft. Av de under år 1962 — det är således granskningåret — utkomna 709 författningarna har 41 trätt i kraft före publicerandet.

Det är ju inte — därom kan vi väl alla vara ense — som det borde vara. Utskottet har också redovisat förhållandet. Emellertid finner utskottet, att förseningen delvis kan förklaras av sen riksdagsbehandling. Då granskningen

dessutom visar, att en avgjord förbättring i fråga om utgivandetiden inträtt under de senaste åren, nöjer sig utskottet med att ånyo understryka betydelsen av att författning utkommer från trycket i god tid före ikraftträdandet. Då oppositionen instämt i detta yttrande, som är enhälligt, har jag inte här anledning att uttala mig vidare i denna sak.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning C a) till handlingarna.

Föredrogs vad utskottet i *avdelning C b)* anfört angående avslagna yrkanden om tillkännagivanden utan åberopande av § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! På denna punkt föreligger reservationer, som behandlar en gammal fråga i den svenska riksdagen, nämligen när riksdagen skall höras i fråga om handelsavtal. Som vi vet står det i regeringsformen, att när frågorna är av större vikt bör åtminstone utrikesnämnden få del av dem.

Det är klart, herr talman, att det mycket kan diskuteras vad ett handelsavtal betyder. Även små skiftningar i ett handelsavtal kan i vissa fall ha stor betydelse, i andra fall kanske inte någon betydelse alls. Ibland förekommer det upprörda politiska strider om ett handelsavtal. Ungdomsorganisationerna säger t. ex. att vi bör vidta bojkottåtgärder mot ett visst land. Andra säger kanske att det är omöjligt att genomföra en bojkottaktion. De nordiska staterna säger sig stundom inte kunna göra något ensamma, när de stora länderna inte gör någonting o. s. v.

Vi som tillhör kammaren men inte är ledamöter av utrikesnämnden har ibland rätt svårt att veta i vad mån ett avtal

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

har diskuterats. Men som framgår av reservationen på denna punkt vet vi att en rad avtal icke prövats av utrikesnämnden. Det gäller avtal med en giltighetstid av inte bara ett år utan avtal som förlängts tre år. Då föregående gång avtalet förlängdes till att gälla ytterligare tre år hördes varken riksdagen eller utrikesnämnden. Det finns avtal kring vilka man vet att det har förekommit ganska stora kontroverser mellan Sverige och det land vi slutit avtal med och där det från svensk sida har sagts att motparten inte fullgjort de förpliktelser som man en gång åtog sig och att i varje fall det svenska näringslivets intressen inte har blivit tillgodosedda. Dåvarande handelsministern förklarade 1946 att alla avtal, både av större och mindre vikt, skulle framläggas för riksdagen. Jag vill även erinra om att när socialdemokraterna var i opposition krävde de många gånger en större medverkan från riksdagen när det gällde handelspolitiken. Det riktades t. o. m. en anmärkning mot utrikesministern i en högerregering för 34 år sedan därför att han inte hade hört riksdagen i fråga om ett avtal.

Herr talman! Vi har med vårt tillkännagivande velat fästa riksdagens uppmärksamhet på betydelsen av att den inte avhänder sig sitt inflytande även när det gäller kontingentöverenskommelser. Dessa överenskommelser kan ju tillmätas olika stor betydelse. Avtal som träffats med vissa länder har av några experter ansetts ha stor betydelse. Andra har sagt att de endast utgjort ett fullföljande av en förpliktelse och att det därför inte funnits någon anledning att höra riksdagen. Jag finner det dock önskvärt att regeringen i större utsträckning hör utrikesnämnden när det gäller handelsavtalen, inte minst i den nuvarande situationen, då handelspolitiken diskuteras så mycket och man måste ha en totalbild av tullsänkningarna o. s. v. Här i kammaren kan vi naturligtvis inte alltid diskutera detta ingående, men en

rådplägning med utrikesnämnden tror jag bara skulle vara till fördel.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Tillämpningen av bestämmelserna rörande samverkan i utrikesfrågor mellan regeringen å ena sidan samt riksdagen eller eventuellt utrikesnämnden eller utrikesutskottet å andra sidan har vid flera tillfällen uppmärksamats inom konstitutionsutskottet. Redan vid 1946 års riksdag förklarade dåvarande chefen för handelsdepartementet att i fortsättningen både större och mindre handelsavtal skulle framläggas för riksdagen, oavsett om regeringsformen krävde det eller inte. Utrikesministern uttalade vid samma riksdag att vi även i detta hänseende borde söka återgå till den praxis som rådde före kriget. Fyra år senare, närmare bestämt vid dechargeöverläggningen 1950, anförde herr Herlitz och jag i en reservation till dechargememoriet, efter konstaterandet att av de under år 1949 ingångna handelsöverenskommelserna endast två blivit underställda riksdagens prövning, bl. a. följande:

»Detta förhållande sticker hjärt av mot de försäkringar, som för fyra år sedan avgavs av utrikesministern . . . Anledningarna till att handelsöverenskommelser icke förelagts riksdagen . . . skola här ej diskuteras. Dem förstå vi väl; riksdagsbehandlingen är ofta olämplig — med hänsyn till nödvändigheten att handla snabbt. Men varför har då icke den i RF § 12 subsidiärt anvisade utvägen anlitats: inhämtande av utrikesnämndens eller utrikesutskottets yttrande? Detta är frågans kärnpunkt. Det under nuvarande förhållanden naturliga är enligt vår mening, att de handelspolitiska frågorna — i den mån de ej enligt RF § 12 ovillkorligen ankomma på riksdagen — handläggas i denna form. Riksdagen kan icke på allvar följa handelspolitikens skiftningar, men desto viktigare är det, att dess utrikespolitiska delegation gör det.»

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

Under den nu tilländalupna granskningsperioden har inget av de ingångna handelsavtalen med främmande makter underställts riksdagen för prövning. Åtminstone vissa av dessa avtal synes vara av den vikt att de bort prövas av riksdagen eller att i varje fall utrikesnämnden eller utrikesutskottet borde ha rådfrågats innan avtalen träffades. Med hänsyn till betydelsen av att bestämmelserna om riksdagens eller dess organs medverkan vid slutandet av handelsavtal med främmande makter inte åsidosättes har reservanterna i detta fall yrkat, att konstitutionsutskottet utan återopande av § 107 regeringsformen borde för riksdagen tillkännage vad som förekommit och sin uppfattning därom.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Efter herr Braconiers och herr Hammars anföranden är det skäl att reda ut begreppen litet på denna punkt. I § 12 och § 54 regeringsformen regleras hur handelsavtal med främmande makt skall handläggas ur konstitutionell synpunkt. I § 12 sägs att handelsavtal som är av större vikt skall godkännas av riksdagen, och i § 54 stadgas att rådplägnings skall ske mellan Konungen och utrikesnämnden i alla utrikesärenden av större vikt. Avgörande för bedömningen av huruvida regeringen handlat rätt eller orätt ur konstitutionell synpunkt är alltså hur pass stor vikt man tillmäter de under äret ingångna handelsavtalen. Det är i denna bedömningsfråga som meningarna inom utskottet gått isär.

Utskottsmajoriteten har efter att ha granskat de avtal som ingåtts inte kunnat finna att något av dem varit av sådan beskaffenhet att regeringsformens föreskrifter blivit åsidosatta trots att riksdagen inte hörts och trots att avtalen inte varit föremål för rådplägnings i utrikesnämnden; en del har givetvis varit det.

Herrar Braconier och Hammar hänger upp sig på vad som sades 1946, allt-

så omedelbart efter kriget, då vi hade levat under abnorma förhållanden, inte minst när det gällde handelsavtal. Vad herrarna bör observera är att vi har avlägsnat oss från krigs- och efterkrigsårens abnorma förhållanden på den internationella handelsområde. Det har inträtt en väsentlig förändring i vår handel med omvärlden i fråga om både sättet att handlägga ärendena och omfattningen av den handel som regleras av strikta handelsavtal. Vårt framtidsmål är ju att så småningom få en fullkomligt fri internationell handel, och då kommer handelsavtal inte längre att bli aktuella. Handeln kommer att reglera sig själv utan att regeringen eller utrikesnämnden behöver ge sig in i någon granskning. Och herrarna måste komma ihåg att vi hunnit en god bit på den vägen. Svensk utrikeshandel är fri i dag till 90—95 procent. Det är egentligen bara handeln med östblocket som kan sägas vara reglerad genom avtal. Det ligger i sakens natur — vilket jag tycker ni förbiser — att ju närmare vi nalkas målet fri världshandel, desto mindre betydelse får den avtalsbundna handeln, både till omfattning och innehåll.

Riksdagen har tagit konsekvenserna av denna utveckling. Redan 1948 gjorde utrikesutskottet ett principuttalande, som vann riksdagens bifall och som rörde handeln mellan Sverige och Nederländerna. Utskottet fastslog att man använde sig av en ny avtalstyp. Vidare sade utskottet: »Detta innebär, att, så länge handelsöverenskommelsen förblir i kraft, riksdagens godkännande av varuutbytets sammansättning för framtida årsperioder icke erfordras.»

Den springande punkten i reservanternas resonemang tycks vara att de utgår ifrån att regeringen skulle åstunda att undanhålla riksdagen och utrikesnämnden möjligheterna att ta del av innehållet i våra handelsavtal. Detta är fel, herr Braconier. När någon väsentlig avvikelse sker från tidigare ingång-

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

na avtal redovisas detta. Kontinuerligt hålls utrikesnämndens ledamöter under rättade om vad som händer på handelsns område via utrikesdepartementets översikter, och, herr Braconier, i publikationen Från departement och nämnder redovisas alla ingångna avtal — även ryssavtalet. Dessutom utdelas till näringslivets organisationer stencilerade avtalstexter. Herr Braconier lever i en felaktig föreställning på denna punkt.

Vi bör vidare komma ihåg att i § 49 av riksdagsordningen stadgas att så snart sex av utrikesnämndens ledamöter så begär, utrikesnämnden skall sammankallas. Reservanterna och oppositionen bör beakta att det ligger en utomordentligt stor garanti i detta, att det alltid finns möjlighet att begära sammankallande av utrikesnämnden. Denna möjlighet har inte använts i någon större utsträckning därför att man väl inom nämnden har fullkomligt klart för sig att man får informationer så snart det hänt någonting av vikt.

Med vad jag nu har sagt vill jag naturligtvis inte göra gällande att majoriteten av konstitutionsutskottet skulle vara emot en nära samverkan mellan regering och riksdag eller dess organ i frågor som rör handelsavtal. Men det skall vara frågor av sådan betydelse att en överläggning verkligen fyller en uppgift. Utskottsmajoriteten har inte kunnat finna att sådana omständigheter förelegat och har följaktligen avslagit reservanternas framställan.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Det är givetvis, som herr Bengtsson i Halmstad framhållit, en bedömningsfråga, om man skall fästa större eller mindre avseende vid vad en handelsminister yttrat, då det gått ett antal år efter det yttrandet fällades. Vi, som tillhör reservanterna, bygger på de strikta, klara ordalagen av statsrådet Myrdal, som då var chef för handelsdepartementet, att i fortsättningen

både större och mindre avtal skulle framläggas för riksdagen, oavsett om regeringsformen krävde det eller ej. Uttalandet gällde alltså både större och mindre handelsavtal.

Förre utrikesministern Undén betonade också vid samma riksdag, att man i detta hänseende borde försöka återgå till den praxis som rådde före kriget samt att avtalen skulle framläggas för riksdagen i största möjliga utsträckning. Naturligtvis är det fråga om en bedömning. Reservanterna stöder sig emellertid dessutom på av utskottet tidigare gjorda klara uttalanden, vari man anmärkt på att utrikesnämnden hörts på ett allför sent stadium vid utrikesfrågors handläggning. De betonar, att nämnden många gånger ställts inför ett fullbordat faktum och att det då knappast kan bli tal om ett verkligt fruktbarande samråd mellan regering och nämnd.

Herr talman! Jag tyckte mig finna, att herr Bengtsson i Halmstad mot slutet av sitt anförande gav uttryck åt en ståndpunkt, som inte kan vara så avlägsen från reservanternas. Han nämnde, att utskottsmajoriteten givetvis inte har någonting att invända mot en nära samverkan mellan regering och riksdag i dessa frågor. Det är just detta, som reservanterna med sitt tillkännagivande velat poängtera.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Bengtsson i Halmstad gjorde gällande att eftersom utvecklingen går mot större frihandel skulle det i stort sett — om jag fattade honom rätt — inte vara så betydelsefullt om riksdagen hördes eller inte. Eftersom det här gäller handelsavtal, som är mycket besvärliga att diskutera, vill jag citera ett uttalande av f. d. ambassadör Boheman, som ju har en rik erfarenhet som diplomat. Han yttrade för ett par år sedan — det finns att läsa i första kammarens protokoll — att kontingentöverenskommelser som rymms

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal med främmande makt

inom ett ramtaval ofta kan bli av mycket vittgående betydelse för den handelspolitiska utvecklingen.

Herr Bengtsson i Halmstad påpekar att vi får dessa publikationer av handelsavtalen. Ja, det är alldeles riktigt, men de publikationerna innehåller endast en förteckning. De anger inte alls kontroverserna. Herr Bengtsson nämnde ryssavtalet. Vi som har studerat handlingarna — vilket riksdagen inte har möjlighet att göra — vet att det förekommit långvariga diskussioner om i vad mån man följt de förpliktelser man åtog sig när ryssavtalet ingicks. Detta är ingen kritik av ryssavtalet utan endast ett återgivande av den mycket livliga debatt som handelsminister Lange fått deltaga i rörande den frågan. Herr Bengtsson anser att det räcker om utrikesnämnden får handlingarna på bordet i efterhand, men i så fall kan utrikesnämnden inte påverka frågan. Här har ett avtal förlängts sex år utan att utrikesnämnden hörts. När avtalet gick ut förlängdes det tre år utan att utrikesnämnden hördes, och nu har det förlängts ytterligare tre år och utrikesnämnden har inte heller denna gång hörts.

Av alla de långa debatter som de senaste åren förts i riksdagen rörande handelspolitiken framgår att det är mycket ovisst om utvecklingen alltid går mot frihandel. En rad socialdemokratiska talare har riktat skarp kritik mot t. ex. den amerikanska protektionismen. De har även kritiserat EEC och sagt att EEC avskärmar den övriga delen av världen och att det är en skadlig politik. Sådana uttalanden tyder inte på någon särskild tro på frihandels landvinningar, det kan man inte påstå. Tvärtom har denna debatt en mycket kontroversiell innebörd.

Jag medger att det beträffande en mängd avtal kan vara svårt för oss att bedöma om riksdagen verkligen skall höras, men eftersom även herr Undén så sent som 1946 eller 1947 enligt hand-

lingarna sade att det var bättre att återgå till den ordning som gällde före kriget, tycker jag att det finns all anledning för riksdagen att hålla fast härvid. Jag säger detta så mycket mer som i författningsutredningens förslag paragrafen återkommer praktiskt taget oförändrad. Författningsutredningen har räknat med att riksdagen skall få inflytande över handelsavtalen. Det räcker inte att riksdagen får publikationer som helt allmänt anger kvantiteter, när striden föres så att säga på ett inre plan och där man kanske inte öppet kan tala om motsättningarna. Detta kan man dock göra i utrikesnämnden. Där kan man säga att det svenska näringslivets intressen inte blivit tillgodosedda, och där kan handelsministern få stöd av en stark opinion.

I stort sett är vi nämligen eniga. Här förekommer ingen partipolitik. En regering måste kunna känna att den kan sätta hårt mot hårt i vissa förhandlingar, och även därför måste riksdagen vara försiktig med att avhända sig dessa rättigheter.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Så till vida kan vi kanske vara överens att man först i frågor av betydelse bör gå omvägen över riksdag och utrikesnämnd. Därav följer att om det inte finns några frågor av vikt föreligger inte ett sådant behov. Det är ju detta som inträffat. Rent allmänt kan sägas att handelsavtalen numera inte medför att mycket ändras i förutsättningarna för varuutbytet.

Avtalet är till för att skapa de formella möjligheterna för svensk export. Det innebär också ett motsvarande åtagande att utställa licenser för import, om en affär kommer till stånd inom ramen för den kontingent som är fastställd. Det är alltså aldrig fråga om något som rör försäljnings- eller inköpsåtaganden. Avtalen brukar förnyas en gång om året. I samband därmed

tar man hänsyn till den utveckling som har ägt rum i fråga om varuutbytet under det gångna året och försöker göra en prognos för det kommande året. Förändringarna är mycket obetydliga och innebär i stort sett en mindre ökning av varuutbytet eller att man kanske tar bort ett hinder som alla är ense om bör avlägsnas. Vad som är viktigt i detta sammanhang är att på den frilistade delen av vår utrikeshandel sker genom de ekonomiska krafternas fria spel i många fall mycket större förändringar än i fråga om den handel vi har bunden genom handelsavtal.

Vad beträffar frågorna rörande EEC och EFTA har väl både utrikesnämnden och riksdagen mycket ingående behandlat dem. Vi är då också inne på andra problem än dem diskussionen gäller.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det är givet att herr Bengtsson i Halmstad har rätt i väsentliga stycken vad beträffar vissa avtal. Jag nämnde ryssavtalet bl. a. därför att det gått sex år utan att riksdagen hörts. Herr Bengtsson i Halmstad, som sitter i utrikesnämnden, vet att i fråga om ryssavtalet har det förts mycket hårda förhandlingar. Därför menar jag att riksdagen borde bli underkunnig därom, vilket bör vara ett allmänt intresse, även om riksdagen kanske inte hade kunnat påverka detta.

Vidare sade herr Bengtsson att vi har fört diskussioner i fråga om EEC och EFTA. Men även förhållandena till dessa påverkas av vissa handelsavtal som förlängs, som jag nämnt, och därför bör man diskutera dessa avtal. Det påverkar hela bilden, om praktiskt taget alla handelsavtal under flera år undandras riksdagens prövning. Det var det som handelsministern 1946 avsåg, när han sade att även om ett avtal icke är av större vikt skall riksdagen höras. Han gick alltså utöver § 12 regeringsformen och sade att till och med

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

om ett handelsavtal är mindre betydelsefullt skulle riksdagen höras.

Så långt har vi inte gått, men vi anser att utrikesnämnden måste höras i tid. Herr Bengtsson vet mycket väl att det för två år sedan fördes en mycket ingående debatt om huruvida riksdagen verkligen blivit hörd i tid eller inte. Jag vill inte närmare ta upp den diskussionen, men jag kan säga att hur man än betraktar Myrdals skrift 1962 med dess överdrifter så låg dock en hel del i den kritiken, att den svenska allmänheten inte får riktig information. Det var en f. d. handelsminister som talade, en man med erfarenhet, en man som lovat att riksdagen skulle höras. Helt kan vi inte heller förbise betydelsen ur opinionssynpunkt av att allmänheten verkligen känner att den får alla fakta på bordet. Annars blir den ointresserad av riksdagen.

Statsministern höll i går ett intressant tal om vikten av att verkligen skapa en levande debatt hos folket. Där är handelspolitiken av värde. Jag vill inte säga att man skall ta upp detaljer i handelsavtalen, men man måste få en helhetsbild som visar vart utvecklingen går.

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Den 27 november förra året innehöll Stockholms-Tidningen en artikel under rubriken »Sverige stoppar ej Indien-vapen», och under rubriken stod följande: »Regeringen har gått med på en viss uppmjukning av bestämmelserna om svensk vapenexport, då man beslutat låta Indien fortsätta att köpa viss luftvärnsutrustning från Sverige.

Statsminister Erlander bekräftar för Stockholms-Tidningen, att AB Bofors fått tillstånd att fortsätta sina kontraktsevenliga leveranser till Indien.»

Tidningen avslutade reportaget med följande ord:

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

»Beslutet innebär dock, som statsministern framhåller för ST, en viss uppmjukning av den restriktiva tolkning man annars lagt in i licensbestämmelserna, särskilt då det avser akuta konflikter som gränstvisten Indien—Kina.»

Jag har velat citera detta pressuttalande därför att om man läser konstitutionsutskottets memorial finner man, att utskottet mumlar något i skägget om en viss stat eller vissa stater. Det är förmodligen hänsynen till diplomatisk praxis som gör att man inte vill tala om vad det hela gäller. Ansvar för en sådan formulering ligger emellertid helt på utskottsmajoriteten. Det som föränlett mig och min medkritiker fru Segerstedt Wiberg att reagera var just detta uttalande i Stockholms-Tidningen som innebar att vi måste fråga oss: Har här inletts en ny praxis beträffande dessa vapenleveranser, eftersom en uppenbar uppmjukning ägt rum? Jag tolkar artikeln i Stockholms-Tidningen på det sättet att det måste betraktas som ett auktoritativt uttalande från statsministern, eftersom det inte sedan förekommit någon dementi av uttalandet.

Frågan om vår vapenexport hör otvivelaktigt till en av de känsligaste frågor som man kan tänka sig. Den är mycket känslig med hänsyn till vår alliansfria ställning och vår neutralitetspolitik. Det är därför med tillfredsställelse som de olika partierna har accepterat ett uttalande av statsministern 1956 av den innebörden, att vid konflikter även kontrakterade leveranser skall avbrytas. Det förefaller mig vara en riktig och konsekvent linje, över huvud taget den enda hållbara.

Jag vill framhålla att i ett fall som detta går det inte att åberopa sympatier för eller emot den ena parten i en konflikt. Det är just sådant vi måste avhålla oss från, ty om vi av sympati för den ena eller andra parten gör avsteg från en viss handlingslinje, upprätthåller vi inte den traditionella neutraliteten.

Jag tror att det är nödvändigt för vårt land att bibehålla denna vapenexport av det skälet att vi därigenom får en fullt trimmad vapenindustri inom landet till gagn för vårt försvar. Vi skulle över huvud taget inte ha varit så välutrustade som vi är, om vi inte hade haft tillgång till dessa resurser inom landet. De kan åstadkommas bara om utländska köpare anmäler sig. En industri med enbart svensk marknad skulle inte ha kunnat visa sig bärkraftig.

Det är detta avsteg som har gjort att vi båda inom utskottet har velat fästa riksdagens uppmärksamhet på saken och samtidigt uttala en förväntan att man skall återgå till förut gällande praxis i detta avseende.

Vi skulle komma i alldeles ohållbara situationer, om vi skulle handla från fall till fall av hänsyn till uppskattningen om den ena eller andra parten i en konflikt. Det skulle på detta sätt bli omöjligt att handla efter klart principiella riktlinjer. Jag vill erinra kamraren om att vi vid olika tillfällen har debatterat dessa frågor och att det har visat sig vilka betydande svårigheter som i själva verket föreligger när det gäller att upprätthålla denna princip. I detta fall har sådana svårigheter knappast förelegat, och jag är övertygad om att man i fortsättningen kommer att iaktta den allra största försiktighet. Om så inte sker utan vi finner ett upprepande av denna historia, är det nödvändigt att vi reviderar de grundläggande bestämmelserna och klart säger ifrån att vi numera bortser från statsministerns uttalande 1956. För min del vill jag inte tillstyrka en sådan anordning. Ett försök att tillämpa hittills gällande principer är enligt min mening den enda möjliga och enda riktiga vägen för vårt land.

Herr BENGTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Fru Segerstedt Wibergs och herr von Friesens reservation på denna punkt är märklig så till vida som

den baseras på ett tidningsuttalande. Jag har inte tillräckligt lång erfarenhet från konstitutionsutskottet för att kunna ange när något sådant senast förekom, men jag föreställer mig att det är rätt ovanligt. Vi vet alla att det är lätt att bli felrefererad i en tidning och ännu lättare att bli refererad så att vissa betydelsefulla nyanser inte kommer fram. Jag vågar inte ha någon som helst uppfattning om just den tidningsintervju man här har återopat.

Inom utskottsmajoriteten har vi ansett att det vore riktigare att granska själva sakfrågan och undersöka om det finns fog för någon erinran mot det statsråd som handlagt detta ärende. Det har utskottet gjort, och vad som därvid framkommit har i varje fall inte gett utskottsmajoriteten anledning förmoda att det skulle finnas skäl för en dylik erinran, inte ens i den mjuka form som reservanterna har föreslagit.

I detta sammanhang kan det vara anledning att något dröja vid problemet svensk vapenexport. Sverige iakttar som vi alla vet en mycket stor restriktivitet då det gäller export av vapen, framför allt till länder som är eller kan tänkas bli invecklade i kritiska situationer eller rent av krigslägen. Då konstitutionsutskottet vid sin årliga granskning går att ta ställning till hithörande ting sker detta — och det är i och för sig rätt underligt — med utgångspunkt i frågan: »Har regeringen respekterat den princip som den själv har dragit upp för den svenska vapenexporten?»

Det vill säga den princip, som statsministern utformade i ett anförande den 25 april 1956 i riksdagens första kammare, och vilken lyder »att i allmänhet tillämpar regeringen den principen att över huvud vägra licenser till stater, som för tillfället är invecklade i akuta internationella konflikter eller i vilka inbördeskrig är rådande eller där det internationella läget eller interna läget är så hotande, att fara för oroligheter eller krig föreligger».

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

Den som studerar principförklaringen noggrant märker att den inte är alldeles ovillkorlig. Den innehåller de två i detta sammanhang betydelsefulla orden »i allmänhet», och detta öppnar såvitt jag förstår möjligheter till smärre avvikelser utan att själva grundtanken rubbas.

Det finns tillfällen då regeringen kan bedöma situationen så att det skulle kunna vara obilligt eller av tvekelaktigt värde att avbryta exporten till ett land som kanske blivit överfallet eller invaderat av ett annat. En fortsatt export kanske är fullkomligt ofarlig för vår neutralitetspolitik men kan i andra avseenden leda till skada för vårt land.

Omsorgen om den svenska neutralitetspolitiken är ju — på den punkten instämmer jag med herr von Friesen — grunden till denna försiktighet när det gäller vår vapenexport, och jag tror att vi alla är fullkomligt ense om nödvändigheten att vårda och skydda denna neutralitetspolitik. Men saken kan i viss mån även ses ur andra aspekter, såsom för övrigt herr von Friesen själv värtaligt skildrat. Han har t. ex. erinrat om att vår vapenexport kan t. o. m. vara till gagn för den svenska neutralitetspolitiken. Det är lättare att följa med i den vapentekniska utvecklingen, om de svenska vapenfabrikanterna måste tävla med konkurrenter på världsmarknaden, och det kan även av näringspolitiska och sysselsättningspolitiska skäl vara önskvärt att upprätthålla en vapenexport. Jag finner emellertid ingen anledning att utveckla dessa synpunkter, eftersom herr von Friesen och jag tydligen är fullständigt överens därvidlag.

Det återstår då den allra viktigaste frågan: Kan den omdebatterade exporten ha varit till skada för den neutralitetspolitik som vi önskar föra? Såvitt jag kan förstå skulle det vara mycket svårt för reservanterna att göra gällande något sådant. Den vapenexport det gäller avsåg inte några färdiga va-

Ang. exportlicenser för krigsmateriel

pen, utan endast delar till luftvärnspjäser. Leveranserna var inte heller en följd av de oroligheter som hade utbrutit då landet i fråga blev överfallet av en mäktig granne — jag håller mig till den princip utskottet använt och nämner alltså inte några namn. Det var i stället fråga om fullgörandet av tidigare kontrakterade leveranser, enligt ett avtal som ingåtts redan 1958. Vidare kan ingen påstå att vapensändningarna skulle kunna användas i offensivt syfte, eftersom det gällde delar till rent defensiva vapen. Även detta förhållande brukar tillmätas ett visst värde vid bedömningen av sådana här frågor.

Det finns ytterligare aspekter på det hela som jag inte här skall gå in på. Jag tänker då speciellt på frågan hur den uppkomna konflikten betraktades av folkopinionen, inte minst i vår del av världen. Men så mycket kan jag säga som att även ett hänsynstagande till dessa omständigheter leder till den slutsatsen att regeringen nog iakttagit den försiktighet som krävdes i det speciella fallet.

Jag kan förstå de motiv som drivit fram reservationen, men jag undrar om inte reservanterna har varit försiktiga i överkant. Det är dock en rätt orimlig tanke att regeringen skulle vilja på detta område föra en politik som strider mot de riktlinjer den själv dragit upp. Utskottet har i varje fall ansett att reservanternas förslag icke kan godtas och denna uppfattning har samlat en mycket stor majoritet bland utskottsledamöterna.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Låt mig först säga ett ord om tidningsuttalanden av statsministrar. Det är väl både i vårt land och andra länder praxis att en intervju, i all synnerhet i ett regeringsorgan, får betraktas som ett verkligt uttalande av vederbörande statsman, vilket måste tillmätas vitsord. Och om nyanser i uttalandet skulle ha uppfattats oriktigt av

den journalist som gjorde intervjun med statsminister Erlander, så är jag övertygad om att tidningen hade tillställts en dementi.

Det är därför all anledning förutsätta att ifrågavarande uttalanden av statsministern är riktigt återgivna. Vederbörande journalist, med vilken jag kontrollerat uppgifterna, har också försäkrat mig att intervjun hade det innehåll som sedan återgavs av tidningen.

Detta är, herr Bengtsson i Halmstad, en principfråga. Enligt min mening måste uttalanden av detta slag tillerkännas en avgörande betydelse, och det är nog inte första gången som man inom riksdagen tar upp uttalanden av statsministern eller något annat statsråd vilka har offentliggjorts i en tidning.

Det är uppenbart att även herr Bengtsson i Halmstad anser att intervjuuttalandena i huvudsak var riktiga. Han framhåller att man mycket väl kan tänka sig smärre avvikelser från den uppfattning statsministern deklarerat i riksdagens första kammare och att det i stort sett inte är någonting annat som har påståtts i den omstridda intervjun.

Skulle — frågar herr Bengtsson i Halmstad vidare — ett fortsättande av den berörda vapenexporten ha kunnat äventyra vår neutralitet? Nej, betraktad som isolerad företeelse skulle den naturligtvis inte ha äventyrat vår neutralitet. Herr Bengtsson i Halmstad kanske också åberopar ordspråket att en svala gör ingen sommar. Jag skulle vilja åberopa ett annat: Det är bättre att stämma i bäcken än i ån. Det är bättre att reagera inför en sak som är relativt litet omfattande. Om vi utan varje form av invändning eller debatt godkänner vad som förekommit, kan det hända att man vid den fortsatta prövningen av dessa ärenden kommer på glid på ett sätt som i varje fall inte riksdagen har avsett.

Det är därför jag har velat uttala ett litet varningsord samtidigt som jag än

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

en gång uttrycker en förhoppning att det inträffade inte måtte upprepas.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Efter herr von Friesens senaste anförande har jag stärkts i min uppfattning att inte ens reservanterna anser att härvidlag något avsteg har gjorts som på något sätt har äventyrat vår neutralitetspolitik. Det är väl rätt väsentligt att i sammanhanget konstatera det.

Sedan sade herr von Friesen att man ju kan göra smärre avvikelser. Ja, det är just det man kan göra, och granskningen har här skett efter en mindre avvikelse från huvudprincipen. I principdeklarationen står ju »i allmänhet», och då tycker jag att vi står varandra nära om vi diskuterar själva sakfrågan.

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag skall ta upp en fråga som tidigare diskuterats här, nämligen bisysslorna inom byggnadsstyrelsen. Det var sedan länge känt att tjänstemännen vid byggnadsstyrelsen i stor utsträckning hade extrauppdrag, som ofta gav stora inkomster. Frågan har nu fått förnyad aktualitet genom den utredning som återfinnes i JO:s berättelse. Det är en mycket omfattande utredning om vad som förevarit sedan frågan senast var uppe här i riksdagen.

Det gäller här huruvida inte kommunikationsministern redan innan han gjorde sitt ingripande kände till att tjänstemännen vid byggnadsstyrelsen utförde bisysslor utan att ha begärt och erhållit tillstånd härtill. Därvidlag har kommunikationsministern och hans företrädare hävdade att de inte kände till att så var fallet. Mot detta påstående står de uttalanden som gjorts av vederbörande tjänstemän själva och som är refererade i JO:s berättelse, att det ter sig egendomligt om inte departements-

chefen känt till detta, när det har gjorts uppvaktningar för honom både 1957 och 1959.

Statsrådet Skoglund har hävdade att han inte förrän på sommaren 1960 fick ögonen på de förhållanden som påtalades, och det skedde i samband med de tidningsartiklar som då förekom. Men nog är det underliga kommunikationer inom kommunikationsdepartementet i så fall. Det har ju gått en mängd handlingar från privata firmor till departementet, och de har ofta varit under tecknade av samma arkitekter som de på byggnadsstyrelsen anställda. Av de handlingarna måste ju ha framgått att tjänstemännen har haft bisysslor i strid mot gällande regler.

Härtill kommer sedan uppvaktningarna 1957 och 1959. När vederbörande tjänstemän kom underfund med att de handlat mot gällande regler och därför uppvaktade departementschefen, så fick ju denne kännedom om förhållandena. Men själv framställde kommunikationsministern det så att han varit ovetande. Och det är ju möjligt att han inte fick kännedom om dessa ting förrän pressen påtalade dem, men nog verkar det mycket underligt. Det är den saken vi har velat peka på med vårt tillkännagivande, som står helt i överensstämmelse med vad ett enhälligt konstitutionsutskott tidigare framhållit, nämligen att det är av vikt att inga sådana bisysslor får förekomma utan att tillstånd härtill givits av regeringen.

Om det i sex å sju år har varit känt att ämbetsmännen har innehaft uppdrag, som kunnat inverka på deras arbete i byggnadsstyrelsen, så är det givetvis av stor vikt att man i departementet håller sig underrättad om förhållandena. Därför har vi, herr talman, velat påtala det anmärkningsvärda i vad som här har förevarit.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottet gjorde 1961 ett påpekande, som hade

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

formen av ett tillkännagivande, rörande bisysslorna inom byggnadsstyrelsen. Orsaken till att man började forska i denna fråga vill jag minnas var några artiklar i tidningen Expressen, i vilka det påtalades att ett stort antal tjänstemän inom byggnadsstyrelsen innehade bisysslor utan att tillstånd härtill i vederbörlig ordning meddelats av Kungl. Maj:t.

Jag skall emellertid gärna erkänna, att efter dessa tidningsartiklar och sedan utskottets tillkännagivande publicerats har förhållandena förbättrats i mycket hög grad och vederbörande statsråd har vidtagit en rad åtgärder. Framför allt har man blivit mera restriktiv med tillstånden att inneha bisysslor i alltför stor omfattning. Så långt är allt gott och väl.

Den fråga vi i dag diskuterar rör inte heller bisysslorna i byggnadsstyrelsen i och för sig och vad statsrådet Skoglund i det fallet har vidtagit för åtgärder sedan utskottets tillkännagivande offentliggjorts, utan här gäller det i vad mån statsrådet har ägt kännedom om de förhållanden som påtalats. Utskottet har först i år haft tillgång till ett alldeles nytt material, nämligen justitieombudsmannens på sommaren 1962 publicerade utlåtande om dessa frågor. JO hade bl. a. att pröva frågan eventuellt åtal eller annan åtgärd mot vissa av dessa tjänstemän.

De uppgifter, som har framkommit vid justitieombudsmannens utredning, var delvis kända för utskottet och kända i största allmänhet, men en hel del av uppgifterna var inte tillgängliga. Utskottet har därför velat ta upp denna fråga och granska den i belysning av de resultat, som JO-utredningen har givit. Enligt min mening kan man inte säga att decharge har vunnits för statsrådet beträffande hans tidigare uraktlåtenhet att ingripa, då det borde ha varit känt för honom att missförhållanden förekommit. Jag vill i sammanhanget påpeka, att 1956 års statsrevisorer fäste

uppmärksamheten på dessa missförhållanden. De borde redan av den anledningen på ett långt tidigare stadium ha varit kända i departementet.

Men om man läser JO-promemorian finner man i uttalanden av en lång rad tjänstemän — även tjänstemän som inte är direkt beskyllda för att ha innehaft bisysslor — hur den ene efter den andre konsekvent säger ifrån att departementet borde ha haft kännedom om dessa förhållanden. Utskottsminoriteten — de ledamöter som har velat föreslå utskottet att göra ett tillkännagivande i denna fråga — har bibringats den bestämda uppfattningen, att departementet i största allmänhet och framför allt vederbörande statsråd själv faktiskt hade kännedom om förhållandena, även om man av olika skäl inte ville ingripa. Studerar vi detta ärendes historia, finner vi att det är alldeles uppenbart att man långt tidigare, innan den nuvarande kommunikationsministern tillträdde sitt ämbete, i viss mån hade sett genom fingrarna beträffande denna praxis, därför att man menade att det inte går att få tillräckligt kvalificerade tjänstemän om man inte medger att de har vissa bisysslor, trots att detta rent formellt står i strid med bestämmelserna om tillstånd hos Kungl. Maj:t för innehav av privata uppdrag.

Denna dokumentation, som förelåg i justitieombudsmannens utlåtande, har varit vägledande för utskottsminoriteten, när den ännu en gång för riksdagen tillkännagivit sin mening om vad som har förevarit i denna fråga, särskilt med tonvikt på statsrådets uraktlåtenhet att ingripa trots att han måste ha känt till en hel del av dessa förhållanden.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Låt mig först konstatera att den kritik som i reservationen framföres mot kommunikationsministern inte avser granskningsåret 1962. Någon precisering av tiden ges inte, men det förefaller som om reservanterna åsyf-

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

lade tiden 1957—1960. Enligt konstitutionsutskottet har decharge redan beviljats för denna tid.

Såsom redan har påpekats behandlade konstitutionsutskottet 1961 de förhållanden, som rådde i byggnadsstyrelsen, och uttalade därvid vissa synpunkter på det s. k. extraknäcket. När utskottet behandlade frågan hade man tillgång till justitieombudsmannens material, som gav information angående omfattningen av extrauppdrag inom byggnadsstyrelsen men även redovisning för i vilken omfattning de anställda sökt och inte sökt tillstånd att ha dessa extrauppdrag. I materialet fanns dessutom en redovisning för byggnadsstyrelsens förklaring till och försvar för sin eventuella underlåtenhet. Vid detta tillfälle förelåg alltså så mycket av fakta i målet, att det var möjligt att bedöma huruvida statsrådet under den gångna tiden hade uraktlåtit något som han rimligen bort göra.

Vad är det som har hänt efter vårmanaderna 1961? Justitieombudsmannen offentliggjorde sommaren 1962, några veckor före valrörelsens början, sitt utredningsmaterial. Där fanns de uppgifter som jag tidigare erinrat om, men dessutom det försvar som vissa tjänstemän i byggnadsstyrelsen anförde för att de icke i vederbörlig ordning hade sökt dispens för sina extrauppdrag.

Jag vill inte uttala mig om sanningshalten i dessa uttalanden utan bara helt allmänt konstatera att tjänstemännen tydligen haft en underbar förmåga att kollektivt glömma vissa saker men samtidigt lika stor förmåga att komma ihåg att anförda en synpunkt som var gemensam för dem, nämligen att de trodde sig veta att man inom kommunikationsdepartementet — lägg märke till det: kommunikationsdepartementet — ägde kännedom om att tjänstemännen utan tillstånd hade extrauppdrag.

Nu är det väl ändå rätt anmärkningsvärt — om man skall använda det uttrycket i en dechargedebatt — att reser-

vanterna använder såsom bevis vad tjänstemän, som står inför hotet av åtal, anför till försvar för sin underlåtenhet att begära dispens för extrauppdrag.

Jag tror emellertid, herr talman, att meningsskiljaktigheterna i sak i denna fråga egentligen är rätt små. Jag tror att vi alla är överens om att statstjänstemännen liksom andra medborgare i vårt fria land i princip skall ha rätt till att efter eget gottfinnande utnyttja sin fritid. Jag tror att vi också är överens om att det många gånger är av stort värde för samhället att man för uppdrag av offentlig — ja, även av privat — karaktär kan utnyttja statstjänstemännens kunskaper och speciella erfarenheter. Kanhända vi kan vara eniga på ytterligare en punkt, nämligen att en alltför stark begränsning av statstjänstemännens rätt att motta privatuppdrag kan medföra svårigheter att rekrytera och behålla de mest dugliga tjänstemännen i statsförvaltningen.

Ett par mycket bestämda reservationer måste dock göras. För det första får omfattningen av bisysslorna inte bli så stor, att dessa menligt inverkar på vederbörandes möjligheter att på ett nöjaktigt sätt klara sin statliga tjänst. För det andra får arten av bisysslorna inte vara sådan, att allmänheten kan misstänka att obehöriga intressen kan spela in vid tjänstens utövande. Här kommer alltså in frågan om förtroendet för myndigheterna och den enskildes rättssäkerhet.

För att säkerställa att dessa båda krav blir tillgodosedda måste myndigheterna känna till vilka extrauppdrag som tjänstemännen har. Det är mot denna bakgrund som bestämmelser utfärdats i syfte att fastställa skyldighet för den enskilde tjänstemannen att söka tillstånd för dessa bisysslor. Alla är väl överens om att dessa bestämmelser också skall följas.

Frågan om statstjänsts förenande med andra befattningar eller uppdrag är inte ett spörsmål som helt plötsligt dök upp,

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

när herr Gösta Skoglund från Umeå på våren 1957 blev statsråd. Det är i stället en mycket gammal fråga. Tidigare var det närmast en regel inom statsförvaltningen, att befattningshavarna för att kunna få en rimlig inkomst samtidigt uppehöll flera tjänster. För 107 år sedan infördes emellertid en regel, som förbjöd förenande av två eller flera ordinarie tjänster. Frågan om de privata uppdragen har vid åtskilliga tillfällen, inte minst under början av detta sekel, varit föremål för debatt i riksdagens kamrar.

Jag kan tillmötesgå reservanternas önskemål att vi skall föra tillbaka debatten till en tidpunkt före det nu aktuella granskningsåret, även om konstitutionsutskottet anser att decharge har getts statsrådet Skoglund beträffande handläggningen av dessa ärenden. Detta att decharge vunnits är för övrigt en uppfattning, som icke delas enbart av socialdemokraterna och centerpartisterna i konstitutionsutskottet. Jag erinrar mig att högerns ledande partiorgan Svenska Dagbladet i sin pressrond under fjolårssommaren kommenterade ett uttalande i denna fråga så, att konstitutionsutskottet redan har behandlat frågan och därför inte kan ta upp den igen. Denna mening är vi socialdemokrater och centerpartister alltså inte ensamma om. För att inte reservanternas bedömning skall få stå oemotsagd skall jag, som jag nämnde, dock gå med på att föra debatten tillbaka något i tiden.

Åtminstone sedan år 1922 har beträffande byggnadsstyrelsens ordinarie befattningshavare gällt, att de måste ha tillstånd för att åta sig privata arkitektuppdrag. Generaldirektören har hela tiden haft skyldighet att hos Kungl. Maj:t söka sådant tillstånd. För övriga högre tjänstemän var byggnadsstyrelsen tillståndsgivande myndighet fram till år 1939. Detta år överflyttades prövningen till Kungl. Maj:t i fråga om byggnadsråden och några av de övriga högre tjänstemännen. Generaldirektörer un-

der tiden 1924—1957 var herrar Tengbom och Wejke. Båda bedrev privat arkitektverksamhet i betydande omfattning, såsom det nu visat sig utan att innehålla vederbörligt tillstånd. Detsamma gjorde ett stort antal byggnadsråd. Låt mig alltså slå fast, att generaldirektörer och byggnadsråd i betydande omfattning sedan 1922 bedrivit privat verksamhet utan vederbörligt tillstånd.

Sedan 1922 har vi haft 16 kommunikationsministrar i vårt land, av vilka exakt hälften varit socialdemokrater och den andra hälften tillhört de borgerliga partierna. Det minsta ansvaret faller ingalunda på de statsråd som suttit i början av denna långa period och som tolererat ett författningsstridigt system, vilket låtit dessa privatuppdrag genom praxis framstå för den enskilde befattningshavaren som i varje fall moraliskt tillåtna.

1939 genomfördes emellertid en klar skärpning av bestämmelserna både i avlöningsreglementet och i instruktionen för byggnadsstyrelsen. Kommunikationsminister mellan 1939 och 1944 var herr Gustaf Andersson i Rasjön, folkpartiets dåvarande ledare. Hur följde han upp de skärpta bestämmelserna, om vi nu skall syssla med sådant som ligger före det i dag aktuella granskningsåret? Han borde väl ha sett till att de nya reglerna efterlevdes i praktiken. Därav blev emellertid intet. I stället utnämnde han dåvarande privatpraktiserande arkitekten Wejke till byggnadsråd. Hr Wejke fortsatte sin privatpraktik. Och jag kan inte finna i konstitutionsutskottets protokoll, herr von Friesen, att någon av ledamöterna av konstitutionsutskottet vid denna tidpunkt fann anledning till klander.

Låt mig emellertid betona, herr talman, att det är inte i avsikt att kritisera tidigare statsråd eller förutvarande eller nuvarande ledamöter av konstitutionsutskottet som jag dragit upp detta. Det är i stället för att slå fast, att en senare tids kommunikationsministrar har

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

ärvt ett klandervärt system mot vilket det i dag, när systemet tillhör det förgångna, är lätt att vara kritisk. Men nog förefaller det ändå orimligt att den departementschef, som verkligen gripit sig an med problemen om extrauppdrag i byggnadsstyrelsen, skall prickas för det arv han har tagit efter tidigare kommunikationsministrar av växlande partifärg.

Redan ett år efter sitt tillträde av ämbetet genomförde statsrådet Skoglund en strängare praxis i de fall då arkitekter sökte tillstånd att åtaga sig extrauppdrag. Sedan en huvudstadstidning år 1960 slagit larm — jag tror inte det var Expressen utan Dagens Nyheter, och jag vill för övrigt gärna ge tidningen en eloge för denna insats — utfärdades ny instruktion för byggnadsstyrelsen med nya och klara regler rörande extrauppgifterna. JO har tidigare uttalat sin tillfredsställelse med dessa regler, och om jag förstod herr von Friesen rätt var även han nöjd inte bara med reglerna utan även med tillämpningen av dessa.

På förslag av statsrådet Skoglund har byggnadsstyrelsen upprustats. Betydande löneförbättringar har genomförts för vederbörande tjänstemän, något som väl ändå i realiteten betyder att behovet av extraknäck på det hållet reduceras.

Varje objektiv bedömare måste medge, att ingen kommunikationsminister före herr Skoglund har varit så aktiv då det gällt att motarbeta extrauppgifterna. Jag erkänner villigt vilken betydelse det har haft att tidningarna på sätt som skedde 1960 tog upp denna fråga. Men man kanske också skall säga, att ingen har heller blivit så hårt kritiserad som herr Skoglund på denna punkt. Jag har faktiskt svårt att frigöra mig från misstanken, att angreppen på herr Skoglund 1962 — som stod i motsats till den saklighet med vilken vi kunde behandla frågan 1961 — i viss mån hängde samman med att JO-betänkandet kom just i inledningen av en

valrörelse. Jag ser den föreliggande reservationen i viss utsträckning som en uppföljning av vad som hände under 1962.

En av reservanterna sade att herr Skoglund borde genom att granska handlingarna i plane- och byggnadsärenden ha kommit underfund med att en del tjänstemän hade dessa uppdrag utan tillstånd. Men i praktiken avgörs nog inte ärendena i departementet på sådant sätt att det är möjligt ens för den mest nitiske kommunikationsminister att på denna väg komma till klarhet härvidlag. Jag har blivit upplyst om att vid föredragning av planeärenden koncentrerar man sig av tidsskäl — och det är för övrigt helt naturligt — till det väsentliga. En demonstration av hela planförslaget förekommer bara i speciella fall, och vem som har upprättat planerna talar aldrig den föredragande om, eftersom det är något för sakfrågan fullständigt ovidkommande. Och jag skulle inte tro att herrar reservanter är inne på den tankegången, att det är viktigt att statsrådet vid prövningen verkligen skall se efter vem som har upprättat handlingarna.

Jag vill konstatera, att det finns ingenting i JO-materialet som styrker påståendet att kommunikationsministern har uppmärksammat på problemet, innan tidningarna slog larm i samband med vad som uppdragades i anslutning till operabygget. Däremot är det väl alldeles uppenbart, att vissa tjänstemän i kommunikationsdepartementet har känt till dessa förhållanden men tydligen inte fört det vidare.

Det har sagts att det skulle ha förekommit graverande utsagor i ett uttalande av byggnadsrådet Snellman. Jag har vid noggrann upprepade läsning av hans inlägg inte kommit fram till annat än att han vid kontakt med en numera avliden expeditionschef i kommunikationsdepartementet fått beskedet att det var nödvändigt att skaffa tillstånd för dessa extra uppdrag.

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

Konstitutionsutskottets majoritet har sålunda funnit för det första, att decharge beviljats för den eventuella underlåtenhet som här kan föreligga, och för det andra, att inget klander kan riktas mot den kommunikationsminister som i motsats till sina femton företrädare sedan 1922 verkligen har sett till att rimliga förhållanden äntligen åstadkoms på detta område.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! I sin plädering gör herr Andersson i Linköping gällande, att man inte har rätt att fästa alltför stort avseende vid vad som sägs av personer som är angripna och kan känna sig kritiserade och som eventuellt kan ställas under åtal. Det är nog en sanning med mycket stor modifikation. I promemorian från JO finner man att samma konstateranden gjorts av åtskilliga högre tjänstemän inom departementet som inte kunnat ha någon nytta eller lida skada därav. Chefen för byggnadsstyrelsens administrativa byrå har förklarat, att han tagit för givet att det för kommunikationsdepartementet var känt att en viss generaldirektör hade en av landets största arkitektbyråer. En av dem vilkas verksamhet särskilt påtalats har just gjort gällande, att man inom departementet borde ha lagt märke till den förteckning över utförda arkitektarbeten som han fogade till sina ansökningshandlingar när han 1957 sökte tjänst som byrådirektör vid styrelsen.

Men det mest väsentliga förefaller vara det uttalande som gjorts av den nuvarande generaldirektören och chefen för byggnadsstyrelsen, som ju inte är arkitekt. Han säger att man inom departementet sedan länge torde ha känt till att Snellman och andra arkitekter bedrev privat verksamhet.

Jag tror därför att bevisningen i det här fallet är ganska fullgod och att vad som sagts inte bara får tas som uttalanden från personer som till varje pris vill freda sig mot åtal.

Herr Andersson i Linköping tog också upp frågan, huruvida tjänstemännen inte borde ha rätt till en viss fri verksamhet vid sidan av den offentliga tjänsten. Jag tror visst att man vid en prövning skulle kunna finna, att man inte bara bör tillåta utan även kan anse det lämpligt att tjänstemännen får inneha vissa privatuppgifter; de kan förkovra sig inom sitt yrke genom att fortfarande i någon mån utöva det, vilket kan vara till gagn för ämbetsutövningen. Men vad som i detta fall har påtalats är att vederbörande tjänstemän uraktlåter att såsom författningarna föreskriver till Kungl. Maj:t inkomma med begäran att få behålla dessa uppgifter. Det är Kungl. Maj:t som skall pröva dessa saker, vare sig det gäller mindre eller större uppgifter, och det är det man har uraktlåtit.

Herr Andersson i Linköping kom in på en hel rad resonemang om tidigare ansvar, och snuddade till och med vid tanken att tidigare konstitutionsutskott har ett ansvar, eftersom de inte påpekat denna sak. Det ansvaret får konstitutionsutskottets ledamöter dela en för alla och alla för en. Det finns ingenting i vår författning som säger, att det bara är representanterna för oppositionen som skall komma med anmärkningar. Samma skyldighet föreligger för regeringspartiets ledamöter, och den kritiken drabbar alltså samtliga ledamöter av konstitutionsutskottet. Men vi har ju att bedöma mellan 50 000 och 60 000 regeringsärenden, och då kan det hända att man förbiser ett och annat; med de former under vilka dechargegranskningen sker är det inte möjligt att observera allt.

Men jag fastslår som ostridigt, att det finns ett dokument som påtar dessa förhållanden och som borde ha varit känt för kommunikationsministern. Det är statsrevisorernas uttalande 1956. Detta uttalande borde ju ha studerats i departementet och borde äga vitsord före uttalanden i tidningar. (Jag skall

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

gärna göra den rättelsen, att det inte var Expressen utan Dagens Nyheter som slog larm; jag missminde mig på den punkten.) Men det bör inte vara så, att det enbart är uttalanden i tidningar som skall beaktas inom departementet, utan riksdagens egna uttalanden bör också beaktas.

Till slut kan jag inte underlåta att göra den mera allmänna reflexionen, att den rentvättning av statsrådet som regeringsanhängarna inom utskottet försöker göra, inte framställer statsrådet som om han uppträdde vare sig med kraft eller klarhet. Majoriteten vill ju göra statsrådet Skoglund inte bara blind och döv utan även partiellt förlamad där han irrar omkring i sitt departement utan att äga kännedom om de viktiga ting som tilldrar sig där. Inom oppositionen däremot — jag kan bara tala för mig själv — har man den uppfattningen, att det nog är sannolikt att statsrådet känt till både det ena och det andra men att han av samma skäl som gällt för tidigare statsråd inte gärna velat röra i denna sak, ty då kunde man riskera att tjänstemännen lämnade sin tjänst och helt ägnade sig åt privat verksamhet. Såsom oppositionen framställer det blir bilden av statsrådet mera sympatisk och mänsklig, även om det naturligtvis inte fritar honom från ansvaret att ha sett till att dessa uppdrag anmälts för prövning inom departementet, när de blev så pass kända.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Utskottets talesman herr Andersson i Linköping hävdade att statstjänstemännen skall få ha bisysslor, men det är inte detta som man har anmärkt på. Vad statsrevisorerna redan för 40 år sedan anmärkte på var att vederbörande, anställda i byggnadsstyrelsen, hade privata uppdrag som de sedan å tjänstens vägnar skulle ta ställning till. Det är *den* frågan som har va-

rit aktuell i riksdagen under denna långa tid. Nu kan man också säga att det är rätt anmärkningsvärt, om en anställd i byggnadsstyrelsen har så mycket extrauppdrag — som i ett fall har hänt — att hans inkomster går över 100 000 kronor om året. Man kan fråga, om statsintresset är betjänt av bisysslor av den arten, även om det skulle vara svårt att få arkitekter. Det beklagliga i detta är emellertid just att vederbörande i byggnadsstyrelsen många gånger har fått ta ställning till förslag från en privat arkitektbyrå, vilka han själv har varit med om att utarbeta. Och, herr Andersson i Linköping, jag trodde att det var en enhällig uppfattning, att man borde reagera mot sådant.

Sedan säger herr Andersson i Linköping, att man inte kan begära av kommunikationsministern att han skall titta på alla dessa handlingar, som föredrages av honom underlydande befattningshavare. Men var inte herr Andersson i Linköping själv med 1961, när utskottet skrev, att vederbörande departementschef skall utöva en allmän uppsikt över förhållandena? Hur skall kommunikationsministern kunna utöva en allmän uppsikt över förhållandena, om de inte får se de akter det gäller? Då blir ju uttalandet från år 1961 fullkomligt orimligt.

Men statsråden har sitt konstitutionella ansvar; det är ju statsråden som är ansvariga. Herr Andersson i Linköping drar in föregående konstitutionsutskott i debatten, men det gäller ju inte att bevilja decharge åt konstitutionsutskottet — det brukar inte riksdagen göra — utan det gäller att bevilja decharge åt vederbörande statsråd. Sådana är reglerna.

Vidare säger herr Andersson, att statsrådet Skoglund inte kunde ha vetat hur det förhöll sig och att man inte skall fästa så stort avseende vid JO:s yttrande. Ja, men så mycket är uppenbart, ärade kammarledamöter, att det varit en uppvaktning i december

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

1957 och en uppvaktning 1959 för statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet. Redan 1957, ett halvt år efter det att statsrådet tillträtt sin befattning, ägde alltså den första uppvaktningen rum, vilket framgår av JO:s ämbetsberättelse.

Det är också en allvarlig sak att säga, att man inte alltid bör ta för gott vad kända personer säger i en rättsgångsförhandling. Det är dock fråga om en JO-skrivelse, som har gått till riksdagen och som vi bygger på. Jag tror, herr talman, att det är all anledning — vilket även utskottet självt tidigare har sagt — att beakta de allvarliga missförhållanden som här har rätt.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! När konstitutionsutskottet 1961 skrev att vederbörande departementschef borde utöva en allmän uppsikt över dessa förhållanden, så tror jag att det knappast var någon mer än herr Braconier som i detta lägger in att statsrådet Skoglund skulle granska arkitektnamn på varje plankarta vid behandlingen i kommunikationsdepartementet.

Vad beträffar herr von Friesens inlägg och hans försök att framställa vissa svar till justitieombudsmannen som någonting annat än en önskan från vederbörande att freda sig för ett eventuellt åtal, så vill jag ändå — i motsats till herr von Friesen — påstå, att chefen för den administrativa byrån i viss utsträckning var hotad av åtal. Chefen för den administrativa byrån är — om jag inte missminner mig — den som närmast under generaldirektören är ansvarig för att vederbörande tjänstemän skaffar sig tillstånd att inneha eventuella extrauppdrag.

Sedan har herrarna, av skäl som kanske är rätt naturliga, mycket lätt för att vara mindre pregnanta i sin framställning. Man blandar gärna ihop kommunikationsdepartementet med

kommunikationsministern personligen; man säger att i departementet var det länge känt o. s. v. och sätter likhetstecken mellan departementet och departementschefen, vilket är oriktigt. Man säger, att det måste ha varit känt att vissa tjänstemän hade privata uppdrag. Ja, det är väl inte något märkligt i detta. Det är här inte fråga om huruvida de hade privata uppdrag eller inte, utan det är fråga om huruvida de hade tillstånd att inneha dessa privata uppdrag.

Vad sedan beträffar konstitutionsutskottets ansvar vill jag säga att jag inte anser att vi skall springa ifrån detta. Jag har bara velat konstatera, att vi har haft missförhållanden inom byggnadsstyrelsen ända sedan 1922 utan att konstitutionsutskottet tidigare under dessa 41 år har angripit någon av de sexton kommunikationsministrar, som under denna långa tid har varit ansvariga för departementets skötsel.

Jag ställer då frågan: Är det ett riktigt förfaringsätt att några år efter det att en kommunikationsminister verkligen sett till att dessa missförhållanden försvinner då rikta kritik mot denne för de underlåtenheter, som begåtts under tidigare år?

Sedan kan herr von Friesen naturligtvis diskutera hur idealet av ett statsråd bör vara. Herr von Friesen upprepar vad som under valrörelsen skrevs i tidningarna om statsråd som var både blinda och döva. Idealet av ett statsråd är enligt min uppfattning inte en person, som tar som sin främsta uppgift att spionera inom de olika verken för att frå fram huruvida de ansvariga verkscheferna ser till att de regler och bestämmelser som gäller verkligen följs. Men det är självklart — och det har jag aldrig bestritt — att om det kommer till statsrådets kännedom att givna instruktioner och bestämmelser inte följes, är det statsrådets skyldighet att ingripa. Det är ju detta som statsrådet Skoglund har gjort.

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Anledningen till att jag blandar mig i denna debatt är att jag har reagerat emot att man efter vad som har hänt så hårt attackerar statsrådet Skoglund. Det är allom bekant att han har gripit in på detta område. Därom ger konstitutionsutskottets memorial klar kännedom. Men ändå fortsätter man att attackera statsrådet Skoglund och man gör det väsentligen från två utgångspunkter.

Den ena är att såsom herr von Friesen har gjort här i debatten förklara, att statsrådet måste ha vetat om de missförhållanden som har rått inom byggnadsstyrelsen. Detta påstående stöder reservanterna på en enligt min mening mycket svag dokumentation. Man åberopar att ämbetsmännen inom byggnadsstyrelsen förklarat att de har uppfattat saken på det sättet, att man inom departementet borde ha haft kännedom om deras bisysslor. I denna deklaration använder man uttrycket *borde*, men när herr von Friesen drar sina slutsatser, ändrar han detta borde till *måste*. Ämbetsmännen utgår ifrån att man *borde* ha haft kännedom om saken inom departementet; herr von Friesen menar att statsrådet Skoglund *måste* ha haft kännedom om saken. Det ligger en väsentlig skillnad i dessa påståenden, och jag anser att det är en svag dokumentation att göra på det sättet.

Det andra skäl som åberopas här är att man inom departementet har tagit del av plankartor och annat material, som arkitekter och anställda inom byggnadsstyrelsen gjort upp på sin fritid. Jag har suttit och funderat litet över denna granskning. När man i kommunala sammanhang blir förelagd sådana ärenden, granskar man säkerligen mycket noggrant det inkomna materialet. Man ser också vem som har gjort planskisserna och plankartorna, men för att härav dra den slutsatsen, att vederbörande har haft uppdrag på sin fritid

som han inte erhållit tillstånd att ha, måste man väl också känna till vilka uppdrag som vederbörande har beviljats rätt att inneha.

Men man går ett steg längre i sin kritik av statsrådet Skoglund och det är den andra utgångspunkten. Man säger att han borde ha känt till förhållandena. Ja, det är ett märkligt påstående. Det förutsätter att statsrådet i detalj skall följa de centrala ämbetsverk som lyder under departementet, och det är egentligen på denna punkt som jag här vill ta upp en diskussion, ty i Sverige har vi alltid hävdad att de centrala ämbetsverken skall ha en relativt självständig ställning i förhållande till departementen. De krav på departementschefen som kritikerna här ställer innebär, att han i detalj skall blanda sig i förhållandena inom de centrala ämbetsverken. Enligt min mening är det felaktigt. Den självständighet som kännetecknar de centrala ämbetsverken representerar ett värde, som man inte bör skjuta åt sidan genom att man, för att ett statsråd inte skall få anmärkning vid dechargegranskningen, kräver att han i detalj skall syssla med deras angelägenheter.

Men om man driver den linjen, att statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet borde ha känt till dessa förhållanden genom att själv i detalj granska dem inom byggnadsstyrelsen, faller den anmärkningen tillbaka på de statsråd som innehaft befattningen ända från den tidpunkt som herr Andersson i Linköping pekat på, nämligen början av 1920-talet. Då måste man väl också fråga sig: Borde exempelvis inte herr Andersson i Rasjön ha ingripit? Om man av statsrådet Skoglund begär att han i detalj skulle känna till förhållandena, borde man ju även begära detta av tidigare kommunikationsministrar och då skulle man ha framställt anmärkningarna tidigare. Jag är inte i den situationen att jag

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

haft någon möjlighet att göra detta, men de som suttit länge i riksdagen har haft möjlighet därtill, om de ansett att statsrådet hade bort känna till frågorna i detalj.

Låt mig slutligen, herr talman, få ta upp frågan om huruvida man skall diskutera vad som skett under tidigare år eller inte, d. v. s. under de år för vilka decharge redan är beviljad. Det är klart att det kan komma fram nytt material. Den samtidshistoriska forskningen ger oss ofta nytt material. I anslutning till det inlägg av mera principiell art, som herr Braconier gjorde i början av dechargediskussionen, vill jag säga att det är alldeles uppenbart att genom historisk forskning kan material framkomma, som ställer tidigare händelser i nytt ljus. På grundval av detta material kan politiska diskussioner om det förgångna uppstå. Men måste man inte hålla fast vid att dechargegranskningen avser det närmast föregående året och inte år som ligger långt tillbaka i tiden. Låt mig göra en jämförelse, som åtminstone för de flesta av oss är mycket naturlig. Inom föreningslivet har vi också att granska det gångna verksamhetsåret. Men vi nöjer oss då med det senast gångna året. Vi tar inte upp tidigare års förvaltning av styrelsen till behandling utan håller oss till det gångna året, ty för tidigare år har vi redan beviljat ansvarsfrihet. Nu tillämpar vi delvis andra former i detta fall, och jag hoppas att så småningom få tillfälle att diskutera dessa former med herr Braconier sedan jag även har läst författningsutredningens motiveringar. Men om man fullföljer jämförelsen står det väl ändå klart, att vi måste hålla oss till vad som har skett under det gångna året. Har vi varit i den situationen, att vi inte haft tillgång till material som senare blivit känt, får vi finna oss i detta, men vi har att bevilja decharge enbart på grundval av de protokoll med bilagor som gäller granskningsåret och som vi haft att läsa.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det var en mycket viktig sak som herr Johansson i Trollhättan glömde när han diskuterade denna fråga. Med hänsyn till den glömskan kan jag förstå hans synpunkt. Han glömde nämligen att det förekommit uppvaktningar — inte inför kommunikationsdepartementet utan för kommunikationsministern — 1957 och 1959. Det går ju inte att i detta fall skylla från sig och hänvisa till andra befattningshavare än den, inför vilken uppvaktningen göres. En uppvaktning inför statsrådet själv kan inte vara denne obekant.

Sedan blir herr Johanssons resonemang av intresse när författningsutredningens motiveringar föreligger. Konstitutionsutskottet uttalade emellertid 1961, att vederbörande statsråd skall hålla en allmän uppsikt över de till departementet hörande myndigheterna. När herr Johansson skall konkretisera själva sakfrågan säger han: Ja, även om det gäller godkännande av regeringsärenden, alltså i detta fall arkitektuppdrag, kan inte vederbörande departementschef veta någonting om dem, ty det är honom underlydande tjänstemän som handlägger sådana ärenden. Har man den uppfattningen om den konstitutionella kontrollen, glömmar man bort de regler som vi har att gå efter, nämligen att den konstitutionella kontrollen skall utövas gentemot vederbörande departementschef. Det är förutsättningen för konstitutionsutskottets granskning. Jag minns att dåvarande försvarsminister Sköld många gånger under andra världskriget fick ta på sig ansvaret och bli utsatt för mycket hårda angrepp i fall, där han säkert oftast helt byggde på så att säga militärernas uppgifter. Han kunde inte ha vetat om hur det gick till på exempelvis den ena eller den andra flygplatsen. Vi hade exempelvis långa debatter om Lekkavnet. I de debatter, som han hade, sade inte herr Sköld att han blivit vilseledd eller att han byggde på uppgifter från

Ang. av befattningshavare hos byggnadsstyrelsen innehavda bisysslor

vederbörande tjänsteman som eventuellt lurat honom. Nej, han tog det fulla ansvaret. Såvitt jag vet har också statsrådet Sven Andersson tagit detta ansvar i motsvarande debatt.

Herr Johansson i Trollhättan får inte glömma, att det är statsrevisorerna som påtalat vikten av att man håller en sådan uppsikt som konstitutionsutskottet krävde 1961. Den konstitutionella granskningen skulle förlora all betydelse, om vederbörande statsråd bara skulle kunna säga att han inte känner till saken i fråga, trots att det gäller regeringsbeslut som återfinns i de protokoll som utskottet haft tillgång till.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag är alldeles överens med herrar Andersson i Linköping och Johansson i Trollhättan om att våra statsråd inte skall uppträda som någon sorts spioner i ämbetsverken. Det tillkommer inte dem att göra detta. Över huvud taget är hela vår förvaltning uppbyggd på sådant sätt, att det bör anses orimligt att de gör något dylikt.

Men om det inträffar att missförhållanden, i detta fall uraktlåtenhet att anmäla innehav av bisyssla, uppdragas är det väl statsrådets skyldighet att iakttä en skärpt uppsikt. Jag vill här också hänvisa till det dokument som förelåg 1956, nämligen 1955 års statsrevisorers uttalande om bisysslorna. Deras undersökning, som hade karaktären av stickprovsundersökning, visade att mer än 20 procent av de tjänstemän som innehade bisysslor av det slag som kräver tillstånd saknade dylikt. Revisorerna framhöll bl. a.: »Det vill förefalla revisorerna, som om myndigheter i fall, då tillstånd ej meddelats, stundom måste ha haft kännedom om tjänstemäns bisysslor.»

Detta är ett av de grundläggande dokumenten för bedömning av huruvida vederbörande statsråd kände till dessa missförhållanden eller inte. Om det skall vara någon mening med statsrevisorer-

nas verksamhet — det rör sig ju här om riksdagens egna förtroendemän — borde också dessa uttalanden läsas i departementen och efterföljas. Det hade varit naturligt om den tillträdande kommunikationsministern, när han hade kännedom om 1956 års riksdags revisionsberättelse, också hade gjort en undersökning för att se efter hur det förhöll sig inom de förvaltningsgrenar som låg under hans departement.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Låt mig först med tillfredsställelse konstatera, att vi tycks vara överens om att vi fortfarande skall uppehålla den svenska traditionen att de centrala ämbetsverken skall vara relativt fristående och att statsråden sålunda inte skall spionera på dem.

De två tidigare ärade talarna hänvisade till statsrevisorernas uttalanden. Låt mig få fråga: Varför har inte herrarna, som är framstående ledamöter av konstitutionsutskottet och som var det även vid slutet av 1950-talet, tidigare framställt förslag om anmärkning? Varför kommer anmärkningen först 1963, sedan statsrådet ingripit?

Jag vill ge herr Braconier en replik på en enda punkt. Jag är fullt medveten om det ansvar som grundlagsenligt åvilar statsråden. Men man kan inte göra någon ansvarig för saker och ting som vederbörande inte känner till. Man har inte kunnat leda i bevis, att statsrådet Skoglund kände till dessa förhållanden. Vad man kan säga är att han *borde* ha känt till dem. Men då är vi tillbaka till det som jag tidigare talade om: kräver man att statsrådet Skoglund *borde* ha känt till detta, så måste han ha fått kännedom om det på grundval av just den form av spionage på byggnadsstyrelsen som vi alla anser vara felaktig.

När det gäller de framtida förhållandena vill jag påpeka att jag har uppfattat förslaget från författningsutredningen på det sättet — herr Braconier får

Ang. riksbankschefens förordnande som postbanksfullmäktig

korrigera mig om jag tagit fel — att konstitutionsutskottet kommer att få ett färre antal ärenden att granska, av den enkla anledningen att antalet konselj-ärenden kommer att minska betydligt. Detta gör att konstitutionsutskottet kommer att få arbeta under bättre betingelser än nu. Det innebär också, att man på ett helt annat sätt än nu kan göra ett statsråd personligen ansvarig, eftersom det då bara gäller frågor som han personligen har att handlägga. Enligt den nuvarande grundlagen får han ta ansvaret för alla de frågor som passerar genom hans departement, även om han inte kunnat tränga in i alla detaljer.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att påpeka att ett felaktigt påstående från reservanternas sida har upprepats här från talarstolen. Reservanterna påstår nämligen att statsrådet Skoglund uppvaktades av tjänstemän i byggnadsstyrelsen såväl 1957 som 1959. Uppvaktningen 1957 skedde emellertid för den dåvarande expeditionschefen, som nu inte längre finns i livet. Vid den uppvaktning, som ägde rum för statsrådet Skoglund 1959, förekom ingen allmän överläggning om dessa frågor, utan syftet med den uppvaktningen från tjänstemännen var endast att få tillstånd till nya uppdrag.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det är givet, herr Johansson i Trollhättan, att det blir en helt annan granskning om ärendena fördelas på ett annat sätt. Jag har tillhört konstitutionsutskottet endast några år; jag satt där visserligen också tidigare ett par år, nämligen 1950 och 1951. Så fort jag kom in i utskottet begärde vi emellertid en utredning på denna punkt. Jag vill inte heller säga annat än att vi inom konstitutionsutskottet icke kan hinna med allt. Herr Johansson vet ju att Östen Undén sagt att det är

omöjligt för oss att av statsrådsprotokollet, som omfattar över 30 000 ärenden, bilda oss en uppfattning om alla frågor som handläggs. Det betydde naturligtvis mycket för oss att statsrevisorerna påtalade detta förhållande. Man kan i detta sammanhang inte tala om spionage, ty jag avsåg bara de frågor där regeringen godkänner handlingar med ritningar och som är regeringsärenden.

Herr Andersson i Linköping säger att man vid den uppvaktning som nämns i JO:s ämbetsberättelse inte förde någon allmän diskussion om dessa frågor. Men man diskuterade i alla fall frågan om bisysslorna. Statsrådet Skoglund måste väl ha uppmärksammat att det förekom diskussion om dessa bisysslor. Han måste ha haft intresse av att ta reda på i hur stor omfattning sådana bisysslor förekom. Det var ju inte några småsaker. En generaldirektör tjänade ibland över 100 000 kronor om året på sin privata verksamhet.

Om det förhåller sig så, som herr Andersson i Linköping säger, får vi naturligtvis lägga om hela verksamheten inom konstitutionsutskottet och begära helt andra möjligheter än vi nu har. Annars kan ju statsråden i en mängd frågor bara säga att de saknar kännedom om vad som försiggår. Däremot är jag överens med herr Andersson om att det kan vara svårt för ett statsråd att ta ansvar för frågor som inte kommer upp i regeringen.

Ang. riksbankschefens förordnande som postbanksfullmäktig

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! För inte så länge sedan ombildade man den sedan många år existerande postsparbanken till en postbank. Man ville därigenom markera att banken skulle få en ställning jämförbar med övriga kreditinstituts, trots det omfattande statliga engagemang som ändå fortfarande skulle bestå. Den nya postbanken ärvde av postsparbanken tre

Ang. riksbankschefens förordnande som postbanksfullmäktig

fullmäktige, utsedda av Kungl. Maj:t. En skulle vara ledamot av riksbanksfullmäktige och en skulle vara ledamot av riksgäldsfullmäktige men för den tredje var kvalifikationerna inte närmare specificerade. De överfördes från att vara postsparbanksfullmäktige till att bli postbanksfullmäktige, och det rörde sig faktiskt om precis samma personer som förut. De fick bara sina förordnanden förnyade.

Det som reservanterna i detta tillkännagivande har kritiserat är att Kungl. Maj:t till sådan postbanksfullmäktig, som skall tas från riksbanksfullmäktige, har utsett riksbankschefen Per Åsbrink. Kritiken mot att han valts för ett sådant uppdrag avser inte på något sätt hans personliga kvalifikationer. Kritiken riktar sig mot att Kungl. Maj:t, då man var bunden att ta en ledamot av riksbanksfullmäktige, just valde den som främst är ansvarig för riksbankens politik, framför allt räntepolitiken. Postbanksfullmäktige skall nämligen också handlägga viktiga frågor, bl. a. sådana som rör räntepolitiken.

Denna fråga blev i viss mån uppmärksammas i samband med den räntesänkning som riksbanken senast företog, då postbanken vägrade att efterkomma de rekommendationer som iaktogs och att följa den praxis som tillämpades av andra motsvarande kreditinstitutioner. Det är detta faktum som gjort att anmärkningen mot att just herr Åsbrink satt som postbanksfullmäktig fått ökad tyngd. Jag anser fortfarande att det är mindre lämpligt att han sitter som postbanksfullmäktig. Jag vill gå så långt att jag gärna medger, att frågan om postbanksfullmäktige är av den natur, att riksdagen bör uppta till förnyad prövning huruvida man skall bibehålla nuvarande kvalifikationsbestämmelser. Skall man ha kvar någon form av speciella fullmäktige, är det väl inte nödvändigt att de skall tillhöra de båda nyss nämnda institutionerna. Jag tror det skulle vara riktigt att slopa detta villkor.

Vi kan självfallet inte kritisera Kungl. Maj:t — i så fall finge man åberopa § 107 av regeringsformen — ty Kungl. Maj:t har otvivelaktigt haft rätt att utse riksbankschefen till ifrågavarande uppdrag. Vi reservanter har bara velat ifrågasätta lämpligheten av den vidtagna åtgärden.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag har egentligen begärt ordet för att betyga vad jag sade i utskottet, nämligen att jag i mitt hjärta håller med herr von Friesen och hans medreservanter på denna punkt. Konstitutionsutskottets tillkännagivande bör dock inte användas för framställningar som borde ha gjorts på annat sätt, främst genom motioner. Tillkännagivandena får alltså inte bli substitut för riksdagsledamöternas aktivitet på andra vägar.

I sak anser jag det vara olämpligt att riksbankschefen skall sitta som postbanksfullmäktig. Postbanken är ju numera en bank som i olika avseenden är och vill vara jäinställd med andra banker. Att då chefen för centralbanken skall sitta i ledningen för denna bank kan inte vara riktigt.

Jag vill också erinra om att konstitutionsutskottet ägnat rätt mycket arbete åt den s. k. tvåinstansjäven, som väl också i viss mån kommer in i bilden i detta sammanhang.

Det är bestämmelserna som bör ändras. Man kan enligt mitt förmenande icke »pricka» ett statsråd som följer de bestämmelser som finns och som riksdagen har medverkat till.

Får jag, herr talman, till detta lägga att det finns anledning till en viss restriktivitet då det gäller reaktionerna från konstitutionsutskottets sida, även i den milda formen tillkännagivande. Det kan gå inflation och har väl gått inflation även i detta begrepp. Centerpartiledamöterna i konstitutionsutskottet har i detta ärende liksom i en del andra följt den mer restriktiva linjen.

Ang. handläggningen av två ärenden om statsbidrag åt ungdomsorganisationer

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Reservanterna anmärker på att chefen för kommunikationsdepartementet förordnat riksbankschefen till postbanksfullmäktig. Detta står dock helt i överensstämmelse med de av riksdagen godkända bestämmelserna beträffande vilka som skall utses till postbanksfullmäktige.

Jag skall inte närmare beröra den historiska utvecklingen av reglementena i dessa avseenden — den har redovisats ganska utförligt i det föreliggande memorialet, till vilket jag ber att få hänvisa. Jag vill endast göra riksdagens ledamöter uppmärksamma på att det inte föreligger någon begränsning av Kungl. Maj:ts fullmakt att bland riksbanks- och riksgäldsfullmäktige utse någon av de av riksdagen valda ledamöterna, utan Kungl. Maj:t har full frihet att välja bland fullmäktige. Nu har Kungl. Maj:t till postbanksfullmäktige utsett ledamöter, som är valda av riksdagen, och jag tycker därför inte att man kan säga att regeringen har utnyttjat sin ställning gentemot riksdagen.

Reservanterna anser att man inte skall ta i anspråk riksbankschefens sakkunskap för att tillvarata statens och det allmännas intresse gentemot enskilda bankintressen — ty det var ju detta som skyntade fram mot slutet av herr von Friesens anförande, där han talade om att riksbanken skall inta en självständig ställning. Om jag förstod honom rätt vände han sig emellertid samtidigt mot att postbanken i höstas intog en bestämd ställning gentemot de av övriga banker utfärdade rekommendationerna. Det var på den punkten han närmast kritiserade att riksbankschefen blivit utsedd till postbanksfullmäktig. Om herr von Friesen har den uppfattningen kritiserar han egentligen riksdagen, som så sent som 1961 behandlade frågan om postbanksfullmäktiges verksamhet och organisationsfrågorna över huvud taget. Kritiken riktar sig därför mot den meningsriktning som herr von Friesen företrä-

der, eftersom den inte givit sin uppfattning till känna när riksdagen senast behandlade denna fråga. Jag har en känsla av att man från reservanternas sida resonerar ungefär så att det är »bättre sent än aldrig». Men inte heller det kan jag för min personliga del godkänna. Vill man få en ändring till stånd i den gällande ordningen får man använda sig av det sedvanliga sättet, nämligen att motionera i ärendet.

Jag vill i varje fall slå fast att uttalandet av reservanterna att den mest kompetente är den olämpligaste helt får stå för reservanternas räkning; i varje fall kan inte utskottsmajoriteten dela den uppfattningen.

I sitt inledningsanförande till dagens dechargedebatt var herr von Friesen ledsn över att majoriteten inte kunnat gå med på dessa modesta tillkännagivanden. Jag tycker det är helt orimligt att göra någon form av erinran mot statsrådet Skoglund på grundval av att han följt av riksdagen godkända bestämmelser beträffande sammansättningen av postbanksfullmäktige, allra helst som det enligt vad jag funnit inte tidigare gjorts några uttalanden i den riktningen. De bestämmelser som gäller härrör från tiden för postbankernas tillkomst, och jag vill slå fast att 1883 års män synbarligen hade större intresse för att statens och det allmännas bästa tillvaratas gentemot enskilda bankintressen än vad dagens reservanter tycks ha.

Ang. handläggningen av två ärenden om statsbidrag åt ungdomsorganisationer

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! I en den 7 februari 1962 till ecklesiastikdepartementet inkommen skrivelse hemställde Unga Örnars riksförbund om anslag för täckande av resekostnaderna för ett antal deltagare från förbundet till en konferens i Antwerpen. Vid konferensen utarbetades riktlinjer för det pedagogiska arbetet

Ang. handläggningen av två ärenden om statsbidrag åt ungdomsorganisationer

under de närmaste åren. Ansökan, som av förbundet översänts till skolöverstyrelsen, tillstyrktes av denna under påpekande att rörelsen spelade en pedagogiskt betydelsefull roll. Kungl. Maj:t biföll — på föredragning och hemställan av chefen för ecklesiastikdepartementet — i konseljbeslut den 16 februari 1962 förbundets hemställan.

I en den 5 oktober 1962 dagtecknad, påföljande dag till ecklesiastikdepartementet inkommen skrift hemställde Metodistkyrkans ungdomsförbund om bidrag för deltagande i Metodistkyrkornas ungdomsförbunds i Europa ungdomskonferens i London. I skriften framhöll förbundet, att redan 1955 hållits en europeisk ungdomskonferens i Stuttgart, vilken haft stor betydelse för intimare samarbete och kontakt över gränserna och varvid erfarenheter från ungdomsarbetet i de representerade länderna utbytts. Kontakt över gränserna vore enligt förbundet av stort värde, när det gällde att bygga upp internationellt förtroende och samförstånd.

Ingen remiss av denna ansökan skedde, men Kungl. Maj:t avslog — på föredragning och hemställan av t. f. chefen för ecklesiastikdepartementet — i konseljbeslut den 19 oktober 1962 förbundets hemställan. Det är att märka, att såväl Unga Örnars riksförbund som Metodistkyrkans ungdomsförbund åtnjuter statsbidrag ehuru med olika belopp till utbildning av ungdomsledare, ungdomens fritidsverksamhet och instruktionsverksamhet inom ungdomsorganisationer.

När ärendena kom före i departementet remitterades Unga Örnars riksförbunds hemställan till skolbyrån, medan Metodistkyrkans ungdomsförbunds ansökan lottades till kyrkobyrån. Det är så mycket intressantare att lägga märke till denna uppdelning som i själva verket båda riksförbunden arbetar för utbildning, närmast då utbildning av ungdomsledare och ungdomens fri-

tidsverksamhet samt instruktionsverksamhet över huvud taget.

Utskottet har uppmärksammat detta och vid upprepade tillfällen, som i dagens memorial framhållits, betonat vikten av att, innan ärendena föredragas hos Konungen i statsrådet, jämlikt 10 § regeringsformen nödiga upplysningar inhämtas från vederbörande ämbetsverk. Innan ärendet om bidrag till Metodistkyrkans ungdomsförbund föredrogs i statsrådet, borde följaktligen enligt reservanterna genom remiss till någon ämbetsmyndighet — vi menar då särskilt skolöverstyrelsen — dennas uppfattning i frågan ha inhämtats. Enligt reservanternas mening hade ett sådant remissförfarande i förevarande ärende kunnat avsevärt förbättra förbundets möjlighet att vid föredragning hos Konungen i statsrådet vinna bifall till sin hemställan. Under alla förhållanden anser reservanterna, att då de båda ifrågavarande ungdomsorganisationerna i stort sett är likartade och båda åtnjuter statsbidrag för samma ändamål och då syftet med konferenserna i Antwerpen och London varit i huvudsak lika — nämligen att åstadkomma kontakt över gränserna — ärendena om bidrag för bevisande av konferenserna haft rätt få en ensartad bedömning. Sålunda hade även Metodistkyrkans ungdomsförbund bort tillerkännas bidrag till sina beräknade kostnader för konferensen i London.

Under inga förhållanden vill reservanterna förmäna de olika ungdomsorganisationerna statsanslag. Tvärtom anser vi, att det var fullständigt rätt att Unga Örnar fick sitt anslag, men vi menar också, att det varit precis lika berättigat, att Metodistkyrkans ungdomsförbund också hade fått anslag. Det är denna sin uppfattning som reservanterna framfört i konstitutionsutskottet, och det är detta de har velat utan åberopande av § 107 regeringsformen för riksdagen tillkännagiva.

Ang. handläggningen av två ärenden om statsbidrag åt ungdomsorganisationer

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag vill först säga att ur konstitutionell synpunkt är det ostridigt att prövningen av förevarande anslagsärenden ligger hos Kungl. Maj:t och att vederbörande statsråd är i sin fulla rätt att antingen avslå eller bifalla framställningar av denna art. Någon erinran mot vederbörande statsråd när det gäller handläggningen av nämnda ansökningar kan alltså icke komma i fråga.

Utskottet understryker vikten av att nödiga upplysningar inhämtats från vederbörande ämbetsverk innan ärendena föredragas hos Konungen i statsrådet. Någon tvingande bestämmelse att så skall ske beträffande alla ärenden finns däremot inte, och det måste följaktligen ligga i statsrådets hand att avgöra om ärendena är av sådan beskaffenhet att remissyttrande bör inhämtas. När det gäller Metodistkyrkans ungdomsförbunds ansökan om bidrag för deltagande i ungdomskonferensen i London har utskottsmajoriteten, i likhet med statsrådet, ansett att remiss kunnat underlåtas med hänsyn till ärendets beskaffenhet. Beträffande ansökan från Unga Örnar är det att märka att deras framställning översändes direkt till skolöverstyrelsen av förbundet och att styrelsen i samband därmed tillstyrkte visst bidrag till resekostnaderna för deltagande i den internationella konferensen i Antwerpen. Jag måste här få skjuta in den upplysningen att i konselj avgöres årligen omkring 35 000 å 45 000 ärenden.

Jag undrar, om reservanterna vill införa den ordningen att alla dessa ärenden skall remitteras till vederbörande ämbetsverk innan de slutgiltiga besluten fattas. Detta system skulle bli orimligt och skapa ett byråkratiskt krångel som väl alla i denna kammare vill försöka undvika.

Beträffande själva sakfrågan måste jag uttrycka min förvåning över att reservanterna grundat sitt tillkännagi-

vande på ett så tunt underlag. De har plockat fram endast två ansökningar, en från Unga Örnars riksförbund, som har viss anknytning till ABF och arbetarrörelsen, och en annan från ett frikyrkligt ungdomsförbund, och satt upp dessa båda ansökningar som motpoler, lämpliga att ställa mot varandra. För att ingen skall dra felaktiga slutsatser av reservanternas skrivning vill jag försöka bidra till att nyansera bilden något genom att redogöra för hur olika anslagsärenden, gällande deltagande i internationella sammankomster, behandlats inom ecklesiastikdepartementet under år 1962.

Låt mig först ta de ärenden som har behandlats under skolbyrån. Svenska scoutrådet ansökte om bidrag för deltagande i olika scoutkonferenser på Island samt i England, Holland och Belgien. Denna ansökan bifölls. Sveriges flickscoutråd sökte bidrag för en nordisk flickscoutkonferens på Island. Även denna ansökan bifölls.

Kyrkobyrån handlade en ansökan från Svenska prästförbundet om bidrag för deltagande i ett nordiskt prästmöte i Norge. Denna ansökan bifölls. Det kom även in en ansökan från Arbetsgemenskapen för kyrklig förnyelse om bidrag till resor och uppehälle åt utländska talare vid kyrkodagar i Uppsala. Den avslogs emellertid.

Min personliga uppfattning är att det finns en viss gradskillnad mellan Unga Örnars Antwerpenkonferens och Londonkonferensen. Unga Örnars riksförbund är fast anknutet till en internationell organisation, IFM, och har inom denna internationella anförtratts betydande arbetsuppgifter av pedagogisk och organisatorisk art, vilka har åsamkat förbundet stora kostnader. Det bidrag organisationen fick täcker endast resekostnaderna för delegaterna och uppgår till knappt en tiondel av de kostnader förbundet haft i samband med det internationella arbetet. Medan Unga Örnar begärde ett anslag på 3 520

Ang. handläggningen av två ärenden om statsbidrag åt ungdomsorganisationer

kronor för 20 deltagare begärde Metodistkyrkans Ungdomsförbund 4 260 kronor till bidrag för resor och uppehälle för 9 delegater. Jag har givetvis ingenting emot det ungdomsarbete som utföres av Metodistkyrkan eller andra frikyrkor. Tvärtom tror jag att även dessa bedriver en oegennyttig och förtjänstbringande verksamhet. I detta fall anser jag dock att departementschefen gjort en riktig bedömning när han behandlat de olika ansökningarna.

Herr talman! Det är i huvudsak dessa synpunkter som legat till grund för utskottsmajoritetens ställningstagande beträffande punkten V i konstitutionsutskottets memorial nr 9.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Eftersom jag är medlem av den kyrka som här är föremål för debatt och arbetar inom det ungdomsförbund som nämnes under punkten V i konstitutionsutskottets memorial nr 9, som har sin utgångspunkt i protokollet över ecklesiastikärenden nr 78 av den 19 oktober 1962, anser jag mig ha en viss rätt att yttra mig i denna fråga. Dessutom har jag under många år varit aktivt verksam i detta ungdomsförbunds styrelse och sett det fältarbete som bedrivs när det gäller ungdomens fritidssysselsättningar, pedagogisk verksamhet, studiecirkelverksamhet och inte minst de internationella kontakter som förbundet söker utveckla.

Metodistkyrkan är ju en internationell kyrka, och England är metodismens moderland. Att svenska metodistungdomar önskar delta i en internationell konferens i London är därför ytterst begripligt. Engelsk metodistungdom har också bidragit till uppbyggnaden av den s. k. Uppståndelsekyrkan i Stuttgart. På så vis har internationella kontakter knutits mellan tysk, engelsk och nordisk ungdom.

En politisk ungdomsorganisation — Unga Örnar — har erhållit bidrag till 3* — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 22*

en internationell konferens i Antwerpen, medan däremot en religiös ungdomsrörelse — i detta fall Metodistkyrkans ungdomsförbund — har fått sin ansökan beträffande en konferens i London avslagen. Något remissförfarande från departementets sida har inte ägt rum. Jag måste därför uttrycka min anslutning till den skiljaktiga mening som framförts av reservanterna, vilka menar att det borde ha varit möjligt för departementet att genom ett remissförfarande underrätta sig om detta ungdomsförbunds ställning och kvalifikationer. Detta hade uppenbarligen kunnat förbättra förbundets möjligheter att vid föredragning hos Konungen i statsrådet vinna bifall till sin hemställan.

Hur gick det då i verkligheten? Nio ungdomar var inbjudna till denna konferens, men bara sex av dem kunde resa till London. En fick sin resa bekostad direkt av Metodistkyrkans ungdomsförbund, en fick ett kommunalt bidrag och de övriga fyra fick betala resan med privata medel. Det blev alltså tre som inte kunde komma med på denna internationella konferens, vilket uppenbarligen var beklagligt. Jag vill med dessa ord uttala min anslutning till de synpunkter som framförts av reservanterna beträffande behandlingen av Metodistkyrkans ungdomsförbunds ansökan om resebidrag till den internationella ungdomskonferensen i London.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Utskottets talesman herr Nilsson i Östersund påstod, att en anmärkning ställts av reservanterna. Jag hörde icke, om han rättade sig. Här är emellertid icke fråga om någon anmärkning, utan om ett tillkännagivande. Dessutom vill jag stryka under, att konstitutionsutskottets majoritet rent principiellt ställt sig på reservanternas sida, när det gäller frågan om remissförfarandet. Än en gång vill jag citera vad utskottet skriver: »Det är, som ut-

Ang. handläggningen av två ärenden om statsbidrag åt ungdomsorganisationer

skottet vid upprepade tillfällen framhållit, av vikt att, innan ärendena föredragas hos Konungen i statsrådet, jämlikt 10 § regeringsformen nödiga upplysningar inhämtas från vederbörande ämbetsverk.»

Jag är fullt på det klara med att Kungl. Maj:t är suverän och bestämmer om remiss eller icke. Det är dock att beakta att utskottet oförbehållsamt ställer sig på reservanternas sida när det gäller principfrågan. Herr Nilsson framhöll — och det är också riktigt — att Unga Örnar ställt sin ansökan till Konungen och adresserat den till skolöverstyrelsen. Samtidigt som skrivelserna gick in till departementet följdes den av skolöverstyrelsens yttrande. Vilket fel har nu Metodistkyrkans ungdomsförbund gjort? Det har helt enkelt inte känt till vägen genom överstyrelsen, känt till tillvägagångssättet. Det är ganska hårt, att förbundet skall drabbas på detta sätt, därför att det inte vetat om proceduren.

Vidare har herr Nilsson gjort en gradering av angelägenhetsgraden, när det gäller Unga Örnar och Metodistkyrkans ungdomsförbund. Det ligger kanske nära till hands att göra en dylik gradering, men i detta fall vill jag för min del underlåta det. Som jag ser saken är nämligen bägge organisationerna väl förtjänta av ett statligt stöd, då det gäller ett så utomordentligt lovvärt syfte som här är fråga om, nämligen att slå bryggor över gränserna till andra länder.

Till sist kan jag inte underlåta att säga, att en viss sak gjort mig litet fundersam. Unga Örnars ansökan remitterades till skolbyrån, där tre organisationer i följd fått anslag tillstyrkta. Däremot har Ungdomsförbundet, som i princip är helt jämställt, d. v. s. har utbildning på sitt program, fått sin framställning loftad till kyrkobyrån. Där hade tidigare avslag beslutats, då det gällt att ge något slags reseunderstöd åt människor från främmande land

som kommit till Sverige. Detta kan inte på något sätt jämföras med här föreliggande fall, då det varit fråga om vårt eget lands ungdom som vill resa ut.

Herr talman! Jag har velat säga detta för att i någon mån förklara de motiv, som reservanterna stött sig på.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag är angelägen om att slå fast två saker: för det första, att det obestriddligen är vederbörande statsråd, som avgör hur ansökningarna skall behandlas, och för det andra att det även är vederbörande statsråd som avgör, huruvida en framställning skall remitteras till ett ämbetsverk eller inte. Herr Hammar citerade § 10 regeringsformen. Jag vill utöka det citatet med ytterligare några citat ur kommentarerna till nämnda paragraf. Där står: »Vanligen är det föredragande departementschefen som själv avgör om och till vem ärendet skall remitteras», och på ett annat ställe i samma kommentarer står det följande: »Föredragande statsråds befogenhet att besluta om remiss är obestridd, så snart det gäller ärende som utifrån anhängiggjorts hos Kungl. Maj:t genom ansökan, besvär eller ämbetsmyndighets framställning.» Vad de rent konstitutionella erinringarna beträffar finns det alltså inget fog för någon anmärkning.

Vidare måste jag reagera när herr Källstad framställer Unga Örnar och dess organisationer som en politisk organisation. Det är ju ändå inte på det sättet. Det är i stället så, att Unga Örnar är anknutet till Arbetarnas bildningsförbund, och Arbetarnas bildningsförbund är icke partipolitiskt bundet. Det står tvärtom klart uttryckt i ABF:s stadgar, att förbundet icke får syssla med partipolitisk verksamhet. Det måste alltså vara ett klart misstag, om man vill framställa Unga Örnar som ett politiskt ungdomsförbund.

Det undandrar sig min bedömning huruvida utsikterna för Metodistkyr-

Ang. ensamrätt för Svenska Reproduktions AB att trycka särtryck

kans ungdomsförbund skulle ha varit större, om dess framställning hade remitterats till skolöverstyrelsen. Jag vill bara säga, att när ett statsråd avgör ett ärende sker det oberoende av och fristående från vad remissinstanserna säger och tycker.

Jag återkommer nu till frågan huruvida reservanterna skulle vara böjda för att införa den ordningen, att 40 000—50 000 konseljärenden ovillkorligen skulle remitteras för yttrande innan de avgöres i konselj. Det är en ganska väsentlig fråga, och jag tycker det är bra att statsråden på den punkten har rationaliserat verksamheten så att vissa ärenden utan större räckvidd kan avgöras i konselj utan ett omständligt remissförfarande.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att delta i debatten i själva sakfrågan, utan jag vill säga något om behandlingsordningen i utskottet, där utskottsmajoriteten på grund av tidsnöd nära nog tvingats till den redovisning som här förelägges kammaren.

Det hade varit naturligt att reservanterna, som här begärt in handlingarna, hade begärt in samtliga handlingar, som berör ärenden av liknande art, och att det i detta memorial införts en redovisning, omfattande inte bara de två här nämnda organisationerna. Jag vill göra kammarens ärade ledamöter uppmärksamma på att reservanterna inte gör någon invändning mot det anslag, som tilldelats Unga Örnar, utan att de endast vänder sig mot att Metodistkyrkans ungdomsförbund inte har fått anslag. Man undrar då varför Unga Örnar skall skymta i denna debatt. Det finns anledning att uppmärksamma att herr Källqvist i första kammaren, som har begärt in dessa handlingar, först i slut-

omgången tog upp frågan på ett sådant plan att utskottet här måste ta ställning.

Jag vill också till kammarens protokoll anföra, att herr Källqvist när det gällde jämförelse mellan dessa två ungdomsrörelser sade, att Unga Örnar för det första hade fastare organisatoriska internationella kontakter än vad Metodistkyrkans ungdomsförbund hade och för det andra hade pedagogiskt bättre upplagda kurser än Metodistkyrkan. Jag vill ha sagt detta eftersom det är en av reservanterna som vid diskussionen i utskottet har gjort dessa uttalanden.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Gentemot den senaste talarens påstående vill jag invända, att det borde ha legat lika nära till hands för majoriteten i konstitutionsutskottet att infordra de olika handlingarna i ärendet som för oss reservanter. Även vi har ju i viss mån jagats av tidsnöden.

Ang. ensamrätt för Svenska Reproduktions AB att trycka särtryck

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! I proposition 1961:93 den 10 mars 1961 föreslog Kungl. Maj:t bl. a. att statens reproduktionsanstalt — som utvecklats ur en år 1913 inom lantmäteristyrelsen inrättad anstalt för reproduktion av lantmäterikartor — skulle ombildas till aktiebolag. I propositionen uttalade departementschefen dessutom bl. a.: »Genom den förordade ändringen av företagsformen blir anstalten jämställd med de privata företag på marknaden som den har att konkurrera med.»

Propositionen blev också riksdagens beslut.

Äret därpå, i statsverkspropositionen 1962, anförde departementschefen bl. a.: »Kungl. Maj:t har genom beslut den 30 juni 1961 — — — förordnat dels att kartverket skall omhänderha förläggan-

Ang ensamrätt för Svenska Reproduktions AB att trycka särtryck

det av de officiella kartorna, dels att tryckningen av kartorna skall ske efter anbudsförfarande, dels ock att distributionen och försäljningen av kartorna skall av kartverket anförtros det statliga aktiebolag, vartill statens reproduktionsanstalt den 1 juli 1962 skall ombildas.»

Den 14 december 1962, konseljärende nr 51, föreskrev Kungl. Maj:t med giltighet från och med den 1 januari 1963 tills vidare bl. a., att Svenska Reproduktions AB — f. d. statens reproduktionsanstalt — skulle »ensamt äga rätt att med utnyttjande av de officiella kartorna och grundmaterialet till dem framställa, trycka och försälja förlags-särtryck, tillfälliga särtryck samt kartor eller särtryck med särskilt påtryck, dock att kartverket efter bolagets hörande kan meddela annat företag tillstånd att mot av kartverket fastställd ersättning framställa, trycka och försälja sådana särtryck och kartor när särskilda skäl därtill äro».

Frågan om Svenska Reproduktions AB:s rätt har varit uppe till behandling i konstitutionsutskottet och återfinnes i memorialet under punkten VI. Där har reservanterna gjort ett särskilt uttalande, som de utan åberopande av § 107 regeringsformen vill för riksdagen tillkännagiva.

Enligt reservanternas uppfattning var det i proposition 1961: 93 meningen att det nya bolaget skulle få en med konkurrerande bolag likartad ställning och sålunda ej gynnas av monopolställning i fråga om tryckning av särtryck. Uttrycket »de officiella kartorna» måste naturligen, anser reservanterna, omfatta även särtryck av dessa kartor, enär särtrycken upptar samma eller del av samma kartbild som återfinnes på de officiella kartorna. Dessutom sker framställningen av särtrycken med hjälp av originalbilden till den officiella kartan. Att även särtrycken är officiella kartor bestyrkes därav att upphovsmannen till en karta har upphovsrätt även till

särtryck av densamma. Då Kungl. Maj:t i förordnandet den 10 mars 1961 uttalade, att förhandlingsdelegationen skulle arbeta med utgångspunkt från bland annat att tryckningen av de officiella kartorna i princip skulle ske efter anbudsförfarande, utsades därmed även, att tryckningen av särtryck skulle ske efter sådant förfarande. Nämnda förordnande har redovisats i proposition 1961: 93 och utgör en förutsättning för ett överförande av karttrycket till reproduktionsanstalten. Enligt reservanternas mening kan det därför inte rimligen vara föremål för någon tvekan, att tryckningen av särtryck skulle ske efter anbudsförfarande och att detta utgjorde en förutsättning för riksdagens bifall till propositionen.

Vid propositionens behandling i kamrarna framhölls likaledes av dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, att tryckningen komme att bli föremål för anbudsförfarande. Riksdagens godkännande av uttalandet under de ovan anmärkta punkterna under nionde huvudtiteln i statsverkspropositionen 1962 kan inte heller — då det ju måste anses möjligt att det nya bolaget även vid ett anbudsförfarande skulle kunna erhålla uppdrag att trycka särtryck — anses innebära någon ändring i de antagna riktlinjerna för bolagets verksamhet.

Naturligtvis innebär godkännandet än mindre, att Svenska Reproduktions AB skulle erhålla en faktisk ensamrätt på tryckningen av särtryck. Kungl. Maj:ts beslut den 14 december 1962, varigenom bolaget i praktiken tillerkänts sådan ensamrätt, står således enligt reservanternas mening i strid med av riksdagen antagna riktlinjer för bolagets verksamhet, och statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har därför genom sin tillstyrkan av beslutet förfarit felaktigt.

Det är av denna anledning, som reservanterna för sin del funnit sig böra, utan åberopande av § 107 regeringsfor-

Ang. ensamrätt för Svenska Reproduktions AB att trycka särtryck

men, för riksdagen tillkännagiva vad som förekommit.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Hammar har redan sagt allt väsentligt, när det gäller den konstitutionella sidan av denna fråga, och jag kan därför nöja mig med några allmänna reflexioner rörande riksdagens beslut om statliga verk.

När departementschefen i debatten om denna fråga bestämt sade ifrån att det inte skulle bli något statligt monopol utan att man skulle konkurrera på lika villkor, så är det ju betydelsefullt att det också blir på det sättet. Nu har det dock sagts att särtryck är något annat än kartor, och om så är måste departementschefen ha gått ifrån den ståndpunkt riksdagen tidigare intagit när det gäller upphovsrätten. Där göres nämligen ingen åtskillnad i det fallet. Och då blir riksdagen självfallet vilseledd.

Om vi skall ha en enhetlig rättsordning, måste vi därför först diskutera vad som menas med konkurrens på lika villkor. Här har efter långvarig och grundlig behandling särtryck jämförts med kartor, och det är givetvis någonting som vi måste fästa största vikt vid.

Men nu har det mycket underliga förhållandet inträffat att man frångått den uppfattning riksdagen tidigare uttalat, nämligen att det inte skall vara någon skillnad mellan särtryck och kartor. Det måste för hela vår behandling av en lagstiftningsfråga verka förvirrande att man har olika begrepp i denna fråga.

Självfallet blir, herr talman, även den konstitutionella granskningen då ganska egenartad. Man inför i riksdagen helt olika tolkningar, som strider mot varandra. Det kan väl bara råda en mening om departementschefens så klart inför riksdagen uttalade yttrande, att det skall vara en konkurrens på lika villkor. Med utgångspunkt härifrån måste väl riksdagens ledamöter förutsätta att man inte skall gynna en part på den andras bekostnad.

Det får inte uppstå tvivelsmål i denna viktiga fråga, som gäller överflyttandet av befogenheter från det enskilda till det allmänna. Det har i detta fall upprättats ett avtal mellan staten och de enskilda företag, som förut tryckte kartorna, av vilket det icke på något sätt framgår att det skulle föreligga en skillnad mellan särtryck och karttryck.

Denna behandling ställer riksdagen och lagstiftningsarbetet inför mycket besvärliga problem i framtiden. Man måste tydligen skriva klämmorna så att man på alla punkter, där man icke ändrat uppfattning, anger att man har samma mening som tidigare. Detta är ett orimligt tungrott förfarande. Vi måste varje gång som staten skall utöva någon form av verksamhet fråga oss, om de uttalanden som vederbörande statsråd fällt om konkurrens på lika villkor egentligen betyder konkurrens på lika villkor på alla områden. De kan nämligen enligt den gjorda tolkningen betyda att statsrådet kan favorisera det statliga företaget i vissa avseenden och ändå anse att det är fråga om konkurrens på lika villkor.

Har man en sådan inställning till den fria konkurrensen har vi från oppositionshåll all anledning att ställa oss ytterligt kritiska när man i framtiden kanske vidtar liknande reformer. Då måste vi vid varje tillfälle till departementschefen ställa frågan, om det gäller en konkurrens på lika villkor på hela fältet.

Under debatten om detta år 1961 påpekade statsrådet med all kraft att det, när det gällde tryckningen av kartor, var fråga om ett anbudsförfarande, vid vilket man icke skulle favorisera den statliga anstalten på de privata tryckeriernas bekostnad.

För att vi skall veta vad vi ger oss in på i framtiden när det gäller frågan om statlig och enskild verksamhet är det, såvitt jag kan förstå, för riksdagen mycket angeläget att man preciserar vad man menar i detta avseende.

Ang ensamrätt för Svenska Reproduktions AB att trycka särtryck

Begreppet fri konkurrens bör motsvaras av ett enhetligt rättsbegrepp, så att man inte i t. ex. upphovsrätten tolkar bestämmelserna på ett sätt och sedan på ett helt annat sätt när det gäller frågan om karttryck. I det senare fallet har man genom en förordning, vid vilkens tillkomst riksdagen icke haft något medinflytande, ändrat innebörden av ett formligt riksdagsbeslut. Därigenom kan rättsligt sett förordningsmakten komma att väga tyngre än lagstiftningsmakten och riksdagens lagstiftningsmakt sättas ur spel.

Det är, herr talman, all anledning att för framtiden försöka skapa en verklig enhetlighet i detta avseende och en lika behandling av företagen, så att man får en konkurrens på lika villkor. Jag anser, herr talman, att det i varje fall från oppositionens synpunkt varit betydelsefullt att vi fått denna debatt. Detta visar att vi i framtiden måste visa mycket större vaksamhet i fråga om regeringspartiets tolkning av begreppet fri konkurrens.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Svenska Reproduktions Aktiebolaget är en gammal bekant, som vi har debatterat i riksdagen vid olika tillfällen under flera år. Jag är väl medveten om att det vid dessa debatter funnits två olika principiella synpunkter på hur statsföretag skall skötas. Det ligger till stor del ett politiskt syfte bakom det yrkande som ställts av reservanterna, vilka tillhör högern och folkpartiet. Vi måste vara på det klara med att den tolkning som herr Braconier och herr Hammar vill lägga in i riksdagens beslut inte motsvarar verkligheten. Det finns i detta beslut ingenting nämnt om att tryck av kartor och särtryck av kartor skulle vara samma sak. Den frågan har tidigare ingående behandlats här i riksdagen, och jag skall inte närmare ingå på några detaljer. Det har vid ifrågasättande tillfällen framhållits att en beställning av »särtryck» kan innebära

att det är fråga om ett mycket litet antal tryck, vilka dock framställts under vissa svårigheter. Man kan få ta en del av ett kartblad eller delar av två, tre och t. o. m. fyra kartblad för att framställa ett mindre särtryck som en organisation, ett företag etc. vill ha utfört. Förutom att det är besvärligt ställer det sig ofta mycket dyrt.

Detta har varit orsaken till att jordbruksutskottet vid sitt ställningstagande till frågan tidigare ansett att »särtryck» och »karttryck» inte skall ha samma betydelse.

För övrigt framställer ju Svenska Reproduktions Aktiebolaget kartor och andra trycksaker i konkurrens med andra företag. Det enda som det lämnats »halv ensamrätt» för är framställandet av dessa särtryck, där det grundläggande arbetet ändå måste göras av Svenska Reproduktions Aktiebolaget. Detta har tydligt framhållits av representanter för jordbruksutskottet, när frågan behandlats tidigare, och riksdagen har också tagit ställning till saken.

Under dessa förhållanden kan man naturligtvis inte påstå att jordbruksministern handlat fel genom sitt meddelande till Svenska Reproduktions AB. Tar man del av vad som beslutats och vad som står i den av herrar Hammar och Braconier återopade propositionen nr 93 av den 10 mars 1961, finner man ingenting som handlar om huruvida särtrycken skall framställas efter anbud. Vad man syftat till, när man givit bolaget den rätt det erhållit, har varit att det skall bli jämställt med andra bolag i redovisningsmässigt hänseende, i skattemässigt hänseende o. s. v. Man har velat få till stånd affärsdrift i bolagsform.

Herr Hammar erinrade om Kungl. Maj:ts beslut av den 14 december 1962 — omnämnt på s. 37 i utskottets utlåtande. Enligt detta förbjödes ju inte andra företag att om särskilda skäl föreligger framställa, trycka och försälja särtryck och kartor efter uppgörelse mellan kartverket och reproduktionsan-

Ang. ensamrätt för Svenska Reproduktions AB att trycka särtryck

stalten. Vad reservanterna måste syfta på är sålunda att anbudsförfarande skall vara obligatoriskt även för det allra minsta särtryck. Det är detta som kan leda till orimligheter, även i fråga om kostnaderna. Med tanke på allt detta har riksdagen fattat det tidigare beslutet.

Jag vill till sist erinra om att så sent som den 29 mars i år hade riksdagen att behandla en motion, vari hemställts att riksdagen skulle uttala att tryckning av officiella kartor, inklusive särtryck, bör ske efter anbudsförfarande. Inte ens i denna motion sades att det *skall* ske, men motionärerna uttalar att uttrycket »officiella kartor» även skulle inkludera särtryck. Motionen avslogs i första kammaren med 79 röster mot 43 och här i andra kammaren med 125 röster mot 71. Efter detta beslut måste ju var och en konstatera att regeringens uppfattning härvidlag helt överensstämmer med riksdagsmajoritetens. Därför saknas varje konstitutionellt stöd för ett påståendet att statsrådet har handlat fel i denna fråga.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Reservanterna stöder sin uppfattning på följande ostridiga fakta.

Upphovsmannen till en karta har upphovsrätt även till särtryck av densamma. Om den saken behöver inte yttras många ord. Därav följer att uttrycket »officiella kartor» måste innefatta även särtryck av ifrågavarande kartor, när särtrycken upptar samma kartbild eller del av samma kartbild som återfinnes på de officiella kartorna. Framställningen av särtrycken sker ju med hjälp av originalbilden till den officiella kartan.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Ja, jag vet att reservanterna stöder sig på denna tolkning, som herr Hammar här har tillkännagivit, men det gör inte majoriteten av riksdagen, och det är ju det som är det väsentliga när man vill göra en konstitutionell

anmärkning mot ett statsråd. Både herr Hammar och jag känner ju till att det har funnits en motion med ett direkt förslag i detta ärende men att detta avslagits med stor majoritet i båda kammarna.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Spångberg resonerar nästan som om man borde gå emot svensk lag, men det är väl ändå rätt farligt att inte följa lagarna även om riksdagen skulle göra ett fel t. ex. Man måste följa ett riksdagsbeslut så länge det gäller; om riksdagen faktiskt har fattat ett beslut kan man inte upphäva detta förordningsvis. Om lagen om upphovsrätt säger, att det inte föreligger ur den synpunkt som här gäller någon skillnad mellan karta och särtryck, är det väl naturligt att riksdagen utgick från gällande rätt på den punkten — man förutsatte väl inte plötsligt ett rättsbegrepp som stred mot det man tidigare antagit.

Det är en viktig principiell fråga hur mycket man skall respektera riksdagens beslut 1961. Om statsrådet säger att det skall råda fri konkurrens på lika villkor, så menar tydligen herr Spångberg att det inte behöver vara det i *alla* avseenden. Det är ändå fri konkurrens på lika villkor — om man tar en del av kakan från den fria sektorn, så är det i alla fall lika mycket kvar av den fria sektorn. Det är den logiska innebörden av herr Spångbergs resonemang.

Men på det viset kan man urholka begreppet fri konkurrens så, att kanske bara en hundradel blir verkligt fri konkurrens; på alla andra områden favoriserar man de statliga företagen. Riksdagens beslut skulle bli helt illusoriska, om det funnes en förordningsmakt som vägede tyngre än lagstiftningsmakten. Det är därför, herr talman, som denna fråga när det gäller riksdagens rättigheter just ur konstitutionell synpunkt är viktig.

Jag vill tillägga att konstitutionsut-

Ang. vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av valkretsindelningen i Kalmar läns norra landstingskommun

skottet, oberoende av andra utskotts tolkning, skall framföra de konstitutionella synpunkterna. Det har vi också rätt att göra.

Jag vill även erinra om att riksdagen många gånger har fattat beslut som är konstitutionellt felaktiga och att många påtalat — som varit intresserade av riksdagens rättigheter — att riksdagen själv illa bevakar den författning som riksdagen har att följa.

Ang. vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av valkretsindelningen i Kalmar läns norra landstingskommun

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! I landstingslagens 13 § finns en bestämmelse om att beslut om indelning i valkretsar skall, för att vinna bindande kraft, underställas Konungens prövning och fastställelse.

Konstitutionsutskottet har funnit anledning att granska några sådana ärenden som behandlats under 1962. För att få en bättre belysning av ärendena kommer jag här att först referera ett ärende som ej föranlett skiljaktiga meningar inom utskottet, nämligen fastställandet av landstingets beslut om indelning i valkretsar för Västerbottens landstingskommun.

Anledningen till ändringsförslaget från länsstyrelsen var att Umeå stad överskridit 20 000 invånare och alltså kunde bilda egen valkrets. Det bör då observeras att i propositionen angående 1954 års landstingslag står följande, som utgör dels ett referat av utredningens förslag och dels propositionens likalydande förslag:

»Emellertid torde speciella omständigheter i vissa fall kunna tala för att även en större stad får bilda valkrets tillsammans med ytterligare en eller flera kommuner. Härvid syftas särskilt på sådana ibland förekommande fall,

där ett visst område — vilket icke i kommunalt avseende införlivats med den ifrågavarande staden utan utgör särskild lands- eller stadskommun — likväl i fråga om bebyggelse, förbindelser och arbetsliv nära sammanhänger med densamma. Om särskilda förhållanden av denna natur föreligger och det eljest befinnes lämpligt, bör därför enligt utredningens mening tillåtas att även en dylik större stad ingår i en av flera kommuner sammansatt valkrets.»

Konstitutionsutskottet tillade dessutom:

»Enligt utskottets mening bör denna möjlighet kunna begagnas även t. ex. då en stad, som hittills inte utgjort egen valkrets, kommer att överskrida gränsen 20 000 och särskilda skäl finnes att trots detta låta staden förbli i sin gamla valkrets.»

Man kan väl säga att denna utskottets beskrivning, som riksdagen sedan har godkänt, passar som hand i handske på förhållandena i Umeåtrakten. Det är alltså här fråga om ett område, vilket icke i kommunalt avseende införlivats med ifrågavarande stad, utan utgör särskild landskommun. Tätorten Umeå omfattar också åtskilliga områden utanför staden och det angavs att tätorten skall innefatta ungefär 34 000 invånare, varav alltså Umeå stad har något över 20 000. Det var redan då känt att Umeå stad och Umeå landskommun skulle sammanläggas till en kommun och att alltså den 1962 beslutade valkretsindelningen endast skulle gälla 1962 års val. Härvid bör man kanske göra en jämförelse med vad utskottsmajoriteten i dagens utlåtande anför när det gäller ärendet från Norra Kalmar län. Där sägs det att »Västervik inom få år på nytt skulle bilda egen valkrets», och sedan: »Valkretsindelningen hade då måst omprövas på nytt. Uppenbarligen skulle en sådan ordning ha vållat olägenheter för både myndig-

Ang. vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av valkretsindelningen i Kalmar läns norra landstingskommun

heter och väljare.» Precis samma sak gällde givetvis i Umeå.

Det var alltså inte alls nödvändigt med särskild valkrets för Västervik, ifall staden kom upp till 20 000 invånare.

Beträffande Umeå var man dock redan medveten, såväl inom länsstyrelsen och landstinget som inom Kungl. Maj:ts kansli, att man fick ändra fram och tillbaka, men ändå genomförde man beslutet. Genom att Umeå stad bröts ut ur valkretsen fick man svårigheter att få valkretsar i omgivningen som fyllde landstingslagens önskemål angående domstolstillhörighet och annat. Mycket starka skäl kunde alltså anföras för att beslutet om den stora umeåvalkretsens bibehållande vid 1962 års val skulle ha fastställts. Då nu landstinget beslutade ändring talar alltså flera skäl för att Kungl. Maj:t bort vägra fastställelse. Det finns dock ett skäl — och det är hänsynstagandet till den kommunala självstyrelsen — som gjort att västerbottensfallet fått passera opåtalat, om ock med tvekan från vår sida.

Och därmed, herr talman, kan vi gå över till Norra Kalmar landstingskommun. Västerviks stad bildar egen valkrets trots att invånarantalet ej uppgår till 20 000. Redan 1954 efter den nya landstingslagens tillkomst aktualiserades frågan om en större valkrets, men efter att länsstyrelsen »med någon tvekan» föreslagit oförändrad indelning blev detta landstingets beslut.

Frågan aktualiserades på nytt 1961. Då hade invånarantalet i Tjusts domsaga nedgått under 30 000 och man hade alltså att välja sju landstingsledamöter, d. v. s. minimiantalet enligt landstingslagens bestämmelser, i stället för åtta som det varit tidigare. Västerviks stad hade också förenats med domsagan i judiciellt avseende, vilket var ytterligare ett skäl för sammanläggningen.

Landstinget beslutade att valkretsar-

na skulle sammanläggas till en. Kommunerna hördes och länsstyrelsen förklarade sig intet ha att erinra mot att Kungl. Maj:t fastställde beslutet.

Kungl. Maj:t fann emellertid skäl att ej fastställa landstingets beslut med hänvisning till 11 § fjärde stycket landstingslagen. Vad står det då där? »Då särskilda skäl äro därtill, må område med mindre invånareantal än ovan sägs» — d. v. s. 20 000 — »utgöra valkrets. Sådan valkrets skall dock hava mer än 15 000 invånare.»

Skälet skulle alltså här vara att Västervik inom få år sannolikt kommer upp till 20 000 invånare och kan bilda egen valkrets, också enligt huvudregeln. Mot detta enda skäl står en rad skäl som talar för att den större valkretsen varit riktigare ur alla synpunkter. Både Västerviks och Tjusts domsagas valkretsar blir alltså valkretsar av minimistorlek, med därav följande risk för mindre god proportionalitet. Den sidan av saken förtjänar kanske en viss belysning, och då vill jag gå tillbaka till västerbottensfallet.

Mindre valkretsar ger alltså oftast sämre proportionalitet än större. Oftast blir det på det sättet, att de större partierna eller det stora partiet tjänar på att valkretsarna är små och att detta går ut över de mindre partierna. Västerbottensfallet är här mycket belysande. I de tre nya valkretsarna blev partiställningen 3 högermän, 3 centerpartister, 4 folktoparter och 11 socialdemokrater. Hade man behållit de två större valkretsarna, hade partiställningen i stället blivit 3 högermän, 3 centerpartister, 5 folktoparter och 9 socialdemokrater. Ändringen av valkretsar fick dessutom den mycket betydelsefulla effekten, att majoritetsförhållandena inom landstinget förändrades enbart genom den ändrade valkretsindelningen på så sätt, att det i stället för borgerlig majoritet blev socialdemokratisk majoritet i landstinget.

Ang. vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av valkretsindelningen i Kalmar läns norra landstingskommun

Detta förhållande gör Kungl. Maj:ts prövning av indelningsärendena utomordentligt grannliga. I båda de nu aktuella fallen har Kungl. Maj:t valt alternativet med små valkretsar, i ena fallet genom att fastställa landstingets beslut och i det andra fallet genom att vägra fastställelse. Därmed har risk förelegat — medvetet eller omedvetet, men vi förutsätter att det är omedvetet — för att det större partiet skulle kunna bli otillbörligt gynnat. Statsrådet bör alltså vara ytterligt varsam vid handläggningen av sådana frågor, på det att Caesars hustru inte ens skall kunna misstänkas.

Sammanfattningsvis vill jag alltså se saken så, att starka skäl kan åberopas för att valkretsindelningen i Västerbotten ej hade bort fastställas. Det finns emellertid ett skäl, nämligen hänsynstagande till den kommunala självstyrelsen, som kan förklara att Kungl. Maj:t fastställt beslutet. Är detta förhållande kan vi med tvekan medge att detta skäl överväger.

Beträffande indelningen av Kalmar landstingskommun talar praktiskt taget alla skäl för att Kungl. Maj:t bort fastställa landstingets beslut, bl. a. det skälet att Kungl. Maj:t genom ett sådant ställningstagande också hade respekterat den kommunala självstyrelsen.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Då jag på punkten om landstingskommunernas indelning i valkretsar anslutit mig till reservationen, vill jag säga några ord.

Som redan framhållits under debatten gäller ärendet Kungl. Maj:ts vägran att fastställa landstingsbeslut om viss indelning av Kalmar läns norra landstingskommun i valkretsar. Då huvudreservanten, herr Larsson i Luttra, redogjort för detaljerna och frågans huvudsakliga innebörd, skall jag inte

nämnvärt uppehålla mig vid de delarna.

Utskottet framhåller emellertid — som framgår av memorialet — att Kungl. Maj:ts vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av ifrågavarande valkretsindelning är såtillvida märklig, som det ej förut läres ha inträffat att fastställelse vägrats på landstingsbeslut som följt de i lagstiftningen uppställda huvudreglerna för valkretsindelning.

Utskottet säger vidare att gällande praxis vid avgörande av underställningsmål av förevarande slag är, att de underställda besluten om valkretsindelning inte blott fyllt de formella krav lagstiftningen uppställt utan även i sakligt avseende varit välgrundade.

Jag kan inte finna annat än att det underställningsmål det här gäller både fyllt de formella kraven och varit sakligt grundat samt att en fastställelse sålunda borde ha skett.

Jag är också angelägen om att för kammaren framhålla, att folkmängdsökningen i Västerviks stad till stor del sker på bekostnad av den kringliggande landsbygden. Det kan därför inte vara oriktigt med den indelning, som landstinget beslutade, nämligen att Tjuströms domsaga och Västerviks stad skulle bilda en valkrets. Om det sedan längre fram i tiden skulle visa sig erforderligt att tillämpa undantagsregeln enligt 11 § andra stycket landstingslagen, föreligger inte heller något hinder för ett sådant förfarande. Det står i stället väl i överensstämmelse med den förestående ändringen av de olika typerna av borgerliga primärkommuner till en mera enhetlig typ. Man bör också respektera den kommunala självbestämmanderätten, när besluten är så sakligt och formellt grundade som här är fallet.

Det är, herr talman, mot bakgrunden av bl. a. dessa synpunkter som jag har anslutit mig till reservationen och vi

Ang. vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av valkretsindelningen i Kalmar läns norra landstingskommun

reservanter har med ett tillkännagivande velat fästa riksdagens uppmärksamhet på behandlingen av detta ärende.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag är något överraskad över att denna fråga har blivit föremål för behandling i konstitutionsutskottets dechargememorial. Det är nämligen alldeles obestriddligt, att landstingslagen stadgar, att en valkretsindelning vid landstingsval för att ha bindande verkan skall underställas Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse. Av motiven till 14 § framgår att även jämkningar av redan tidigare beslutade indelningar är underställningspliktiga.

Det är bara att konstatera, herr talman, att inrikesministern haft att fatta det slutgiltiga beslutet i frågan i enlighet med gällande lag. Av denna anledning är reservanternas inställning svårförståelig.

Herr Larsson i Luttra har talat om den kommunala självstyrelsen, som vi alla vill vara med och värna om. Men i en rad ärenden är det fastställt att Kungl. Maj:t skall pröva och vara den instans som i sista hand har att fatta avgörande. Därför vill jag ifrågasätta om indelningen i landstingsvalkretsar är en fråga som faller inom ramen för vad herr Larsson i Luttra kallar för den kommunala självstyrelsen.

I själva sakfrågan kan jag fatta mig mycket kort. Jag kan huvudsakligen instämma i den beskrivning av förhållandena som herr Larsson i Luttra har gjort. Landstinget beslöt 1954 enhälligt att Västerviks stad skulle utgöra en självständig landstingsvalkrets. Då hade staden 16 133 invånare. Hösten 1961 föreslog landstinget med 12 röster mot 11 en ändring så att Västervik skulle ingå i valkrets tillsammans med Tjust. Vid det tillfället hade Västervik cirka 18 500 invånare. Staden är sålunda på väg mot att få det invånarantal som enligt landstingslagens 11 § innebär att staden skall

utgöra egen landstingsvalkrets. Med hänsyn till stadens storlek måste det således anses vara mera motiverat i valet 1962 än tidigare att Västervik utgjorde en egen valkrets.

Vad som skett, herr talman, är endast att några landstingsledamöter suttit och räknat på valsiffror och genom en ny valkretsindelning sökt att nå fram till ett resultat som skulle bli så förmånligt som möjligt för vederbörande. Det bör noteras att vid förvaltningsutskottets behandling av denna fråga röstade högerens representant för Västervik för ett bibehållande av stadens ställning som egen valkrets. Under tiden fram till landstingets sammanträde upptäckte emellertid den ärade högerledamoten de politiska konsekvenserna av sitt ställningstagande och svängde graciöst under partipiskan.

Valet 1962 resulterade i 11 borgerliga och 11 socialdemokratiska mandat i Kalmar läns norra landsting. Egentligen skulle de borgerliga ledamöterna vara ganska tacksamma mot inrikesministern, eftersom ett bifall till de borgerliga kraven på indelning med hänsyn till valutgången skulle ha resulterat i en socialdemokratisk landstingsmajoritet. Så äventyrligt kan det vara att sitta och räkna mandat innan man tar ställning i indelningsfrågan.

Herr talman! Eftersom några sakligt motiverade skäl inte kan anföras mot Kungl. Maj:ts handläggning av detta ärende har konstitutionsutskottets majoritet inte kunnat biträda förslaget om tillkännagivande under återopande av § 107 regeringsformen.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Som ledamot av det landsting, vars beslut i valkretsindelningen nu varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning vill jag något ytterligare beröra utskottsmajoritetens yttrande.

Jag finner det anmärkningsvärt att

Ang. vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av valkretsindelningen i Kalmar läns norra landstingskommun

utskottet i detta sitt yttrande har ifrågasatt landstingets sakliga behandling av ärendet. Utskottet säger att »de underställde besluten om valkretsindelning inte blott fyllt de formella krav lagstiftningen uppställt utan också i sakligt avseende varit välgrundade. Huruvida det senare varit fallet med det i förevarande ärende fattade landstingsbeslutet kan med skäl betvivlas.»

Utskottsmajoriteten menar alltså här att landstinget har fattat detta sitt beslut utifrån andra utgångspunkter än de som skulle gagna landstingsområdet i sin helhet bäst. Jag finner denna beskrivning nedvärderande av ledamöternas förmåga att fatta lagliga beslut. Såvitt jag begriper har det fattade beslutet tillkommit i laga ordning och efter den landstingslag som vi har att arbeta efter.

Vad som aktualiserat ett sammanförande av Västerviks stad med Tjusts valkrets var det förhållandet att Västerviks stad sammanförts judiciellt med Tjust och att området i dess helhet nu tillhör Västerviks domsaga samt att Västerviks stad inte har ett invånarantal på 20 000. Jag vill gärna erinra om att när landstinget hade att fatta beslut i detta ärende var den officiella siffran för Västerviks stad 18 193 invånare. Det bör också nämnas att Västerviks stad 1953 hade en folkmängd på 16 133 invånare, och om man tar ett medeltal för stadens tillväxt under de senaste tio åren kommer man fram till siffran 260 per år, vilket då väl får tolkas på det sättet att Västerviks stad inte ens under den närmaste fyraårsperioden skulle ha ett invånarantal som översteg de 20 000, och att det med samma befolkningsökning skulle ta i det närmaste åtta år innan detta tal överskreds.

Jag vill också i detta sammanhang säga till herr Alemyr att det finns undantag från 20 000-invånarregeln, om man skulle komma över den. Från landstingsmajoritetens sida fanns det en öns-

kan om större rättvisa i fråga om landstingsrepresentation i förhållande till befolkningsunderlaget inom landstingskommunen. Detta skulle ha åstadkommit, om landstingets fattade beslut hade stadfästs.

Förhållandet skulle då ha blivit att bakom varje mandat i den nya valkretsen Tjust och Västerviks stad det skulle ha funnits 4 326 invånare och i trehäradsvalkretsen 4 305. Närmare rättvisan kan man knappast komma. Som förhållandet nu är finns i tjustvalkretsen bakom varje mandat 4 314 invånare, i trehäradsvalkretsen 4 305 och i Västerviks stad 3 638. Man kan då säga att Västerviks stad här har relativt billiga mandat.

När herr Alemyr nu redovisar förhållandena inom förvaltningsutskottet och de beslut som där fattades och säger att samtliga representanter i förvaltningsutskottet från Västerviks stad vill ha kvar den egna valkretsen skulle jag vilja säga, att i den minoritet inom landstinget som var av en annan mening när landstinget fattade sitt beslut och inte ville ha någon ändring i valkretsindelningen, fanns det åtminstone två representanter för herr Alemyrs eget parti, vilka icke reserverade sig mot beslutet. Av dessa var en från herr Alemyrs valkrets och en från min egen. Den senare förbehöll sig rätten att senare skriva på den upplästa reservationen, men huruvida detta har skett kan jag inte säga.

Jag vill i övrigt, herr talman, efter denna redovisning helt instämma med vad herr Larsson i Luttra har sagt i detta ärende.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Herr Alemyr är överraskad över att denna fråga tagits upp i detta sammanhang, eftersom det är så, att Kungl. Maj:t har att pröva och fastställa besluten. Men det är inte bara fråga om att Kungl. Maj:t skall fastställa, utan det är väl fråga om hur Kungl.

Ang. vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av valkretsindelningen i Kalmar läns norra landstingskommun

Maj:t bedömer ärendena. Man skall väl ha en fastställelse som går ihop med lagens mening och bokstav.

Lagstiftningen har ju undergått en lång period av reformering. Dess nuvarande utformning går väl ut på att man skall fästa mycket större vikt vid den kommunala självstyrelsen än tidigare.

Vidare säger herr Alemyr att Västerвик snart kommer att ha 20 000 invånare och att staden då skall bilda egen valkrets. Detta är inte säkert, ty utvecklingen har samtidigt gått i den riktningen att man nu i en annan utsträckning än tidigare vill ha sammansatta valkretsar. Utvecklingen inom lagstiftningen har ju gått i samma riktning. Gör man en jämförelse mellan umeåfallet och västerviksfallet, får man nog ändå en ny bekräftelse på det gamla ordstävets att vad som är sanning i Jena är bara dåligt skämt i Heidelberg.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! För att undvika missförstånd vill jag till herr Dahlgren säga att det i utskottets utlåtande inte ligger någon kritik mot reservanternas för att de skulle ha varit osakliga och att de skulle handlat på annat sätt än lag och laga stadgar ger dem rätt till. Likaledes är det odiskutabelt att den borgerliga majoriteten av landstingsledamöterna i Kalmar läns norra landstingskommun följt spelets regler. Men jag har velat framhålla det märklige i att de borgerliga landstingsmännen, vilka 1954 godtog en valkretsindelning med Västerвик som självständig valkrets, som då bara hade 16 000 invånare, vill ha ny valkretsindelning när staden har vuxit med 2 500 invånare några år senare. Det är motivet för denna ändring som jag menar är av politisk natur. Jag har också därför menat att detta inte är någon fråga som ger anledning till anmärkning mot Kungl. Maj:t. För vad har Kungl. Maj:t gjort? Kungl. Maj:t har följt landstingslagens bestämmelser. Det

finns ingen möjlighet, herr Larsson, att rikta konstitutionell anmärkning mot inrikesministern för att han på någon punkt skulle ha avvikit från gällande bestämmelser. Möjligen skulle herr Larsson kunna säga att han icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta. Är det det herr Larsson menar att Kungl. Maj:t inte har gjort genom att inte vilja följa med i svängarna, när de borgerliga landstingsledamöterna 1961 ville ändra valkretsindelningen?

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Landstingslagen säger ju att då särskilda skäl äro därtill, må område med mindre invånarantal utgöra valkrets. Det är väl här fråga om att pröva styrkan av de särskilda skäl som föranlett Kungl. Maj:t att göra denna avvikelse.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Herr Alemyr frågar varför det nu var anledning att samman slå Västerviks stad med Tjust och av dem bilda en valkrets, när Västerviks stad förut utgjort en egen valkrets. Jag vill säga till herr Alemyr att förut var det så, att landstingslagen innehöll en bestämmelse att stad omfattande mer än 15 000 invånare skulle bilda egen valkrets. Antalet har senare höjts till 20 000, och Västerвик har i dag inte 20 000 invånare.

Dessutom vill jag citera vad länsstyrelsen i sin promemoria sagt till landstinget, när man ifrågasatt en ändrad valkretsindelning: »Sedan valkretsindelningen 1954 har Västerviks stad i judiciellt hänseende förenats med Tjusts domsaga. På grund härav kunde ifrågasättas att Tjusts domsaga och Västerviks stad skulle utgöra en valkrets. Landstingskommunen skulle vid en dylik valkretsindelning ha rätt att utse 21 landstingsmän.» Det beslut som nu gäller och som landstinget har att rätta sig efter innebär att antalet landstingsleda-

Ang. vägran att fastställa landstingets beslut om ändring av valkretsindelningen i Kalmar läns norra landstingskommun

möter i Kalmar läns norra landsting är 22. Det är i och för sig märkligt, eftersom man ofta i andra kommunala sammanhang strävar efter ojämnt antal mandat, vilket man skulle fått om det av landstinget fattade beslutet hade stadfäst.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Herr Alemyr gjorde gällande i sitt första anförande, att de borgerliga landstingsledamöterna inte bedömt frågan sakligt utan spekulerat i mandat. Jag vill då bara genmäla, att herr Alemyrs vidare utläggningar visade, att så inte varit fallet.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Mina vidare utläggningar visade bara att de borgerliga landstingsledamöterna inte hade en aning om hur valet skulle gå. Jag påpekade det äventyrliga i att göra sådana beräkningar innan man gör en ny indelning.

Herr Larsson i Luttra säger att Kungl. Maj:t har att pröva styrkan i skälen för en ny indelning. Det är ju just vad Kungl. Maj:t har gjort. Kungl. Maj:t har prövat styrkan i skälen för en ny indelning och funnit dessa skäl vara för svaga. Konstitutionsutskottet har sålunda inte haft någon anledning att rikta anmärkning mot Kungl. Maj:t för att inte ha följt gällande bestämmelser.

Herr NILSSON i Tvärälund (cp):

Herr talman! Herr Alemyr var förvånad över att man inom konstitutionsutskottet över huvud taget tagit upp denna fråga till behandling, eftersom ju Kungl. Maj:t skall fastställa indelningen i landstingsvalkretsar. Jag blev förvånad när jag hörde detta. Under de fyra år då jag satt som suppleant i konstitutionsutskottet trodde jag att konstitutionsutskottets granskning avsåg att kontrollera *hur* regeringen fattar sina beslut.

Debatten har enligt min mening väl mycket kommit att röra sig kring de rent valtaktiska bedömningar som kan ha förekommit i denna fråga. Detta anser jag vara ovidkommande. Vad som är det väsentliga i sammanhanget är Kungl. Maj:ts olika behandling av västerbottensfallet och kalmarfallet. Det är dessa olika fastställelsebeslut som är det anmärkningsvärda här. Det är på den grunden som jag inte kan se hur herr Alemyr har kunnat försvara regeringen. Som herr Larsson i Luttra sade är alltså vad som är sant och riktigt i Kalmar inte sant och riktigt i Umeå. Samma förhållanden som utgjorde landstingsminoritetens i Västerbotten motiv för att behålla den gamla valkretsindelningen har varit regeringens motiv för att i kalmarfallet undanröja landstingets beslut. Det är den inkonsekvensen som jag är förvånad över att herr Alemyr så tappert försöker försvara.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! De borgerliga ledamöterna i Kalmar läns norra landsting har inte spekulerat i mandat utan haft landstingslagens bestämmelser för ögonen när den fattade sitt beslut. Att spekulation i mandat inte förekommit bevisar ju herr Alemyr själv, när han säger att om landstingets beslut hade stadfäst så skulle socialdemokraterna ha fått majoritet i landstinget.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag vill erinra herr Nilsson i Tvärälund om att vad vi sysslar med i dag är konstitutionsutskottets dechargememorial. Detta behandlar frågan om valkretsindelningen i Kalmar läns norra landstingskommun. Umeåfallet är över huvud taget inte aktuellt i sammanhanget. En av ledamöterna i utskottet har vid sidan av saken resonerat om umeåfallet, men det står ingen-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

ting i konstitutionsutskottets memorial om detta.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag vill instämma i vad herr Larsson i Luttra sade att regeringens behandling av umeåfallet stod i överensstämmelse med landstingslagens anda och ordalydelse, som i princip säger att landstingets beslut i möjligaste mån skall vara suveränt. Enligt min mening har regeringen såväl i princip som i sak handlagt umeå- och kalmarfallen olika. Det är detta som konstitutionsutskottets kontroll och diskussionen under föreliggande punkt i dag gäller.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning C b) till handlingarna.

§ 6

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m., tillika svar på interpellationer ang. avveckling av spritförsäljningen på SAS:s flygplan i internordisk trafik, ang. åtgärder i syfte att hindra ungdomar att införa sprit från utlandet och ang. ytterligare åtgärder av nykterhetspolitisk natur

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 mars 1963 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 82, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521);

2) förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159);

3) förordning angående ändring i förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker;

4) förordning om förbud i vissa fall mot förtäring och förvaring av rusdrycker och öl m. m.;

5) förordning angående ändring i förordningen den 26 maj 1961 (nr 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat;

6) förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

7) lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.;

8) lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling; samt

9) lag angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.

Till behandling i detta sammanhang upptogs utskottet även de delar av proposition nr 90, som avsågo beskattningen av teknisk sprit och gåvoförsändelser av rusdrycker. Övriga delar av proposition nr 90 hade behandlats av utskottet i betänkande nr 30.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen nr 82 anfördes följande.

De i propositionen framlagda förslagen berör ett flertal avsnitt av lagstiftningen på det nykterhetspolitiska området. Förslagen bygger bl. a. på de utredningar som verkställts av 1961 års nykterhetslagkommitté och 1959 års utskänkingsutredning. De viktigaste innehåller skärpningar i reglerna för rusdrycksinköpen och i ansvarsbestämmelserna för olovlig försäljning av rusdrycker.

När det gäller utminuteringen, förordas en begränsad inköpsregistrering beträffande personer som misstänks för missbruk eller langning. En allmän registrering av rusdrycksinköpen avstyr-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

kes däremot. Det nuvarande avstängningsförfarandet föreslås utvidgat. Sålunda skall den, som inom viss tid gjort sig skyldig till fylleri eller rattfylleri vid mer än ett tillfälle, automatiskt avstängas från inköp. Systemet med spärrlistor göres effektivare för att motverka langarnas inköp. I samma syfte rekommenderas vissa inskränkningar i fråga om brännvinsförsäljningen.

En obligatorisk allmän legitimationskontroll avstyrkes. I stället förordas en väsentlig skärpning av kontrollen inom de nuvarande bestämmelsernas ram. Legitimationshandlingarna skall i fortsättningen vara försedda med fotografi. Reglerna för ombudsköp skärpes i viss utsträckning.

Den nu inom vissa områden pågående försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning föreslås fortgå ännu någon tid, innan definitiv ställning tas till måltidstvangets slopande. Samtidigt förordas en utvidgning av försöksverksamheten till att omfatta hela landet. I samband härmed föreslås vissa bestämmelser, avsedda att ge bättre tillsynsmöjligheter och ökade befogenheter för de

övervakande myndigheterna i fråga om drinkbarer och självservering av rusdrycker. De s. k. förtäring- och förvaringsförbuden ges en klarare utformning.

Utskänkningsutredningens förslag om liberalisering av bestämmelserna angående tillverkning, försäljning och beskattning av ciderdrycker avstyrkes.

I syfte att skapa bättre förutsättningar för bekämpandet av den illegala sprit-hanteringen föreslås strängare straffbestämmelser för langning. Straffet för grovt brott föreslås sålunda höjt till straffarbete i högst två år. Förverkande skall kunna användas i större utsträckning.

Vidare föreslås bl. a. ett förenklat förfarande med beslagtagna rusdrycker och ändrade regler om gåvoförsändelser.

De nya reglerna skall enligt förslaget i huvudsak träda i kraft den 1 oktober 1963.

Förslaget till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen den 26 maj 1954 (nr 521) var i följande delar så lydande:

(Nuvarande lydelse)

17 §.

Vid utminutering — — — varan erlagts.

Innan rusdrycker utlämnas eller försändas till köpare, skall denne på begäran styrka sin identitet och ålder medelst av myndighet utfärdad *handling eller på annat sätt som finnes kunna godtagas*. Samma skyldighet åvilar ombud för köpare i fråga om såväl honom själv som köparen. Ombud skall tillika på begäran styrka sin behörighet medelst skriftlig fullmakt, i vilken angivas de varor som skola köpas.

46 §.

2 m o m. Spritdrycker må — — — med måltid.

Föreskrifter angående — — — första stycket.

(Föreslagen lydelse)

17 §.

Vid utminutering — — — varan erlagts.

Innan rusdrycker utlämnas eller försändas till köpare, skall denne på begäran styrka sin identitet och ålder medelst av myndighet utfärdad *eller därmed likvärdig handling försedd med fotografi*. Samma skyldighet åvilar ombud för köpare i fråga om såväl honom själv som köparen. Ombud skall tillika på begäran styrka sin behörighet medelst skriftlig fullmakt, i vilken angivas de varor som skola köpas.

46 §.

2 m o m. Spritdrycker må — — — med måltid.

Föreskrifter angående — — — första stycket.

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

(Nuvarande lydelse)

Konungen må *beträffande viss ort eller visst område* medgiva undantag från stadgandet i första stycket. Innan sådant beslut fattas, skola fullmäktige i *därav berörda kommuner* genom intendentens för utskänkingsärenden försorg erhålla tillfälle att yttra sig i frågan. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som provas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

(Föreslagen lydelse)

Konungen må medgiva undantag från stadgandet i första stycket. Innan sådant beslut fattas, skola fullmäktige i *kommun, som beröres av beslutet*, genom intendentens för utskänkingsärenden försorg erhålla tillfälle att yttra sig i frågan. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som provas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionerna nr 82 och nr 90 väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 660 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 825 av herr *Wiklund m. fl.*, vari hemställts, att den i propositionen nr 82 föreslagna författningstexten till 18 § 3) rusdrycksförsäljningsförordningen skulle avslutas med orden »...gjort sig skyldig till brott mot 4 § lagen den 28 september 1951 om straff för vissa trafikbrott eller fylleri»;

2) de likalydande motionerna I: 661 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 821 av herr *Rimmerfors m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen — med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 82 i denna punkt — måtte besluta att försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning bibehålles vid nuvarande omfattning och sålunda icke utvidgas till att omfatta hela landet samt uttalar sig för en effektivare kontroll över drinkbarers inrättande, anordnande i fråga om läge och lokaler samt över deras skötsel och inverkan på ortens nykterhetsförhållanden»;

3) de likalydande motionerna I: 662 av herrar *Per-Olof Hanson* och *Nils-*

Eric Gustafsson samt II: 819 av herr *Hæggbloom m. fl.*;

4) de likalydande motionerna I: 664 av herr *Kronstrand* och II: 815 av herr *Andersson* i Knäred *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att avslå förslaget om att enstaka gåvoförsändelser av rusdrycker från utlandet skulle få mottagas tull- och skattefritt;

5) de likalydande motionerna I: 665 av herr *Yngve Nilsson m. fl.* och II: 820 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 82 måtte besluta att starkcider och cider må tillverkas, försälas och beskattas i överensstämmelse med vad 1959 års utskänkingsutredning föreslagit, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga författningsbestämmelser»;

6) de likalydande motionerna I: 666 av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* och II: 824 av herr *Stiernstedt m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan liberalisering av tillverkning och försäljning av ciderdrycker som utskänkingsutredningen föreslagit samt att det åt utskottet måtte uppdragas att föreslå härför erforderliga författningsändringar»;

7) de likalydande motionerna I: 667

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

av herrar *Erik Filip Petersson* och *Nyman* samt II: 826 av herr *Wiklund m. fl.*, vari hemställdts bl. a., att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 82 ville besluta att obligatorisk legitimationskontroll vid rusdrycksinköp skulle genomföras och antaga den författnings-text härom som nykterhetslagkommittén föreslagit i sitt betänkande (sid. 9);

8) de likalydande motionerna I: 668 av herr *Sundin* och II: 816 av herr *Börjesson* i *Falköping m. fl.*, vari hemställdts, »att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 82 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag angående allmän registrering av spritinköpen genom inköpskort i enlighet med vad som anförts i motionerna»;

9) de likalydande motionerna I: 669 av herr *Erik Svedberg m. fl.* och II: 817 av herr *Engkvist m. fl.*, vari hemställdts, att riksdagen måtte vid behandlingen av propositionen nr 82 införa bestämmelse om att allmän legitimationskontroll infördes vid utminuterung av rusdrycker och att vederbörande utskott måtte utarbeta härför nödvändig lagtext;

10) de likalydande motionerna I: 670 av herr *Rikard Svensson m. fl.* och II: 818 av herr *Engkvist m. fl.*, vari hemställdts, att vid behandling av proposition nr 82 förslaget om självservering av spritdrycker avvisades och att vederbörande utskott måtte utarbeta härför nödvändig lagtext;

11) motionen I: 663 av herrar *Kaijser* och *Sveningsson*;

12) motionen II: 822 av fru *Sjövall* och herr *Martinsson*;

13) motionen II: 823 av fru *Sjövall m. fl.*, vari hemställdts bl. a., att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 82 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning om vilka åtgärder som erfordrades för att förstärka polisväsendet för bekämpande av langningsbrott.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande

vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 30 av herr *Erik Svedberg m. fl.* och II: 35 av herr *Engkvist m. fl.*, vari hemställdts, »att åldersgränsen för alkoholutskänkning å restaurang höjes till 21 år»;

2) de likalydande motionerna I: 52 av fröken *Nordström m. fl.* och II: 60 av herr *Wiklund m. fl.*, vari hemställdts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning och förslag rörande påföljd för den som under i motionerna angivna förhållanden bjöde minderåriga på alkoholdrycker;

3) de likalydande motionerna I: 512 av herr *Bengtson* och II: 619 av herr *Andersson* i *Knäred*; samt

4) motionen II: 55 av herr *Dickson m. fl.*, vari hemställdts, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om sådan åtgärd, att det renade brännvinet, försöksvis och tills vidare, upphör att tillverkas och saluföras».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — dels med förklaring att Kungl. Maj:ts proposition nr 90, i vad densamma behandlades i detta betänkande, ävensom Kungl. Maj:ts proposition nr 82 icke kunnat av riksdagen oförändrade antagas, dels med bifall till de likalydande motionerna I: 660 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 825 av herr *Wiklund m. fl.* ävensom de likalydande motionerna I: 664 av herr *Kronstrand* och II: 815 av herr *Andersson* i *Knäred m. fl.*, dels ock i anledning av de likalydande motionerna I: 661 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 821 av herr *Rimmerfors m. fl.*, i vad sistnämnda motioner avsåge utskänkning i drinkbarer — måtte

a) antaga följande vid Kungl. Maj:ts proposition nr 82 fogade förslag till

1) förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen den 26 maj 1954 (nr 521) med de ändringar och tillägg att

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

dels ingressen erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Härigenom förordnas dels att 54 och 82 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 skola upphöra att gälla, dels att 1 §, 12 § 4 mom., 17, 18, 20, 35, 37, 41, 44 och 45 §§, 46 § 2 mom., 47 § 1 mom., 49 och 55 §§, 63 § 2 mom., 64 § 1 mom., 80 § 1 och 4 mom., 81 § 1 mom. samt 83, 86 och 90 §§ samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Utskottets förslag

Härigenom förordnas dels att 54 och 82 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 skola upphöra att gälla, dels att 1 §, 12 § 4 mom., 17, 18, 20, 35, 37, 41, 44 och 45 §§, 46 § 2 mom., 47 § 1 mom., 49, 51 och 55 §§, 63 § 2 mom., 64 § 1 mom., 80 § 1 och 4 mom., 81 § 1 mom. samt 83, 86 och 90 §§ samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

dels ock 12 § 4 mom., 18 § tredje stycket vid 3), 51 § och 64 § 1 mom. nämnda förordning erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

12 §.

4 m o m. Utan hinder — — — riket; samt

h) rusdrycker, som inkomma till riket i enstaka gåvoförsändelse till enskild person för hans eller hans familjs personliga bruk, *tullfritt eller* mot erläggande av stadgad tull införas i enlighet med av Konungen meddelade bestämmelser.

18 §.

Rusdrycker må — — —; så ock

3) den som genom laga kraftäggande dom befunnits hava vid mer än ett tillfälle inom en tidrymd av tolv månader gjort sig skyldig till rattfylleri eller fylleri.

Spärrlista skall — — — sex månader.

Nuvarande lydelse

51 §.

Vid danstillställning, — — — med danslokalen.

Från det i första stycket stadgade förbudet må polismyndigheten medgiva undantag för särskilda fall.

Sådant medgivande — — — hava bestämt.

Utskottets förslag

12 §.

4 m o m. Utan hinder — — — riket; samt

h) rusdrycker, som inkomma till riket i enstaka gåvoförsändelse till enskild person för hans eller hans familjs personliga bruk, mot erläggande av stadgad tull införas i enlighet med av Konungen meddelade bestämmelser.

18 §.

Rusdrycker må — — —; så ock

3) den som genom laga kraftäggande dom befunnits hava vid mer än ett tillfälle inom en tidrymd av tolv månader gjort sig skyldig till rattfylleri, *brott enligt 4 § 2 mom. lagen om straff för vissa trafikbrott* eller fylleri.

Spärrlista skall — — — sex månader.

Utskottets förslag

51 §.

Vid danstillställning, — — — med danslokalen.

Från det i första stycket stadgade förbudet må polismyndigheten medgiva undantag för särskilda fall, *dock ej i fråga om utskänkning över bardisk*.

Sådant medgivande — — — hava bestämt.

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

Kungl. Maj:ts förslag

64 §.

1 m o m. Meddelande om beslut, som avses i 18 § *fjärde* stycket förordningen, skall av kontrollstyrelsen i rekommenderat brev snarast tillsändas den som beslutet avser.

Avskrift av — — — nykterhetsnämnd underrättas.

2) förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159);

3) förordning angående ändring i förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker;

4) förordning om förbud i vissa fall mot förbud mot förtäring och förvaring av rusdrycker och öl m. m.;

5) förordning angående ändring i förordningen den 26 maj 1961 (nr 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat;

6) förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

7) lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.;

8) lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling; samt

9) lag angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård;

b) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 90 antaga följande

Förslag

till

Förordning

angående ändrad lydelse av 2 § 3 mom. förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin

Härigenom förordnas, att 2 § 3 mom. förordningen den 24 maj 1957 om skatt

Utskottets förslag

64 §.

1 m o m. Meddelande om beslut, som avses i 18 § *femte* stycket förordningen, skall av kontrollstyrelsen i rekommenderat brev snarast tillsändas den som beslutet avser.

Avskrift av — — — nykterhetsnämnd underrättas.

på sprit och vin skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

2 §.

3 m o m. För teknisk sprit som av annan än detaljhandelsbolaget inköpes hos partihandelsbolaget eller som införes till riket för att användas i denaturerat skick för tillverkning av varor hänförliga till tulltaxenummer 22.09 C, 33.04 A och 33.06 A eller ock i odenaturerat skick skall omsättningsskatt utgå med 2 kronor 70 öre för liter. Sådan skatt skall dock icke utgå för odenaturerad teknisk sprit, som

a) under särskild kontroll skall användas för annat ändamål än tillverkning av varor hänförliga till ovan angivna tulltaxenummer;

b) skall användas för tillverkning av läkemedel, för vilka läkemedelsförordningens bestämmelser gälla, eller för tillverkning av sådant medel som avses i 1 § 3 mom. första stycket läkemedelsförordningen; eller

c) är avsedd att av apotek utlämnas mot vederbörligt recept.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1964. De tidigare bestämmelserna skola alltjämt äga tillämpning beträffande förhållanden, som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet.

c) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 90 antaga följande, såsom *utskottets förslag* betecknade

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.*Förslag*

till

*Förordning**om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475)*

Härigenom förordnas, att tulltaxan den 12 september 1958 skall i angiven del erhålla ändrad lydelse på sätt framgår av härvid fogad bilaga.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963.

*Bilaga**Kap. 22. Drycker, alkohol och ättika**Kungl. Maj:ts förslag**Utskottets förslag*

A n m. För — — — volymprocent 6:—

För spritdrycker eller viner, vilka införas i den ordning som avses i 12 § 4 mom. h) rusdrycksförsäljningsförordningen, skall, *där tullfrihet ej åtnjutes*, tull utgå med av partihandelsbolaget för rusdrycker fastställt belopp, motsvarande:

- 1) tull enligt vad i kap. 22 sägs;
- 2) omsättningsskatt enligt 2 § 1 mom. förordningen om skatt på sprit och vin; samt
- 3) allmän varuskatt.

För spritdrycker eller viner, vilka införas i den ordning som avses i 12 § 4 mom. h) rusdrycksförsäljningsförordningen, skall tull utgå med av partihandelsbolaget för rusdrycker fastställt belopp, motsvarande:

- 1) tull enligt vad i kap. 22 sägs;
- 2) omsättningsskatt enligt 2 § 1 mom. förordningen om skatt på sprit och vin; samt
- 3) allmän varuskatt.

B) att riksdagen — med bifall till motionen II: 823 av fru Sjövall m. fl., i vad den avsåge utredningsyrkande om förstärkning av polisväsendet — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande erforderlig förstärkning av polisväsendet för att bekämpa langning; samt

C) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 30 av herr Erik Svedberg m. fl. och II: 35 av herr Engkvist m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 52 av fröken Nordström m. fl. och II: 60 av herr Wiklund m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 512 av herr Bengtson och II: 619 av herr Andersson i Knäred,

4) de likalydande motionerna I: 661 av herr Bengtson m. fl. och II: 821 av herr Rimmerfors m. fl.,

5) de likalydande motionerna I: 662 av herrar Per-Olof Hanson och Nils-Eric Gustafsson samt II: 819 av herr Hæggbom m. fl.,

6) de likalydande motionerna I: 665 av herr Yngve Nilsson m. fl. och II: 820 av herr Hansson i Skegrie m. fl.,

7) de likalydande motionerna I: 666 av herr Ebbe Ohlsson m. fl. och II: 824 av herr Stiernstedt m. fl.,

8) de likalydande motionerna I: 667 av herrar Erik Filip Petersson och Nyman samt II: 826 av herr Wiklund m. fl.,

9) de likalydande motionerna I: 668 av herr Sundin och II: 816 av herr Börjesson i Falköping m. fl.,

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

10) de likalydande motionerna I: 669 av herr Erik Svedberg m. fl. och II: 817 av herr Engkvist m. fl.,

11) de likalydande motionerna I: 670 av herr Rikard Svensson m. fl. och II: 818 av herr Engkvist m. fl.,

12) motionen I: 663 av herrar Kaijser och Sveningsson,

13) motionen II: 55 av herr Dickson m. fl.,

14) motionen II: 822 av fru Sjövall och herr Martinsson ävensom

15) motionen II: 823 av fru Sjövall m. fl.,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Beträffande utminuteringsen

I) av herr *Sundin*, vilken ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 668 av herr *Sundin* och II: 816 av herr *Börjesson* i Falköping m. fl. i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsamt prövning och förslag angående allmän registrering av spritinköpen genom inköpskort;

II) av herrar *Oscar Carlsson*, *Wärnberg*, *Lundström*, *Erik Filip Petersson*, *Engkvist*, *Larsson* i Umeå, *Nilsson* i Tvärålund och *Broberg*, vilka ansett att utskottet under punkten A a 1) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 669 och II: 817 samt I: 667 och II: 826 om allmän legitimation vid rusdrycksinköp måtte antaga följande förslag till ändrad lydelse av 17 § rusdrycksförsäljningsförordningen:

17 §.

Vid utminuteringsen — — — varan erlagts.

Innan rusdrycker utlämnas eller försändas till köpare, skall denne styrka sin identitet och ålder medelst av myn-

dighet utfärdad eller därmed likvärdig handling försedd med fotografi. Samma skyldighet åvilar ombud för köparen. Ombud skall tillika styrka sin behörighet medelst skriftlig fullmakt, i vilken angivas de varor som skola köpas.

Beträffande utskänkningen

III) av herrar *Erik Filip Petersson*, *Engkvist*, *Larsson* i Umeå och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett att utskottet under punkten A a 1) bort hemställa,

1) att den i propositionen föreslagna ändringen av 46 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen av riksdagen måtte avslås;

2) att riksdagen — med bifall till motionerna I: 661 och II: 821 i vad de avsåge måltidsfri utskänkning — måtte besluta i enlighet med vad i reservationen föreslagits;

IV) av herrar *Engkvist* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett att utskottet under punkten A a 1) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 670 och II: 818 och med avslag å propositionen i denna del måtte antaga följande tillägg till 46 § rusdrycksförsäljningsförordningen:

46 §.

3 mom. Utskänkning av spritdrycker till allmänheten må icke bedrivas på sådant sätt att gäst därvid betjänar sig själv.

V) av herrar *Erik Filip Petersson*, *Engkvist* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att utskottet under punkten A a 1) bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 30 och II: 35 måtte antaga följande

Förslag

till

Förordning

angående ändrad lydelse av 50 § rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521)

Härigenom förordnas, att 50 § rus-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. avveckling av spritförsäljningen på SAS:s flygplan i internordisk trafik

drycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

50 §.

Utskänkning må ej äga rum till den som kan antagas ej hava fyllt tjugoett år.

Rusdrycker må — — — alkoholhaltiga drycker.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963.

Beträffande ciderfrågan

VI) av herrar *Hagberg, Yngve Nilsson, Sundin* och *Magnusson* i Borås samt fru *Kristensson*, vilka — under återopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 665 av herr Yngve Nilsson m. fl. och II: 820 av herr Hansson i Skegrie m. fl. samt de likalydande motionerna I: 666 av herr Ebbe Ohlsson m. fl. och II: 824 av herr Stiernstedt m. fl. — ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av förenämnda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till innevarande års höstriksdag framlägga förslag till ändringar i vederbörande författningar innebärande att starkcider och cider finge tillverkas, försälgas och beskattas i överensstämmelse med vad 1959 års utskänkingsutredning föreslagit;

Beträffande ansvarsbestämmelserna

VII) av herrar *Oscar Carlsson, Wärnberg, Lundström, Sundin, Erik Filip Petersson, Engkvist, Larsson* i Umeå, *Nilsson* i Tvärälund och *Broberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 52 av fröken Nordström m. fl. och II: 60 av herr Wiklund m. fl. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande påföljd för den, som bjöde minderåriga på alkoholdrycker, varvid jämväl borde beaktas vad reservanterna i

övrigt anfört i sitt yttrande över motionerna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Sträng hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara interpellationer av herr Gustafsson i Borås angående avveckling av spritförsäljningen på SAS:s flygplan i internordisk trafik, herr Nelander angående åtgärder i syfte att hindra ungdomar att införa sprit från utlandet och herr Wiklund angående ytterligare åtgärder av nykterhetspolitisk natur.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därefter:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! I en interpellation har herr Gustafsson i Borås frågat kommunikationsministern om han vill medverka till omedelbara åtgärder i syfte att genomföra den avveckling av spritförsäljning ombord på SAS-plan i internordisk trafik, som riksdagen enligt interpellantens mening förutsatte i sitt beslut år 1961 om rätt för SAS att öppna s. k. tax-free shops.

Sedan interpellationen överlämnats till mig, vill jag svara följande.

Det av interpellanten återgivna uttalandet av bevillningsutskottet vid 1961 års riksdag avsåg inte resande i den internordiska trafiken. Enligt utskottets av riksdagen godkända betänkande borde nämligen försäljning från tax-free shops ske endast till passagerare, som avreste till utomnordiska länder. Resande i den internordiska trafiken blev fortfarande hänvisade till inköp ombord på planen. Det återopade uttalandet uttrycker för övrigt endast en enligt min mening naturlig förmodan, att flygpassagerarna efter ett inrättande av tax-free shops delvis skulle flytta sina inköp av skattefria varor från flygplanen och utländska tax-free shops till de

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. avveckling av spritförsäljningen på SAS:s flygplan i internordisk trafik

nya svenska butikerna av detta slag. Detta borde enligt utskottets uppfattning leda till en begränsning i försäljningen ombord. Däremot gjorde utskottet inte något uttalande om att ombordförsäljningen väntades upphöra eller att tillkomsten av tax-free shops förutsatte en avveckling av denna försäljning. En sådan avveckling hade jag inte heller för min del förutsatt, när jag lade fram förslaget om inrättande av tax-free shops.

Jag kan alltså inte dela herr Gustafssons uppfattning, att riksdagen vid sitt beslut år 1961 om inrättande av tax-free shops förutsatte en avveckling av spritförsäljningen ombord på SAS-planen i internordisk trafik. Bestämmelserna om försäljning i tax-free shops har emellertid senare efter framställning av SAS — motiverad av rationaliseringsskäl — och efter riksdagens hörande år 1962 ändrats så, att de medger försäljning från tax-free shops även till passagerare på internordiska linjer. I den av riksdagen godkända propositionen i ämnet uppställdes som villkor för en sådan utvidgning av försäljningen i tax-free shops, att ombordförsäljningen på motsvarande linjer avvecklades. SAS har ännu inte ansett sig kunna utnyttja medgivandet att flytta försäljningen från flygplanen till marken. För de internordiska trafikanterna gäller därför alltså den ordning, som förutsattes vid 1961 års riksdagsbeslut, d. v. s. de kan inte göra några inköp i tax-free shops men däremot ombord på flygplanen.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber först att få tacka statsrådet för vänligheten att svara på min interpellation. Jag vill till sist delen av statsrådets svar knyta några reflexioner.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 140 1962 fick vi veta att SAS den 17 augusti 1961 till regeringen inlämnat en skrivelse i den fråga vi här diskuterar. Annars var det väl så att initiativet till tax-free shops emanerar från regeringen. Som skäl för sin framställning om rätt att sälja obeskattade varor i tax-free shops även till passagerare i internordisk trafik anförde SAS att man därmed skulle kunna rationalisera sin verksamhet genom att slopa försäljningen av sådana varor ombord på flygplanen som i stället skulle kunna köpas i tax-free shops. Man säger även att försäljningen av sprit och tobak ombord på flygplanen, med hänsyn till den korta restiden, menligt inverkar på den service i övrigt som skall lämnas till alla passagerare under flygningen. För den meningen fanns det och finns sannernligen underlag i vad som sker på planen. Det skulle alltså bli en bättre service för alla, om denna art av kommers försvann från planen, och dessutom skulle man göra en ekonomisk besparing på en och en halv miljon kronor genom minskning av kabinpersonal, detta enligt den nordiska kommitté som inkom med betänkande.

Departementschefen anslöt sig till denna tankegång och skrev att om förslaget genomfördes kunde motsvarande försäljning i flygplanen på de skandinaviska linjerna slopas och kabinpersonalen på dessa linjer avsevärt reduceras. Den föreslagna ordningen skulle inte heller enligt departementschefen öka möjligheterna till skattefria inköp. Finansministern förmodade att inköpen skulle bli mindre, om passagerarna fick köpa varorna på marken i stället för i flygplanen. Hur har det nu gått och hur har det blivit?

Bevillningsutskottet tillstyrkte 1962 propositionen då enligt utskottet »avsikten är att den skattefria försäljningen i flygplanen på de skandinaviska linjerna skall slopas». Det var främst

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. avveckling av spritförsäljningen på SAS:s flygplan i internordisk trafik

besparingssynpunkterna som vann utskottets gillande, men även andra outtalade vinster kunde tänkas.

Herr talman! Om jag rätt fattat innehållet i SAS' skrivelse av den 17 augusti 1961 och vad kommitterade sagt, så skulle följande bli resultatet av systemet med tax-free shops! Det skulle bli bättre service för alla. Fick man tax-free shops skulle spritförsäljningen på planen slopas. Man skulle tjäna in ca 1,5 miljon. Om detta var allvarligt menat, varför har man inte genomfört vad man ställt i utsikt? Det var ju SAS som offentligt i skrivelsen tog initiativet till slopandet av spritförsäljning på planen? Varför har inte SAS förverkligat vad man i skrivelsen förde fram? Var det inte så att man, när man i finansdepartementet utarbetade förslaget om rättighet för SAS att inrätta skattefria butiker på flygplatserna — efter utländska förebilder — utgick ifrån att SAS skulle infria sin utfästelse att avskaffa försäljningen ombord på planen, så fort de skattefria butikerna blev färdiga?

Såvitt jag är rätt informerad har sådana butiker upprättats på alla flygplatser. På Arlanda och Bulltofta har dessa varit i verksamhet i över ett år och i Kastrup ännu längre. Det är bara Oslo som inte har butik, men trots detta fortsätter sprit- och tobaksförsäljningen på planen i oförändrad omfattning. På SAS får man veta att butiken i Oslo måste bli färdig först, innan det hela kan fungera. Är detta även finansministerns mening och kan statsrådet ge riksdagen någon upplysning om vilka åtgärder som vidtages för att snarast bringa butikskedjan att fungera — detta för att alla de fina frukter SAS aviserade skall bli åtkomliga både för SAS självt och de resande. Det har inte gått att få närmare besked om orsaken till dröjsmålet med butiken i Oslo. Och varför handeln på planen mellan Kö-

penhamn och Stockholm inte avvecklas är för mig ett frågetecken.

Under tiden, herr talman, fortsätter inte minst utlandsturister att med hjälpnad iakttaga, hur praktiskt taget all normal service åt passagerarna ombord på planen upphör under färderna vissa sträckor och ersätts med att personalen ägnar sig åt diversehandel med tobak och sprit. Det måste vara en lukrativ affär, ty på vissa plan går det inte att få serverad en flaska juice på linjen Stockholm—Köpenhamn, enär kabinpersonalen nått och jämnt hinner klara av spritförsäljningen.

Jag har hört från som jag tror vederhäftigt håll att man kan inte slopa försäljningen på SAS' plan förrän andra internationella linjer gjort detsamma. Är detta riktigt? Jag är säker på att finansministern håller med mig om att vad som nu sker inte är god ordning. Kan finansministern ge en upplysning om varför inte SAS ansett sig kunna flytta spritförsäljningen från luften till marken, men samtidigt säljer på marken både i Arlanda, i Bulltofta och i Kastrup? Jag vore tacksam för ett ytterligare klarläggande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det är väl alldeles klart för kammarens ledamöter och även interpellanten att försäljningen från tax-free shops på flygplatserna sker endast till passagerare som reser längre bort än till våra skandinaviska broderländer. Att SAS ännu inte har effektuerat vad som avsågs med den framställning som låg till grund för beslutet 1962, d. v. s. att man inte har flyttat ned försäljningen från flygplanen till marken, har man motiverat med att — jag svarar eftersom interpellanten särskilt efterlyste det — man för det första vill avvakta inrättande av butiken i Oslo på Fornebu flygplats. Man ansåg det mindre rationellt att tolerera försäljning på vissa skandi-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. avveckling av spritförsäljningen på SAS:s flygplan i internordisk trafik

naviska linjer från de stationära butikerna på marken men förbjuda den på en annan skandinavisk linje, och det ligger ju ganska mycket av rationella skäl i en sådan ståndpunkt. För det andra har det skälet anförts att man borde kunna uniformera bestämmelserna i fråga om de kvantiteter sprit och tobak som får tas in i de respektive länderna tull- och skattefritt. Den uniformeringen har man efter många mödosamma diskussioner mellan generaltullstyrelserna, i Nordiska rådet och i olika sammanhang nu äntligen kommit fram till, så att den frågan är löst om jag minns rätt fr. o. m. den 1 mars innevarande år. Det hindret skulle således inte nu föreligga.

Men kvar står att man ännu inte har tax-free shops på alla de nordiska flygplatserna. Dessutom är det möjligt att SAS har blivit mera fundersamt i fråga om den ursprungliga framställningens ekonomiska motivering, eftersom SAS ju inte har någon möjlighet att flytta ned försäljningen på de intereuropeiska och amerikanska linjer som trafikerar Arlanda eller Oslo eller Köpenhamn.

Där säljer man dessa varor tull- och skattefritt, oavsett om planen håller sig över Atlanten eller över Sverige, om man i ett sådant tänkt fall har Arlanda som slutmål. Jag vet således inte om SAS är lika angeläget, när man har tänkt närmare på detta, som man var då riksdagen gav SAS möjligheten att flytta ned försäljningen. I varje fall står löftet kvar, men på det uttryckliga villkoret att man inte får sälja varorna både på marken och i luften. Man får välja det ena eller det andra vad beträffar den interskandinaviska trafiken. Av skäl som jag anförat har SAS ännu inte kommit fram till ett slutligt ställningstagande.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag tolka finansministerns svar så att Oslo för SAS utgör

flaskhalsen? Kan man lösa frågan om butik i Oslo skulle därmed en ny tingens ordning kunna verkställas ganska snart. Det vore rätt intressant att få veta vilka åtgärder som vidtas för att så snart som möjligt få till stånd butiken i Oslo så att hela systemet kan börja fungera.

Kvar står under alla förhållanden att av det myekna talet om att om bara riksdagen biföll systemet med taxfree shops skulle spritaffärerna på flygplanen försvinna har intet blivit — det kan man vid det här laget konstatera. På SAS säger man att tiden är så knapp att butikerna på Arlanda i Stockholm och Bulltofta i Malmö stormas av köplystna och många blir utan dessa varor. Men nog skulle väl SAS, om man verkligen ville det, kunna bemästra även den svårigheten.

Utan att på något sätt förfalla till fanatism borde vi kunna vara överens om att spritaffärer under alla förhållanden inte hör hemma på flygplanen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag vill inte bli åberopad som kronvittne på att SAS, därest det kommer en butik på Fornebu i Oslo, därmed skulle vara berett att flytta försäljningen av sprit och tobak från luften till marken. Jag tillät mig att anförda de skäl som SAS åberopat och sade vidare att det naturligtvis kan tänkas att SAS av rent företagsekonomiska orsaker är mera betänksamt i dag beträffande den omflyttningen än man var när framställningen gjordes. Anledningen härtill skulle kunna vara den konkurrens som SAS har från de europeiska och amerikanska linjerna, där SAS inte har något inflytande.

Rent personligen tycker jag att det ur passagerarsynpunkt är en sekundär fråga, om passagerarna i den internordiska trafiken köper sprit och tobak på marken eller i luften. Däremot har jag tagit den ståndpunkten — och den är

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. åtgärder i syfte att hindra ungdomar att införa sprit från utlandet

regeringen beredd att hålla — att det är onödigt att passagerare i den interskandinaviska trafiken köper dessa varor såväl på marken som i flygplanen. Vilket alternativ man väljer tycker jag dock inte har någon avgörande betydelse.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! I en interpellation har herr Nelander fråga mig vilka åtgärder jag anser påkallade i syfte att hindra ungdomar under 21 år att på olika vägar införa sprit som köpts i utlandet.

Jag vill svara följande.

Resande som är bosatt i Sverige får införa rusdrycker endast om han fyllt 21 år. Rusdrycker som medförts av underårig resande får inte utlämnas från tullverket till annan person. Vederbörande tullmyndighet har meddelat direktiv för att hindra ett upprepande av den i interpellationen omnämnda händelsen. Självfallet är det av vikt att i detta syfte vederbörlig uppmärksamhet ägnas underåriga resande. Några särskilda åtgärder härutöver torde knappast behövas.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr NELANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! För det erhållna svaret ber jag att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få uttala ett tack.

Det har i svaret klart medgivits att ett fel blivit begånget, då under spritstrejksperioden en 14-årig pojke i Hälsingborg från Helsingörsfärjan fört i land rusdrycker, som beslagtagits men en kort stund senare av tullen utlämnats till pojkens mamma. Enligt tidningarna skulle pojken ha givit följande förklaring: »Mamma och pappa jobbar hela dagarna, och de tyckte att vi skulle ha något starkt hemma att bjuda på när jag konfirmerats.»

Det sägs i svaret att tullmyndigheten meddelat direktiv för att något sådant som det skedda inte skall upprepas. Jag är helt tillfreds med detta svar.

Tillåt mig emellertid, herr talman, att i anledning av det inträffade få göra ett par små reflexioner.

I denna tid, då vi har så stora bekymmer med ungdomsfylleri och ungdomsbrottslighet, är det häpnadsväckande vilken ansvarslöshet som ibland kommer till synes i hemmen. Bara detta att servera spritdrycker vid de festtillfällen som brukar åtfölja konfirmation, studentexamen och andra ungdomshögtider tycker jag vittnar om omdömeslöshet. Det finns ju så många andra, alkoholfria drycker som betydligt bättre kan bidra till den festliga yttre ram som man vid sådana tillfällen eftersträvar. Det torde inte råda något tvivel om att exemplets makt i sällskapslivet är av mycket stor betydelse när det gäller ungdomens tillvänjning vid spritdrycksförtäring.

I detta sammanhang kan jag inte uraktlåta att påtala den till hysteri gränsande omdömeslöshet som under spritstrejkens dagar kom till uttryck här och där, inte minst vid öresundshamnarna. Man blev beklämd när man såg de scener som utspelades på båtarna och i hamnarna då i dubbel mening överlastade endagsresenärer återvände från Danmark. Sådant bidrar i sanning inte till att förbättra svenskarnas rykte i utlandet.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! I en interpellation har herr Wiklund frågat mig, om jag är villig att låta verksätta en snabb opinionsundersökning till klarläggande av vilka ytterligare åtgärder av nykterhetspolitisk karaktär som i dagens läge — med

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. ytterligare åtgärder av nykterhetspolitisk natur

hänsyn till erfarenheterna av spritstrejken — kan väntas få största möjliga stöd av allmänheten.

Jag vill svara följande.

De synpunkter interpellanten anfört innebär en upprepning av tankegångar som med jämna mellanrum återkommit och troligtvis även i framtiden återkommer i den fortlöpande nykterhetspolitiska debatten. Det nu framförda uppslaget att genom punktuellt insätta åtgärder avskaffa alkoholbruket inom vissa sektorer av samhällslivet skulle knappast stå i principiell överensstämmelse med den nuvarande i huvudsak fria rätten till inköp av rusdrycker och torde inte heller kunna praktiskt realiserats med ett samtidigt bibehållande av den fria inköpsrätten. En opinionsundersökning för att belysa frågan om sådana speciella inskränkningar i användningen av rusdrycker som interpellanten ifrågasätter måste därför anses obehövlig. Jag kan inte heller finna att det från samhällets sida föreligger ett så starkt intresse att utforska alkoholkonsumenternas användning av de medel som genom spritstrejken friställts för annan konsumtion att jag anser mig ha anledning ta initiativ till en särskild undersökning härav.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Bakgrunden till denna interpellation angående en nykterhetspolitisk opinionsmätning är det särskilt på vissa punkter otillfredsställande nykterhetsläget. Jag erinrar om en opinionsundersökning genom Sifo före det senaste valet, vilken visade att 80 procent av de tillfrågade ansåg att spritfrågan var ett av de tre samhällsproblem, som det just då var viktigast att få bukt med. De

andra var bostadsfrågan och de allmänna ungdomsproblemen.

Till bakgrunden hör också de smått dramatiska förändringar i positiv riktning, som spritstrejken medförde. Inga särskilda åtgärder vidtogs speciellt mot alkoholmissbruket, men ändå försvann fylleri nästan helt, brottsligheten sjönk, sjukhus och vårdanstalter fick en lättnad och förhållandena på gator och vägar kalmerades. Liksom vid ett laboratorieexperiment bieffekter kan avläsas fick man en för många överraskande nykterhetspolitisk erfarenhet av spritstoppet vid sidan om strejkens egentliga syfte och effekt. Många tycktes gnugga sig i ögonen, glömska av att samhällsvetenskapliga undersökningar tidigare gett tydliga anvisningar om sammanhanget mellan konsumtion och missbruk. Jag tänker främst på 1944 års stora alkoholvaneundersökning, som väckte nästan lika stor uppståndelse, när den publicerades, som spritstoppets verkningar. Den talade i samma riktning: alkoholbruket är alkoholskadornas omedelbara förutsättning. Nykterhetsrörelsen och dess talrika sympatisörer bygger sin uppfattning på liknande erfarenheter och på samhällsforskningens antydnda resultat, som alltså nu på ett för många oväntat sätt verifierats.

På grund av att spritstrejken pågick bara en ganska kort tid skall man givetvis inte — det vill jag gärna understryka — dra för hastiga och långtgående slutsatser, särskilt inte i andra avseenden än vad som gäller sambandet mellan konsumtion och missbruk. Just för att undgå för vittgående slutsatser är det enligt min mening angeläget med en officiell, samlad bild av spritstrejkens effekter. Eftersom jag till min glädje ser att socialministern är närvarande, tillåter jag mig uttala ett beklagande av att min enkla fråga till honom om denna sak hittills inte har besvarats.

Genom strejken stimulerades uppenbarligen den nykterhetspolitiska debatt-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. ytterligare åtgärder av nykterhetspolitisk natur

ten kraftigt. Mera markerade åtgärder till konsumtionsbegränsning aktualiserades och bl. a. vad som kallas punktnykterhet, d. v. s. en torrläggning av områden av samhällslivet, där man från skilda utgångspunkter kan enas härom och få stöd av en samlad opinion. Finansministern anser det dock inte realistiskt att, med tanke på den fria inköpsrätten, punktuellt avskaffa alkoholbruket exempelvis, så som jag antytt i interpellationen, inom en del områden, som är speciellt känsliga för onykterhet och beträffande vilka det skulle kunna nås stor enighet om att mera officiellt utdöma alkoholbruket.

Men det finns ju redan, herr talman, sådana i stor utsträckning avalkoholiserade zoner i samhället. Jag tänker t. ex. på motortrafiken. När den nuvarande rattfyllerilagstiftningen skärptes 1957, gjorde regering och riksdag det uttalandet, att tiden syntes mogen »att i lagstiftning ge uttryck för att alkoholförtäring och förande av motorfordon i princip är oförenliga med varandra». Nog är tiden mogen för att statsmakterna skall göra åtminstone liknande uttalanden eller ställningstaganden rörande, låt oss säga, de andra trafikområdena. Ett sådant område har alldeles nyss berörts här, och jag ber att få ansluta till vad interpellanten herr Gustafsson i Borås anfört angående alkoholförsäljningen i flygplan. Det är just ett område, där jag tror man kunde komma längre. Jag vet, att det finns betydligt strängare bestämmelser beträffande alkoholförsäljning och alkoholförtäring vid flygtrafik i ett sådant land som Amerika.

Det finns emellertid andra områden som kan nämnas i detta sammanhang, exempelvis de stora arbetsplatserna, särskilt inom den högmekaniserade produktionen, där samma nykterhetsproblematik föreligger som inom trafiken. Beträffande dessa arbetsplatser är det ju f. ö. så, att flera företag inom den

privata sektorn har skapat utmärkta anordningar i avalkoholiseringssyfte, där kvalificerad hjälp kan lämnas anställda med alkoholproblem. Vore det inte något att ta upp inom ett eller annat av de statliga företagen?

Jag kan nämna ett annat exempel. På offentliga nöjes- och idrottsplatser råder faktiskt nu ett punktförbud enligt den nya ordningsstadgan. Men det finns ju andra ungdomssammanhang också!

Kunde inte staten också bestämma sig för en hel eller partiell avalkoholisering av sin representation, som man gjort i en hel rad kommuner? Vad säger den allmänna opinionen om en sådan sak? Representationsspriten ger uppenbarligen officiell sanktion åt alkoholseden och åt konsumtionen av även starksprit. Man kunde kanske rent av ta upp frågan — jag vet att det är ett känsligt kapitel — om en eventuell utvidgning av det kommunala vetot. Det kanske också vore värt att få höra vad den allmänna opinionen just i dagens läge säger om detta vetos funktion. Jag tar givetvis ingen ställning i denna fråga, men jag nämner den som ytterligare exempel på vad man kunde ta upp vid en opinionsmätning.

Om man inte anser sig kunna ta upp dessa frågor i en sådan opinionsmätning, skulle jag gärna vilja veta vad folket just nu tyckter om 1954 års idéer om positiva och förebyggande åtgärder — åtgärder som jag utan tvekan ställer mig bakom. Det gäller upplysning, forskning, förbättrad vård av de alkoholskadade, stöd åt det frivilliga ungdomsarbetet o. s. v. liksom frågan om hur dessa idéer fullföljts.

Från vårt håll har vi senast i vår föreslagit kraftigt ökade åtgärder i överensstämmelse med dessa idéer, men utan framgång.

Herr talman! Opinionsmätningar på detta område är ingenting nytt. År 1909, under intryck av en liknande er-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. ytterligare åtgärder av nykterhetspolitisk natur

farenhet som den vi gjort under spritstrejken, frågade man folket, om det ville ha spritstopp. 1922 gjordes en verklig folkomröstning härom. Även 1942, och jag tror också 1962 har enskilda opinionsmätningar förekommit rörande spritstopp, och finansministern själv har ju för närvarande i gång något slags opinionsmätning beträffande alkoholreklam. En rad mätningar av konsumtionsmönstret inom olika folkgrupper har också förekommit — jag tänker bl. a. på dem som gjorts bland gymnasister.

Min tanke var, att när nykterhetsintresset nu är ovanligt stort, skulle det vara värdefullt att få reda på hur den stora allmänheten ser på några av de viktigaste nykterhetspolitiska frågorna. I min interpellation skrev jag att man skulle kunna hänga på även frågan om vartill människorna har använt de pengar, som under spritstrejken inte gick till inköp av sprit. Jag bara framkastade, att den frågan »om möjligt» kunde tas med i sammanhanget, men jag menade då inte en särskild undersökning om saken, vilket finansministern tycks förmoda. Jag har inte alls avsett att ställa något sådant yrkande.

Jag anser att opinionen för bättre nykterhetsförhållanden just nu är så värdefull, att vi borde bereda den tillfälle till konkretion och precisering. I så kontroversiella frågor som de nykterhetspolitiska bör vi inte arbeta alltför mycket efter intuition och så att säga i lufttomt rum. Några enkla frågeställningar rörande nykterhetspolitiska förbättringar genom en opinionsmätning skulle nog ge värdefulla besked om vilka åtgärder som kunde få största möjliga stöd från allmänhetens sida. Jag skulle vara tacksam, om finansministern ville överväga den saken ytterligare.

Med herr talmannens medgivande vill jag härefter även knyta några reflexio-

ner till den proposition som nu skall behandlas. Jag skall emellertid fatta mig mycket kort.

Propositionen bygger främst på två betänkanden, ett av 1961 års nykterhetslagkommitté och ett av 1959 års utskäkningsutredning. Tendenserna i dessa båda betänkanden tycks mig en smula strida mot varandra. I det första är det fråga om en skärpning av lagstiftningen — för all del begränsad till utminuteringsens område — medan det andra betänkandet gäller förslag till uppmjukningar i utskänkningen. Jag bortser då ifrån ciderfrågan.

Dessa motstridiga tendenser kan givetvis förklaras med att huvudproblemet i nykterhetspolitiken väl ligger på utminuteringsidan, eftersom konsumtionen där är störst. Men lagda bredvid varandra tycker jag att de båda betänkandena utgör en illustration till den oklarhet, som för närvarande råder i nykterhetspolitiken. Man vill försöka förbättra förhållandena med hjälp av en skärpt lagstiftning, samtidigt som man på vissa punkter vill lätta på försäljningsregleringarna. Målsättningen där är opreciserad, och vi fick inte heller målsättningen klart angiven, när vi tidigare här i kammaren debatterade alkoholfrågan. Saken blir inte bättre av att alla vet hur svårt det är att med försäljningslagstiftningen som medel åstadkomma några stora vinster ur nykterhetssynpunkt. Redan med insikt här om är det angeläget att nykterhetspolitikens målsättning tydligt och klart anges.

För min egen och nykterhetsrörelsens del är målsättningen klar: en väsentlig minskning av totalkonsumtionen bör eftersträvas. Jag konstaterar dock med tillfredsställelse att finansministern har sållat ganska starkt bland förslagen i de båda utredningarna genom att motsätta sig eller inte ta upp en del föreslagna bestämmelser, t. ex. i fråga om ciden och rörande rusdrycksutskänkning i

Ändring i rusdrycksförsäljningsförfordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. ytterligare åtgärder av nykterhetspolitisk natur

samband med dans eller offentlig föreställning.

Man har ett allmänt intryck av att flera av senare års utredningar på försäljningslagstiftningens område, som varit rena ämbetsmannautredningar utan parlamentarisk förankring, har blivit ganska kritiserade under remissbehandlingen och att en återgång till tidigare utredningsordning på detta område därför nu nog vore påkallad.

Utöver vad jag här anfört skall jag också — bl. a. som motionär — be att få beröra några av reservationerna till bevillningsutskottets betänkande. Jag gör det helt kort, eftersom jag vet att andra talare kommer att uppehålla sig vid dem mera ingående.

Jag anser att en obligatorisk legitimationskontroll med krav på tillfredsställande legitimationshandlingar skulle vara av värde i kampen mot langningen. Människor är numera så vana vid att legitimera sig, att en sådan kontroll inte behöver bli betungande eller ge anledning till irritation. Jag yrkar därför bifall till reservation II av herr Oscar Carlsson m. fl.

Någon utvidgning av försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning anser jag inte tillräddig eller behövlig. Jag ber därför att få yrka bifall till reservation III av herr Erik Filip Petersson m. fl.

Jag ber också att utan särskilt uttalande få yrka bifall till reservation IV av herrar Engkvist och Nilsson i Tvärålund rörande självbetjäningsprincipen vid utskänkning av rusdrycker samt till reservation V av herr Erik Filip Petersson m. fl. angående bestämmelser om samma åldersgräns för utskänkning som för inköpsrätt, d. v. s. 21 år.

Slutligen anser jag det vara ett fatigdomsbevis, herr talman, att inte ens en utredning om hur skydd skall kunna lämnas åt barn mot påtrugning eller bjudning av alkohol anses påkallad och att förslag därom därför inte har till-

styrkts av utskottsmajoriteten. Det finns säkert möjligheter att på ett juridiskt tillfredsställande sätt ringa in de omständigheter, då bjudning av rusdrycker till barn med stöd av någon bestämmelse i lagen bör kunna brännmärkas ordentligt genom åtgärd av något offentligt organ.

Jag ber därför till slut, herr talman, att få yrka bifall också till reservation VII av herr Oscar Carlsson m. fl.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag vill närmast göra några kommentarer till interpellationssvaret.

Interpellanten talade i expressiva formuleringar om de »dramatiska förändringar» som kunnat avläsas under den spritkonflikt vilken nu är avslutad. Med utgångspunkt från dessa iakttagelser vill interpellanten ha till stånd ytterligare en rad utredningar — utöver dem som redan arbetar — för att studera de förändringar i alkoholkonsumtionen som strejken medförde.

Jag har frågat mig vad interpellanten menat med det s. k. punktuella avskaffande av spritbruket som han talar om, för all del mycket kort, i interpellationen. Interpellanten har emellertid närmare kommenterat detta i sitt senaste inlägg. Han talar här om att man helt skulle göra trafiken till lands, till sjöss och i luften spritfri, och det skulle gälla för såväl personal som passagerare.

När man funderar över detta, frågar man sig först vilka regler som redan finns för den flygburna trafiken. Den flygande personalen har i sina tjänstföreskrifter ett förbud mot förtäring av alkohol åtta timmar före en flygning och är dessutom enligt sina anställnings- och tjänstevillkor underkastad mycket starka begränsningar även under tiden före de åtta timmarna. Dessa bestämmelser har varit föremål för

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. ytterligare åtgärder av nykterhetspolitisk natur

många överväganden, och man har enligt min mening funnit en ganska rimlig lösning på problemet. Jag tror därför inte att en undersökning skulle leda till något nytt resultat.

Vad landsvägstrafiken beträffar har ju trafik- och alkoholfrågorna åtskilliga gånger analyserats och diskuterats utomordentligt ingående i den svenska riksdagen. Vi har hela vår prohibitiva lagstiftning med begreppen rattnykterhet och rattfylleri, anknutna till vissa promillesatser av alkohol i blodet. Dessa bestämmelser skärptes för några år sedan efter ytterst noggranna undersökningar och överväganden i både utredning och lagutskott. Jag har svårt att tänka mig att det skulle finnas gehör för en allmän omprövning av dessa bestämmelser, som onekligen är ganska färska.

Interpellanten förmenar vidare att en opinionsundersökning skulle kunna leda till en bättre begränsning av alkoholkonsumtionen på arbetsplatserna och under arbetsdagen. När jag har funderat igenom denna fråga, har jag sagt mig att vad som kan göras för nykterheten på arbetsplatsen naturligtvis måste ske på den frivilliga propagandans väg. Därvidlag är fackföreningsrörelsen engagerad, även för framtiden. Några specifika förbud med straffpåföljd har vi inte velat ta konsekvenserna av.

När interpellanten talar om spritförbud under arbetsdagen, kommer man in på ganska intressanta frågeställningar. Siktar interpellanten till ett förbud för alla restauranger att servera alkoholhaltiga drycker före t. ex. klockan fem eller klockan sex på eftermiddagen, när arbetsdagen är över? Det skulle då för en viss näringsgren bli fråga om ett utomordentligt radikalt ingripande, som vi ännu inte och knappast heller i fortsättningen är beredda ta konsekvenserna av.

Något slags uppdelning av arbetare i

detta ords vidare bemärkelse med förbudsregler för den som arbetar i blåblus eller overall och tillåtelseregler för den disponent, direktör eller handelsresande, som på en restaurang intar sin lunch med åtföljande spritkonsumtion, har jag förtvivlat svårt att tänka mig. Det blir då en diskriminering mellan medborgarna beroende på vad de utför sitt arbete, som jag inte tror att man står till svars med.

Jag har velat anföra dessa synpunkter på de punktuella avgränsningar, som interpellanten har velat starta genom den utredning eller opinionsundersökning som han anser bör sättas i gång för detta ändamål.

Ett liknande problem, som då och då diskuteras mycket livligt i de kommunala församlingarna, är frågan om spritfrihet vid representationstillfällen. Relativt få kommunala församlingar har bestämt sig för sådan spritfrihet; i allmänhet har tanken avvisats. Jag tror också att vi härvidlag skall låta den kommunala självbestämmanderätten och suveräniteten gälla.

Men bör då inte staten avskaffa spriten i sin representation? Det finns nog inget allmänt gehör för ett yrkande i den riktningen heller. Jag vågar säga detta från den utgångspunkten, att vid de tillfällen det här är fråga om förekommer knappast något *missbruk*, och *bruket* har vi ju accepterat i och med att varje svensk medborgare som så önskar har rätt att bruka alkohol och att staten tillverkar varan. Det är missbruket vi vill åt, och jag anser mig kunna säga att den officiella representationen, oavsett om den sker i statlig eller kommunal regi, innebär inte vad man i allmänhet lägger in i begreppet missbruk.

Med dessa utgångspunkter, herr talman, har jag sagt mig att finansministern inte bör begära ytterligare utredningar och opinionsundersökningar utöver dem som redan pågår. Den för-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. ytterligare åtgärder av ungdomar att införa sprit från utlandet

ändring i spritkonsumtionen som arbetskonflikten föranledde granskas för närvarande genom kontrollstyrelsens kontinuerliga uppgiftsinsamling — kontrollstyrelsen har ju att föra en löpande statistik över fylleriförseelserna. Vidare gör medicinalstyrelsen vissa undersökningar, också dessa med utgångspunkt från den konfliktsituation vi nyligen haft. Medicinska forskningsrådet har förklarat sig berett att satsa pengar på närmare studier av problemen, och Centralförbundet för nykterhetsundervisning har gjort upp ett omfattande program, upptagande inte mindre än sex opinionsundersökningar, vilka alla skall dra slutsatser ur den situation som konflikten gav upphov till.

Jag tycker det är tillräckligt med dessa undersökningar och anser inte att finansministern skall begära ytterligare en del allmänna opinionsundersökningar. Det kan bli för mycket av undersökningar — reaktionen kan bli en annan än den man avsett, om man envisas med att fråga folk många gånger om samma sak.

Detta är en rent personlig uppfattning. Det är emellertid inte denna som varit avgörande, när jag ställt mig ovillig till att starta de av interpellanten begärda allmänna opinionsundersökningarna. Bestämmande därvidlag har helt enkelt varit att det varken här i riksdagen eller ute bland folket finns något gehör för de båda radikala ingripandena: ett totalförbud eller återförande av mobboken.

Skulle jag våga mig på en jämförelse mellan uppfattningen i alkoholfrågorna hos riksdagens ledamöter och hos den breda allmänheten, bleve väl slutsatsen snarast den, att riksdagen är mera skärpt och mera ambitiös i sitt sätt att se på alkoholbruket än den breda allmänheten. Jag vågar emellertid säga, att varken den kammare jag nu har äran tala inför eller medkammaren är beredd att tillgripa någon av de radi-

kala metoderna. Därför måste nykterhetsarbetet fortsätta i de banor vi hittills varit inne på. Vi får inte förtrötta i det hänseendet, men jag vill också understryka att frågorna inte kan lösas genom något Alexanderhugg.

Herr talman! Jag har som sagt velat göra dessa kommentarer till själva interpellationssvaret. På detta tidiga stadium av debatten skall jag inte gå in på propositionsförslaget och de olika reservationerna, utan jag återkommer därtill om så erfordras.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Wiklund beklagade att han inte hade fått svar på en till mig riktad enkel fråga. Denna ställdes i ett ömtåligt förhandlingsläge och gällde huruvida jag ville ta vissa initiativ för den händelse arbetskonflikten vid Vin- och spritcentralen bleve långvarig.

Jag är, herr talman, övertygad om att herr Wiklund har sig bekant att socialministern svarar för förlikningsväsendet här i landet. Det skulle då ha tett sig egendomligt om jag i det aktuella läget hade gjort uttalanden som kunde ha uppfattats såsom en profetia angående arbetskonfliktens längd. Som nu framgått av finansministerns interpellationssvar är en rad undersökningar i gång, och jag föreställer mig att dessa kommer att ge en viss belysning av den situation som rått under konflikten. Resultaten kommer självfallet att redovisas.

Jag vill emellertid i sammanhanget betona att de undersökningsresultat det kan bli fråga om avspeglar extraordinära förhållanden, vilket helt naturligt måste begränsa möjligheterna att dra mer allmängiltiga slutsatser av undersökningsmaterialet.

Herr talman! Jag har velat avge denna deklaration med anledning av det påpekande herr Wiklund gjorde i sitt inlägg.

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m., tillika svar på interpellation ang. ytterligare åtgärder av nykterhetspolitisk natur

Herr WIKLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte så alldeles vanligt att en interpellant får förmånen att höra två regeringsledamöter yttra sig med anledning av en enkel utläggning i samband med en ställd interpellation. Jag ber att få tacka för de utförliga kommentarer, som utöver interpellationssvaret, lämnats av finansministern och nu även av socialministern.

Jag skall inte låta locka mig att gå in på en diskussion om de olika tänkbara åtgärder, som skulle kunna vidtagas på detta område. Jag är nämligen för egen del nu inte benägen att i förväg ge till känna någon bestämd uppfattning i dessa frågor. Med min interpellation avsåg jag att få veta vad folk i allmänhet anser om dessa frågor. Vi har fått höra vad finansministern anser om dem, och själv har jag nämnt några *tänkbara* alternativ i detta sammanhang. Frågan gällde emellertid inte vad vi här i riksdagen tycker utan att man skulle få reda på lite om folkets mening.

Jag vill, herr talman, begagna tillfället att säga att det alls icke har förespeglat mig att exempelvis nu införa något totalförbud och inte heller ett återinförande av motboken. Ett av mina motiv för att ställa interpellationen var dock att få klarlagt att något allmänt förbud inte kan anses aktuellt, och särskilt efter den deklaration som finansministern lämnat är det uppenbart, att det inte heller kan vara fråga om en återgång till motbokssystemet.

Jag är för min del helt och fullt övertygad om att den politik som beslöts år 1954 i stället måste med kraft fullföljas. Jag tycker att vi i nuvarande läge skall satsa ännu mer på denna politik. Förhållandena i nykterhetsavseende är trots allt icke tillfredsställande.

Jag vill alltså inte nu lägga fram några förslag till åtgärder av annat slag förrän jag bättre känner till inställning-

en hos den allmänna opinionen. Då först kan jag avgöra vilka praktiska möjligheter som finns att företa åtgärder av olika slag i alkoholfrågan. Mitt syfte var att man skulle få reda på detta genom en snabbt genomförd opinionsmätning med hjälp av modern intervju-metodik.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Man skulle av reservationernas mångfald i bevillningsutskottets betänkande kunna tro att det föreligger mycket stora motsättningar inom utskottet. Jag tror att så inte är förhållandet. I vad gäller målsättningen råder det synnerligen stor enhet. Tvistefrågan gäller väl närmast med vilka medel man skulle kunna komma fram till det bästa resultatet. Jag vill börja med att säga några ord om reservation II.

Utskottet anser att en obligatorisk legitimationskontroll skulle medföra betydande nackdelar och fördyrade kostnader, och av denna anledning avstyrker utskottet motionerna på denna punkt.

Jag skulle vilja påpeka några förhållanden i detta sammanhang som motsäger den uppfattning utskottsmajoriteten stannat för. Först och främst måste över huvud taget alla köpare i fortsättningen vara försedda med legitimationshandling, eftersom man redan nu vid spritköp kan bli ombedd att uppvisa sådan. Jag skulle föreställa mig att de som besöker butikerna för att inköpa spritvaror alltid har med sig en legitimationshandling för att vara säkra på att kunna göra sina inköp. En obligatorisk kontroll innebär inte något annat än att kunderna visar fram sitt legitimationskort, som de ändå medför. Det tarvar inte någon omständlig procedur, och det bör gå rätt snabbt att konstatera kundens identitet.

Med detta system tror jag också att man kan undvika mycken irritation. Det nuvarande systemet kan medföra

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

irritation i sådana fall då en försäljare är tveksam och fordrar att en kund skall legitimera sig. Den som uppmanas att visa legitimationshandling kanske inte alls har gjort något galeit, utan det kan mycket väl vara fråga om ett misstag från personalens sida, vilket i så fall måste kännas mycket obehagligt för den som blir utsatt därför.

Vidare skulle personalen vid ett system med obligatorisk legitimation få mycket lättare att känna igen köparna. Vårt kontrollsystem bygger i stor utsträckning på personalens iakttagelseförmåga. De anställda skall framförallt bevaka att langarna inte ges möjlighet att göra för stora inköp, och därför måste tjänstemännen kunna känna igen dessa personer. Har personalen möjlighet att ständigt få se legitimationshandlingarna lär man sig känna kunderna bättre. Vad vi vill komma åt genom att kräva legitimation är ju de illegala inköpen, speciellt langarnas.

Jag övergår nu till reservation III, som rör måltidsfri utskänkning. Därvidlag har utskottsmajoriteten följt finansministern i hans förslag att låta försöksverksamheten omfatta hela landet. Men utskottet tillfogar en brasklapp: Det allmänna nykterhetsläget påkallar försiktighet även när det gäller utskänkning och den måltidsfria utskänkningen kan ofta öva skadligt inflytande på ungdomens alkoholvanor.

Jag tycker inte att majoritetens skäl att vidga försöksverksamheten är särskilt starka. När vi redan har en försöksverksamhet som omfattar nära nog hälften av restaurangerna, skall det väl inte vara nödvändigt att utöka den med motiveringen att det skall vara en försöksverksamhet i hela landet. Det vore riktigare att såsom 1959 års utskänkingsutredning säga rent ut, att man vill slopa måltidstvånet över huvud taget utom för brännvin.

Departementschefen har varit tveksam och utskottet är tveksamt beträffande denna utökning. Men denna form,

att med motiveringen att man utökar försöksverksamheten genomföra en helt ny princip, kan inte vara riktig. Inga skäl har påvisats att försöksverksamhet i större omfattning är erforderlig för att få säkrare bedömningsgrunder.

Utskottet har tagit ett eget initiativ vad beträffar drinkbarerna. Där skall enligt utskottets förslag inte få ske någon servering i samband med dans. Jag tror den bestämmelsen är värdefull. Ungdom, dans och sprit hör inte tillsammans.

Jag kommer sedan till reservation V som gäller åldersgränserna. Reservanterna har velat sätta åldersgränsen för utskänkning på restaurang till 21 år, medan majoriteten har velat bibehålla den nuvarande gränsen vid 18 år.

Det måste ligga en inkonsekvens i att man måste vara 21 år för att få köpa sprit i en butik men 18 år för att bli serverad sprit. Reservanterna har också påpekat att det kan vara svårt att bedöma huruvida en person är 18 år eller inte och att det kanske skulle vara lättare att bedöma om han är 21 år. Det kan givetvis göras lika mycket fel vid bedömningen om gränsen sättes vid 21 år eller 18 år, men därest gränsen går vid 21 år är i varje fall risken mindre för att man skall servera sprit till 16- eller 17-åringar, som inte bör få förtära alkohol drycker på restaurang. Det har påvisats att ungdomarna ofta berusar sig just på restaurangerna. Något som det finns enighet om i nykterhetsfrågan är just det att vi måste söka komma till rätta med ungdomsfylleriet. Man löser naturligtvis inte problemet med att flytta åldersgränsen från 18 till 21 år — det tror i varje fall inte jag på — men man gör det i varje fall svårare för ungdomar att köpa sprit vid alltför unga år.

I reservation VII har reservanterna begärt en utredning med förslag till påföljd för dem som bjuder minderåriga på alkohol. Det förslaget har inte tillstyrkts av utskottets majoritet, som åbe-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

ropat praktiska svårigheter. Det föreligger givetvis stora svårigheter, men å andra sidan är det mycket stötande att det skall vara möjligt att bjuda minderåriga på alkoholdrycker på offentliga platser utan att man på något sätt kan komma åt dessa personer. Det är en allvarlig förseelse, ja, enligt min uppfattning en brottslig gärning, och det vore skäl att straffbelägga den. Reservanterna begär ju en utredning, och den skulle kunna visa vilka svårigheter som skulle uppstå. Blir svårigheterna sådana att man inte kan bemästra dem, får vi väl acceptera att det inte går att komma åt missbruket, men man bör väl inte skylla på svårigheter utan att undersöka hur allvarliga de är.

I detta sammanhang vill jag beröra den allmänna syn vi har på alkoholbruket, på inköp och försäljning av alkoholvaror och de misshälligheter som följer med detta. Enighet råder ju på en del områden. Det gäller närmast att vi alla vill komma till rätta med ungdomsfylleriet och med alkoholmissbrukarna. Men jag ifrågasätter om de åtgärder som vidtas är tillräckliga för detta. Det utskottsbetänkande vi i dag har att behandla rör bara vissa tekniska förbättringar. När folk har rätt att köpa sprit, uppstår det alltid ett problem med missbrukare. För att komma till rätta därmed måste man vidta kraftåtgärder. Sådana kraftåtgärder måste bl. a. innebära att man sätter resurser i händerna på ungdomsorganisationerna som kan nå ungdomarna, lära dem bättre vanor och även få en del att låta bli att använda sprit.

Men det allvarligaste problemet är kanske hur man skall komma åt missbrukarna. Jag bortser nu från lagliga åtgärder som gör det svårare för dem att få tag i sprit. Den missbrukare som vill ha sprit äger en otrolig förmåga att skaffa sig den på något sätt, oavsett vilka lagar och förordningar vi har. Men när det gäller att söka bota sådana människor visar staten mycket stor kall-

sinnighet. Det är kommunerna som får ta hand om detta klientel och kommunerna är också rätt kallsinniga. Man resonerar som så att det är staten som plockar in alla slantarna på spritskatter, medan kommunerna får bära kostnaderna och ta hand om de missbrukare som måste få vård eller på ett eller annat sätt hjälpas.

Nu får visserligen kommunerna statsbidrag i rätt stor omfattning, men det vore inte mer än skäligt att staten svarar för kostnaderna för de skador som uppkommer till följd av den alkoholtillverkning och alkoholförsäljning som staten bedriver. Generösare statsbidrag till kommunerna för hjälp åt dessa människor skulle kunna ge goda resultat och skapa förutsättningar för att återföra i varje fall en del av dem till produktivt arbete. Det är inte möjligt om man såsom nu försöker övervältra kostnaderna på den ena parten och låta den andra få fördelarna.

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna II, III, V och VII samt i övrigt till vad utskottet har föreslagit.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr ENGBVIST (s):

Herr talman! Det betänkande från bevillningsutskottet som vi nu har att behandla omfattar viktiga nykterhetspolitiska frågor som har aktualiserats i finansministerns proposition nr 82.

De förslag som föreligger är på sitt sätt en illustration till den nu aktuella allmänna debatten i nykterhetsfrågan. Det är framför allt ett par drag i utvecklingen som inger oro och bekymmer — de har tidigare berörts här. Jag syftar på det ökande alkoholbruket i allt yngre åldersklasser och på svårigheterna att komma till rätta med spritlangarna.

Då det gäller bedömningen i stort av det nykterhetspolitiska läget, vill jag obetingat ansluta mig till vad finansmi-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

nistern anfört i proposition nr 82 och som han tidigare här i dag har givit uttryck åt. Det är en bedömning, som också utskottet har delat och som i kort-het skulle kunna innefattas i följande ord i bevillningsutskottets betänkande: »Tyngdpunkten i de direkt nykterhets-främjande strävandena bör därför allt-jämt ligga på en fortsatt utbyggnad av de positiva och förebyggande åtgärder-na.» Det är ingen tvekan om att inte denna synpunkt alltjämt bör vara rikt-givande för nykterhetspolitiken.

Det finns dock i den allmänna nykter-hetsdebatten röster som talar för rätt långtgående restriktiva åtgärder och som menar att motboken i en eller annan form bör komma tillbaka. Utan att ta upp någon vidlyftig debatt i denna sak vill jag ändå säga ett par ord.

Jag delar den uppfattning finansmi-nistern nyss redovisat i denna fråga. Enligt min mening har vi nu inte sam-ma läge som år 1954, och det går inte att återinföra motboken med de regler som då gällde. Situationen har fram-för allt i ett par avseenden blivit en helt annan. Tidigare förekom det endast i undantagsfall att personer i åldern 21—25 år tillerkändes motbok, medan dessa åldersgrupper nu har fri inköpsrätt. Jag kan emellertid inte tänka mig att det skulle vara politiskt möjligt att vid ett återinförande av motboken få med en bestämmelse om inköpsrätt först vid 25 års ålder. Och kvinnorna hade ju inte heller under motbokstiden inköpsrätt, med mindre de var ensamstående med eget hushåll eller familj. Jag kan inte föreställa mig att denna regel skulle kunna bibehållas vid ett återinförande av motboken.

Men oavsett hur man skulle förfara i dessa avseenden tror jag inte att själva motbokssystemet har det värde som många på nytt tycker sig finna och som skulle ge oss anledning att gå tillbaka till detta system. Det fanns ändå redan vid den tidpunkten mycket stora svårig-heter. När man nu i diskussionen ute bland folk — jag syftar alltså inte på

diskussionen här i kammaren — säger att man genom motboken skulle få ett medel att hålla tillbaka spritmissbruket, bör man komma ihåg att 75 procent av alla de missbrukare som under mot-bokstiden fälldes till ansvar inte hade motbok. Motboken var således inte nå-gon effektiv broms, inte ens i detta av-seende. Nej, de positiva och förebyg-gande åtgärderna är tydligen de medel som vi alltjämt måste tillgripa, om vi skall nå det resultat som vi väl alla eftersträvar.

Jag skulle med instämmande i vad herr Wiklund tidigare sagt vilja fram-hålla, att man i de positiva och förebyg-gande åtgärderna också måste inrymma ökad alkoholforskning, stöd åt ungdoms-arbetet och åtgärder för att minska ska-deverkningarna av alkoholmissbruket. Samtidigt som jag ansluter mig till den-na allmänna riktpunkt vill jag betona nödvändigheten av att söka tillskapa en lagstiftning, som på olika punkter underlättar möjligheterna att uppnå re-sultat i det positiva, förebyggande arbe-tet för en ökad nykterhet, ett tillbaka-trängande av spritmissbruket och en minskning av alkoholskadorna. Som ett gott resultat i strävandena att uppnå en sådan lagstiftning betraktar jag pro-POSITIONEN nr 82 och bevillningsutskot-tets betänkande nr 41, som vi nu be-handlar.

Till utskottets betänkande har fogats en rad reservationer, av vilka jag har biträtt inte mindre än fem. Det är re-servationer som ger uttryck åt mening-ar som finns inom nykterhetsrörelsen. På en rad andra punkter, som jag anser mycket betydelsefulla i nykterhetsav-seende och som även speglar opinionen inom nykterhetsrörelsen, har utskotts-majoriteten avlämnat förslag, vilka jag helt instämmer i och även har biträtt i utskottet. Jag är således i stort sett mycket nöjd och, skulle jag vilja tillfoga, även tacksam för bevillningsutskottets ställningstagande i dessa delar av dess utlåtande.

De reservationer jag biträtt avser del-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

frågor, beträffande vilka jag anser att en bättre lösning skulle kunna vinnas genom att man följer reservanternas linje. Jag vill först säga några ord beträffande legitimationsförfarandet vid utminuteringsen.

Finansministern har granskat denna fråga och kommit till den slutsatsen, att han inte gärna vill biträda förslaget om ett obligatoriskt legitimationsförfarande. Emellertid förordar han skärpta regler inom den nuvarande ramen för legitimationskontrollen. Detta biträds också av utskottet, som på s. 33 i betänkandet anför: »Enligt utskottets mening måste de från nykterhetssynpunkt relativt obetydliga fördelar, som kan vinnas genom en obligatorisk allmän legitimationskontroll, vägas mot de betydande nackdelar, som en sådan anordning medför för den stora allmänheten med måttliga alkoholvanor, och de kostnader, som är förenade därmed.»

Som herr Larsson i Umeå redan har påpekat kan det emellertid inte bli så särskilt stora olägenheter för allmänheten, eftersom redan utskottets förslag, som bygger på finansministerns proposition, innefattar att varje kund i en systembolagsbutik måste vara försedd med legitimationshandlingar av precis det slag vi förordar i reservation II. Vi har i denna reservation framhållit att den »skärpning av legitimationskontrollen som föreslås i propositionen medför att alla måste vara försedda med legitimationshandlingar vid inköp av rusdrycker». Vi menar därför att denna skärpning inte behöver medföra någon speciell svårighet för allmänheten. Kravet på en allmän legitimation kan också verka återhållande på personer, vilkas spritinköp ger dem anledning att känna sig särskilt observerade. Inte minst bör den utgöra ett hinder för ungdomar, som icke har uppnått föreskriven ålder för att få göra inköp. I reservationens förslag till lagtext har även angivits skyldighet för ombud att legitimera så-

väl sig själv som köparen. Denna föreskrift är en följd av reservationens huvudyrkande om allmän legitimationskontroll.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation II av herr Oscar Carlsson m. fl.

Vad gäller utskänkningen av rusdrycker har jag på några punkter en gentemot utskottsmajoriteten avvikande mening. Jag skall mycket kort beröra dessa delfrågor.

Beträffande reservation III, som gäller utvidgning av den måltidsfria utskänkningen, ansluter jag mig till reservanternas uppfattning, att den nuvarande försöksverksamheten på detta område ej bör utvidgas. Jag yrkar således bifall till denna reservation.

Jag kommer sedan till ett förslag, som i fråga om sina praktiska konsekvenser är nära knutet till frågan om den måltidsfria utskänkningen, nämligen självservering av spritdrycker. Vi är två reservanter, som på denna punkt har följt den linje 1959 års utskänkningensutredning anslöt sig till. I reservationen anføres att man bör avvakta utvecklingen på utskänkingsområdet innan slutlig ställning tas till förslaget om självservering av spritdrycker.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation IV av mig och herr Nilsson i Tvärålund.

Jag kommer därefter fram till en annan delfråga, som jag tillsammans med några medmotionärer aktualiserade vid riksdagens början detta år. Jag syftar på höjningen av utskänkingsåldern från 18 till 21 år. Detta yrkande har upptagits i reservation V. Som motivering för denna reservation har bl. a. anförts den alltmer oroande bilden av nykterhetsförhållandena i vårt land, där det ökande ungdomsfylleriet är särskilt bekymmersamt. Intervjuer med förfulleri anhängen ungdom har också visat, att en stor del av dessa unga missbrukare berusat sig på restauranger. Även om man inte kan täcka alla gräns-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

fall, som säkert kommer att uppstå, tror vi ändå att det blir större möjligheter för serveringspersonalen att avgöra, om den unge gästen är över 21 år än om vederbörande är över 18 år. Det bör kunna ge en bättre garanti för att ungdomar i de särskilt känsliga tonåren inte får samma möjlighet till alkoholkonsumtion som de har med 18-årsgränsen.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation V.

Beträffande reservation VII av herr Oscar Carlsson m. fl. vill jag i all korthet anförda, att jag finner det vara angeläget att komma fram till möjligheter att effektivt kunna beivra att äldre personer bjuder minderåriga på alkoholdrycker. I reservationen yrkas utredning av frågan, och jag vill, herr talman, ansluta mig till reservation VII och yrka bifall till densamma.

Slutligen vill jag säga några ord om en annan fråga, där jag har anslutit mig till majoriteten. Den gäller rätten att tillverka och försälja cider.

Jag betraktar denna fråga som det viktigaste av alla de delproblem, som behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 41. Jag har därför med stor tillfredsställelse noterat utskottets ställningstagande. När ungdomens alkoholvanor medför så stora bekymmer i vida kretsar av vårt folk, kan det inte anses försvarbart att införa en ny alkoholhaltig dryck som direkt konkurrerar med läskedryckerna och som kan befaras bli en tillväxningsdryck till alkoholvanor för ungdomen. På denna punkt vill jag oförbehållsamt yrka bifall till utskottets förslag. På alla de övriga punkter, som jag här inte har berört, vill jag yrka bifall till utskottets betänkande.

I detta anförande instämde fru *Torbrink*, fru *Svensson* och fru *Lindskog* (samtliga s).

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Spritstrejken blåste av helt naturliga skäl nytt liv i debatten kring alkoholproblemet. Jag vill i egenkap av motionär — motion nr II: 816, som är en s. k. fyrpartimotion — anförda några synpunkter. Jag vill dock genast framhålla, att denna motion ingalunda var framsprungen under någon som helst strejkspsykos. Eftersom det registreringssystem av spritinköpen, som begärs i motionen, på sina håll ofta uppfattas som något slags ransonerings eller som ett återinförande av den gamla motboken, vill jag redan från början intyga att motionskravet inte innefattar något av dessa alternativ.

Det är här inte fråga om att man skall införa ett motbokssystem av den gamla typen. Nej, här är det endast fråga om en obligatorisk registrering av spritinköpen. Själva ransonerings, som var förknippad med motboken, hörde enligt min mening till de avgjorda nackdelarna. Personer som i vanliga fall inte brydde sig om att inhandla sprit, ville trots allt ta ut sin ranson, eftersom detta liksom hörde till saken.

Vårt förslag om en allmän inköpsregistrering bygger helt på övertygelsen, att man genom ett dylikt system kunde få effektivast möjliga medel att motverka den illegala langarverksamheten och missbruken. Dessutom skulle man, vilket är det inte minst viktiga, härigenom söka nedbringa det ökande ungdoms- och kvinnoflylleri. Ett registreringssystem måste ha en klart konsumtionshämmande effekt. Om man har ett inköpskort, på vilket datum och kvantitet av starksprit stämplas, vill man inte alltför ofta frekventera systembutikerna. Framför allt kan inte langarna som nu sker införskaffa så stora lager av spritvaror — väl är att märka att bland dem finns det t. o. m. många som inte använder sprit själva utan inhandlar sprit enbart i affärs-syfte. De s. k. väntjänstöverlåtelse, vilka torde vara mycket vanliga främst

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

bland ungdomen, bör också genom en registrering kunna reduceras. Hur tuffa och bussiga ungdomar, som fyllt 21 år, än vill vara inför sina yngre kamrater och tillmötesgå deras önsksningar om sprit, vill de inte få en stämpel i sitt kort för kompisens skull. Med andra ord, de vill sköta sitt kort så, att det återspeglar deras egna spritvanor på ett rättvisande sätt. Man »offrar» sig inte för andras skull.

Till de invändningar som gjorts mot ett införande av allmän inköpsregistrering hör det något underliga argumentet, att det skulle innebära stora olägenheter för allmänheten. Att visa upp ett inköpskort kan inte medföra några större besvär eller olägenheter — men däremot mycket stora olägenheter för dem som i vinstsyfte vill skaffa sig orimliga kvantiteter. Och det är ändå dem vi måste komma åt.

Herr talman! Det ökade ungdoms- och kvinnofylleriets har ingett stark oro. Jag anser att de i och för sig välmenta och för all del också kostsamma kampanjer etc., som anordnas för att stävja den olyckliga utvecklingen, icke tillnärmelsevis haft eller har den avsedda effekten. Samtidigt med vad som görs i förebyggande syfte anslås allt större summor för det ökade behov som anmäler sig inom alkoholistvården. De övergångssvårigheter efter motbokens slopande, vilka redan borde vara ett passerat kapitel, har blivit permanenta svårigheter med ytterst olyckliga konsekvenser.

Man har också invänt att ett införande av allmän registrering skulle medföra stora kostnader. Jag är inte kapabel att bedöma hur stora de kan bli, men en sak är klar: mot de väldiga summor som nu föreslås för att rätta till de många missförhållanden som följer i spritens spår, måste kostnaderna för ett registreringssystem framstå såsom ganska blygsamma. De torde bli av den storleksordningen att de icke behöver utgöra något hinder

för införande av ett sådant system.

Finland är mig veterligt det enda land, där detta system har prövats. I vårt land anförs ofta superiet i Finland som ett slags tröstgrund när våra egna problem diskuteras. Jag tror för min del att svenskar och finnar kan ta varandra i hand i detta avseende. Det bör dock uppmärksammas att av de olika system, som prövats i vårt grannland, allmän registrering visat sig ge det bästa resultatet, främst i fråga om att stävja yrkeslangning och ungdomsfylleri. Under långa tider restes i Finland motstånd mot systemet. Man ansåg, inte minst på nykterhetshåll, att full inköpsfrihet skulle införas. Enligt uppgift från Finland har motståndarna blivit allt färre. Man anför utvecklingen i Sverige som varnande exempel. Detta låter paradoxalt med hänsyn till den allmänna uppfattningen här om alkoholvänorna i Finland. Icke förty är det sant.

Vi är oerhört rädda för förmynderskap i ett eller annat avseende, och det må gärna erkännas att det kan smaka beskt. Men olyckligt vore att dra sig för att ta den illasmakande medicinen i en så allvarlig situation som denna. Beträffande förmynderskap eller ingripande i enskild persons vanor — i detta fall skulle det således gälla alkoholkonsumtionen — kunde en lång rad lagstiftningsåtgärder åberopas, som också inskränker vår frihet att handla efter impulser eller på ett för omgivningen stötande sätt.

Vi motionärer har ingalunda varit så blåögda att vi trott, att man med de nu föreslagna åtgärderna skulle kunna eliminera alla de missförhållanden som råder på detta område. För min egen del vill jag deklarerat, att jag anser att hittills vidtagna åtgärder varit alltför vaga för att en bättring skulle kunna åstadkommas. Som nykterhetsman är jag villig erkänna, att man på nykterhetshåll varit angelägen framhålla värdet av att spriten hålls fri. Man ansåg

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

att övergången från ransonering till fri inköpsrätt var ett steg i rätt riktning. Utvecklingen har visat, att man även på nykterhetshåll har anledning att tänka om. Man har där gjort alltför många goda insatser i ideellt avseende för att vilja vara med om något, som kan konservera det tillstånd vi i vår verksamhet med alla krafter velat bekämpa.

Än en gång, herr talman, vill jag understryka att det föreslagna registreringssystemet icke innebär någon ransonering men väl enligt vår mening en nödvändig kontrollåtgärd. Hur ett inköpskort skall se ut lämnar jag därhän. Jag har dock den uppfattningen, att det till sin konstruktion bör vara mycket enkelt.

Sammanfattningsvis vill jag anföra att inköpsregistrering samt ökad alkoholupplysning säkerligen kommer att verksamt bidra till minskad alkoholkonsumtion.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation I i bevillningsutskottets betänkande nr 41.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Heden (cp) och *Westberg* (fp).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Som departementschefen framhåller berör föreliggande proposition en rad betydelsefulla avsnitt av den nykterhetspolitiska lagstiftningen. Den berör såväl utminuteringen och utskänkningen som ansvarsbestämmelserna för olovlig försäljning av rusdrycker. Om jag förstod nykterhetsfolkets talesman herr Engkvist rätt, så var han mycket belåten med förslaget. Han kände sig t. o. m. tacksam — jag förmodar att det var efter den hyfsning som utskottet gjort av propositionen. I främsta rummet kommer naturligtvis de för närvarande centrala nykterhetspolitiska problemen, nämligen det oroväckande alkoholmissbruket bland ungdomen och

den omfattande langningen, i blickpunkten.

Beträffande principerna för den samhälleliga nykterhetspolitiken konstaterar propositionen inledningsvis, att den tendens till nedgång som skönjdes under senare delen av 1950-talet och fram till slutet av 1960 nu förbytts i en uppgång. Förändringen tycks emellertid inte vara av mera djupgående natur, och spritkonsumtionen ligger fortfarande inte över den nivå som rådde före motbokens avskaffande. Detta bör man kanske notera, eftersom levnadsstandarden ju har höjts väsentligt under denna tid. Med höjd levnadsstandard brukar följa en ökad konsumtion, inte minst på detta område. Tar man hänsyn till detta kanske man inte behöver se så mörkt på situationen.

Försäljningsökningen, som huvudsakligen berör utminuteringen, var mindre 1962 än 1961. Ett positivt drag utgör det förhållandet, att försäljningen av brännvin — och det är ju brännvin som är den främsta missbrukskällan — fortfarande tycks vara på tillbakagång eller i varje fall stagnera. Den totala konsumtionen av alla alkoholhaltiga drycker, mätt i ren alkohol, har dock under de senare åren kommit över nivån vid motbokens avskaffande. Det har dock skett en förskjutning från spritdrycker till vin, vilket också är värt att notera och kanske med tillfredsställelse, eftersom vinet väl är att föredra framför brännvinet.

Problemet är tyvärr ungdomens rusdrycksvanor. Det är där den största faran ligger, och det är där som åtgärderna främst bör sättas in. Med hänsyn till utvecklingen under de senare åren anser emellertid departementschefen, att ingenting av verklig betydelse står att vinna genom mera radikala ingrepp i den fria inköpsrätten eller i andra grundläggande principer för den gällande rusdrycksförsäljningslagstiftningen. Tyngdpunkten bör därför alltså ligga på en fortsatt utbyggnad av de posi-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

tiva och förebyggande åtgärderna, menar departementschefen, och i detta instämmer utskottet.

Om man ser på fyllerifrekvensen — och det kan vara intressant — så kan man konstatera, att den sedan 1956 i stort sett varit stadigt nedgående. Det inträffade visserligen en uppgång 1961, men den förbyttes mot slutet av året återigen i en fortsatt nedgång. Vidare bör noteras att konsumtionen är ytterst ojämnt fördelad. Den alldeles övervägande delen av allmänheten brukar inte alkohol över huvud taget eller gör det måttligt. En oproportionerligt stor del av inköpen faller på begränsade grupper av köpare. Det är deras alkoholmissbruk och den stigande spritkonsumtionen bland ungdomen som pochar på åtgärder. En betydande del av ansvaret för de rådande missförhållandena faller på den omfattande spritlangningen. Propositionen syftar också främst till att genom skärpta bestämmelser i reglerna för spritinköpen i görlig mån hindra ungdomar och missbrukare från att komma över rusdrycker och att försvåra langarnas verksamhet.

Vad först beträffar utminuteringsföreslås begränsad inköpsregistrering för personer som misstänks för alkoholmissbruk eller langning, utvidgning av nuvarande avstängningsförfarande samt inskränkning i fråga om brännvinsförsäljningen. Vidare föreslås en väsentlig skärpning inom de nuvarande bestämmelsernas ram av legitimationskontrollen. Departementschefen har däremot inte velat vara med om införande av någon allmän inköpsregistrering och obligatorisk legitimationskontroll. Bevillningsutskottet understryker behovet av en skärpning av utminuteringsbestämmelserna främst med hänsyn till ungdomens spritkonsumtion och spritlangningens omfattning. Utskottet tillstyrker därför i allt väsentligt propositionens förslag men har på ett par punkter, som jag strax skall komma till, gjort vissa avvikelser.

Propositionen förordrar automatisk avstängning av vissa missbrukare som dokumenterat misskötsamhet, exempelvis när någon enligt lagakraftägendedom gjort sig skyldig till fylleri eller rattfylleri vid mer än ett tillfälle under loppet av tolv månader. Avstängningstiden föreslås till sex månader. Enligt utskottet finns det inte skäl att göra någon åtskillnad mellan personer som enligt trafikbrottslagen gjort sig skyldiga till rattfylleri och personer som gjort sig skyldiga till rattonykterhet. Den sistnämnda bör jämföras med rattfylleri och därför föreslår utskottet detta, vilket intagits i lagtexten.

I samband med behandlingen av nykterhetslagskommitténs förslag om ökad befogenhet för systembolagets personal att vägra inköp har departementschefen understrukit betydelsen av att strävandena från butikspersonalens sida att söka hindra langarnas inköpsverksamhet i största möjliga utsträckning fullföljes. Han säger sålunda, att det enligt hans uppfattning i regel inte kan möta någon berättigad invändning, om inköp vägras vid beställning av mer än en eller annan halvbutelj brännvin åt gången. Regeln bör då vara, menar han, att en sådan kund tillfrågas om varför han köper så mycket. Lämnar han inte nöjaktigt svar så bör inköp vägras.

Alldeles bortsett från det otillfredsställande i att butikspersonalen skall tjänstgöra som något slags spritpolis med alla de obehag detta kan medföra, så kan man fråga sig, var man skall finna en sådan kund, som inte kan ge ett godtagbart svar på frågan varför han köper två halvbuteljer. Väntar man sig att han på en sådan retorisk fråga skall svara, att »det skall jag sälja här utanför eller ge till en grabb, som väntar och som inte själv får köpa»? Detta är — höll jag på att säga — barnsligt.

Detta vill utskottet inte vara med på. Självfallet måste det åvila personalen att iakttä en viss restriktivitet vid försäljningen, men det är till fyllest med nu-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

varande handlingsregel, nämligen att en kund bör förete godtagbar förklaring, varför han köper renat brännvin i kvantiteter över det normala — i synnerhet om det rör sig om halvbuteljer. Då kan man undra vad han skall ha dem till. Det kan ju då vara fråga om langning. Detta står i överensstämmelse med departementschefens uttalande i propositionen till 1961 års riksdag. Detta borde vara nog även i fortsättningen. Utskottet föreslår detta och kan inte tillstyrka departementschefens ändrade skrivning.

Utskottet förordar i syfte att komma åt sådana kunder eller langning i stället enligt motionen 823 i denna kammare skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning rörande förstärkning av polisen för att ernå effektivare bekämpning av langningen. Det är säkerligen enda sättet att komma åt den. Systembolagets expedit har nog ganska små möjligheter att åstadkomma någon förbättring på detta område. Det är enligt vår mening endast polisen som kan göra något effektivt härvidlag.

Med ovannämnda ändringar tillstyrker utskottet propositionen i vad avser utminuteringen.

I detta sammanhang nämnde jag allmän inköpsregistrering, som föreslagits i motioner och tillstyrkts i reservation samt förordats av talesmän här. En sådan registrering ville nykterhetskommittén inte vara med om, och så gott som samtliga remissinstanser instämde med nykterhetslagkommittén och gav den sitt stöd. Bevillningsutskottets majoritet har inte heller funnit att det föreligger någon anledning att tillgripa en sådan åtgärd utan avstyrker motionen och vill inte vara med om någon skrivelse till Kungl. Maj:t härom.

Obligatorisk legitimationskontroll påyrkas också i motioner och reservationer och av några talesmän här. Utskottet menar att en sådan kontroll skulle vara förenad med ringa fördelar men betydande nackdelar. Man har erfarenhet om den saken från motbokstiden, även om det då var motbo-

ken som var grunden för en sådan kontroll. En av anledningarna till att man avskaffade motboken var just, att man ville komma ifrån ett sådant kontrollsystem. Om det vore något att vinna på ett dylikt system, skulle jag också gärna ge det min anslutning. Nu säger exempelvis herr Engkvist, att en sådan kontroll skulle verka besvärande för missbrukare och resultera i att de inte besöker systembutikerna. Jag skall inte förneka detta, men det får väl ändå en ganska ringa betydelse och skulle välla betydande krångel och besvär för butikspersonalen. Allmän eller obligatorisk legitimation går naturligtvis att införa, men om en sådan skall få någon effekt och ha någon praktisk betydelse, så måste butikspersonalen varje gång en kund visar sin legitimation se efter i spärrlistan, såvida inte expediten känner kunden förut eller lärt sig namnen på spärrlistan så väl, att han absolut vet att kunden inte finns där. Det är detta krångel, som är det avgörande och som man inte kan förbigå när man diskuterar införande av allmän legitimation. Förslaget är enligt min och utskottets mening helt enkelt inte praktiskt genomförbart.

Så kommer jag till frågan om utskänkingen. Beträffande denna föreslår propositionen utvidgning av försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning till att omfatta hela landet, bättre tillsynsmöjligheter och ökade befogenheter för de övervakande myndigheterna i fråga om drinkbarer och självservering av rusdrycker, klarare utformning av de s. k. förtärlings- och förvaringsförbuden samt möjlighet till utskänkning i speciella fall på tåg och andra färdmedel i inrikes trafik.

Utskottet har i princip intet att erinra mot förslagen i denna del och tillstyrker sålunda även att försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning utvidgas och kan ej tillstyrka bifall till motionerna om avslag på denna del av Kungl. Maj:ts förslag.

Beträffande servering vid drinkbarer

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

föreslår utskottet, att undantaget från det principiella förbudet för utskänkning av rusdrycker i samband med dans inte får avse utskänkning över disk i drinkbar. Det har på senare år blivit alltmera populärt att i samband med dans inta förtäring av rusdrycker vid bardiskar. Då det främst är ungdomen, som under danskvällar dras till dessa barers servering, anser utskottet att det med hänsyn till just ungdomens bästa inte bör få förekomma sådan servering i samband med dans.

Däremot kan utskottet inte tillstyrka motionerna om förbud mot utskänkning av rusdrycker i form av självbetjäning. Erfarenheterna hittills av denna har inte visat, att sådan utskänkning skulle medföra ökad rusdryckskonsumtion eller andra nykterhetspolitiska olägenheter. Det finns anledning anta att bristen på personal och strävan att rationalisera tvingar restaurangföretagen att alltmera övergå till sådan självservering, och då bör inte statsmakterna utan härande skäl motsätta sig en sådan utveckling.

Utskottet har till behandling även haft motioner om höjning av åldersgränsen vid rusdrycksutskänkning från nuvarande 18 år till 21 år. Detta har man talat varmt för här tidigare. Riksdagen avlog emellertid ett likadant yrkande 1954. Departementschefen hade då framhållit, att inga nämnvärda fördelar skulle vinnas härmed. Dessutom skulle det föranleda svårigheter i tillämpningen, sade han. Även om missbruket hos ungdomen under senare år ökat anser utskottet att departementschefens uttalande i huvudsak alltjämt äger giltighet och avstyrker därför motionerna.

Så har vi den eviga frågan om tillverkning av starkcider och cider. Reservanterna tillstyrker skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag härom till höstrikdagen. Inom nykterhetsrörelsen råder det ett bestämt motstånd mot tillverkning och försäljning

av sådana drycker. Detta gäller emellertid inte bara nykterhetsrörelsen, utan enligt vad jag erfarit är det en utbredd uppfattning även inom andra grupper av vårt folk, att man inte skall införa en helt ny typ av alkoholdryck, som dessutom har karaktär av läskedryck, vilket skulle kunna bidra till ökad alkoholkonsumtion kanske främst hos ungdomen. Det vore väl ändå inkonsekvent om man gjorde detta just nu, när det föreligger en proposition med förslag om en rad åtgärder för att skydda ungdomen för alkoholkonsumtion. Därför yrkar utskottet också avslag på motionerna härom.

Beträffande ansvarsbestämmelserna kan utskottet inte biträda motionerna om en skrivelse till Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning och förslag rörande påföljd för den, som på offentlig plats eller under liknande förhållanden bjuder minderåriga på alkoholdrycker, som det heter. Både utskottet och reservanterna erinrar om departementschefens svar på en enkel fråga i detta ämne av herr Hamrin i Jönköping. Departementschefen svarade då att han skulle beakta frågan i samband med den proposition han just nu har framlagt. Vid övervägandet har han emellertid tydligen kommit till den uppfattningen, att bl. a. en utvidgning av det straffbara området är förenat med så stora praktiska svårigheter att något förslag inte kunnat framläggas. Inte heller utskottet har ansett sig kunna tillstyrka motionen. Jag tror att det är förenat med oöverstigliga praktiska svårigheter, vilket väl också är anledningen till att varken reservanterna eller motionärerna vågat sig på att lägga fram ett förslag om hur denna fråga i praktiken skall lösas.

Utskottet har gjort ytterligare en avvikelse från propositionen. Det gäller förslaget om att ensaka gåvoförsändelser med rusdrycker, som kommer från utlandet till enskild person för hans eller hans familjs personliga bruk och

med ett värde av högst 100 kronor, skall få införas tull- och skattefritt. Detta anser utskottet vara alldeles för generöst, för att använda ett milt uttryck. Utskottet föreslår därför att tull- och skattefriheten slopas men att förslaget i övrigt bifalles.

Jag har nu gått igenom denna fråga i all korthet, även om det tagit tid. Hurvida de föreslagna åtgärderna får någon större betydelse för de syften vi vill nå är inte alldeles klart. Men någonting måste göras, och framtiden får utvisa, om försöken kommer att leda till önskat resultat.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärende samt övriga på föredragsninglistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.43.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 15 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m. (forts.)

Herr förste vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, jämlikt förut gjord anteckning, till

Herr RIMMERFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! Några nykterhetsärenden, mer eller mindre förknippade med dagens utskottsutlåtande, har redan på

ett klarläggande sätt behandlats i interpellationsdebatten mellan finansministern samt herrar Gustafsson i Borås, Nelander och Wiklund i Stockholm, och senare har en del andra spørsmål i närmare anknytning till utskottsbetänkandet tagits upp i debatten.

Vad jag principiellt skulle vilja säga är följande: Nykterhetsfolket i riksdagen har anledning att med större tillfredsställelse än på mycket länge ta del av ett bevillningsutskottsutlåtande om ett komplex av nykterhetsfrågor. Det finns naturligtvis punkter där vi inte är nöjda; annars skulle det ju inte finnas några reservationer; men tonen och tendensen är så klart ansvarsmedveten, jag skulle vilja säga i bästa mening nykterhetsvänlig, även från nykterhetsrörelsens synpunkt, att man har anledning att notera den.

Bakgrunden är säkerligen det aktuella läget på detta område. Jag tycker att det hedrar bevillningsutskottet, att det dragit vissa konsekvenser av det läge

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

som uppstått. Jag syftar då främst på två iakttagelser.

Det är först den obestriddliga problematiken i den fortgående stegringen av ungdomsfylleriet och kvinnoalkoholismen. Till bilden hör enligt min mening också den allmänna tendens som skulle kunna betecknas med orden »sprit till varje pris och sprit i varje sammanhang». Det har kommit en spritglädjens renässans i det svenska kultur- och sällskapslivet, vilken försvårar upplysningsarbetet i våra hem, våra skolor och vårt föreningsliv. Det gäller tyvärr både radio, TV och vissa delar av vår press. Jag hör inte till dem som i tid och otid klankar på och klandrar våra massmedia. Jag inser, att det är mycket svårt att hålla balansen och att sköta dem på ett sätt som tillgodoser många meningsriktningar, men man är ändå något förvånad över vad som bjuds. Trots alla påpekanden, jag skulle vilja tillägga alla löften om bättring, fortsätter Sveriges Radio och TV att låta spritdrickandet inta en så central ställning, att man får det intrycket, att det är, om inte precis propaganda så i varje fall ett godtagande av seder som onekligen inbjuder till kritik. De kabaréprogram, teaterföreställningar och andra underhållsprogram, som saknar mer eller mindre smaklösa anspelningar på spritglädjen, är numera lätt räknade. Det förefaller som om radioledningen så helt har accepterat den svenska »alkoholkulturen», att den är oförmögen att själv fatta det socialt anstötliga i dessa ständiga påminnelser.

Om jag däremot ser på konsumtionen som sådan, tycker jag inte att ökningen förefaller direkt skrämmande. Den totala alkoholkonsumtionen har visserligen under förra året ökat med tre procent. Omräknat i liter ren alkohol betyder årskonsumtionen per invånare över femton år en ökning från 5,04 liter 1961 till 5,11 liter 1962. Den totala konsumtionen är sålunda fortfa-

rande lägre än 1955, då motsvarande siffra var 5,36. Diskussionen om motbokstidens välsignelser tycker jag återförs till normala proportioner, om man besinnar att vi sålunda ännu inte, trots betydande »friheter», kommer upp till 1955 års totala alkoholkonsumtion. Hur hög konsumtionen varit i dag om ransoneringspsykoson fått fortfara och med nutida goda tillgång på pengar vet ingen av oss. Det är dock illa nog, herr talman, att vi inte lyckats få konsumtionen att sjunka. Därför har vi ett alkoholproblem i landet, som varken finansministern eller utskottet eller någon av oss här velat förneka.

Det gäller som jag antydde problemet med vår ungdom. Vi talar om det så ofta att det kan verka tjatigt, men det, som ligger tungt på vårt sinne, kan vi inte heller uraktlåta att påpeka.

När det gäller den studerande ungdomen har skolöverstyrelsen nyligen gjort en utredning, som redovisades i våra tidningar under mars 1963. Det framgår av denna, att spritkonsumtionen ökat bland både manliga och kvinnliga gymnasister sedan 1956. Det är nu inte längre någon större skillnad mellan pojkar och flickors konsumtion. Större delen av de gymnasister, som dricker vin, dricker också starksprit. Bland flickorna har det skett en övergång från vin- till spritkonsumtion. Detta är belagt med klara siffror, och man kommer naturligtvis inte ifrån att det ger anledning till bekymmer.

Andra fakta som säkerligen bidragit till att stämma utskottet och oss alla till allvar är de erfarenheter vi gjorde under spritstrejken, även om vi inte skall överbetona deras värde. Jag delar den mening som både finansministern och herr Wiklund uttryckte när de debatterade denna fråga. Det skall bli intressant att se vilken slutsats vi kan dra. När bara en så tillfällig inskränkning av spritkonsumtionen som den det här var fråga om medförde så värdefulla förbättringar i det sociala läget

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

måste vi uppenbarligen fråga oss — som herr Wiklund gjorde — om vi ändå inte på några områden skulle kunna försöka sanera ytterligare ett litet stycke.

Jag hör heller inte till dem som törs drömma om ett totalförbud med nuvarande underlag i folkmeningen, men jag tror att vi skulle kunna våga oss fram med delreformer, gärna under herr Wiklunds rubrik »punktuella framstötter», för att se om vi inte kunde nå vissa förbättringar. Det förefaller mig nödvändigt. Till och med Svenska Dagbladet, som inte direkt brukar propagera för helnykterhet, konstaterade under denna tid att fylleriet gått tillbaka och att vissa typer av brott — särskilt stölder och inbrott — avsevärt reducerats. Jag citerar gärna ett par rader ur en annan tidning, Expressen för den 4 april: »En ny samhällsbild följer i spritstrejkens spår. Överallt där spriten spelar roll, från Medelsvenssons torrlagda tvårummare till alkoholforskande vetenskapsmän, har situationen plötsligt blivit annorlunda. Kriminaliteten har minskat. I stora supardistrikt spyrr knappast någon i finkorna. Lägenhetsbråk och hemfridsbrott börjar bli ovanliga. De halvfulla gubbarna i gathörnen har försvunnit. Kvinnofriden i storstäderna har blivit bättre. Det beror på att fylleristernas antal allmänt minskat med 50 procent eller mer i hela landet. — — — Permittenter och utskrivna från anstalter har chans att få en bra och nykter start utanför portarna.»

»Polisen är förbluffad», fortsätter tidningen och slutar: »För första gången sedan 1909 (med storstrejk och spritstopp) har man möjlighet att bedriva speciell alkoholforskning.»

Dessa erfarenheter har givit nykterhetsrörelsen en ny frimodighet. Jag skulle tro att de också påverkar oss i den lagstiftande församlingen.

Göteborgs Handels- och Sjöfarts Tidning skrev under strejken: »Situationen

är märklig, ja, man frestas nästan att tillgripa det så missbrukade ordet unik. Vem vågade stänga spritkranen mitt för näsan på det rytande folket? Inte regering och riksdag och naturligtvis ingen annan heller. Men det räckte med en relativt obetydlig tvist om semesterförmåner för att det oerhörda skulle inträffa.»

Så verifierar också denna tidning den oerhörda förbättring av det sociala tillståndet som inträffade under dessa få veckor. Nog är det, jag hade så när sagt trosstärkande för oss som drömmer om att man skulle kunna nå litet längre på detta område. Jag ger emellertid finansministern fullt rätt i att vägarna inte är så särdeles enkla att finna.

När jag studerar propositionen och utskottsbetänkandet måste jag först och främst erkänna att vi har anledning att hålla finansministern räkning för många av hans ställningstaganden redan i propositionen nr 82. Jag tänker bl. a. på hans förnyade avvisande av cidertillverkningen. Herr Sträng brukar vanligen inte inta några utpräglade nykterhetsståndpunkter, sett ur den absolutistiska nykterhetsrörelsens synvinkel. Å andra sidan har vi hos honom kunnat märka ett växande hänsynstagande till rusdrycksfrågans sociala aspekter, och det skall erkännas med tacksamhet. Detta kommer till uttryck också i behandlingen av ciderfrågan. Det är intet tvivel om att den utredning, som nykterhetsrörelsen lät företa i ciderfrågan med många utländska aspekter på problemet, har betytt en hel del, även om finansministern också tidigare har intagit samma ståndpunkt.

Mot bakgrunden av att propositionen så klart går mot cidertillverkning av svensk frukt är det dubbelt förvånande att konstatera den iver med vilken några motionärer och motsvarande reservanter framhårdar i sin mångåriga kamp för att den svenska ungdomen måtte välsignas med ännu en

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

alkoholdryck. Alla som har sysslat med ciderproblemet — och många av oss i denna kammare har gjort det i åtskilliga år — tror sig veta att en ny alkoholdryck av svensk frukt skulle betyda en mycket blygsam för att inte säga tvivelaktig hjälp åt fruktodlarna men också att den säkert skulle bli en god ersättning för juice och läskedrycker.

Tidningen Arbetet har nyligen ägnat frågan ett par rader, som jag tillåter mig att citera: »Man kan också med skäl fråga sig, om rätta vägen att skapa ökad nykterhet är att tillverka ytterligare en rusdryckssort. Säkerligen har finansministern skäl för sina befaranden, att cidern skulle för åtskilliga ungdomar komma att ersätta de alkoholfria läskedryckerna.»

Eftersom fru Kristensson i Stockholm är i kammaren nu, tillåter jag mig att ge uttryck för den känsla som jag fick när jag läste utskottsbetänkandet — en känsla av förvåning över att också en kvinna så helhjärtat tycks gå in för att skaffa vår ungdom denna nya alkoholdryck. Fru Kristensson kan ju inte gärna vara okunnig om att denna problematik, särskilt i England, har varit alldeles särskilt brännande på kvinno- sidan. Det har visat sig att ciderproduktionen i England har tagit speciellt sikte på kvinnorna och lyckats så till den grad, att ciderdrickandet i kvinno- kretsarna har blivit inkörsporten till kvinnoalkoholism.

Jag tillåter mig att redan nu yrka bifall till utskottets förslag på den punkten och därmed givetvis avslag på reservationen.

Att sedan statsrådet tidigare har sagt nej till järnvägsstyrelsens och AB Trafikrestaurangers begäran om brännvin i tågens serveringsvagnar var väntat och välbetänt men inte desto mindre tacknämligt.

Utskottet har på ett positivt sätt behandlat ett flertal av nykterhetsgrupernas motioner. Detta noteras med

tacksamhet, och eftersom det inte förekommer några reservationer i motsatt riktning annat än beträffande cidern, kan jag förbigå dessa avsnitt.

Låt mig däremot till sist, herr talman, beröra ett par av reservationerna. Jag biträder givetvis fyrpartireservationen nr II om obligatorisk legitimation vid spritinköp. Jag vill ingalunda medverka till ett meningslöst krångel, som alltså inte har någon nykterhetsfrämjande effekt, men i detta fall är jag övertygad om att en vanlig enkel legitimering faktiskt skulle komma att begränsa vissa spritinköp, exempelvis när unga människor chansar på ett inköp utan att ha åldern inne. Framför allt tänker jag på återförsäljare, för att använda ett alltför fint ord för langarfolket, samt de alkoholskadade. Utskottets invändning, att kravet på legitimering skulle vara olämpligt, kanske rent av kränkande för den lojala allmänheten, och dessutom kostsamt, väger enligt min mening mycket lätt mot de fördelar som dock möjligen kunde vinnas. Pengar skall vi inte tala alltför mycket om i detta sammanhang, där det gäller angelägenheten av att nedbringa skadeverkningarna.

Vi är så vana vid — det har också påpekats tidigare i debatten — att vid anfordran uppvisa en legitimationshandling av aldrig så enkelt slag på postkontor, banker o. s. v., att ingen av oss reagerar negativt på en sådan vänlig anmodan. Det händer mig och det händer oss alla dagligen, och vi finner oss i den behandlingen. Denna fyrpartireservation tror jag emellertid hör till dem som i dag borde bifallas och borde ha utsikt att bifallas.

Jag vill ytterligare tillägga, att detta för mig är en väsentlig sak. Varför skulle vi inte kunna pröva denna väg och därmed kanske undgå kravet på längre gående kontrollåtgärder? Här kräves ju bl. a. i dag registrering och ute i pressen talas det om ett återinförande av motboken. Jag tycker att om man

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

vill tillmötesgå önskemålet om införande av ett enkelt legitimationsförfarande, så har man säkert sållat bort en hel del icke önskvärda alkoholinköp.

Reservationen nr III är mig också utomordentligt angelägen. Den bygger på en motion för vilken jag själv är medansvarig. Vi har yrkat avslag på finansministerns förslag om en utvidgning av försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning. Man kan naturligtvis, inte minst mot bakgrunden av vetenskapligt fysiologiska uttalanden om alkoholens minskade skadeverkningar i samband med förtäring, varakritisk mot måltidsfri spritservering över huvud taget. Vi har dock accepterat den försöksverksamhet på detta område som pågått sedan den 1 juli 1956. Den första etappen av denna försöksverksamhet omfattade bara några kommuner, några industristäder och ett antal turistorter. Två år senare utökades försöksverksamheten till att omfatta vissa delar av tre län och en av våra storstäder, och sedermera har området ytterligare utvidgats.

Nu vill finansministern riva upp hela gärdet och låta hela landet få denna försöksverksamhet. Det förefaller mig svårt, herr talman, att efter ett sådant beslut kalla detta för försöksverksamhet längre. Jag tycker nog att, innan man går med på ett så betydelsefullt steg i liberaliserande riktning, borde man först avsluta försöksverksamheten med spritutskänkning och redovisarensultat av försöken på de olika försöksområdena och under olika betingelser.

Det mest oroande momentet i hela denna problematik är ju de s. k. drinkbarerna. Barsystemet har uppstått som en direkt följd av försöksverksamheten. Både statsrådet och utskottet erkänner att drinkbarerna »ofta kan utöva ett olyckligt inflytande på ungdomens alkoholvanor». Icke desto mindre anser både finansministern och utskottet att försöksverksamheten nu bör utsträckas

till att omfatta hela landet. Med hänvisning till bl. a. statsrådets egna farhågor yrkar vi i nykterhetsgrupperna avslag på förslaget och bifall till reservation nr III.

Jag kommer också, herr talman, att rösta för reservationerna nr IV, V och VII.

Till sist: Vad är det då vi vill, om vi varken vågar oss på att kräva ett totalförbud eller tro att det skulle vara någon som helst välsignelse med ett återinförande av motboken? Jag skulle i detta sammanhang i likhet med herr Wiklund vilja säga, att vi står fast vid 1954 års beslut, trots vissa bakslag och tillkortakommanden. Jag tror alltså att det är den enda tänkbara utvägen. Skulle man sedan önska en precisering av vissa uppgifter, så kunde jag nöja mig med att till sist citera en serie åtgärder som omnämndes nyligen i Blå bandet, organ för Sveriges Blåbandsförbund, där det bl. a. säges: »Vad önskar vi då? Jo, bl. a.: 1) Nya miljoner till nykterhetsrörelsen, vars arbete behöver bli mer utåtriktat, 2) större anslag åt Länkrörelsen, 3) stopp för all alkoholreklam, 4) genomgående högre alkoholpris, gärna avpassat efter berusningseffekten, 5) alkoholfri representation i stat, kommun och landsting, 6) torrlagda firmafester, 7) utvidgad nykterhetsinformation på arbetsplatserna, 8) mer sjukvård och förebyggande åtgärder inom alkoholistvården, 9) jättekampanj för de alkoholfria fest- och sällskapsdryckerna, 10) kraftigt och permanent stöd från TV och radio åt alla slags nykterhetsåtgärder och en klart avböjande inställning till alkoholtraditionerna.»

Låt oss inte förtrötta, utan låt oss också i dag genom våra beslut medverka till något som vi är övertygade om gagnar vårt folk!

Därefter anförde:

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt att delta i denna debatt, men eftersom ett par tidigare talare har snuddat vid ciderfrågan vill jag säga något om den.

Den siste ärade talaren behandlade den mera utförligt och uttalade sin förvåning över att människor fortfarande framhårdar i sina försök att välsigna ungdomen med en ny alkoholdryck. Om jag inte minns fel, hade herr Rimmerfors och jag i denna kammare en längre debatt om cidern den 12 december 1961. Det säger sig självt att jag inte här på tre minuter kan bemöta allt vad herr Rimmerfors sade i sitt 25 minuter långa anförande, men jag vill rekommendera honom att studera protokollet från vår debatt 1961. Jag tror att det skall ge honom belägg för påståendet att den ståndpunkt jag då intog och som herr Rimmerfors erkände var riktig är precis samma ståndpunkt som jag har i dag.

Resonemanget om de engelska kvinnornas ciderdrickande kommer jag ihåg från 1961. Det har återkommit i dag. Men jag vill understryka en sak, herr Rimmerfors, nämligen att min och mina meningsfränders strävan går ut på att föra över konsumtionen av starksprit till alkoholsvagare drycker. Jag anser nämligen att det är starkspriten som förorsakar de stora alkoholproblemen. Och där tror jag att vi kan mötas i våra strävanden att ändra på alkoholvänorna.

Jag är emellertid mycket förvånad över att varje gång vi diskuterar dessa problem vill man göra cidern till en dryck, som är farlig för alkoholvänorna och som därför bör stoppas. Detta är fullständigt felaktigt, och det vet herr Rimmerfors mycket väl. Dagens spritproblem är ett problem för hela landet, och speciellt är det ett storstads- och stockholmsproblem. Vad som tilldragit sig här under spritstreckens dagar tycker jag är en skam för Stock-

holms stad. Det övriga landet har där inte bidragit i samma utsträckning.

Sedan uttalade herr Rimmerfors sin förvåning över att en kvinna har stött förslaget i reservationen. Det förvånar mig inte alls, ty fru Kristensson har samma uppfattning som jag och många andra, nämligen den att om vi kan få över alkoholkonsumtionen på alkoholsvagare drycker, så blir det till välsignelse för framtiden — för att här använda samma ordval som herr Rimmerfors.

Jag tvivlar inte ett ögonblick på att det ligger ärlig vilja bakom vad absolutisterna förfäktar här i riksdagen. De har i stort sett samma mål som vi nykterister, som inte är absolutister, och vi skulle därför kunna mötas på många punkter och uträtta något gott gemensamt.

Slutligen vill jag poängtera att vi känner ett lika stort ansvar för svenska folkets framtid som någon annan av dem som här talat i denna fråga.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill göra herr Nilsson i Bästekille uppmärksam på att det inte är jag eller mina meningsfränder som i år har tagit upp ciderfrågan. Det är väl bl. a. han själv som har ansvaret för det. Och när den nu har förts fram, trots ett klart avstyrkande i propositionen och trots starka betänkligheter ute bland vårt folk, så får han väl finna sig i att bli bemött.

Jag finner det också ganska lätt att bemöta de framkomna synpunkterna. Det sägs sålunda att man bara vill medverka till att få en alkoholsvagare dryck, som kan nedbringa konsumtionen av starkare spritdrycker. Ja, om något är ett önsketänkande, så är det väl det! Det är helt och hållet en trossak.

Mot det kan man visserligen invända att här på ömse håll står tro mot tro. Jag vill dock erinra om att erfarenhe-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförfordningen, m. m.

terna från andra länder, där man har cider av den alkoholstyrka som det här är fråga om, talar för att utvecklingen blir en annan, nämligen den att cidern konkurrerar ut inte de starkare dryckerna utan de svagare. Det är det som vi tycker är olämpligt och onödigt, och vi ser inte något nykterhetsfrämjande i att skapa en ny alkoholdryck till alla de övriga. Erfarenheterna av starkölet visar ju också vart det kan bära hän. Det sades att starkölet skulle konkurrera ut spriten och vinet. Men det har ju blivit så att starkölet konkurrerar ut det vanliga ölet — förbrukningen av vanlig pilsner minskar medan förbrukningen av starköl ökar.

Införande av ciderdrycker skulle leda till en ny dryckesvana, lagd till de tidigare. Utan att på något sätt ifrågasätta uppriktigheten hos herr Nilsson i Bästekille och hans medmotionärer är jag tämligen övertygad om att en ciderdryck — med ett par olika grader av alkoholstyrka — skulle av många ungdomar betraktas som en finare läskedryck och få en väldig genomslagskraft. Låt oss försöka undvika det!

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Om det vore så väl att vi — som herr Rimmerfors sade nyss — genom tillhandahållande av en ciderdryck kunde få ungdomen att avstå från alkohol, så vore detta verkligen någon ting värdefullt. Men i sitt första anförande sade herr Rimmerfors att den kvinnliga ungdomens alkoholkonsumtion börjat bli ungefär densamma som den manliga ungdomens. Dessa två påstående står hjärt mot varandra — det är en lucka någonstans i resonemanget.

Trossatsen är att de alkoholsvagare dryckerna skulle kunna konkurrera ut de starkare. Och det är ju tron vi skall leva på, herr Rimmerfors. Om vi hjälps åt bör vi kunna få ett stort antal människor att övergå från starksprit till al-

koholsvaga drycker. Då har vi — nykterister likaväl som andra — gjort en insats för svenska folket som är värd erkännande.

På vissa håll anser man sig tvungen att säga direkt nej så snart det gäller en dryck som kan framställas här i Sverige av inhemska råvaror, medan det går lättare att skaffa tillstånd för försäljning av starka alkoholdrycker. Dessutom vill jag säga att de som år 1954 — jag minns ej om herr Rimmerfors fanns här då — var med om att släppa lös hela starkspritsfloden inte skall ställa sig upp i denna debatt för att hindra den alkoholsvaga cidern.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille säger att det, om vi hjälps åt att propagera för de alkoholsvagare dryckerna, skulle vara märkligt om vi inte kunde få bukt med den stora konsumtionen av alkoholstarka drycker. Låt mig fråga om man kan tänka sig någon effektivare propaganda än den som bedrivs för vinkonsumtionen? Ändå har denna propaganda inte haft något annat resultat än att den ökat vinkonsumtionen utan att minska starkspritkonsumtionen. Jag tror att en sådan propaganda för övergång till alkoholsvagare drycker, hur intensivt den än bedrivs, inte hjälper oss något på vägen. Det ligger i sakens natur att man inom alkoholkonsumtionen tenderar mot starkare drycker, inte tvärtom.

Herr Nilssons i Bästekille yttrande att vi alla mer eller mindre får lov att leva på tro vill jag gärna instämma i, men med detta tillägg: den rättfärdige skall leva av tro, men inte nödvändigtvis av sprit.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Den tid som förflutit sedan motboken avskaffades har givit oss åtskilliga erfarenheter. Dessa ligger nu till grund för de beslut angående rus-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

dryckslagstiftningen som riksdagen står inför.

Stor enighet kan sägas råda rörande målsättningen för nykterhetspolitiken, nämligen att det är de förebyggande åtgärderna som är det primära men att det samtidigt behövs en komplettering med restriktioner utöver dem vi nu har. Det får väl också sägas att de förväntningar, som på många håll hystes inför motbokens avskaffande, knappast har infriats. Ändå finns det inte anledning att måla i alltför mörka färger, även om det nu anses nödvändigt med en skärpning av restriktionerna, främst i fråga om utminuterung och åtgärder mot illegala överlåtelser av sprit, i första hand till ungdom. Det är dessa två punkter jag i huvudsak tänker uppehålla mig vid.

Som jag ser problemet får man inte göra spriten alltför lättåtkomlig för spritmissbrukare, langare och andra som är ett svårt samhällsproblem, inte minst på grund av att dessa existenser på illegal väg överbringa sprit till ungdom och minderåriga. Det är framför allt mot missbruket av friheten att i princip fritt få köpa rusdrycker som lagstiftningen måste rikta sig. Tyvärr blir det så att därvid även de många som inte genom sina spritköp utgör något problem, träffas av restriktionerna och får något större besvär än hittills. Dess bättre tror jag att förståelsen härvidlag är mycket stor. Enligt min mening vilar de skärpningar som utskottet föreslår på en mycket bred folkopinion. Det är inte minst viktigt för att effekten av en lagstiftning av denna art skall bli den avsedda. En ytterligare skärpning utöver vad utskottet föreslagit, främst i fråga om utminuterungen och åtgärder för bekämpande av den illegala sprit-hanteringen framför allt hos ungdomen, tror jag också skulle vila på en betydande majoritet inom folkopinionen.

Till utskottsutlåtandet har fogats en med I betecknad reservation av herr Sundin, vari förordas en allmän in-

köpsregistrering för sprit. Som jag ser det skulle man genom en registrering otvivelaktigt få en bättre kontroll av personer med misstänkt stora spritinköp. Erfarenheterna från spritstrejken anser jag har ökat tyngden i argumenten för en obligatorisk registrering. Ändå anser jag inte dessa argument så vägande, att jag velat ansluta mig till meningen, att en sådan allmän inköpsregistrering skall införas.

Det i och för sig onödiga intrång i de många skötsamma köparnas privat-affärer, som det med rätta kan anses att en registrering av deras inköp av sprit utgör, kan bli alltför irriterande för många. Systemet sägs ju dessutom bli förhållandevis dyrt och tidskrävande. — I sanningens intresse torde dock ett frågetecken få sättas för dessa argument mot en registrering. Jag tror att det mycket väl skulle kunna ordnas en registrering som inte vore så besvärlig. Nykterhetsutredningen har emellertid avvisat förslaget, liksom nästan alla remissinstanser.

Det gäller att finna en lämplig medelväg som inte är alltför irriterande för dem som samhället inte behöver kontrollera och ändå i möjligaste mån fånga in missbrukarna. Jag anser att nykterhetskommitténs förslag om en obligatorisk legitimationskontroll, som också förordats av de flesta remissinstanserna, är en sådan acceptabel medelväg.

Oavsett sin spritkonsumtion torde var och en numera vara medveten om att riskerna med en för stor spritkonsumtion kan vara ödeläggande såväl för enskilda, familjer som — och det inte minst — för ungdomen. Jag är övertygad om att den allmänna vetenskapen om detta ödesdigra förhållande garanterar att i varje fall måttlighetsförbrukare utan större knot finner sig i det ringa besvär som en legitimation skulle innebära.

En allmän legitimation i kombination med en begränsad registrering i vissa

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

fall enligt propositionens och utskottets förslag skulle någorlunda effektivt sortera bort obehöriga köpare, och därmed skulle åtskilligt vara vunnet. Utskottet hesiterar nu för besväret och kostnaderna i samband med denna allmänna legitimation. Herr Brandt sade till och med att en allmän registrering av spritköparna skulle vara praktiskt ogenomförbar. Detta vill jag dock påstå är en mycket stor överdrift av utskottets talesman.

Jag tror faktiskt att utskottsmajoriteten överdriver olägenheterna. Legitimationshandlingen är numera inte dyr att skaffa sig. Det finns i dag upp emot två miljoner körkort, och det blir fler för varje dag. De allra flesta människor har alltså redan legitimationshandlingar. Det är numera vanligt att visa upp dessa i olika sammanhang, exempelvis på banker och postkontor. Om legitimationen är allmän vid spritköp, vinnlägger sig kunden om att ha den i ordning, varför kontrollen kan ske snabbt och smidigt.

Utskottet föreslår en punktvis utförd legitimationskontroll kombinerad med registrering i vissa fall. För att således vara säker på att få göra spritinköp bör varje kund — såsom också har påpekats tidigare i dag under debatten — vara försedd med legitimationshandling även enligt utskottets förslag. Jag föreställer mig att en punktvis utförd legitimationskontroll kan väcka åtskillig irritation och undran hos vederbörande kund, liksom även och kanske framför allt hos kringstående kunder. Denna kontroll måste i det enskilda fallet väcka ett visst uppseende, och vederbörande kund måste känna sig i någon mån utpekad, oavsett om legitimationskontrollen är befogad eller inte. Detta anser jag vara en uppenbar olägenhet med den punktvis utförda legitimationskontrollen, vilken utskottet nu föreslår riksdagen.

Utskottets förslag kan också innebära att personer, som av olika anledning-

ar är avstängda från rätten till spritköp, slinker igenom i en otålig spritkö. En allmän legitimationskontroll tror jag inte skulle generera någon, och den skulle avskräcka från försök till illegala spritköp.

Utskottets ärade talesman sade att han, om han vore övertygad om att något kunde vinnas genom en allmän legitimationskontroll, skulle stödja denna. Jag hoppas att vad jag nu sagt visat att något kan vinnas genom den allmänna legitimationskontrollen.

Jag skall bara med några ord beröra ett par ytterligare frågor. I reservation IV går herr Engkvist och jag emot självbetjäningen av rusdrycker. Motivet är för mig det som jag tidigare nämnt, nämligen att spriten inte bör vara alltför lättåtkomlig, så att den animerar till ett flitigt bruk, vilket många gånger leder till missbruk.

I reservation VII yrkas på en skyndsamt utredning rörande påföljd för den som bjuder minderåriga alkoholhaltiga drycker. Denna fråga är till sin natur mycket svår och dessutom mycket grannlaga i många situationer. Det förvånar mig därför inte att finansministern inte velat framlägga något förslag i samband med den proposition som vi nu behandlar. Icke desto mindre anser jag att frågan är värd en utredning och måste utredas just därför att den är så svår och så grannlaga. Det är ändå — hoppas jag — uppenbart för alla att det — som det stod på affischerna som nykterhetsrörelsen spridde i samband med en kampanj för något år sedan — är ett brott att bjuda ungdom på sprit.

För oss reservanter är det stötande att samhället för närvarande står maktlöst mot dem som bjuder minderåriga på alkoholhaltiga drycker. Utredningen bör därför ta sikte på inte endast de omständigheter, under vilka bjudning av alkoholdrycker till minderåriga bör föranleda straffpåföljd, utan även på vilka särskilda åtgärder i övrigt som kan vidtagas från samhällets sida till stäv-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

jande av förfaranden av det slag som det nu är fråga om.

Det varmhjärtade tal som utskottets talesman höll tycker jag borde ha lett till att han i stället för att yrka avslag på motionen om en utredning i detta avseende skulle ha yrkat bifall till reservation VII. Jag är faktiskt förvånad över att bevillningsutskottet, som ändå på så många andra punkter varit välvilligt inställt mot det förslag som riksdagens nykterhetsgrupper framfört när det gäller den nykterhetspolitiska lagstiftningen, inte velat tillstyrka förslaget om en utredning i detta fall.

Reservation III skall jag inte beröra, utan jag kan nöja mig med att instämma med vad herr Rimmerfors sagt under denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna II, III, IV och VII och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag har huvudsakligen begärt ordet för att återföra i minnet motion nr 55 här i kammaren, vars innehåll de flesta kanske har glömt. Kvintessensen i denna motion är en passus som jag skall läsa upp: »*Det renade brännvinet* är en vätska som förtäres så gott som uteslutande för att nå en högre eller lägre berusningseffekt. Den fyller intet annat ändamål, och tusentals människor här i landet skulle ha gott av om det inte funnes till.»

Utskottet har inte alls polemiserat mot detta, och jag förmodar att ingen egentligen kan göra det. Det renade brännvinet är en dryck som så gott som endast användes för att man skall nå berusningseffekt, och en massa människor skulle ha gott av att det inte funnes till.

Nu säger sig utskottet ha konstaterat, att det renade brännvinet alltså intar en alltför dominerande ställning i vår spritkonsumtion. Men man vill inte göra någonting åt det, eftersom det skulle

strida mot den regel som hittills varit vägledande i fråga om alkoholhaltiga drycker, nämligen att konsumenternas efterfrågan av olika sortiment såvitt möjligt bör tillgodoses. Det är kanske en bra regel om man har att göra med människor som har självdisciplin nog att sköta sig. Men vi har ju under den senaste tiden fått så många bevis för att det inte förhåller sig så med en del av det svenska folket, och i ett fall som detta får väl de ordentliga lida för de oordentliga. Jag för min del gör det gärna om jag därigenom kan hjälpa dessa.

Den förnedrande anblick som Öresund företedde under inledningen till påsken och som utlandspressen lät hela världen få del av — underblåst av pressen här hemma som med de största stilar den hade och med massor av trycksvärta ytterligare underströk vilket centralt problem det rörde sig om — är en påminnelse som borde stämma till eftertanke.

Jag har inte möjlighet att förstå att en regel som varit vägledande hittills skall följas även i fortsättningen, ifall regeln är dålig. Jag har haft den uppfattningen att vi sitter i det här huset för att stifta kloka lagar. Lagar behövs tyvärr ofta för att hålla människorna inom de rätta skrankorna. Jag tror att kammarens ledamöter har klart för sig att vad jag helst av allt önskar — och jag tror också att de flesta delar den uppfattningen — är att människor av sig själva gör det som är riktigt. Då behöver vi ingen lagstiftning. Men som det nu är kan i vissa fall en sådan behövas. Vi har t. ex. stiftat lagar mot narkotika. Det finns en massa människor som vill ha sådant, men man har funnit att det är skadligt och att det därför inte skall tillhandahållas. Jag hävdar att det renade brännvinet bör behandlas på samma sätt. En dryck som är till bara för att människor skall få berusa sig är inte till nytta. Jag skulle vilja fråga utskottets talesman: Vilket är till svenska rikets sannskyldiga

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

nytta, att ha renat brännvin i landet såsom det nu sköts eller att upphöra med tillverkningen av det?

Svaret är väl ganska klart: det är inte till någon nytta för någon, men det skapar ett helvete på jorden för tusentals människor. Jag har fått en del brev. Det är modernt att visa upp brev, men jag skall avstå från att göra detta. Jag kan emellertid försäkra att det är gripande att läsa dessa brev som med ovan handstil har skrivits av hustrur som pinats just på grund av denna dryck och som kanske knutit förhoppningar till att denna lilla motion skulle leda till ett positivt resultat. Vi har fått ett elände här i landet på grund av att vi tillverkar och tillhandahåller denna dryck, och jag tycker att det är en ganska rimlig begäran att man försöksvis, som det heter i motionen, tills vidare upphör med tillverkningen varigenom även saluförandet skulle upphöra. Jag tror att detta skulle vara till rikets sannskyldiga nytta intill dess människor lär sig den självdisciplin som är erforderlig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till denna motion och ber också att få instämma i yrkandena om bifall till reservationerna II, III, IV, V och VII.

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! 1954 års beslut i fråga om nykterhets- och alkohollagstiftningen, som bl. a. innebar att vi avskaffade motbokssystemet, fattades väl därför att man med det regleringssystem som dittills använts inte lyckats nedbringa spritkonsumtionen på det sätt som man hade hoppats. Man hade inte heller med motbokssystemet kunnat förhindra att ungdomar och andra personer som inte hade motböcker i mycket stor utsträckning skaffade sig sprit; majoriteten av de beivrade fyllerifallen gällde personer som inte hade motbok.

Mottot för beslutet var »Frihet under ansvar», och man trodde att det skulle leda till bättre förhållanden; man räk-

nade med att det svenska folkets ansvarskänsla skulle hålla ett gott stycke. Man satsade på upplysning och propaganda, och man skulle vidta åtgärder för att förbättra alkoholistvården, forskningen o. s. v. En hel del har väl också gjorts i förebyggande syfte och även när det gäller vården. Men vi måste väl ändå erkänna att de flesta av oss som var med om beslutet 1954 i dag är ganska besvikna. Vi har i dag en konsumtion som ligger på ungefär samma nivå som då, en konsumtion som utan tvivel är alltför hög för att man skall kunna tala om ett tillfredsställande nykterhetstillstånd i synnerhet när det gäller ungdomen. Onekligen har det skett en förskjutning i konsumtionen så att konsumtionen bland ungdomarna har ökat. Även antalet missbrukare har blivit större och missbruket har blivit allt svårare.

Vi har i stort sett tre medel för att komma till rätta med problemet: priset, restriktioner och kontroll, upplysning och propaganda. Både statsrådet och utskottet framhåller bestämt, att det främsta instrumentet fortfarande är upplysning och propaganda. Häremot finns det väl i och för sig inte mycket att invända. Men man kan konstatera att det inte satsats på upplysning och propaganda i den utsträckning som vi väl litet var räknade med skulle bli fallet. Upplysning och propaganda har heller inte gett det resultat som vi hade hoppats på.

Prisinstrumentet skall jag inte nu beröra; det diskuterade vi för ett par veckor sedan. Vad vi i dag skall diskutera är de restriktiva åtgärderna, de polisiära åtgärderna o. s. v.

Det kan väl inte sägas att propositionen och utskottsutlåtandet innehåller några revolutionerande förslag. Det är ett försök att göra förbättringar där bristerna är som störst. Få av oss skulle ej heller vilja gå avsevärt längre; vi hoppas fortfarande att vi med de medel vi nu använder skall kunna hyfsa

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

till detta problem på ett någorlunda hyggligt sätt.

I en reservation till utskottsutlåtandet föreslås införande av ett system med registrering av inköpen. Det är alltså inte fråga om återinförande av motboks-systemet med exakt kvantitativ begränsning. Jag har stora sympatier för den uppfattning som ligger bakom det förslaget, men jag tror i likhet med herr Nilsson i Tvärålund att vi ännu inte är mogna att gå över till den ordningen. Å andra sidan tror jag att vi inom få år kommer att ställas inför ett avgörande på detta område; utsikterna att vi skall kunna bemästra detta problem är inte överväldigande stora.

Ett led i strävandena att åstadkomma bättre förhållanden skulle i alla fall ha varit införande av obligatorisk legitimation, och jag måste uttrycka min förvåning över att statsrådet och utskottsmajoriteten inte har tagit steget fullt ut. Jag har svår att tro att en obligatorisk legitimation skulle vara besvärligare än den legitimation som statsrådet och utskottsmajoriteten förordar. Jag tror tvärtom att denna begränsade legitimation kommer att medföra betydligt större irritation.

Jag vill uttala min tillfredsställelse över utskottsbehandlingen av en fråga som jag förut inte hört någon beröra. Den gäller ordningen vid systemaffärerna. Därvidlag brister det för närvarande åtskilligt. Det är utanför butikerna som langningen i stor utsträckning sker. Man gör där s. k. vänskapsköp åt andra kunder, ofta minderåriga, vilka inte har möjlighet att själva köpa sprit. Det finns distriktschefer som förmenat, att systembolagen själva skall stå för ordningen i affärernas närmaste omgivning, men detta har inte Nya Systemaktiebolaget velat acceptera, eftersom detta anser det här är fråga om en polisiär åtgärd. De kommunala myndigheterna är å andra sidan relativt ointresserade, eftersom de anser att det är staten som tar förtjänsten av spritför-

säljningen. Den ordning som uppstår i systembolagens närmaste omgivning bör enligt deras uppfattning betalas av statsmedel. Men detta kontroversiella problem blir mycket litet eller försvinner helt när polisväsendet blir förstataligt. Jag har här bara velat konstatera att behov av en väsentligt förbättrad polisbevakning föreligger för att hindra langare och andra ombud från att köpa sprit. Om jag har tolkat skrivningen rätt, är utskottet inne på samma linje, vilket jag är tillfredsställd med.

Det finns kanske inte någon anledning att här ta upp frågan om cidern till särskild debatt. Faran för att kammaren skulle anta reservation VI, som rör cidertillverkningen, betecknar jag som minimal. Jag tror att de svenska fruktodlarna skulle bli mycket besvikna över det blivande resultatet om vi släppte cidern fri, ty säkerligen skulle marknaden erövrats av importerad cider från de länder som har en högst betydande fabrikation och inte av svensk cider. De svenska fruktodlarnas möjligheter att konkurrera skulle säkerligen bli mycket liten. De bör enligt min mening söka sig andra vägar för att få avsättning för sin frukt, och därtill har de också betydande möjligheter.

Herr Dickson pläderade för sin motion, som gäller förbud mot försäljning av renat brännvin. Jag skulle tro att vi ganska snart till verkligt avgörande får ta upp frågan om vi inte borde sänka alkoholhalten i åtskilliga starkspritsorter. Detta skulle säkerligen vara den riktigaste vägen. Jag erinrar om att det 1954 fanns åtskilliga ledamöter i kammarna — bl. a. herr Fast i denna kammare — som pläderade för svagare spritsorter som en metod att hyfsa alkoholvanorna. Jag tror att dessa tankegångar skulle behöva aktualiseras ganska snart. Vi har ju inte lyckats komma någon vart med propagandan om användningen av vin i stället för sprit. Det har som herr Rimmerfors förut påpekade blivit så att vi har fått

Ändring i rusdrycksförsäljningsförrordningen, m. m.

nya vinkonsumenter. Vi har fått vinkonsumenter bland kvinnor och ungdom, d. v. s. från grupper som tidigare inte använde alkohol, medan starkspritkonsumtionen inte bara blivit kvar utan t. o. m. har ökat. Om vi skall komma fram till någon verklig lösning härvidlag, måste vi nog sänka alkoholhalten eller t. o. m. förbjuda vissa starkare spritsorter. I och för sig hyser jag starka sympatier för herr Dicksons motion, men jag tror att det är realistiskt att räkna med att vi ännu inte har nått så långt att vi kan inregistrera några framgångar den vägen, men jag är säker på att problemet kommer att anmäla sig på nytt.

Herr talman! Det har sagts så mycket tidigare under denna debatt, att jag inte har möjlighet att i någon nämnvärd utsträckning berika debatten med några nya synpunkter. Jag nöjer mig därför med att yrka bifall till reservationerna II, III, IV, V och VII och i övrigt bifall till utskottets betänkande.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag har för min del kunnat ansluta mig till förslagen i det utskottsbetänkande som vi här diskuterar på samtliga punkter utom en. Den gäller ciderfrågan som helt nyligen har varit föremål för uppmärksamhet från denna talarstol. Jag skall i all korthet be att få motivera den ståndpunkt som jag och mina medreservanter här har intagit.

Det är sant, som det tidigare har sagts, att det är en fråga som under årtionden har diskuterats i vårt land. Det var väl också anledningen till att utskäkningsutredningen fick uppdraget att utreda denna fråga. Utskäkningsutredningen har lagt fram ett förslag som innebär att man bör påbörja en svensk cidertillverkning. Finansministern har emellertid inte nu funnit anledning att ta upp detta förslag, men det finns upptaget, som tidigare har sagts, i olika motioner.

Ett av de motiv som kan anföras för påbörjandet av denna cidertillverkning är att vi har ett mycket stort fruktöverskott i detta land. Det skulle vara önskvärt att denna överskottsfrukt kunde komma till användning. För närvarande är det väl ingenting som hindrar att ciderdrycker importeras. Vad frågan i dag gäller är därför uteslutande huruvida det skall få förekomma en svensk cidertillverkning eller inte.

Jag har för min del sett frågan på det sättet att det inte kan vara rimligt att ha mera rigorösa bestämmelser för denna dryck, som tillverkas av rent svenska produkter, svensk frukt, än dem som tillämpas vid tillverkning av t. ex. maltdrycker. Jag menar att man bör kunna vara med om att tillåta också en sådan här tillverkning.

Nu har det sagts att orsaken till att man inte skulle gå med på detta förslag vore nykterhetspolitiska hänsynstaganden. Men faktum är att den utredning som utrett dessa frågor bl. a. har uttalat att nykterhetspolitiska skäl inte kan åberopas som hinder för att ta upp en svensk cidertillverkning.

När man från denna talarstol försökt göra gällande att reservationen på denna punkt i betänkandet skulle vittna om mindre god ansvarskänsla ber jag bara att få åberopa det förhållandet, att utredningens förslag om påbörjandet av en cidertillverkning har tillstyrkts av majoriteten av länsstyrelserna i detta land, eller med andra ord inte mindre än 14 länsstyrelser. Bland de tillstyrkande myndigheterna finns också socialstyrelsen. Inte någon torde våga göra gällande att man inte inom dessa instanser skulle känna det ansvar som erfordras för att handlägga denna fråga på ett sådant sätt att inte nykterhetspolitiska intressen kommer till skada. Jag vågar därför påstå att vi reservanter befinner oss i gott sällskap.

Jag ser närmast frågan på det sättet, att man här har möjlighet att flytta över konsumtionen till att i större

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

utsträckning avse drycker med lägre alkoholhalt. Utredningen säger också bl. a. att det inte finns någonting som talar för att man skulle få en konkurrens emellan läskedryckerna och ciderdryckerna. Det skulle i stället kunna bli till fördel om man fick över konsumtionen av alkoholhaltiga drycker till drycker med mindre alkoholkoncentration, som t. ex. ciderdryckerna.

Jag kan inte finna annat än att det är fullständigt på sin plats att man tillåter att en sådan dryck som cider får tillverkas här i landet med användandet av svenska produkter, svensk frukt, och att den får ta upp konkurrensen med den stora floran av alkoholdrycker i form av bl. a. alla de importerade vinerna. Vad det här är fråga om är egentligen inte någonting annat än ett fruktvin, framställt i Sverige.

När man nu också säger att man inte längre tror på möjligheten att åstadkomma en övergång till svagare drycker innebär detta att man därmed också tvivlar på hela den linje som det nykterhetspolitiska tänkandet i detta land för närvarande är uppbyggt kring. Jag tror för min del, herr talman, att vi utan några som helst risker kan tillåta påbörjandet av en svensk cidertillverkning.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets betänkande på samtliga punkter utom i fråga om cidertillverkningen, där jag ber att få yrka bifall till reservationen nr VI.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Stiernstedt* (h).

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Låt mig mycket kort få kommentera den föregående ärade talarens i och för sig mycket respektabla motivering, innebärande att man borde gynna svenska produkter och

söka finna avsättning för det svenska fruktöverskottet.

Man trodde för några år sedan att den svenska frukten passade för cidertillverkning. Men den övertygelsen är inte längre så grundmurad, herr Magnusson i Borås. Bl. a. har Vin- & spritcentralen i sitt yttrande klart påvisat att den svenska frukten inte passar för cidertillverkning.

I utlandet har man som bekant specialodlingar av frukt för cidertillverkning. Det skulle mycket väl kunna tänkas att man t. o. m. fick lov att importera särskild frukt för att hålla vår ciderproduktion vid liv, därest vi började en sådan verksamhet här i Sverige.

Det är säkerligen inte i fruktodlarnas intresse att vi går in för att skapa en ny alkoholdryck av detta slag. Jag vill i det sammanhanget ytterligare erinra om att vi från nykterhetskåll har sökt att tillgodose fruktodlariintresset i Sverige genom att på allt sätt föreslå stödåtgärder till fruktodlingen så att den inte skulle behöva gå denna tveksamma väg utan i stället få leverera sin frukt till sådana fruktdrycker som vi kan använda med förtroende.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Tillåt mig bara i all korthet säga, att enligt utredningen går det mycket väl att använda den svenska frukten till cidertillverkning. Expertisen har i varje fall på senare tid kommit till den uppfattningen.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Ett lika kort genmäle på den punkten! Man har visserligen sagt att det skall vara möjligt att få fram svensk frukt som passar till denna tillverkning, men då blir det specialodlingar, och ingalunda någon förbrukning av det som vi kallar fruktöverskottet. Man får kosta på specialodlingar i Sverige för att få fram så-

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

dan frukt, och jag kan inte tänka mig att det är mycket vunnet med det.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Herr Rimmerfors har fullständigt fel när han säger att det inte går att använda svenska äpplen vid cidertillverkning. Man får inte tillverka cider här i Sverige för försäljning med den alkoholhalt jag nämnt, men man har från Kronobergs län skickat cider till England för att få den prövad. Efter tre respektive sex månader kom utlåtanden som klart och tydligt visade att det inte är något fel på den produkt som tillverkas med svenska äpplen. Jag är angelägen om att rätta till detta så att människor inte skall få den uppfattningen att det som vi producerar i Sverige inte duger någonting till.

Ingen har talat om för oss vad vi skall göra av det stora fruktöverskott som brukar komma vartannat år. Mustfabrikerna kan inte ta det. Att låta denna frukt ligga och ruttna vore att förstöra en produkt som kunde bli till nytta här i Sverige. Det är därför vi anser att dessa möjligheter borde finnas.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har rätt i att det går att göra cider av svensk frukt. Men experterna är lika överens om att kvaliteten inte blir godtagbar. Därtill kommer att det — såsom också påpekats, jag vill minnas av herr Magnusson i Borås — är tillåtet att importera cider, och konkurrensen mellan importerad högklassig cider och den som vi möjligen kan åstadkomma i Sverige blir hård.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Herr Rimmerfors hänvisar fortfarande till sina experter. Jag har hänvisat till praktiska försök som gjorts. Jag vet inte hur det förhåller sig, men det kan tänkas att den här

mannen i Kronobergs län har kvar sina intyg från England och att herr Rimmerfors kan få läsa dem, så att han får klart belägg för att det går att tillverka cider av svenska råvaror.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande momentvis, mom. A) på sådant sätt, att propositioner först gives i fråga om varje stadgande, beträffande vilket under överläggningen framställts annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, varefter momentet i övrigt företages till avgörande i ett sammanhang.

Mom. A

Rusdrycksförsäljningsförordningen

17 §

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Engkvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 41, såvitt avser 17 § rusdrycksförsäljningsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Oscar Carlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 107 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen II) av herr Oscar Carlsson m. fl.

46 § 2 mom.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 41, såvitt avser 46 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Erik Filip Petersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 127 ja och 79 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

I reservationen IV) föreslaget tillägg till 46 §

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

dels ock på bifall till reservationen av herrar Engkvist och Nilsson i Tvärålund; och biföll kammaren utskottets hemställan.

I reservationen V) föreslagen ändring av 50 §

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Engkvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 41, såvitt avser föreslagen ändring av 50 § rusdrycksförsäljningsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen V) av herr Erik Filip Petersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Engkvist begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 130 ja och 78 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Utskottets hemställan i övrigt under mom. A

Bifölls.

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.

Mom. B

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. C 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. C 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen VII); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Engkvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. C 2) i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen VII) av herr Oscar Carlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Engkvist begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 98 ja och 110 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen VII) av herr Oscar Carlsson m. fl.

Mom. C 3—C 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. C 6 och C 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen VI); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. C 6) och C 7) i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen VI) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 151 ja och 48 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. C 8

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. C 9

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I) av herr Sundin; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. C 10—C 12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Fackrepresentationen i skolstyrelserna*Mom. C 13*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 55; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dickson begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. C 13) i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 55.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Dickson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 31 nej, varjämte 39 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C 14 och C 15

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2**Fackrepresentationen i skolstyrelserna**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fackrepresentationen i skolstyrelserna jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts av konstitutionsutskottet biträdda proposition nr 119 föreslår ecklesiastikministern, på beställning av 1962 års riksdag, en avsevärd begränsning av fackrepresentationen i skolstyrelserna, innebärande att det nuvarande antalet rektors- och lärarrepresentanter visserligen i princip bibehålles — alltså högst tre från vardera personalkategorien jämte suppleanter för dem — men att rätt att närvara vid sammanträde med skolstyrelserna eller avdelning av dem skall tillkomma endast *en* representant för rektorerna och *en* representant för lärarna, varvid det skall ankomma på representanterna själva att utvälja vem av dem som skall inställa sig.

Den tämligen stora omfattning av fackrepresentationen, som trädde i funktion 1958 i samband med den genomgripande omdaning av skolväsendets yttre organisation, förestavades — som särskilda utskottet i sitt utlåtande nr 2/1962 uttryckte det — av önskemålet att med fullföljande av en äldre tradition bibehålla kontakten mellan förvaltning och den inom de olika skolorna under skolstyrelsen förefintliga pedagogiska erfarenheten, som inte återfanns samlad hos en enhetlig lärarkår. Denna organiserade och kontinuerliga breda kontakt mellan skolstyrelse och lärarkår har, efter vad jag kan bedöma, visat sig vara av ett mycket stort värde för skolväsendets utveckling i innevarande brytnings- och omdaningstider. Värdet torde icke minska utan snarare öka inom den närmaste framtiden, som kommer att medföra bl. a. en grundlig gymnasiereform och införandet av en ny skoltyp, fackskolorna. Hos lärare av alla kategorier föreligger ett synnerligen stort intresse för att på bästa sätt medverka vid vårt skolväsendes fortsatta uppbyggande,

och det finns all anledning att ta vara på det lärarintresse och den lärarinfarenhet, som lärarkåren är villig att ställa till skolstyrelsernas förfogande. Så länge inga andra bättre former för det önskvärda fasta samarbetet mellan skolstyrelse och lärarkår skapats, torde det vara i hög grad oklokt och till men för skolan att begränsa fackrepresentationens omfattning så starkt som föreslås.

De invändningar, som gjorts mot det nuvarande systemet med fackrepresentation i skolstyrelsen, är icke särskilt bärkraftiga, såvida man inte utgår från den grundständpunkten, att fackrepresentation över huvud taget är oförenlig med den kommunala förvaltningens utformning. Då är ju allt vidare resonemang meningslöst. Att lärarrepresentanterna uppfattar sig själva som partsrepresentanter, vilket gjorts gällande, torde icke vara riktigt. De väljs dessutom icke av sina fackliga organisationer utan av den samlade lärarkåren på orten, som icke är en fackorganisation. Benämningen fackrepresentation är sålunda något oegentlig och får icke förleda till oriktiga föreställningar om lärarrepresentationens verkliga innebörd.

Den tungroddhet i handläggningsformerna, som — det skall givetvis inte förnekas — den omfattande fackrepresentationen kan medföra i kommuner med ett rikt differentierat skolväsen och en ännu icke tillräckligt effektiv skolförvaltning, kan undvikas, om suppleanternas närvarorätt slopas. Personalorganisationerna har förklarat sig beredda att, i det läge som uppstått genom riksdagens uttalade önskemål om en begränsning av fackrepresentationen, acceptera ett slopande av suppleanternas närvarorätt. Högst sex fackrepresentanter mot tidigare tolv skulle då kunna vara närvarande.

I motionerna I:719 och II:874 har pekats på en — som jag har velat se det — moderat medelväg mellan Kungl.

Fackrepresentationen i skolstyrelserna

Maj:ts och personalorganisationernas ståndpunkter, innebärande att utöver Kungl. Maj:ts förslag jämväl två suppleanter, en för rektorerna och en för lärarna, borde ha närvarorätt. Närvaron av två representanter för vardera rektorer och lärare, alltså sammanlagt fyra, skulle hjälpligt täcka hela skolväsendet, å ena sidan den obligatoriska 9-åriga grundskolan, tills vidare med parallellformer, och å andra sidan den icke-obligatoriska skolans olika utformningar, främst gymnasiet. Visserligen förutsattes, att fackrepresentanterna — det står på sid. 12 i proposition nr 119 — »böra informeras om ärendena i ungefär samma omfattning som tillämpas beträffande skolstyrelsernas egna ledamöter. På grundval av de informationer som sålunda erhållits och efter övervägande sinsemellan bör fackrepresentanterna därefter bestämma, hur de skall låta företräda sig vid sammanträdet». Vidare förutsattes, att byte av representant skall kunna ske under pågående sammanträde, dock endast i undantagsfall.

Jag är inte lika optimistisk som departementschefen och utskottet beträffande uppfyllandet av dessa förutsättningar, som skall lindra olägenheterna med den kraftiga inskränkningen av representanternas närvarorätt. Här kommer att uppstå en hel del trassel och skapas mycken irritation till men för den av alla önskade intima kontakten mellan skolstyrelse och skolpersonal. Jag skall inte resa ett utsiktslöst yrkande om bifall till nyssnämnda motioner. Utskottet är samlat i en kompakt enighet utan ens en blank reservation — en enighet större än vid ärendets tidigare behandling i annat sammanhang.

Däremot skulle jag — och kanske andra också — bra gärna vilja veta vad som avses med att den nya ordningen skall (propositionen sid. 12) »visa vägen till etablerande av andra former för samarbete mellan skolstyrelsen och

Fackrepresentationen i skolstyrelserna

dess fackrepresentanter än som består i kontakten på sammanträdena». Är det företagsnämnder eller liknande, som börjar skymta vid horisonten? Och skall, i så fall, det vara bättre än fackrepresentation? För skolstyrelse och för skolförvaltning? Sådana och liknande frågor inställer sig följdriktigt.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! I motsats till herr Nordstrandh tror jag inte, att man gagnar några förnuftiga intressen, och allra minst skolans sak, genom att i dag söka ta upp den debatt som vi hade den 22 och 23 maj förra året. Jag kan emellertid förstå herr Nordstrandh, för vilken denna riksdag är den första och som därför inte varit i tillfälle att lägga fram sina mer eller mindre tungt vägande argument i debatten.

Som de flesta av kammarens ledamöter torde erinra sig, förordade andra kammaren att fackrepresentationen i skolstyrelser skulle avskaffas. Detta uttalande för ett avskaffande av fackrepresentationen beslutade andra kammaren med en majoritet på inte mindre än 50 röster, medan första kammaren med en mycket blygsam majoritet förordade status quo. Resultatet av sammanjämkningen i skolutskottet blev, att man hos Kungl. Maj:t hemställde om en reform i två etapper, varvid den första skulle innebära en reduktion av antalet representanter från lärare och skolledare. Det är denna beställning hos Kungl. Maj:t som statsrådet Edenman har effektuerat i den proposition vi nu skall behandla — en proposition som konstitutionsutskottet enhälligt har tillstyrkt och dessutom, jag vill erkänna inte utan svårigheter, kommit fram till en enhällig motivering.

Jag vill sluta med att upprepa vad jag inledningsvis sade, nämligen att jag inte tror att man gagnar något förnuftigt intresse genom att dra upp en ny debatt i denna fråga. Jag vill hänvisa

herr Nordstrandh, om han vill ha ytterligare argument för den ståndpunkt som var andra kammarens i följ, att läsa protokollen av den 22 och 23 maj 1962.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det är inte min mening att sätta i gång en ny debatt i frågan. Dessutom vill jag säga, att jag inte behöver någon föreläsning om vad som har skett här tidigare. Detta har jag studerat, så vi kan lägga det åt sidan.

Vad jag velat framhålla både med vad jag sagt här och med vad jag skrivit i min motion är, att detta första steg, som jag menar att vi är ense om måste tas, har blivit för kraftigt, innebärande risker för trassel och besvärigheter i samarbete mellan skolstyrelse och lärarkår. Det är ju möjligt, att det inte uppstår olägenheter, men jag befarar det, och jag förbehåller mig rätten att få lov att säga det och uttrycka mina farhågor. Frågan är, om det inte är klokare och riktigare på längre sikt, att fackrepresentationen avskaffas och ersätts med någonting annat. Det är emellertid inte detta diskussionen i det här sammanhanget rör sig om utan om hur stort steg man skall ta i den första etappen. Jag ber att få upprepa, att man enligt min mening har tagit ett för stort steg, som kan ställa till en hel del olägenheter i samarbetet mellan skolstyrelse och lärarkår.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avsåg kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4

Ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av väckta motioner om ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 158 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* samt II: 183 av herrar *Hansson i Skegrie och Larsson i Borrby*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsamt utredning av frågan om värdeminskningsavdrag för byggnad som ingår i rörelse och att förslag till nya regler härför och för värdeminskningsavdrag för driftbyggnader i jordbruket snarast framlades i enlighet med vad i motionerna anförts;

2) de likalydande motionerna I: 437 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 527 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att särskilda sakkunniga utsåges för teknisk utredning om sådan reformering av avskrivningsreglerna för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk att en ökad avskrivning kunde medgivas under byggnadens första tid; ävensom

3) de likalydande motionerna I: 520 av herr *Lundström m. fl.* och II: 632 av herr *Ohlin m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t i avvaktan på en vidare översyn av avskrivningsreglerna avseende byggnader inom rörelse (industribyggnader o. likn.) till innevarande års höstriksdag framlade förslag om rätt till avskrivning intill tio procent av byggnadens värde under första året.

Utskottet hemställde,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 158

av herr *Thorsten Larsson m. fl.* samt II: 183 av herrar *Hansson i Skegrie och Larsson i Borrby* angående värdeminskningsavdraget för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk,

2) de likalydande motionerna I: 437 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 527 av herr *Heckscher m. fl.* om ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk, ävensom

3) de likalydande motionerna I: 520 av herr *Lundström m. fl.* och II: 632 av herr *Ohlin m. fl.* i vad de avsåge yrkande om ändrade avskrivningsregler för byggnader i rörelse,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Stefanson, Lundström, Gösta Jacobsson, Sundin, Gustafson* i Göteborg, *Nilsson* i Svalöv, *Vigelsbo, Christenson* i Malmö och *Magnusson* i Borås, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 158 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* och II: 183 av herrar *Hansson i Skegrie och Larsson i Borrby*, motionerna I: 437 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 527 av herr *Heckscher m. fl.* samt motionerna I: 520 av herr *Lundström m. fl.* och II: 632 av herr *Ohlin m. fl.* — de senare såvitt avsåge förevarande fråga — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att särskilda sakkunniga utsåges för teknisk utredning om sådan reformering av avskrivningsreglerna för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk att en ökad avskrivning kunde medgivas under byggnadens första tid.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! I föreliggande betänkande behandlas tre motionspar, som alla utmynnar i ett yrkande om ändrade avskrivningsregler för byggnader i rörelse. I två av motionsparen beröres även avskrivningsregler för jordbrukets byggnader. Yrkandena i motionerna har fullföljts i en gemensam reservation av de

Ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk

borgerliga utskottsledamöterna, vari hemställs att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att särskilda sakkunniga utses för teknisk utredning rörande ifrågavarande avskrivning på byggnader i rörelse och jordbruk. Det är emellertid ganska länge sedan motionerna behandlades i utskottet. Sedan dess har särskilda utredningsmän inom skattelagsakkunniga avlämnat ett betänkande med förslag om ändrade avskrivningsregler för byggnader i jordbruk.

I förhoppning om att finansministern efter vederbörlig remissbehandling tar upp frågan om avskrivning på byggnader i jordbruk i en proposition, begränsar jag mig nu till att endast beröra avskrivningarna på byggnader i rörelse.

Jag konstaterar härvidlag att utskottsmajoriteten inte direkt vill bestrida, att avskrivningsreglerna för byggnader i rörelse är otillfredsställande, men säger att detta får ses med hänsyn till att vi inom andra områden av företagsbeskattningen har generösa regler för värdeminskningsavdrag.

Jag skall inte här ta upp en diskussion beträffande värdeminskningsavdragen i allmänhet utan vill endast konstatera att vad det gäller värdeminskningsavdrag för byggnader i rörelse och jordbruk finns det knappast på något annat håll i Europa så restriktiva bestämmelser som vi har i vårt land. Detta framhålls både i högermotionerna och i motionerna från folkpartiet och centerpartiet.

De gällande avskrivningsreglerna visar i stort på byggnadernas fysiska eller tekniska livslängd. Detta anser såväl motionärerna som vi reservanter vara felaktigt. I stället borde den ekonomiska livslängden och byggnadernas verkliga värdeminskning ligga till grund för avskrivningsprocentens storlek. Därav följer att avskrivningsprocenten borde vara högst de första åren efter byggnadens uppförande. I Danmark har man en sådan avskrivningsmetod som grun-

dar sig på byggnadens ekonomiska livslängd. Där medges avdrag med sammanlagt 50 procent under de första fyra åren, och återstoden får avdras under loppet av tjugu år.

Herr talman! I de tre motionsparen och i reservationen finns utförliga motiveringar för vårt yrkande. Jag hemställer om bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl., dock med den ändringen att orden »eller jordbruk» utgår.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Frågan om ändring av avskrivningsvillkoren för byggnader som används i rörelse återkommer år efter år. Om den faller nu, kan jag utlova att den kommer igen en gång till. Motionärerna liksom reservanterna, som ju omfattar precis halva utskottet, är nämligen övertygade om att de mycket restriktiva regler som nu gäller i vårt land inte är förenliga med en modern syn på företagsbeskattningen.

Som herr Nilsson i Svalöv påpekade börjar man även på majoritetssidan tycka att en ändring måste ske, men man menar att den särskilda tekniska utredning som begärs i reservationen inte behövs, därför att allmänna skatteberedningen ändå kommer att ta upp denna fråga.

Låt mig, herr talman, som ledamot av allmänna skatteberedningen tala om att vi har ett så utomordentligt omfattande arbetsprogram att vi inte inom rimlig tid ens kan påbörja en sådan utredning. Vi har fått instruktioner från finansministern att i första hand lägga fram ett förslag om de fysiska personernas beskattning. Detta kommer att ta tid att utarbeta, och därför kan vi inte ägna oss åt denna fråga förrän efter en ganska lång period. Fördenskull är det väl rimligt att man gör en teknisk utredning på denna punkt, så att de tekniska svårigheter som onekligen är förbundna med en förändring är klart utredda när skatteberedningen skall ta upp problemen.

Ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk

Med detta, herr talman, ber jag att få ansluta mig till herr Nilssons i Svalöv yrkande.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det var inte alls min avsikt att hålla något längre anförande i detta ärende. Eftersom de ärade reservanternas inlägg av alldeles särskilda orsaker var föredömligt korta kan jag också fatta mig mycket kort.

Vad har hänt? Herr Nilsson i Svalöv anför att reservanterna vill fullfölja sin reservation men önskar ha den ändrad så att yrkandet gäller enbart rörelse och inte jordbruk, eftersom skattelagssakkunniga har framlagt förslag till nya avskrivningsregler på detta område. Reservanterna hoppas, säger herr Nilsson i Svalöv, att detta förslag snart skall förverkligas i en proposition.

Det är emellertid just detta, ärade kammarledamöter, som bevillningsutskottets majoritet skriver på sidan 7 i det betänkande som kammaren nu behandlar. Vi framhåller att skattelagssakkunniga arbetar med frågan om avskrivning på byggnad som används i jordbruk och förväntar att de snart skall ha slutfört sin utredning. På den grunden avstyrker vi motionen.

Herr Nilsson i Svalöv förklarar att det är ganska länge sedan vi behandlade detta ärende i bevillningsutskottet, fast det kommit till riksdagen först nu. Det är ändå inte så särskilt länge sedan, herr Nilsson i Svalöv. Men nog måste jag säga att bevillningsutskottets majoritet har rätt när den framhåller, att det inte kan finnas anledning att starta en särskild teknisk utredning beträffande även jordbruket, när man väntar att ett förslag snart skall framläggas. Det är alldeles klart att motionärerna och reservanterna har varit för otåliga.

Herr Gustafson i Göteborg säger att motionen kommer igen år efter år, och om den skulle bli avslagen nu lovar han att komma igen ännu en gång. Vad som skett på jordbrukets område tycker jag

inte skall uppmana herr Gustafson i Göteborg att så tvärsäkert säga att motionen skall komma igen. Han är ledamot av skatteberedningen och förklarar att den har så mycket att göra att den inte har tid att syssla med denna fråga. Då får väl utredningens ordförande förklara detta för Kungl. Maj:t. Men ännu har jag inte hört att det har kommit något från den utredningen som skulle kunna föranleda en delning av utredningen, och så länge får man vara lugn.

Jag vill också upprepa vad som har skrivits i motionerna och vad som har sagts förut här — jag erkänner, herr talman, att det blir en upprepning. Herr Nilsson i Svalöv sade att vi har särskilt restriktiva avskrivningsregler i vårt land. Herr Gustafson använde inte exakt samma ord, men han underströk också att det var nödvändigt med generösare regler. Både i motionen och här i debatten har anförts exempel på att man har generösare regler i våra nordiska grannländer, bl. a. i Danmark, där man får avskriva mer i början. Men inte kan man rycka ut den detaljen; den är ganska värdelös som argument. Alla dylika jämförelser blir haltande, när de inte åtföljes av konkreta upplysningar om hur skattesystemet för rörelse är utformat i sin helhet i de länder det gäller.

Jag tror att det är ganska känt att vi tillhör de länder som har de mest liberala beskattningsreglerna för företag. Om man isolerar fastighetsbeskattningen och säger att den är gynnsammare i Danmark, skulle det kanske vara möjligt att visa att vi har en mycket liberalare beskattning på något annat område av rörelsebeskattningen. Ett generellt uttalande att vi har sämre och att andra länder har bättre beskattningsregler tycker jag inte har något egentligt bevisvärde. Man måste vara beredd att konkret bevisa att företagsbeskattningen eller rörelsebeskattningen i vårt land är betydligt restriktivare i sin helhet.

Ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk

Jag tror för övrigt inte, herr talman, att reglerna är så särskilt restriktiva hos oss. Vid taxering av industrifastigheter, den större formen av rörelse, värderar man till nuvärdet. Anläggningskostnaderna framtäckas så, att man specificerar dem och uppräknar dem till dagens pris med utgångspunkt från byggnadskostnadsindex. Därefter medges avdrag för värdeminskning på fabriksbyggnader, industrifastigheter, med mellan 2 och 5 procent och för maskiner med omkring 10 procent. När taxeringsmyndigheten och industrisakkunniga har räknat fram anläggningskostnaden, justerar man för vissa onormala kostnader, som kan läggas till grund för taxering. I vanliga fall beskattas en industribyggnad till 70—80 procent av anläggningskostnaden. Det är från denna grund man har avskrivningar på mellan 2 och 5 procent beroende på hur byggnaderna och särskilt maskinerna är utsatta för nedslitning.

Jag tror alltså inte man kan säga att vi har ovanligt restriktiva avskrivningsregler. Det är enligt min mening riktigt som utskottsmajoriteten säger, att skattelagssakkunniga bör ta upp denna fråga till behandling. Eftersom de redan arbetar, finns det ingen anledning att tillsätta en specialutredning.

Vi har i bevillningsutskottet just nu börjat behandla propositionen angående nya bestämmelser för investeringsfonder. Även om denna proposition inte direkt är knuten till den fråga vi nu diskuterar, har den samband med byggnader och inverkar i vissa fall direkt på detta område.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! I första delen av sitt anförande ville herr Kärrlander göra gällande att reservationen om avskrivningsregler för byggnader i jordbruket var en okynnesreservation, eftersom det

i dagarna har lagts fram en utredning rörande dessa avskrivningsregler. Men, herr Kärrlander, när vi behandlade dessa motioner i februari månad, visste varken motionärerna eller utskottsmajoritetens representanter i bevillningsutskottet att betänkandet skulle framläggas redan i vår. Det är ju också mycket vanligt att den socialdemokratiska utskottsmajoriteten hänvisar till en sittande utredning och säger att enligt vad man inhämtat skall betänkandet läggas fram under den närmaste tiden. Utskottsmajoriteten kunde inte vid utskottsbehandlingen precisera när betänkandet skulle framläggas utan har bara använt den vanliga formuleringen, att en utredning arbetar med dessa frågor och vi väntar resultat därifrån inom den närmaste tiden.

Herr Kärrlander sade att vi måste se avskrivningsreglerna inom företagsbeskattningen som helhet. I det sammanhanget nämnde herr Kärrlander bl. a. investeringsfonderna, vilket jag hade väntat mig att han skulle göra. Men, herr Kärrlander, investeringsfonderna gäller ju endast för juridiska personer. Vi har ett mycket stort antal skattskyldiga rörelseidkare som driver sin rörelse som fysiska personer, och det är framför allt för dessa skattskyldiga som avskrivningsreglerna är otillfredsställande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Vad jämförelserna med andra länder beträffar är det intressanta i sammanhanget att man i våra grannländer har liberaliserat skattelagstiftningen på dessa områden och alltså infört lättnader. Detta har skapat en relativ försämring för oss här i landet.

Vad sedan gäller investeringsfonderna kan jag instämma i vad herr Nilsson i Svalöv sade, och jag vill tillägga att dessa fonder ju användes för konjunkturutjämning, under det att avskrivningsreglerna skall gälla under alla förhållanden. Vad vi dessutom beklagar är att vi har väntat förgäves på att fi-

Ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk

nansministern skulle framlägga förslag som gjorde det möjligt även för dem som bedriver sin verksamhet som fysiska personer att få göra avsättningar till investeringsfonder. Dessa förväntningar har inte infriats, och därför kan man inte använda investeringsfonderna som argument när det gäller den stora grupp av företag som bedrivs av fysiska personer, alltså inte i form av aktiebolag eller ekonomisk förening.

Om jag uppfattade herr Kärrlander rätt, så är han relativt nöjd med de nuvarande avskrivningsreglerna för byggnader. Det tror jag i så fall att han är ganska ensam om. Det finns långt in i det socialdemokratiska ledet — även inom den socialdemokratiska utskottsmajoriteten, herr Kärrlander — många som anser att här måste ske en ändring. Herr Kärrlanders uppfattning kan delvis bero på att han tydligen har missförstått skatteförfattningarna på en punkt. Det är riktigt som herr Kärrlander säger, att om man gör avskrivningar på taxeringsvärdet, så underskrider detta värde i regel anskaffningskostnaderna. Men det vanliga nu för tiden är att man inte gör avskrivning på taxerings- utan på anskaffningsvärdet, och då får man skriva av på hela anskaffningsvärdet. Det går inte att förneka att den nuvarande lagstiftningen på detta område är oerhört restriktiv i jämförelse med de regler som gäller på andra håll.

Slutligen sade herr Kärrlander att med tanke på vad som skett på jordbrukets område borde jag inte vara så säker med att utlova att komma igen med en ny motion, om det blir avslag denna gång. Detta skulle innebära att Kärrlander tror att det nästa år från något håll kan komma ett förslag från någon teknisk utredning. Om kammaren nu bifaller den reservation som är avlämnad av samtliga tre oppositionspartier, så är det väl klart, herr Kärrlander, att en teknisk utredning tillsättes, och då kan den bli underlag för

skatteberedningens arbete på detta område. Och när man nu kunnat göra en teknisk utredning om jordbrukets byggnader, trots att skatteberedningen finns, så kan jag inte begripa varför man inte kan göra en liknande utredning beträffande de byggnader som användes i rörelse.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Svalöv sade att ingen kunde veta — inte heller utskottsmajoriteten, när den skrev sitt utlåtande — när skattelagssakkunniga skulle lägga fram sitt betänkande. Men på sidan 7 i utskottets betänkande står ju bl. a.: »Vad först gäller avskrivning å jordbruksbyggnader vill utskottet erinra om att frågan härom för närvarande är föremål för utredning av en särskild sektion av skattelagssakkunniga. Enligt vad utskottet erfarit avser de sakkunniga att slutföra utredningen inom den närmaste framtiden.»

Utskottets skrivning stämmer sålunda exakt med skattelagssakkunnigas åtgöranden. Skattelagssakkunniga har sagt att de skulle vara färdiga inom den närmaste framtiden, och om utskottets betänkande skrives i april och ligger på riksdagens bord nu i maj, så är väl det en alldeles riktig beskrivning av vad som skett.

Sedan sade herr Gustafson i Göteborg att jag nämnde att investeringsfonderna kan ha ett visst samband med denna fråga. Herr Gustafson ville emellertid inte godta detta och sade att det inte var något argument. Nej, men jag sade det ju bara i förbigående och gjorde inte gällande att det var ett argument, som i sig självt var ett tillräckligt motiv för avslag på motionen, som ju också syftar till mycket annat.

Inom parentes vill jag nämna att jag inte alls känner mig berörd av herr Gustafsons i Göteborg personliga uppfattning att jag har missförstått denna skattebestämmelse. Vidare, herr talman, gör herr Gustafson en jämförelse med

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

andra länders skattenivå, varvid slutresultatet blir så här magert: andra länder har under den senaste tiden genomfört liberaliseringar i skattehänseende och detta har gjort att vi kommit att ligga relativt sett sämre. Det är det magraste argument man kan framföra i detta sammanhang. Självfallet kan Danmark, Norge eller något annat land göra kraftiga skattesänkningar, och i USA t. ex. har president Kennedy föreslagit en stor skattesänkning — om han får igenom den är mer osäkert — varigenom USA skulle kunna närma sig en skattenivå som ligger i närheten av den nuvarande svenska beskattningen.

Att andra länder genomfört liberaliseringar, så att vi relativt sett kommit att ligga sämre till, är som jag tidigare sagt ett argument utan något som helst bevisvärde. Det är inte sådant vi skall diskutera, herr Gustafson i Göteborg. Vi skall hålla oss till reella fakta.

Jag har vidare aldrig sagt att jag personligen är fullständigt nöjd med skattelagstiftningen. Varför skulle jag uttala ett så personligt omdöme om skattelagstiftningen som att jag är nöjd med den som den är? Däremot har jag sagt att det är en överdrift att påstå att den är så restriktiv, att den är betungande för just de kategorier som det här gäller, nämligen rörelseidkarna.

Kanhända kommer emellertid allmänna skatteberedningen när den är färdig med sitt arbete att framlägga förslag som innebär förbättringar i detta avseende. Jag kan försäkra herr Gustafson att om det föreslås vettiga förbättringar, skall jag medverka till att genomföra dem. Jag litat emellertid härvidlag inte på herr Gustafsons i Göteborg omdöme utan på mitt sunda förnuft.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till reservationen med av herr Nilsson i Svalöv under överläggningen föreslagen ändring, inne-

bärande att orden »eller jordbruk» utginge; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Hagberg m. fl. med av herr Nilsson i Svalöv under överläggningen föreslagen ändring.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 105 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5**Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 25, i anledning av väckta motioner angående vissa åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 431 av herr Hagberg m. fl. och II: 526 av herr Heckscher m. fl., vari hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t genom vidgade direktiv till allmänna skatteberedningen måtte ge denna i uppdrag att utreda frågan om en successiv avveckling av dubbelbeskattningen å aktiebolag och ekonomiska föreningar»;

II) de likalydande motionerna I: 436 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 529 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte antaga ett vid motionerna fogat förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), innebärande sådan ändring av huvudregeln för varulagervärderingen, att nedskrivning av varulager finge äga rum till lägst 30 procent av lagrets värde, ävensom förmånligare procenttal än som nu gällde vid tillämpning av den ena av suppletärreglerna;

III) de likalydande motionerna I: 520 av herr *Lundström m. fl.* och II: 632 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta

1. att beskattningsreglerna avseende värdering av varulager ändrades så att nedskrivning tillätes till 30 procent av lagrets värde, att gälla fr. o. m. 1964 års taxering,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t i avvaktan på en vidare översyn av avskrivningsreglerna avseende byggnader inom rörelse (industribyggnader o. likn.) måtte till innevarande års höstriksdag framlägga förslag om rätt till avskrivning intill tio procent av byggnadens värde under första året, samt

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av särskild beredning för att utarbeta förslag till sådana reformer av skattelagstiftning och annan lagstiftning, som vore ägnade att öka företagssparandet och därigenom skapa större finansiellt utrymme för en snabbar utbyggnad, rationalisering och modernisering av industriens och övriga företags tekniska, maskinella och andra resurser.

Utskottet hemställde,

A. beträffande avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar

att de likalydande motionerna I: 431 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 526 av herr *Heckscher m. fl.* icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. beträffande varulagervärderingen vid inkomstbeskattningen

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 436 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 529 av herr *Heckscher m. fl.*, samt

2) de likalydande motionerna I: 520 av herr *Lundström m. fl.* och II: 632 av herr *Ohlin m. fl.*,

samtliga motioner i vad avsåge förevarande fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; ävensom

C. beträffande särskild beredning i syfte att främja företagens kapitalförsörjning

att de likalydande motionerna I: 520 av herr *Lundström m. fl.* och II: 632 av herr *Ohlin m. fl.*, i vad avsåge förevarande fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Beträffande avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar

I) av herrar *Hagberg, Gösta Jacobsson, Magnusson* i Borås och *Björkman*, vilka — under återopande av innehålllet i de likalydande motionerna I: 431 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 526 av herr *Heckscher m. fl.* — ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till förenämnda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t genom vidgade direktiv till allmänna skatteberedningen måtte ge denna i uppdrag att utreda frågan om en successiv avveckling av dubbelbeskattningen å aktiebolag och ekonomiska föreningar;

II) av herrar *Lundström, Billman*,

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

Gustafson i Göteborg och *Christenson* i Malmö, utan angivet yrkande;

Beträffande varulagervärderingen vid inkomstbeskattningen

III) av herrar *Hagberg*, *Lundström*, *Gösta Jacobsson*, *Billman*, *Gustafson* i Göteborg, *Christenson* i Malmö, *Magnusson* i Borås och *Björkman*, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 436 av herr *Hagberg* m. fl. och II: 529 av herr *Heckscher* m. fl. samt de likalydande motionerna I: 520 av herr *Lundström* m. fl. och II: 632 av herr *Ohlin* m. fl. — ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionärernas förslag, att varulager vid inkomstbeskattningen skulle kunna nedskrivas till 30 procent i stället för lägst 40 procent av anskaffningsvärdet, och sålunda bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till förenämnda motioner, i vad avsåge förevarande fråga, antaga det vid motionerna I: 436 och II: 529 fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

Beträffande särskild beredning i syfte att främja företagens kapitalförsörjning

IV) av herrar *Lundström*, *Billman*, *Gustafson* i Göteborg och *Christenson* i Malmö, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 520 av herr *Lundström* m. fl. och II: 632 av herr *Ohlin* m. fl., i vad de avsåge förevarande fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av särskild beredning för att utarbeta förslag till sådana reformer av skattelagstiftning och annan lagstiftning, som vore ägnade att öka företagssparandet och därigenom skapa större finansiellt utrymme för en snabbare utbyggnad, rationalisering och modernisering av industriens och övriga företags tekniska, maskinella och andra resurser.

Ett särskilt yttrande *beträffande särskild beredning i syfte att främja företagens kapitalförsörjning* hade avgivits av herrar *Hagberg*, *Gösta Jacobsson*, *Magnusson* i Borås och *Björkman*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar rör frågan om näringslivets kapitalförsörjning i dess helhet. Det som vi diskuterade under det föregående betänkandet från bevillningsutskottet var så att säga en liten förövning till detta.

Jag tror att det kan vara nyttigt att först slå fast vad vi är överens om i detta avseende. För det första är vi överens om det som står i utskottsmajoritetens betänkande på s. 14. Där står: »Enligt utskottets mening är det av utomordentligt värde inte blott för företagen utan även för det allmänna att företagen har goda möjligheter till konsolidering och en god likviditet.» I detta avseende är alltså hela utskottet enigt.

Jag tror att vi för det andra kan vara överens om att utvecklingen under den senaste tiden har varit sådan att möjligheterna till konsolidering har försämrats. Jag tror att jag kan få bekräftat av utskottsmajoritetens talesman att vi är överens om att företagens finansieringssituation har försämrats genom den under senare tid skärpta konkurrensen. Man kan också tillägga att de minskade möjligheterna t. ex. till avsättningar till pensionsstiftelser har verkat i samma riktning. Att finansministern har vissa bekymmer för detta visar ett uttalande som gjordes i årets finansplan.

Vad krävs då av näringslivet i detta läge, i vilket vi kan konstatera att den skärpta konkurrensen har försämrat företagets finansieringssituation? Jo, då krävs det av det svenska näringslivet en verklig kraftanstängning för att öka produktionen.

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

Den senaste långtidsutredningen har ju lagt fram ett betänkande rörande utvecklingen under den första hälften av 60-talet. Det heter där att för att den uppsatta målsättningen skall infrias bör industriproduktionen i landet öka med i genomsnitt 5 procent per år under perioden.

Vad har då hänt? I kompletteringspropositionen finns en mycket intressant bilaga — det är den sista bilagan och det kan därför hända att inte alla ledamöter hunnit fram till den vid sin läsning av propositionen. Den är betecknad som Bih. F och gäller den ekonomiska långtidsplaneringen. Bl. a. finns på s. 9 en tabell som visar industriproduktionens utveckling hittills. Under förra året ökade industriproduktionen med 1,4 procent per år enligt den officiella statistiken i stället för med 5 procent som var den genomsnittliga målsättningen. Enligt ett annat index, uppgjort av konjunkturinstitutet, var ökningen 2,7 procent — fortfarande att jämföra med 5 procent.

Men det intressantaste är att när man gör en överblick över vad som händer under åren 1960—63 — varav det som gäller 1963 delvis blir en prognos — visar det sig att man får en genomsnittlig årlig ökning av produktionen med 3,5 procent. Det innebär, att för att uppnå den målsättning som långtidsutredningen har angivit behöver man öka industriproduktionen under åren 1964 och 1965 med 7 procent per år. Ökningen måste alltså fördubblas i förhållande till ökningen under tiden 1960—1963. Det är en synnerligen ambitiös målsättning.

Den genomsnittliga ökningen av industriproduktionen under 50-talet var 3 procent. Det krävs alltså nu av näringslivet, för att den fastställda målsättningen skall uppnås, att industriproduktionen 1964 och 1965 skall öka med 7 procent per år. Det går inte utan vidare, utan särskilda åtgärder erfordras.

Nu kanske någon invänder att den målsättning som långtidsutredningen ställt upp på denna punkt kanske inte är så viktig, ty på en del områden — t. ex. anläggnings- och byggnadsarbeten och offentliga tjänster — har ökningen varit något större än långtidsutredningen beräknat. Men jag vill fråga kammarens ledamöter om vi i längden kan leva på en ökning av offentliga tjänster, även om vi är glada åt att ha dem. Industriproduktionen är dock grunden för hela vårt framåtskridande, och det är därför som ett uppfyllande av långtidsutredningens målsättning ställer så stora krav på näringslivet.

Vi har för närvarande ingen arbetskraftsreserv av nämnvärd omfattning, utan man får räkna med att öka kapitalintensiteten i näringslivet — det belopp som investeras per anställd — och fördenskull behövs garantier för kapitalförsörjningen. Det är detta vi på folkpartihåll velat understryka, när vi i vår motion begärt att man för att få ett samlat grepp på denna fråga skall tillsätta en särskild beredning i syfte att främja företagens kapitalförsörjning — en »särskild beredning för att utarbeta förslag till sådana reformer av skattelagstiftning och annan lagstiftning, som är ägnade att öka företagssparandet och därigenom skapa större finansiellt utrymme för en snabbare utbyggnad, rationalisering och modernisering av industriens och övriga företags tekniska, maskinella och andra resurser».

I dessa åtgärder ingår en del som denna beredning bör ta upp: rätten till avskrivning på återanskaffningsvärdet, avsättning till pensionskostnadsutjämningsfond, vissa skattelagstiftningsåtgärder och åtgärder som stimulerar vinstandelssystem, vidgad återlånarätt ur ATP-fonderna och en hel del annat.

Vad har man då att invända mot detta förslag? Man säger att skatteberedningen kan behandla dessa frågor.

Därmed skjuter man för det första

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

hela frågan framåt i tiden. Kapitalförsörjningsfrågan är intesärskilt brådsakande, menar man, eftersom skatteberedningen inte kan beräknas avlämna något betänkande rörande företagsbeskattningen ännu på ett par år och de åtgärder som resulterar ur den beredningens förslag därför inte gärna kan påverka industriens produktionsökning under åren 1964 och 1965.

Vad vi har föreslagit är för det andra ett samlat grepp på kapitalförsörjningens område, inte bara skattemässiga åtgärder utan också andra, som skall ge företagen bättre kapitalförsörjning. Skatteberedningen kan dock inte ta upp andra åtgärder än dem som berör själva skatteområdet och det är därför som en särskild beredning är nödvändig.

Med denna motivering vill jag yrka bifall till reservation IV under punkten C, av herr Lundström m. fl.

I detta betänkande tar man också upp ett par andra frågor. Det finns ett förslag i en motion att man skall ge vidgade direktiv till den allmänna skatteberedningen att utreda frågan om en successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar. Vi har för vår del inte stött den motionen av den enkla anledningen att detta är en sak som skatteberedningen redan nu kommer att ta upp; det behövs ingen skrivelse. Skatteberedningen måste ta upp frågan därför att den provisoriska lagstiftningens — den s. k. Annellska lagstiftningen — giltighetstid kommer att upphöra.

I detta betänkande behandlas också frågan om bättre regler för varulagervärdering. Dessa regler bidrar till möjligheterna att konsolidera företagen. Särskilt för de mindre företagen, som inte har några maskiner att göra avskrivningar på, är det viktigt att få en möjlighet till konsolidering genom nedskrivning på varulagren.

Denna fråga har behandlats så många gånger förut och är så väl motiverad att jag inte skall anföra ytterligare skäl

för bifall till reservationen på denna punkt utan jag nöjer mig i detta sammanhang, herr talman, med att yrka bifall också till reservation III av herr Hagberg m. fl.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Efter herr Gustafsons anförande skall jag förkorta debatten på det sättet att jag ber att få instämma i allt vad herr Gustafson här har anfört.

Beträffande kravet på en specialutredning som herr Gustafson talar om har vi gjort ett särskilt yttrande. Det har vi gjort av den anledningen att vi i flera olika sammanhang under denna riksdag har väckt ett flertal konkreta förslag just på de punkter som beröres av detta utredningskrav. Vi har naturligtvis sedan våra yrkanden avstyrkts ingenting emot att stödja den reservation som avlämnats från folkpartiets sida, och jag kommer för min del i voteringen att rösta för denna reservation.

I detta utlåtande behandlas emellertid också tvenne sådana konkreta förslag som vi har framställt. Det ena gäller dubbelbeskattningen. De vinster som bolagen nu delar ut beskattas med ca 40 procent statlig skatt, vilket jämte kommunalskatt blir ca 50 procent. Därefter beskattas den utdelade vinsten såsom inkomst för aktieägaren. Det beror på dennes inkomstläge hur stor inkomstskatten blir, men säger vi 40 procents skatt på utdelningen hos mottagarna är det inte för mycket tilltaget. Det motsvarar inte någon särskilt stor inkomst. Det blir en mycket blygsam del av den vinst som uppstår i bolaget som kommer att stå kvar när skatterna i sin helhet har betalats.

Jag tror också att man inom utskottets majoritet har den uppfattningen att förhållandena inte är tillfredsställande. Vi har så sent som för ett par år sedan här i riksdagen behandlat en proposition med förslag om en bestämmelse

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

om att en begränsad del av utdelningen under vissa förutsättningar skulle bli fri från denna dubbelbeskattning. Allt detta tyder på att man även på det hållet förstår att det inte längre går att upprätthålla de nu gällande bestämmelserna.

Vad sedan gäller varulagervärderingen har vi vid varje riksdag sedan de nuvarande bestämmelserna kom till krävt att avskrivningar skall få ske ned till 30 procent av varulagret. Jag vill liksom herr Gustafson säga att detta är särskilt värdefullt för företag som inte är aktiebolag. De har i dagens läge eljest inte stora konsolideringsmöjligheter.

Det är fullkomligt felaktigt när man i debatten ibland söker göra gällande att varulagervärderingsreglerna inte skulle ha någon större betydelse för den mindre företagsamheten. Det är inte företagets storlek som är avgörande för i vad mån avskrivningsbestämmelserna är av betydelse eller inte. Därför tror jag att det är angeläget att vi nu också söker ändra denna bestämmelse som kommit till av olyckliga omständigheter.

Det är synnerligen angeläget att vi får ett större riskbärande kapital, om vi i framtiden skall kunna upprätthålla en produktion som skapar underlag för en bättre standard. Vi kan inte höja industriproduktionen på annat sätt än att vi skapar möjligheter för industrien att i större omfattning göra investeringar. Jag tror inte att vi i det här landet i det långa loppet kan höja vår standard genom att tillämpa metoden att borsta skorna åt varandra.

Jag yrkar bifall till reservationerna I och III.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Även om det har sagts tidigare skall jag inledningsvis erinra om vad som yrkas i reservationer från högern och folkpartiet.

Representanterna i utskottet för dessa båda partier har varit ense om att föreslå att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att allmänna skatteberedningen får i uppdrag att utreda frågan om en successiv avveckling av dubbelbeskattningen å aktiebolag och ekonomiska föreningar. Vidare föreslår man att varulager vid inkomstbeskattningen skall kunna nedskrivas till 30 procent av anskaffningsvärdet.

Folkpartiets representanter i utskottet yrkar dessutom att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om tillsättande av en särskild beredning för att utreda förslag till sådana reformer till skattelagstiftning och annan lagstiftning som är ägnade att öka företagssparandet. De frågor som beredningen enligt motionärernas uppfattning bör överväga är reglerna om avskrivning av industribyggnader, reglerna för värdering av varulager, avskrivning på återanskaffningsvärde för maskiner och inventarier, avskrivning inom rörelse för utjämning av pensionskostnad, andel i vinst samt återlånning inom ATP.

Som herr Magnusson i Borås sagt har högern inte velat vara med om den sistnämnda reservationen, eftersom högern i egna motioner tagit upp dessa frågor. Man späder emellertid på med ytterligare önskemål: rätt till avsättning till självfinansieringsfond, effektivare resultatutjämning för egenföretagare, gynnsammare avskrivningsmöjligheter beträffande skogsvägar, modifieringar i gällande arvs- och förmögenhetsskatter m. m.

Det är alltså digra listor på önskemål som högern och folkpartiet har.

Varför har vi över huvud taget dubbelbeskattning? Den infördes 1928, d. v. s. långt innan socialdemokraterna fick något större inflytande här i riksdagen. Anledningen var att man ansåg att ingen del av bolagens inkomster borde gå fri från skatt. Man ansåg att även vinst som inte utdelades borde beskatt-

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

tas, d. v. s. att hela vinsten skulle beskattas dels i bolagen, dels hos dem som fick utdelning. Det är förunderligt att riksdagen med den sammansättning den då hade ansåg att detta var rimligt och riktigt.

Nu har vi hittat på så många avskrivningsregler och andra regler, att det sannarligen inte blir så stora vinster som bolagen redovisar och betalar skatt för. Men nu vill man tydligen ta bort all öppen vinst för bolagen, så att de inte behöver betala någon skatt alls. När dubbelbeskattningen infördes hade man den uppfattningen, att inkomster som förvärvats genom bolag har större skattekraft än på annat sätt förvärvat inkomst.

Vid beskattning av fysiska personer blir avvägningen av skattebördan för de skatteskyldiga beroende av den bärkraft som anses föreligga i varje inkomstläge. Man kan naturligtvis ha olika uppfattning om hur stor bärkraften är hos den ena och den andra, men det är väl odisputabelt att man när det gäller fysiska personer i de flesta fall utan större svårighet kan konstatera inkomstens storlek och därmed bärkraften. En fråga av intresse i detta sammanhang är hur förräntningen av de pengar som placeras i bolag förhåller sig till förräntningen av på annat sätt placerade pengar. Jag tror att förräntningen på de pengar som placerats i bolag under en följd av år varit gynnsammare; de börsnoterade aktiernas värde har från 1946 till 1960 stigit med 174 procent.

1960 fattades beslut om provisoriska bestämmelser för beskattning av aktieutdelningar. Detta beslut innebär ett tillfälligt upphävande av dubbelbeskattningen så till vida som aktiebolag fram till 1973 års taxering kan få avdrag för utdelning å nyemitterat aktiekapital med 4 procent av vad som inbetalts.

Man räknade då med att det skulle bli en stimulans till nyemissioner och att man därmed bl. a. skulle hämma

aktiespekulationer. Hur det gått vet jag inte då jag inte nu har några siffror att tillgå, men det visade sig åtminstone till att börja med gynnsamt. Jag vill erinra om att anledningen till att företagen tidigare har gjort så små nyemissioner och i stället lånat pengar inte enbart varit att lånevägen är fördelaktigare. Bolagsskattesakkunniga påpekade att främsta orsakerna härtill var en gynnsam vinstutveckling, liberala avskrivningsregler och möjligheter till skattefria avsättningar till pensionsstiftelser och investeringsfonder. Allt detta har underlättat självfinansieringen. Flertalet företag har därför inte behövt låna i större utsträckning och inte heller haft behov av emissioner. Men jag skall gärna erkänna att dubbelbeskattningen naturligtvis har medfört att företagen tidigare hellre lånat än gjort nyemissioner när kapital har behövts.

När vi fattade beslut om denna rätt till nyemissioner ifrågasatte Kooperativa förbundet i sitt remissvar huruvida en sådan långt driven självfinansiering hos företagen var ur samhällsekonomisk synpunkt odelat fördelaktig. Det är inte uteslutet, sade förbundet, att kapitalet ur just den synpunkten har kommit till mer räntabel användning än vad som faktiskt skett, om denna självfinansiering varit mindre. Man menar att resultatet har blivit felinvesteringar ur samhällsekonomisk synpunkt, ryckighet på kapitalmarknaden och snedvridning i förhållandet mellan börsvärden och aktuell avkastning.

Riksbanksfullmäktige anförde att konsolideringssträvandena bör uppmuntras men ansåg det å andra sidan värdefullt att företagsvinsterna kanaliseras till en öppen kapitalmarknad, på vilken de företag som har de största utvecklingsmöjligheterna kan skaffa tillräckligt med kapital. Det ligger väl mycken sanning i att självfinansieringen inte är någon som helst garanti för att kapitalet kommer till det bästa utnyttjandet ur samhällsekonomisk syn-

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

punkt, ehuru självfinansieringen kan vara fördelaktig för just de företag som kan tillämpa en sådan.

Motionärerna medger nu att de provisoriska lättnader som jag här nämnt är fördelaktiga. Men de är inte nöjda utan vill ha mera långtgående reformer, bl. a. ytterligare en rad lättnader i företagsbeskattningen.

Jag vill understryka, herr talman, att utskottet inte har tagit någon ställning i vare sig den ena eller den andra riktningen till dessa yrkanden. Yrkandena är inte nya utan har återkommit med jämna mellanrum och avslagits av riksdagen. Utskottet nöjer sig med att hänvisa till allmänna skatteberedningen och den därtill knutna företagsskatteberedningen. Den är enligt sina direktiv oförhindrad att uppta hela nettovinstbeskattningsystemet till omprövning. Det heter i direktiven att utredningen vid sin prövning av frågorna skall ta hänsyn till allt som har diskuterats och som kommer att diskuteras i detta ärende. Utredningen skall även pröva erfarenheten av den provisoriska lagstiftning jag här talat om.

Hur blir det då med familjeaktiebolagen? frågar man. Deras dubbelbeskattning är knappast betungande. Det understryker också utskottsmajoriteten. Om det förekommer vinstmedel i dessa företag — vilket man ofta får höra inte är fallet — uttas de i flertalet fall lönevägen, och då får företagen fullt avdrag för vad som utbetalats.

Som jag förut sade är företagsskatteberedningens uppdrag förutsättningslöst och utredningen har fria händer att pröva alla uppslag. Då måste det väl ändå vara oriktigt att, som reservanterna vill, binda den för vissa speciella lösningar. Bevillningsutskottet yrkar därför avslag på motionerna i denna del.

Jag kommer nu till den gamla frågan om varulagervärderingen som vi diskuterat så många gånger. I det fallet envisas man med att vilja ha en nedskriv-

ningsrätt till 30 procent och anser att det skulle vara så betydelsefullt. Jag vill endast erinra om att den nedskrivning till 40 procent som är medgiven är ett konjunkturpolitiskt instrument och ett instrument för att lämna trygghet mot prisfallsrisker. Det räcker med en nedskrivning till 40 procent — det tror jag inte någon enda företagare kan förneka. Men nu vill man gå längre och säger att man vill ha detta som ett instrument för resultatutjämning.

Det kan jag för all del förstå. Men det var inte den ursprungliga avsikten. Vi vill inte vara med om detta. Vi anser inte att ett sådant arrangemang har någon större företagsekonomisk betydelse och inte heller någon samhällsekonomisk betydelse. Snarare kan det under vissa förhållanden vara en fara när det gäller att hålla balans i samhällsekonomien. Vi har nu ändå den gynnsammaste avskrivningsrätten i världen. Men även denna fråga ligger på företagsbeskattningsutredningens område. När nu utskottet yrkar avslag på reservationen är det inte främmande för behovet av konsolidering och god likviditet hos företagen. Jag tror att just herr Gustafson i Göteborg underströk att vi var ense på den punkten. Det visas väl också därav att man redan har vidtagit en hel del åtgärder för att åstadkomma en dylik konsolidering och likviditet.

Vad beträffar reservationen om en särskild beredning för att utreda frågan om olika skattelagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att främja sparandet inom företagen kan utskottsmajoriteten inte tillmötesgå reservanternas önskemål. Det kan knappast vara till gagn för syftet att utreda dessa ting vid sidan av allmänna skatteberedningens arbete. Den kommer att pröva alla dessa skatterättsliga problem i ett större sammanhang, vilket måste vara en betydande fördel.

Men redan nu finns möjlighet till konsolidering och självfinansiering genom avskrivning av varulager, avskriv-

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

ningar på maskiner och inventarier samt — något som jag skulle vilja trycka särskilt på — avsättning till investeringsfonder. Där blir det inom kort ännu generösare regler än för närvarande.

Även fysiska personer — rörelseidkare och jordbrukare — kommer att få rätt till initialavskrivning med 30 procent på maskiner och inventarier plus ett särskilt investeringsavdrag på 10 procent av anskaffningskostnaderna. Insättningsskyldigheten till riksbanken, som nu är 46 procent av fondavsättningen, föreslås sänkt till 40 procent. Ändå är det ett faktum att de företagare som har möjligheter att göra avsättningar till investeringsfonder kan ta ut av fonderna, men de kan samma år de gör detta göra en lika stor avsättning. Gäller detta byggnader, som ändå har en varaktighet på 30 år, har de praktiskt taget en hundraprocentig skattelättnad. Jag kanske kan tillåtas säga så i detta sammanhang.

Enligt ATP-systemet kan företagen dessutom i kapitalförsörjningssyfte återlåna erlagda pensionsavgifter ur allmänna pensionsfonden.

Men hur går det då med de mindre företagen? frågar man. Då vill jag erinra om att staten sedan lång tid tillbaka aktivt har medverkat i kreditgivningen till de mindre och medelstora företagen. Jag skall inte upphålla mig längre vid denna sak, då jag redan nu har tagit kammarens tid mer i anspråk än jag avsåg.

Visst är utskottsmajoriteten medveten om att det föreligger skillnader i fråga om skattebestämmelserna mellan olika företagsformer och att aktiebolagen och de ekonomiska föreningarna har gynnsammare kapitalförsörjningsmöjligheter än de enskilda företagarna. Men detta har allmänna skatteberedningen i sina direktiv fått alldeles särskilt poängterat. Utskottet utgår ifrån att företagsskatteutredningen även kommer att ta ställning till eventuellt betingade ändringar

i annan lagstiftning, därest dess egna förslag skulle motivera eller kräva detta.

Herr talman! Med denna redogörelse för utskottets ståndpunktstagande ber jag att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Till herr Brandt ber jag att få säga att på den tid dubbelbeskattningen tillkom var såväl bolagsbeskattningen som skatten på fysiska personer mycket låg. I dag befinner vi oss alltså i ett helt annat läge med den höga beskattning som socialdemokratien sett till att vi har fått. Likadant är det i fråga om avkastningen på aktier. Om denna i någon mån har varit bra, beror det på att man har drivit en inflationspolitik som åstadkommit detta.

Beträffande konsolideringen med den 40-procentiga avskrivningen å varulager säger herr Brandt att detta räcker. Ja, det är naturligtvis olika i olika branscher. I vissa branscher är det tillräckligt med 40 procent ur prisfallsrisksynpunkt, men i vissa andra branscher kan det vara för litet. Men det är framför allt ytterligt angeläget att vi har möjligheter till konsolidering, ty därmed ges företagen möjligheter att också kunna utvidga och effektivisera hela sin produktionsapparat och därmed också öka produktionen. Finansministern är i årets statsverksproposition också orolig för de minskade konsolideringsmöjligheterna.

Hela problemet med de mindre företagnas möjligheter till bättre konsolidering och bättre skattebestämmelser kommer att bli föremål för allmänna skatteberedningens särskilda uppmärksamhet, säger herr Brandt. Jag är mycket glad att herr Brandt nu önskar, om jag inte missförstod honom, förbättrade beskattningsbestämmelser i framtiden när det gäller de problem som vi har diskuterat. Jag skulle vara mycket glad om den sittande skatteberedningen kom-

Åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.

mer att lägga fram förslag som i viss mån kan tillfredsställa oss.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Brandt vill inte ha en särskild beredning rörande kapitalförsörjningen, eftersom vi har allmänna skatteberedningen. Låt mig då få påpeka, att detta — som jag sagt tidigare — innebär för det första att man skjuter frågan ytterligare på framtiden och för det andra att man förbiser det faktum, att i motionen finns upptagna andra frågor än de skattemässiga och som därför inte kan behandlas av skatteberedningen.

Herr talman! När vi nu är överens om att det är av utomordentligt värde inte bara för företagen utan även för det allmänna att företagen har goda möjligheter till konsolidering och god likviditet, när vi är överens om att företagens finansieringssituation försämrats och när vi är överens om att man av företagen kräver att de 1964—1965 skall fördubbla ökningen av sin produktion, är det viktigt att man nu gör någonting.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Till herr Magnusson i Borås vill jag säga att även om bolagsskatten var lägre när man införde dubbelbeskattningen, hade man inte de gynnsamma avskrivningar som sedan infördes. Vad jag särskilt poängterade var att man principiellt ansåg det vara större skattekraft hos de pengar som var placerade i företagen än annan kapitalplacering och att hela vinsten borde beskattas. Det viktigaste var, som jag poängterade, själva principen.

Till herr Gustafson i Göteborg vill jag säga, att jag fortfarande inte förstår och helt enkelt inte kan tro att det kan ligga i företagets eget intresse att man tillsätter en särskild utredning vid sidan av skatteberedningen. Det skulle krångla till det hela och försvåra arbetet för skatteberedningen, som ju skall utreda

hela skattekomplexet: företagsbeskattningen, fysiska personers beskattning, huruvida vi skall ha direkt eller indirekt beskattning, om vi skall ha definitiv källskatt för vissa grupper av skattskyldiga o. s. v. Det borde väl ändå vara ett intresse även för företagen att denna skatteberedning får behandla hela komplexet och väga det ena mot det andra, så att vi kan få en ordentlig utredning att bygga vår lagstiftning på.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. A) i utskottets betänkande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 162 ja och 39 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader

Ordet lämnades på begäran till

Herr DICKSON (h), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel vid omröstningen beträffande bevillningsutskottets betänkande nr 25, mom. A.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. B) i utskottets betänkande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 138 ja och 74 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen IV); och fann herr talmannen den förra pro-

positionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. C) i utskottets betänkande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen IV) av herr Lundström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 75 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6**Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 262 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 299 av herr *Darlin m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte antaga följande

Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader

Förslag

till

lag om ändring av punkt 2. a. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Härigenom förordnas att punkt 2. a. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) skall erhålla följande ändrade lydelse.

Anvisningar

till 29 §

2. a. Skattskyldig må — — — 53 §.

Avdrag må — — — till pensionsförsäkring.

För rätt till avdrag kräves vidare — — — stiftelsens pensionsreserv.

För rätt till avdrag kräves jämväl — — — ovan sagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964; dock att äldre bestämmelser alljämt skola gälla vid 1964 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1964 eller tidigare år.

2) de likalydande motionerna I: 434 av herr Hagberg m. fl. och II: 528 av herr Heckscher m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vad i motionerna anförts företaga utredning samt till 1964 års riksdag framlägga förslag om rätt för rörelseidkare att oavsett företagsform under ATP-systemets uppbyggnadsperiod göra skattefri avsättning till konto inom rörelsen för utjämning av pensionskostnader.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 262 av herr Stefanson m. fl. och II: 299 av herr Darlin m. fl. om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning inom familjebolag till pension, samt

2) de likalydande motionerna I: 434 av herr Hagberg m. fl. och II: 528 av

herr Heckscher m. fl. om rätt till viss skattefri avsättning för utjämning av pensionskostnad,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar Hagberg, Stefanson, Yngve Nilsson, Sundin, Erik Filip Petersson, Gustafson i Göteborg, Nilsson i Svalöv, Christenson i Malmö, Magnusson i Borås och Eriksson i Bäckmora, vilka — under återopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 262 av herr Stefanson m. fl. och II: 299 av herr Darlin m. fl. — ansett, att utskottet bort tillstyrka motionärernas förslag om rätt för familjebolag att göra skattefri avsättning för pensionering även av huvuddelägare och sålunda under punkten 1) hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till nämnda motioner antaga det vid motionerna fogade förslaget till lag om ändring av punkt 2. a. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

II) av herrar Hagberg, Yngve Nilsson, Nilsson i Svalöv och Magnusson i Borås, vilka — under återopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 434 av herr Hagberg m. fl. och II: 528 av herr Heckscher m. fl. — ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna och sålunda under punkten 2) hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vad i motionerna anförts företaga utredning samt till 1964 års riksdag framlägga förslag om rätt för rörelseidkare att oavsett företagsform under ATP-systemets uppbyggnadsperiod göra skattefri avsättning till konto inom rörelsen för utjämning av pensionskostnaderna;

III) vid punkten 2) av utskottets hemställan av herrar Stefanson, Erik Filip Petersson, Gustafson i Göteborg och Christenson i Malmö, utan angivet yrkande.

Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Vid årets riksdag har frågan om avsättning till pensionsstiftelse, där även huvudaktieägare skall kunna pensioneras, ånyo aktualiserats. Detta ärende har debatterats i riksdagen under ej mindre än sju år i följd utan att riksdagsmajoriteten därvid tagit hänsyn till de i detta avseende diskriminerade familjeföretagarnas berättigade önskemål.

Vid 1955 års riksdag yttrade utskottets talesman, herr Sundström, på tal om rätt till avsättning till huvuddelägarer egen pensionering, bl. a. följande:

»Jag medger att detta är en känslig sak, och jag skulle vilja säga att utskottet inte har saknat förståelse härför. Med hänsyn till de invändningar som har kunnat göras, har det emellertid på sakens nuvarande ståndpunkt inte varit möjligt för utskottet att tillstyrka en ändring härvidlag. Jag vill emellertid erinra om att en huvuddelägare i ett familjeföretag ju kan ta denna pensionsförsäkring och få avgifterna avdragsgilla.»

Detta var den 18 maj 1955.

Trots de insinuationer om olaglighet, som riktats mot familjeföretagarna i utskottsutlåtanden och debatter, kan man dock här observera en viss positiv inställning till företagarnas problem.

Den allmängiltiga rätten att teckna pensionsförsäkring har därefter varje år använts som argument mot familjeföretagarna i denna fråga.

Tyvärr måste jag konstatera, att även 1956 års utskottsutlåtande hänvisade till missbruk från företagarnas sida. 1957 års utskott vidhöll anklagelserna trots att utskottsminoriteten bestämt framhöll, att länsstyrelserna enligt 1955 års lag hade skärpt sin kontroll av just denna typ av pensionsstiftelser.

I bevillningsutskottets betänkande nr 34 sades bl. a.:

»Gentemot vad motionärerna anfört därom att missbruk numera torde vara omöjligt, enär pensionsstiftelsers kapital och avkastning får disponeras endast för pensionering på grund av tjänst, vill utskottet påpeka att de nya bestämmelserna i detta hänseende inte föreskrivit någonting nytt i förhållande till vad som gällde tidigare. Trots detta villkor har sålunda, enligt vad taxeringsmyndigheterna påtalat, missbruk förekommit i berörda avseende.»

Herr talman! Dessa insinuationer och anklagelser mot familjeföretagarna om brottsliga gärningar har år för år, senast 1962 och 1963, framförts av utskottsmajoriteten.

Det är mer än förvånansvärt, att utskottsmajoriteten kan gå med på att hundratusentals familjeföretagare utsätts för så grava beskyllningar som här är fallet. Jag har faktiskt låtit undersöka förhållandena i en del län och av länsstyrelserna fått till svar, att med den noggranna kontroll som tillämpas för familjeföretagarnas pensionsstiftelser i enlighet med 1955 års lag måste de av utskottet framförda påståendena anses vara felaktiga, för så vitt det ej gäller någon enskilda notorisk skattefuskare, vilken väl i så fall tar till andra åtgärder än fonderingar i pensionsstiftelser.

Herr talman! Utskottsmajoriteten fortsätter även i år med sina felaktiga påståenden, på s. 7 tredje stycket i betänkande nr 26. Som jag tidigare framhållit är dessa beskyllningar av så allvarlig art, att det är ett allmänt och oefftergivligt krav att få vederhäftigheten i anklagelserna klarlagd. Jag ställer därför följande fråga till utskottets talesman: I hur många företag och i vilka län har av utskottet påtalade brottsliga förfaranden kunnat konstateras under de senaste fem åren? Det är för mig och för Sveriges familjeföretagare samt för kammarens övriga ledamöter av vikt att denna fråga blir helt klarlagd.

Visserligen har vi i årets motion inte

Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader

tryckt så hårt på självfinansieringsproblemet, men även detta intar en central ställning i detta sammanhang. Utskottets talesmän rekommenderar familjeföretagarna att teckna pensionsförsäkringar och påpekar att premierna för sådana försäkringar utgör avdragsgilla kostnader. Om nu utskottsmajoritetens representanter har möjlighet att investera stora belopp i pensionsförsäkringar, är det inte säkert att familjeföretagarna har samma förutsättningar. Jag konstaterar endast att det synbarligen ännu ej gått upp för utskottsmajoriteten vilka stora problem som förefinns på finansieringssidan just i familjeföretagen. Denna rekommendation kan därför lätt uppfattas som ett hän mot denna grupp företagare. Herr talman! Jag ber att få citera några rader från utskottsmajoritetens förbluffande svaga motive-ring för sitt avslagsyrkande:

»Utskottet vill med anledning härav framhålla, att gällande skattelagstiftning erbjuder företagen stora möjligheter till konsolidering och självfinansiering både genom omfattande avsättningar till investeringsfonder, långtgående nedskrivningar å varulager och icke obetydliga avskrivningar å maskiner och inventarier. Företagen har härjämte enligt ATP-systemet möjlighet att i bl. a. investeringssyfte återlåna erlagda pensionsavgifter ur allmänna pensionsfonden. Slutligen må erinras om att 1962 års riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att träffa avtal om inrättande av två nya kreditinstitut, ett för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora näringsföretag (Aktiebolaget Företagskredit) och ett för exportkrediter (Aktiebolaget Exportkredit).»

Detta citat belyser ju hur verklighetsfrämmande utskottsmajoriteten är i sina bedömningar. Hur är det i realiteten med företagarnas möjligheter till självfinansiering och konsolidering?

Vad först beträffar avsättning till investeringsfonder vill jag framhålla, att de mindre och medelstora företagarna,

både familjeföretagare och egna företagare, inte har några möjligheter att binda kapital i investeringsfonder. Var skall de få pengar därtill? Det är en fråga som jag vill ställa till utskottets talesman.

Vad beträffar avskrivningar å maskiner vill jag säga, att med hänsyn till den starka konkurrensen här i landet och de stora anspråk som därför ställs på rationaliseringar o. s. v. måste man utbyta ett flertal maskiner vart femte år. Någon nämnvärd konsolidering genom avskrivning å maskiner kan därför inte åstadkommas av dessa företagare.

Vidare pekas på rätten till återlån av ATP-medel. Som bekant vill socialdemokraterna i princip upphäva denna rätt enligt ett uttalande i denna kam-mare den 6 mars i år.

Vad beträffar kredit och lån från Aktiebolaget Företagskredit måste jag säga, att detta företags kreditverksamhet inte alls motsvarar förväntningarna. Jag vill också nämna Aktiebolaget Industrikredit i detta sammanhang. Båda dessa företag — i varje fall Industrikredit — kräver som regel dels botteninteckningar i fabriksfastighet, dels också förlagsinteckningar i maskiner och inventarier, d. v. s. dubbel säkerhet. Aktiebolaget Företagskredit begär så stora säkerheter, att en av våra storbanker har sagt att säkerhetskraven är hårdare än bankerna ställer. På en enda punkt kan man säga att något liberalare villkor gäller, nämligen i fråga om avskrivningar å varulager vilket vi tidigare har diskuterat. Emellertid kan vi inte säga att varulagervärderingen är så liberal, om vi tänker på de problem företagarna har att brottas med i form av ökade utgifter för ATP, ökade utgifter för sjukförsäkringen, ökade utgifter för frakter och porton, bestämmelserna om upplösning av pensionsstiftelser, ökade kostnader på grund av beslutet om fyra veckors semester, vilket enbart detta innebär en treprocen-

Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader

tig löneökning som riksdagen påtvingat arbetsgivarna utöver den löneökning de avtalsslutande parterna på arbetsmarknaden kommit fram till, en hård förmögenhetsskatt och sist men inte minst de årliga kraftiga löneökningarna, samtidigt som flertalet varor på grund av konkurrensen måste säljas till lägre priser än tidigare varit fallet.

För att återgå till de små och medelstora företagarnas lånemöjligheter vill jag ånyo påpeka, att vi i Sverige under 1920- och 1930-talens depressionstider fick den nu gällande lånelagstiftningen, som är den hårdaste i världen, med krav på att man måste lämna inteckningar i fast egendom som säkerhet för att kunna erhålla långfristiga lån. Då flera tiotusen och åter tiotusentals familjeföretagare ej alltid kan prestera dessa säkerheter skulle en avsättning till egen pension för huvudaktieägare vara en hjälp till självhjälp för företagen, för den anställdes trygghet och för företagens fortbestånd.

Med hänsyn till att ATP-avgifterna årligen kommer att öka är det enligt mitt förmenande ett rättvisekrav, att familjeföretagen i enlighet med vårt motionsyrkande skall äga rätt att fondera medel för framtida ATP-avgifter.

Till slut, herr talman, vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att centerpartiet i denna fråga äntligen slutit upp på vår sida.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna I och II av herr Hagberg m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Sedan kammaren avslagit ett yrkande om särskild beredning i syfte att främja företagens kapitalförörjning, som behandlades i föregående betänkande, kommer jag för min del att rösta även för reservation II av herr Hagberg m. fl.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! De båda motionspar som utskottet behandlar i sitt betänkande nr 26 berör företagarnas problem. I det första motionsparet yrkas att huvuddelägare och honom närstående bör likställas med övriga anställda i företaget i vad avser rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse. I det andra motionsparet yrkas att rörelseidkare oavsett företagsform under ATP-systemets uppbyggnadsperiod skall få göra skattefria avsättningar till konto inom rörelsen för utjämning av pensionskostnaderna. Det senare motionsparet utmynnar i ett förslag om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t med beaktande av de i motionerna anförda synpunkterna företar utredning samt till 1964 års riksdag framlägger förslag i ämnet.

Hur välvilligt man än betraktar både motioner och reservationer kan man inte med bästa vilja i världen påstå, att dessa motionspar har något av nyhetens behag. De har behandlats tidigare, senast 1962, då riksdagen på utskottets förslag avslag dem.

Jag kan ge motionärerna och reservationerna rätt i att möjligheterna att göra skattefria avsättningar till pensionsstiftelser steg för steg har begränsats under de senaste 25 åren. Anledningarna härtill är två. Dels har man velat förhindra, att bestämmelserna utnyttjas i syfte att nå icke avsedda skatteförmåner, dels har alltför liberala avsättningsmöjligheter inte ansetts förenliga med en konjunkturstabiliserande ekonomisk politik.

Den reform — och det var väl den herr Darlin närmast avsåg — om avdragsreglerna som skedde 1955 innebar, att vid beräkning av avdragsgill avsättning till pensionsstiftelse i familjeföretag hänsyn icke får tas till pensionsförmån avseende huvuddelägare eller honom närstående. Det beslut som fattades 1961 påverkade inte det nyssnämnda förhållandet. Avdrag för pensions-

Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader

avsättning får således icke gälla sådana personer. Det är mot detta förhållande som det första motionsparet och reservation I vänder sig. Något nytt har inte inträffat utan argumenten är ungefär desamma som när vi senast behandlade denna fråga.

Med anledning av herr Darlins fråga, om utskottets talesman kunde peka på om några företagare hade smitit från sina skatter, varvid han även beskyllde utskottsmajoriteten för att rikta sådana anklagelser mot de mindre företagarna, vill jag citera vad utskottet anför härom:

»Utskottet vill med anledning härav erinra om att anledningen till att denna regel infördes år 1955 var att det från taxeringsmyndigheternas sida framhållits, att pensionsstiftelseavsättningar i betydande omfattning skett endast för att vinna obehöriga skattefördelar samt att detta missbruk av avsättningsmöjligheterna förekommit främst bland familjeföretagen. Det ansågs på grund härav lämpligt att beträffande avdragsrätten för avsättningar till pensionsstiftelse likställa familjeföretagen med enskilda rörelseidkare, vilka saknar möjlighet att göra pensionsstiftelseavsättningar för egen pensionering.»

Utskottet citerar alltså vad som sagts från skattemyndigheterna, vilket inte blivit jävat.

I det andra motionsparet hemställs om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning beträffande skattefri avsättning till konto inom rörelsen för utjämning av pensionskostnaderna. Man påpekar att ATP-systemet bygger på fördelningsprincipen med efter hand stigande avgiftsinbetalningar under uppbyggnadstiden. Arbetsgivaren bör ha rätt att skattefritt avsätta medel för sin egen pensionering med belopp, som erfordras för att täcka de pensionsförpliktelser som åvilar honom utöver avgifterna för tilläggs pensioneringen.

Utskottet erinrar också om att finan-

sieringen av ATP är uppbyggd på fördelningsprincipen. Den innebär, att ett företag som ej utfäst sig att betala pensioner vid sidan av ATP inte kan anses ha någon pensionsskuld utöver de författningsenligt föreskrivna avgifterna för tilläggs pensioneringen.

I motionerna har också åberopats, att ett dylikt arrangemang skulle vara av värde, därför att företagarna därigenom skulle få ökade möjligheter till självfinansiering, till att skapa ett eget riskvilligt kapital m. m. Jag tror att det var herr Darlin som själv nämnde vad utskottet framhållit beträffande de åtgärder och de omständigheter som står företagarna till buds, och jag skall därför inte upprepa det.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i båda punkterna.

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Jag kunde inte uppfatta att herr Andersson i Essvik svarade mig på min fråga, hur många familjeföretagare som överskridit sina befogenheter under de senaste fem åren och vidtagit så att säga brottsliga åtgärder. Herr Andersson pekade på vad som förevarit före år 1955, men det hör väl inte till saken. Om några företagare då gjorde felaktiga avsättningar skall väl företagarna i dagens Sverige inte behöva lida för det. Om en människa begått ett fel och fått svida för det, fått sitt straff, skall han väl inte efteråt få nya reprimander.

Bevillningsutskottet redovisar ett förhållande, som enligt min mening vittnar om en viss nonchalans mot hundratusentals svenska företagare. Utskottet skriver: »I det betänkande av pensionsstiftelseutredningen, som låg till grund för 1961 års lagstiftning rörande pensionsstiftelser, hade utredningen främst av tidsskäl inte tagit upp till behandling den speciella frågan om pensionsavsättning i fåmansbolag.» Av »tids-

Rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader

skäl» kan man alltså inte behandla en så viktig fråga, vilken gäller företagare som sysselsätter flera hundratusen människor och betalar ut hundratals miljoner i arbetslöner.

Utskottet fortsätter: »I propositionen nr 178 till 1961 års riksdag med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om rätt till avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m. förutsatte emellertid departementschefen att utredningen i sitt fortsatta arbete skulle pröva huruvida behov alltjämt kunde anses föreligga att bibehålla nu ifrågavarande begränsningsregel eller om avsättning för huvudaktieägarens pensionering kunde göras avdragsgill utan risk för att reglerna missbrukades.»

Man pekar alltså ännu en gång ut en viss kategori företagare, som på något sätt inte skulle vilja eller kunna följa lagar och bestämmelser. Det är beklagligt att sådana uttalanden skall stå att läsa i riksdagstrycket och jag hoppas att det skall bli en ändring till det bättre härvidlag. Taxeringsmyndigheter och länsstyrelser känner till de verkliga fakta.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Varken jag eller någon annan här i kammaren kan avgöra hur många företagare av den här kategorien som har på ett otillbörligt sätt utnyttjat avdragsreglerna. Det är sådana saker som man inte uttalar sig om med mindre man har bevis i sin hand.

Både herr Darlin och jag är ense om vad som är det väsentliga härvidlag, nämligen att förhållandena åtminstone fram till 1955 var sådana, att någon ändring måste göras om allt skulle gå just till. Herr Darlin citerade också vad jag hade tänkt påpeka, nämligen att pensionsutredningen inte hade tid att fullfölja sin behandling av frågan samt att departementschefen i propo-

sition nr 178 vid 1961 års riksdag har sagt, att utredningen skall fortsätta och att det sannolikt kommer att bli en lagstiftning på området. Detta beror helt på huruvida det finns någon risk för att reglerna i framtiden kommer att missbrukas eller icke.

Jag vill understryka att varken jag eller utskottet har riktat några anklagelser mot någon av dessa rörelseidkare. Jag har citerat vad ansvariga myndigheter sagt beträffande denna kategori av företagare och jag har ingen anledning betvivla riktigheten av deras påståenden, åtminstone inte fram till den nyss nämnda tidpunkten.

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Jag har citerat utskottsmajoritetens ord och inte vad en enskild person har sagt.

Om pensionsberedningen fått i uppdrag av regeringen att företa en utredning för att en skatt hastigt och lustigt skulle kunna höjas hade det säkerligen funnits tid, men när det gäller en förmån till företagsamheten finns det ingen tid.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Darlin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Darlin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 104 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Darlin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Vidgad rätt för jordbrukare och rörelseidkare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning å maskiner och inventarier

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 27, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt för jordbrukare och rörelseidkare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning å maskiner och inventarier.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 252 av herr *Arvidson m. fl.* och II: 308 av herr *Magnusson* i Tumhult m. fl., vari hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om införande av rätt att vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet enligt den s. k. kontantprincipen avdraga kostnad för anskaffande av maskiner och redskap genom värdeminskningssavdrag enligt avskrivningsplan»; samt

2) de likalydande motionerna I: 435 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 530 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte antaga ett vid motionerna fogat förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), avseende ändring av punkt 3 c av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen av innebörd, att avdrag för beräknad framtida pristegring å maskiner och inventarier medgäves med visst schablonmässigt bestämt belopp.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 252 av herr *Arvidson m. fl.* och II: 308 av herr *Magnusson* i Tumhult m. fl. angående värdeminskningssavdrag å maskiner och redskap vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet enligt den s. k. kontantprincipen, samt

Vidgad rätt för jordbrukare och rörelseidkare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning å maskiner och inventarier

2) de likalydande motionerna I: 435 av herr Hagberg m. fl. och II: 530 av herr Heckscher m. fl. angående avdrag vid beskattningen av inkomst av rörelse för beräknad framtida prisstegring å maskiner och inventarier,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg, Yngve Nilsson, Nilsson* i Svalöv och *Magnusson* i Borås, vilka — under återopande av innehålllet i de likalydande motionerna I: 252 av herr Arvidson m. fl. och II: 308 av herr Magnusson i Tumhult m. fl. — ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna och sålunda under punkten 1) hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om införande av rätt att vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet enligt den s. k. kontantprincipen avdraga kostnad för anskaffande av maskiner och redskap genom värdeminskningssavdrag enligt avskrivningsplan;

II) av herrar *Hagberg, Yngve Nilsson, Nilsson* i Svalöv och *Magnusson* i Borås, vilka — under återopande av innehålllet i de likalydande motionerna I: 435 av herr Hagberg m. fl. och II: 530 av herr Heckscher m. fl. — ansett, att utskottet bort tillstyrka motionärernas förslag om rätt till avskrivning å maskiner och inventarier i förhållande till beräknat återanskaffningsvärde och sålunda under punkten 2) hemställa,

att riksdagen måtte antaga det vid motionerna fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

III) vid punkten 1) av utskottets hemställan av herrar *Sundin* och *Eriksson* i Bäckmora, utan angivet yrkande; samt

IV) vid punkten 2) av utskottets hemställan av herrar *Stefanson, Lundström, Gustafson* i Göteborg och *Christenson*

i Malmö, likaledes utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Under återopande av innehålllet i de likalydande motionerna nr 252 i första kammaren av herr Arvidson m. fl. och nr 308 i andra kammaren av herr Magnusson i Tumhult m. fl. yrkar jag bifall till reservation I av herr Hagberg m. fl. Vidare ber jag med hänvisning till innehålllet i de likalydande motionerna nr 435 i första kammaren av herr Hagberg m. fl. och nr 530 i andra kammaren av herr Heckscher m. fl. att få yrka bifall till reservation II av herr Hagberg m. fl.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Till punkt 1 i bevillningsutskottets betänkande nr 27 har jag fogat en blank reservation. Jag vill något motivera mitt ställningstagande.

Till motionens innehåll ställer jag mig inte avvisande på annat sätt än att jag tror att det knappast är lämpligt eller möjligt att vid sidan av den gällande kontantmetoden också införa planenlig avskrivning. Om man skulle införa sådana bestämmelser så är jag rädd för att jordbrukarna så småningom får dras med tvingande bestämmelser om bokföringsmässig redovisning, och en sådan åtgärd skulle bereda dem betydande svårigheter.

De jordbrukare som så önskar har redan nu möjlighet till planenlig avskrivning å maskiner och inventarier genom att övergå till bokföringsmässig redovisning, men denna möjlighet har endast ett litet fåtal velat begagna — företrädesvis väl de större jordbrukarna — medan det övervägande antalet jordbrukare fortfarande deklarerar enligt kontantprincipen. Det tolkar jag så, att de flesta jordbrukare anser kontantprincipen fördelaktigare. Därför

Vidgad rätt för jordbrukare och rörelseidkare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning å maskiner och inventarier

tror jag att vi skall vara försiktiga, så att vi inte riskerar tvångsvis övergång till bokföringsmässig redovisning.

Som jag ser det har kontantprincipen så många fördelar, i synnerhet för det mindre jordbruket, att jag av den anledningen inte anser mig kunna biträda motionsyrkandet. En sådan utvidgad rätt skulle kunna få andra, från skattepolitisk synpunkt mera betänkliga konsekvenser.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Med hänvisning till bevillningsutskottets fylliga motivering och även till herr Erikssons i Bäckmora inlägg ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kamma-

rens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 163 ja och 41 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 152 ja och 42 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

§ 8

Föredrogs vart för sig

konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om vidgning av kommunernas bestämmanderätt över hamntaxorna; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den försvarsmedicinska forskningens organisation m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, och nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den försvarsmedicinska forskningens organisation m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 87, i anledning av väckta motioner om upprättande av en särskild exportmarknadsberedning.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 310) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 363), hade hemställts att riksdagen måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om upprättande av en särskild exportmarknadsberedning, innefattande företrädare för regeringen, riksdagen, näringslivet och de stora organisationerna, dels ock på X. huvudtiteln uppföra ett förslagsanslag av 150 000 kr. för att täcka de därmed förenade kostnaderna.

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I: 310 och II: 363, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

b) att motionerna I: 310 och II: 363, i vad de avsåge medelsanvisning, icke måtte av riksdagen bifallas.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Per-Olof Hanson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Eliasson* i Sundborn och *Svensson* i Ljungskile.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Virgin*, *Staxäng* och *Bohman*, vilka ansett

dels att viss del av utskottets yttrande bort ersättas med annan, i reservationen angiven text,

dels ock att utskottet under a) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 310 och II: 363, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i enlighet med vad reservanterna föreslagit.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Den högermotion vi nu har att behandla rörande inrättande av en särskild exportmarknadsberedning har en allmän principiell bakgrund, som jag här i första hand vill uppehålla mig vid.

Det är betecknande för dagens politiska situation, att regeringen uppenbarligen känner ett starkt behov av att kunna basera sina åtgärder och sin planering på utomparlamentariska förhandlingar inom mer eller mindre fasta delegationer som saknar konstitutionell förankring. Efter eller vid underhandsöverenskommelser med arbetsmarknaden eller näringslivets organisationer, överläggningar på Harpsund, debatter och beredningar i olika delegationer som tillsatts för behandling av betydelsefulla frågor — det må vara på integrationsområdet eller i fråga om den ekonomiska politiken i stort — utmejslas numera ofta huvuddragen i den politik regeringen följer i olika hänseenden.

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

Ett sådant förfaringssätt kan naturligtvis sägas ha praktiska fördelar, och man kan utan nämnvärda svårigheter begripa, att regeringen gärna väljer sådana vägar för att nå resultat. Man kan ju på det sättet dra nytta av den sakkunskap och den erfarenhet, som finns representerad på olika håll i dagens organisationsväsende och i näringslivet. Överläggningarna sker obundet och regleras inte av några formföreskrifter. De deltagande företrädarna för arbetsmarknad och näringsliv är inte bundna av ämbetsmannaansvar, och det informella förfarandet binder inte regeringen. Den har full handlingsfrihet och kan dra nytta av det som den finner vara bra. Synpunkter och förslag som inte accepteras kommer i regel inte ut till offentligheten. Vilka diskussioner och meningsbrytningar som föregått eventuella beslut vet man i regel ingenting om.

Detta förfarande möjliggör också för regeringen att på förhand binda upp betydelsefulla opinionsbildande grupper i samhället både direkt och indirekt; indirekt därför att organisationernas mest representativa företrädare ofta har deltagit i överläggningarna. Regeringen kan alltså på det sättet försäkra sig om gisslan i de svåra bedömningar som det många gånger är fråga om, och därigenom blir det svårare att i efterhand kritisera regeringen, om det på något sätt skulle gå galeit.

Som jag nyss framhöll kan man alltså mycket väl förstå motiven för dessa allt mer markerade tendenser i dagens svenska politik. Men inte desto mindre har man anledning att från konstitutionella och demokratiska synpunkter rikta kritik mot detta förfarande. Det leder lätt till att den insyn och den allmänna och öppna politiska debatt, som utgör nödvändiga inslag i varje sund demokrati, försvåras och att besluten i realiteten inte fattas av vederbörliga parlamentariska instanser.

Oppositionens och riksdagens möjlig-

heter att påverka händelseutvecklingen begränsas och kan i praktiken ofta sättas ur spel. Då ärendena presenteras här i riksdagen, är situationen redan låst. Vad som skall göras är allaredan gjort. Vad riksdagen har att göra är i sådana frågor strängt taget bara att konfirmera de beslut som fattats på ett tidigare stadium.

Man skall naturligtvis inte generalisera eller överdriva de farhågor och risker, som ligger i detta förfarande. Men de är ändå rätt uppenbara. Och det råder väl ingen tvekan om att det korporativa inslaget i dagens politik är betydande och att det, om utvecklingen får fortsätta, kan få mycket otillfredsställande konsekvenser för demokratin. Att vi saknar varje form av författningsmässig reglering av dylika frågor gör ju inte problemet mindre utan tvärtom. Som bekant har även författningsutredningen gått förbi den problematik varom här är fråga.

Såvitt jag förstår kommer det inte i längden att vara möjligt att låta bli att angripa dessa spörsmål. Hur och när de skall angripas vågar jag inte uttala mig om, men vad som är viktigt är att man alltid är *medveten* om de motsättningar som finns mellan de utomparlamentariska inflytelserna och de hittillsvarande demokratiska spelreglerna.

Herr talman! Nu kan man naturligtvis fråga sig var någonstans i detta sammanhang den nu aktuella högermotionen om skapande av ett nytt specialorgan, en exportmarknadsberedning, kommer in i bilden. Skulle inte ett sådant organ i själva verket vara ägnat att *försvaga* i stället för att *förstärka* riksdagens ställning? Skulle inte, kunde man fråga sig, genom en dylik beredning för viktiga handelspolitiska och allmänekonomiska spörsmål i själva verket riksdagens betydelse ännu mera begränsas?

Svaret på den frågan är enligt min mening ett klart nej. Genom att alla de demokratiska partierna blir represen-

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

terade i beredningen skulle man vinna full insyn i arbetet. Debatter, meningsbrytningar och utredningsdirektiv skulle kunna följas av partiernas representanter, och därigenom skulle man skapa ett underlag för fruktbringande debatter här i riksdagen. Benägenheten att göra upp på ett tidigt stadium och att låsa sina positioner skulle helt säkert minska, och oppositionens talesmän här i riksdagen skulle få samma underlag för debatterna som regeringspartiet. I dag saknar oppositionen det underlaget. Jag tror också att det för de berörda intressena ute i organisationsvärlden skulle vara en styrka, att förhandlingarna och överläggningarna ägde rum i närvaro av representanter även för oppositionen.

I den nu aktuella konkreta frågan har remissinstanserna över lag varit kritiskt inställda mot att inrätta ett nytt organ för exportmarknadsfrågor. Man har menat att ett sådant organ inte behövdes. Flertalet av remissinstanserna har ansett att det nuvarande beredningsförfarandet för dessa frågor i stort sett är bra. Det är egentligen bara Sveriges lantbruksförbund som klart har tillstyrkt det nya organet.

Det väsentliga är emellertid enligt min mening att de flesta av de organisationer, som vi har hört, inte har bedömt frågan från de principiella utgångspunkter, som jag här har framfört, utan sett den mera praktiskt. Den enda remissinstans som faktiskt tagit upp principiella synpunkter har varit LO. LO har i detta sammanhang dock visat en — skulle jag vilja påstå — anmärkningsvärd brist på förståelse för den problematik som det i själva verket är fråga om, nämligen riksdagens och riksdagsgruppernas möjlighet att praktiskt följa, påverka och avgöra frågor av grundläggande betydelse för vår ekonomi.

Det är såvitt jag vet, herr talman, inte vanligt att vi inför kammaren kritiserar remissyttranden. Jag skall därför i stort

sett bara citera några av de uttalanden som LO gör i sitt yttrande — jag tycker att de talar för sig själva.

LO skriver bl. a.: »En av de grundläggande principerna för svensk statsförvaltning är att regeringen bereder frågorna och riksdagen fattar beslut på grundval av regeringens beredning»... »Anspraak från riksdagen att därutöver få delta i denna beredning av frågorna skulle emellertid introducera en helt ny princip i statsförvaltningen. I de fall regeringen önskar skaffa sig en politisk förankring vid beredningen av någon fråga står den fritt att engagera representanter för de politiska partierna i arbetet, men det är regeringens sak att avgöra vilka som skall utföra det arbete, för vilket den har ansvaret.»... »Ramen för riksdagens handläggning och avgöranden är konstitutionellt reglerad och inom denna ram ankommer det på riksdagen själv att i besluten hävda sitt inflytande.»

Sedan brister det helt i logiken när LO tillägger: »Motionärernas uttalande att det ej kan ankomma på dylika beredningsorgan att dra slutsatser eller ta ställning finner LO helt missvisande. Inom ramen för deras uppdrag är det tvärtom deras uppgift att göra detta.»

Dessa citat föranleder två korta egna reflexioner. För det första är det inte själva beredningsförfarandet som vi har kritiserat, utan det är att man de facto tar ställning utan att det underlag som föreligger för ställningstagandet läggs fram för oppositionens insyn och granskning och att riksdagen på så sätt även då det gäller beslutet i själva verket ställs åt sidan.

För det andra bekräftar citaten att LO, i varje fall vid författandet av remissyttrandet, varit helt främmande för att den sunda utvecklingen av demokratin löper faror vid detta helt oreglerade korporativa förfaringssätt.

LO slutar med följande fras: »Vad slutligen gäller det föreslagna organets uppgift att undanröja misstro finner

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

LO det vara enklare att underlåta att skapa misstro än att skapa särskilda organ för att undanröja den.»

Den sista meningen, som för att stå i ett remissyttrande är ovanligt näsvis och arrogant, behöver jag väl inte kommentera.

Herr talman, minoriteten i statsutskottet har nu tagit fasta på de sakliga remissyttrandenas sakliga kritik och därför inte tillstyrkt motionen. Minoriteten har i stället anknutit till ett förslag som väckts av vissa andra remissinstanser, nämligen Arbetsgivareföreningen, Exportföreningen och Industriförbundet. Dessa organisationer säger: »Organisationerna finner emellertid att syftet med den av motionärerna föreslagna exportmarknadsberedningen i huvudsak skulle kunna ernås genom ett till riksdagen utsträckt samråd mellan regeringen och näringslivet medelst en utvidgning av den av Kungl. Maj:t den 1 december 1961 inrättade rådgivande kommittén som har till uppgift att överlägga om frågor av central betydelse för Sveriges medverkan i en västeuropeisk ekonomisk integration. Därest en sålunda utvidgad kommitté gäves ett vidare uppdrag, skulle den bli av värde som ett forum för överläggningar rörande utrikesekonomiska frågor av väsentlig betydelse och principiell räckvidd även utanför själva integrationsområdet.»

Minoriteten har tagit fasta på detta förslag och ansett, att riksdagen bör skriva till Kungl. Maj:t och begära att förslaget förverkligas.

Vissa folkparti- och centerpartiledamöter i statsutskottet har emellertid avgivit ett särskilt yttrande. Det är naturligtvis deras sak att bestämma, om de vill gå med reservanterna eller göra sådana här särskilda uttalanden — det har jag ingen anledning att lägga mig i. Men jag vill påpeka att den borgerliga oppositionen tydligen i sak är enig i denna fråga. Av vilken anledning folkparti- och centerpartiledamöterna sedan valt att *formellt* gå sin egen väg skall

jag inte spekulera över. Några skäl måste de ju ha haft, även om de undandrar sig min fattningsförmåga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det är inte bara den omständigheten, att det särskilda yttrandet från ledamöter tillhörande folkpartiet och centerpartiet sammanfaller med den reservation, som herr Bohman här ganska utförligt berört, som kommit mig att begära ordet. Nej, även den bristande fattningsförmåga, som herr Bohman nyss erkände var för handen kan ge anledning till en förklaring.

När det särskilda yttrandet lämnades i avdelningen förelåg högermotionen, som gick ut på att en särskild exportmarknadsberedning skulle upprättas, innefattande företrädare för regeringen, riksdagen, näringslivet, de stora organisationerna o. s. v. — ett yrkande som praktiskt taget samtliga remissinstanser hade gått emot. Att då ta upp denna högermotion i en reservation föreföll oss alldeles omöjligt. Eftersom vi emellertid i sak hade samma mening, som högern utvecklat i motionens motivering, nämligen att även företrädare för oppositionen borde komma med i något av de organ — det är ju flera — som redan finns på detta område, ansåg vi det riktigaste vara att göra ett särskilt yttrande. Allt detta skedde under ärendets behandling i avdelningen.

När ärendet kom före i utskottet in pleno, fanns det särskilda yttrandet med. Det visade sig då att högern hade en reservation med helt nytt innehåll, som anslöt till den i det särskilda yttrandet framförda uppfattningen. Man hade slopat motionens kläm och utformat en annan kläm som gick ut på att vad utskottet anfört skulle framföras till Kungl. Maj:t.

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

Detta är förklaringen till att det särskilda yttrandet kom att stå kvar. Hade det rört sig om en motion, som vi redan från början kunnat vara med om att ta in i en reservation, hade det varit möjligt att ge reservationen gemensam utformning.

Låt mig emellertid understryka, herr talman, att det väsentliga är att nu av en bred riksdagsopinion så starka sakliga skäl framförts till regeringen för att ändra sammansättningen av något av de organ, som bereder och i övrigt handlägger utrikeshandelsärendena, att tidpunkten bör vara inne för regeringen att vidtaga en ändring härvidlag. Jag vill med all kraft understryka att detta är ett gemensamt intresse inte bara för dem, som står för det särskilda yttrandet och för reservationen, utan ett gemensamt intresse för hela vårt näringsliv och hela vår export.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Efter vad som redan har yttrats kan jag fatta mig mycket kort. Jag har anslutit mig till det särskilda yttrandet under de förutsättningar som också herr Ståhl angivit för sitt ståndpunktstagande.

Jag vill understryka att jag delar herr Bohmans synpunkt att det är märkligt att man inom författningsutredningen har förbigått den utomordentligt viktiga frågan om organisationernas ställning och inflytande i samhällslivet. Jag tillhör ingalunda dem som vill begränsa organisationernas inflytande, men detta problem har fått en särskild aktualitet, eftersom regeringen i detta fall har ställt oppositionspartierna utanför överläggningarna.

Regeringen träffar som bekant uppgörelser med vissa grupper om deras inkomstförhållanden. Detta gäller t. ex. statstjänarna och jordbrukarna. Den planlägger vidare kulturpolitiken genom en delegation inom ecklesiastikdepartementet, gör upp avtal med varvsindu-

strien och har ett planeringsråd för näringslivet.

Jag är medveten om att det finns praktiska skäl för att ha kontakter mellan regeringen och olika grupper inom vårt samhällsliv. Detta är emellertid en fråga som borde bli föremål för väsentligt större intresse i debatten om en författningsreform. Man bör skriva den nya författningen på ett sådant sätt att samarbetsformerna och kontakterna med dessa grupper ovanför partierna inte tenderar att övergå till ett slags regerande, varvid man de facto ställer riksdagen inför fullbordade överenskommelser och oppositionen har mycket begränsade möjligheter att över huvud taget påverka besluten. Detta är inte som jag ser det i första hand en taktisk maktpolitisk fråga, utan det är ett allvarligt spørsmål som ingår i den stora frågan om en författningsrevision.

Beträffande spørsmålet om oppositionspartiernas möjligheter att följa de förberedelser, som har gjorts och som pågår när det gäller Sveriges begäran om association till EEC och integrationsfrågorna i övrigt, undrar jag möjligen, om herr Bohman hade anledning att uttala sig så starkt om andras förmåga. Jag vill erinra om att det var företrädare för vårt parti som på ett mycket tidigt stadium här i riksdagen hävdade att man borde ta upp dessa frågor på ett annat sätt än som nu sker. Vi har i själva verket begärt att oppositionspartierna och riksdagen över huvud taget borde få helt andra möjligheter att följa förberedelsearbetet. Om mitt minne från diskussionerna i bankoutskottet är riktigt motsatte man sig då från högerens sida mycket starkt detta förslag. Man önskade helt enkelt att det skulle vara ett samarbete mellan administrativa experter och näringslivets företrädare, medan de politiska kontakterna, d. v. s. oppositionspartiernas deltagande i förberedelsearbetet, borde ske i utrikesnämnden.

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

Jag medger gärna att mina erfarenheter från utrikesnämnden är begränsade; jag har endast deltagit i ett sammanträde. Men jag tror mig ändå kunna påstå att företrädarna för centerpartiet på ett tidigt stadium krävt en annan ordning därför att de icke ansett utrikesnämnden vara ett lämpligt forum för att ge oppositionen möjligheter att ta del av förberedelsearbetet. Jag tror att de som motsatte sig dessa förslag från centerpartiet nu har anledning att begrunda konsekvenserna härav.

Jag vill i detta sammanhang påpeka att de danska riksdagsmännen har helt andra möjligheter än vi att följa frågornas handläggning.

Det vore rimligt att regeringen med hänsyn till den opinion som nu föreligger undersökte möjligheterna att låta företrädare för oppositionspartierna mera i detalj följa förberedelsearbetet, förslagsvis inom den s. k. Malmforsdelegationen eller den rådgivande kommittén.

Jag har med hänsyn till vad som inträffat under utskottsbehandlingen och till den utformning högerns reservation fått inte någon anledning att motsätta mig den utan kommer att stödja den vid voteringen. Jag har med dessa ord velat motivera min anslutning till det särskilda yttrandet.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! När man nu hör företrädare för oppositionen gör man lätt reflexionen att oppositionspartierna tycks ha uppgivit sin strävan att bilda regering och därmed själva komma i åtnjutande av all den utredning och den beredning som göres innan ett förslag presenteras för riksdagen. Det förefaller som om man vill finna en form för att i alla fall få vara med om det förberedande arbete som pågår inom de olika organ som har till uppgift att efter kontakter med företrädare för näringsliv och arbetsmarknadsparter utarbeta

förslag som riksdagen sedermera får ta ställning till.

Det utlåtande som bildar underlag för denna diskussion bygger på den partition som högern har väckt med begäran om upprättande av en särskild exportmarknadsberedning. Denna beredning skulle innefatta företrädare utom för regeringen även för riksdagen, näringslivet och, som man säger, »de stora organisationerna». Syftet skulle vara att bereda framför allt riksdagen ökade möjligheter till insyn och inflytande vid handläggningen av viktiga handelspolitiska spørsmål. Om en sådan beredning, fortsätter man i motionen, inte kommer till stånd, innebär detta att riksdagens ställning i vårt statsliv äventyras. Riksdagen kan komma att ställas utanför avgöranden, som kan bli resultat av förekommande kontakter mellan regeringen och näringslivets företrädare.

Det är alltså detta som är själva kärnan i den föreliggande motionen, där det alltså på fullt allvar görs gällande att riksdagen hittills har ställts utanför alla de avgöranden som har träffats i olika förberedande utredningar och undersökningar.

Denna motion har i alla fall inom avdelningen behandlats mycket allvarligt. Vi har ägnat mycken tid åt den och vi har remitterat den till en hel rad olika remissinstanser. Den utsatta remisstiden har inte tillfredsställt vissa remissinstanser, varför avdelningen har måst förlänga remisstiden för att få del av de olika synpunkterna på detta spørsmål. De som har varit remissinstanser är kommerskollegium, Svenska arbetsgivarföreningen, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges industriförbund, Landsorganisationen, Sveriges lantbruksförbund, Kooperativa förbundet och Tjänstemännens centralorganisation. Av alla dessa är det bara en, Lantbruksförbundet, som har tillstyrkt motionen i dess helhet. Ingen av remissinstanserna, inte heller Lantbruksförbundet, har haft någon som helst kritik

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

att rikta mot den nuvarande formen för handelspolitiska överläggningar i vårt land.

Det är självfallet inte min mening att trötta kammaren med någon redogörelse över tillvägagångssättet vid utredningar och ställningstaganden i handelspolitiska frågor. Jag hänvisar till kommerskollegii yttrande, som återfinnes i utlåtandet. Jag konstaterar bara att i de handelspolitiska utredningar, som fortlöpande pågår, medverkar företrädare för staten, exportnäringarna, hemmamarknadsnäringarna och arbetsmarknadsorganisationerna. Kontakter tas alltså på mycket bred basis när man förbereder de förslag som sedan presenteras för riksdagen.

Så sent som i december 1961 tillsatte regeringen en rådgivande kommitté som fick i uppdrag att vara organ för överläggningar i frågor av central betydelse. Även i denna kommitté var både näringslivet och arbetsmarknaden väl företrädta. Av remissvaren framgår klart och tydligt att man inom näringslivet är av den uppfattningen att samarbetet mellan kommerskollegium och de båda nämnda organen varit synnerligen värdefullt. Man tillägger i ett av dessa remissvar: »Våra organisationer finner därför icke några skäl tala för en ändring av denna samarbetsform, som berett näringslivet och arbetsmarknadens företrädare möjlighet att framföra sina synpunkter. Ej heller synes man böra överväga en ändring av det ny tillsatta Planeringsrådets sammansättning eller uppgifter.»

Vi kan inte komma ifrån det faktum att i svensk statsförvaltning är det regeringen som bereder frågorna och riksdagen som fattar beslut på grundval av regeringens beredning, påpekar LO i sitt yttrande. LO fortsätter: »Till beredningen, som sålunda är regeringens och regeringspartiets politiska prerogativ, hör givetvis också att ta kontakt med och diskutera frågorna med berörda parter i samhället, varvid näringslivet

och arbetsmarknadens parter vid handläggningen av exportfrågorna är de viktigaste.» Nu skall man kanske inte tillmäta LO så stor betydelse i remissavseende, eftersom herr Bohman var ganska kritisk mot de synpunkter som LO har tagit sig friheten att framhålla. Jag anser självfallet att LO:s remissvar i detta och andra sammanhang är fullt jämbördigt med övriga organisationers svar.

LO redogör också för den uppfattning som LO och troligen flertalet ledamöter i denna kammare har angående de principer som tillämpas i vår statsförvaltning. Dessa principer återges alldeles riktigt i LO:s yttrande. Vad som är litet besvärande är väl när LO tillåter sig uttala att det bör vara de borgerliga partiernas uppgift att söka komma i regeringsställning och därmed också tillgodogöra sig de möjligheter till utredningar i olika avseenden som man vill bli delaktig av.

Ett känt faktum som också har framhållits i remissvaren är att oppositionen i de länder, där man har borgerliga regeringar, inte är företräd i olika beredningar på samma sätt som oppositionen här i landet önskar vara.

Som redan framhållits är oppositionen inte heller nu helt utesluten. Den har alla möjligheter att här i riksdagen, i utrikesutskottet och i utrikesnämnden ta del av alla upplysningar, och den bereds tillfälle att diskutera inte minst våra handelspolitiska spörsmål.

Därför förefaller det mig som om högerpartiet med denna motion i viss mån har visat att det för närvarande har vissa svårigheter att få närmare kontakt med näringslivets företrädare. Syftet med den här motionen är alltså kanske att man på detta sätt lättare skall kunna få den kontakt som man tidigare hade.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Som kammarrens ledamöter torde ha konstaterat har herr Mellqvists resonemang legat litet vid sidan av det principresonemang jag fört. Herr Mellqvist har repeterat innehållet i de remissyttranden som jag själv redogjort för. Han har klart och tydligt på nytt framhållit att remissinstanserna har haft praktiska motiv för sitt avstyrkande. De har framhållit att ett sådant här organ inte behövdes och att det nuvarande beredningsförfarandet fungerat i stort sett bra. Däremot har remissinstanserna inte anlagt de principiella synpunkter som jag tycker väger tyngst i detta sammanhang.

Den enda organisation som fört in resonemanget på principfrågan är LO, men LO:s principiella synpunkter är, med förlov sagt, så bakvända att jag tyckte att jag borde citera dem för att kammarrens ledamöter skulle få en uppfattning om hur man där resonerat. LO har alltså helt utgått ifrån att vi kritiserade regeringens beredning av ärendena och önskade medverka däri. Vårt och mitt resonemang har i stället förts från den förutsättningen att det här i stor utsträckning var fråga om ett beslutsförfarande på ett tidigt stadium, vilket direkt eller indirekt medförde risker för att debatten i riksdagen bands och att riksdagens möjligheter att fatta självständiga beslut låstes.

Då herr Mellqvist själv citerar LO:s yttrande säger han att LO har väl utvecklat de gällande principerna för svensk statsförvaltning. Men de tendenser som kommit till uttryck särskilt under senare år och som jag har kritiserat står *inte* i överensstämmelse med principerna för svensk statsförvaltning. Det är i själva verket fråga om ett oreglerat förfarande som inte har stöd i vår författning. Det finns inte heller någonting härom i det förslag som författningsutredningen har lagt fram.

Det avgörande för oss har alltså varit en önskan att stärka riksdagens möj-

ligheter att göra sig gällande. Detta är det väsentliga problemet och det har LO och även herr Mellqvist gått helt förbi.

Gliringen i slutet av herr Mellqvists anförande för förment bristande kontakt mellan det parti jag representerar och näringslivet behöver vi kanske inte uppehålla oss vid denna sena timma.

Jag skall med samma motivering inte heller ta upp en debatt med herr Ståhl om förhistorien till det särskilda yttrandet till utskottets utlåtande, och jag skall inte heller med herr Eliasson i Sundborn diskutera vem som egentligen tagit initiativet till att förstärka oppositionens möjligheter att få vara med vid sådana här överläggningar på ett tidigt stadium. Det väsentliga är väl ändå att vi *i sak* är överens. Det är glädjande att herr Eliasson i Sundborn dragit konsekvenserna härav och nu förklarat sig beredd att rösta för reservationen. Eftersom vi är överens i sak när det gäller syftemålet utgår jag ifrån att också herr Ståhl och hans partikollegor kommer att rösta för reservationen.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det var herr Mellqvists anförande som gav mig anledning att uttala en förhoppning om att regeringen, när den nu går att överväga och ta ställning till de propåer som finns i det särskilda yttrandet och i reservationen — som ändå bygger på en bred riksdagsopinion — samt de tre betydelsefulla remissyttranden som finns fogade till detta utlåtande, skall anlägga en mera generös och mindre småskuren partipolitisk synpunkt än vad herr Mellqvist här tyvärr har gjort.

Jag kan, herr talman, med hänsyn till den sena timmen nöja mig med dessa synpunkter. Jag vill rikta en vädjan till regeringen att handla på detta sätt, så att basen för dessa organ breddas på ett annat sätt än tidigare.

Upprättande av en särskild exportmarknadsberedning

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Om man för in i bilden frågan om huruvida oppositionspartierna kan bilda regering eller inte, tycker jag, herr Mellqvist, att man reducerar det hela till ett partipolitiskt-taktiskt problem. Frågan om regeringens ökade kontakter med näringslivet är ett alldeles för allvarligt principiellt problem, som borde ägnas större uppmärksamhet i författningsdiskussionen. Riksdagen ställs gång efter annan inför överenskomelser, i fråga om vilka regeringen själv har fört förhandlingarna. Jag har inte alls velat göra gällande att oppositionen skulle vara företrädd vid alla dessa förhandlingar, men detta kanske leder till att vi, när det gäller lönefrågor, får en riksdagens löne delegation, som har riksdagens bemyndigande att träffa avgörande. På andra håll kan det ske på annat sätt än det sker nu. Men vad jag, herr talman, i detta sammanhang har velat markera är att ett flerårigt arbete med ytterst komplicerade problem, som gäller hela vårt näringslivs framtid, nämligen integrationsfrågorna och hur dessa skall lösas, inte ger oppositionspartierna möjlighet att ens med observatörer följa detta arbete på nära håll. Detta är enligt min uppfattning både ur principiell och praktisk synpunkt en stor brist. Ur regeringens synpunkt kan det inte vara någon nackdel om oppositionen kan hållas å jour med vad som händer.

Jag ber, herr talman, att än en gång få hänvisa till att man i Danmark har ett helt annat system med ett stort utskott som följer detta. Det är kanske förklaringen till att de danska riksdagsmännen i allmänhet — det måste vi tyvärr erkänna — är betydligt bättre informerade om dessa problem än vi i allmänhet är här i den svenska riksdagen.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det har nu blivit klart hur det särskilda yttrandet och reser-

vationen har tillkommit, och herr Bohman har inte bestritt riktigheten av den beskrivning som här har lämnats. För att jag inte själv skall drabbas av den anmärkning för partipolitisk småskurenhet, som nyss riktades mot herr Mellqvist, ber jag att i klarhetens intresse få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i mom. a) i utskottets utlåtande nr 87, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter här efter tagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 123 ja och 85 nej, varjämte 7 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Stöd till barnstugor m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd till barnstugor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 7, punkten 50) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till driften av barnstugor för budgetåret 1963/64 beräkna ett reservationsanslag av 5 300 000 kr.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 62, under åberopande av bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över socialärenden för den 1 mars 1963, föreslagit riksdagen att dels godkänna av föredragande statsrådet förordade regler för bidrag till anordnande och drift av barnstugor, dels ock för budgetåret 1963/64 under femte huvudtiteln anvisa till Bidrag till anordnande av barnstugor ett reservationsanslag av 5 000 000 kr. samt till Bidrag till driften av barnstugor ett förslagsanslag av 11 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Mattson m. fl.* (I: 645) och den andra inom andra kammaren av fru *Eken-dahl m. fl.* (II: 796), i vilka hemställdes att riksdagen med frångående av förevarande proposition fastställde att statsbidraget till barnstugor skulle utgå med 25 procent av driftkostnaderna samt 50 procent av byggnadskostnaderna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Kaijser* (I: 651) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* (II: 807), i vilka hemställdes att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta att driftbidraget till barnstugeverksamhet skulle för tid fr. o. m. den 1 juli 1963 utgå till avlönande dels av föreståndare, som

med godkända vitsord genomgått statsunderstött förskoleseminarium eller av socialstyrelsen förklarats skickad att förestå barnstugor, dels av övriga befattningshavare som ägde sådan utbildning med ett belopp för befattningshavare och år av 8 000 kr. i fråga om daghem och fritidshem samt 4 000 kr. i fråga om lekskolor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson* (I: 652) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Fälldin* (II: 805), i vilka hemställdes att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om allsidig utredning av frågan rörande ekonomiskt stöd till hemarbetande mödrar med barn i förskoleålder, avsett att utgå som alternativ till och i stället för samhällsstöd för barn-tillsyn genom daghem o. d. och i syfte att för berörda kvinnor skapa bättre förutsättningar för fritt val mellan förvärvsarbete och barnomvårdnad i hemmet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* och fru *Hamrin-Thorell* (I: 653) och den andra inom andra kammaren av fru *Gärde Widemar* och herr *Helén* (II: 806), i vilka hemställdes att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte

1. besluta att fastställa statsbidragen till dag- och fritidshem så att anordningsbidrag utginge med $\frac{1}{3}$ och driftbidrag med $\frac{1}{4}$ av faktiska kostnader efter vissa i motionerna närmare angivna riktlinjer,

2. besluta att som formellt kompetenskrav för rätt till driftbidrag till barnstugor skulle gälla, att föreståndarinnan och eventuellt vissa övriga befattningshavare skulle ha förskollärarexamen, dock att inledningsvis dispens från detta krav skulle kunna erhållas, samt

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om statsbidrag till familjedaghemsvärksamheten;

Stöd till barnstugor m. m.

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström m. fl.* (I: 654) och den andra inom andra kammaren av herr *Gomér m. fl.* (II: 804), i vilka hemställtts att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsammast möjliga prövning av frågorna rörande förbättrad och ökad familjedaghemverksamhet, kombinerad verksamhet familjedaghem-daghem-lekskola m. m., en till nämnda barntillsynsverksamhet knuten serviceorganisation för tillsyn av barn som till följd av sjukdom ej kunde vistas i skola eller daghem samt statsbidrag till familjedaghemverksamheten.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 651 och II: 807, I: 653 och II: 806 samt I: 654 och II: 804, förstnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört rörande omfattningen och inriktningen av statens stöd till barnstugeverksamheten m. m.;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 651 och II: 807 samt I: 653 och II: 806, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört i fråga om kompetenskrav för befattningshavare vid barnstugor;

III. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 645 och II: 796, I: 651 och II: 807 samt I: 653 och II: 806, sistnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, godkänna av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 1 mars 1963 förordade regler för bidrag till anordnande och drift av barnstugor;

IV. att riksdagen måtte

a) till Bidrag till anordnande av barnstugor för budgetåret 1963/64 å driftbud-

geten under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kr.;

b) till Bidrag till driften av barnstugor för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 000 000 kr.;

V. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 652 och II: 805 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i fråga om ekonomiskt stöd till hemarbetande mödrar.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande omfattningen och inriktningen av statens stöd till barnstugeverksamheten m. m.

a) av herrar *Virgin, Kaijser, Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 651 och II: 807 ävensom med avslag å motionerna I: 653 och II: 806 samt I: 654 och II: 804, förstnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört angående omfattningen och inriktningen av statens stöd till barnstugeverksamheten m. m.;

b) av herrar *Axel Johannes Andersson, Bengtson, Per Jacobsson, Edström* och *Nils-Eric Gustafsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i Ljungskile, *Andersson* i Knäred, *Gustafsson* i Kårby och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 654 och II: 804 samt I: 653 och II: 806 ävensom med avslag å motionerna I: 651 och II: 807, sistnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt prövning samt förslag rörande dels statsbidrag till familjedaghemverksamheten m. m., dels en till barntillsynsverksamheten knuten serviceorganisation för tillsyn av barn som till följd av sjukdom ej kunde visas i skola eller daghem;

Stöd till barnstugor m. m.

2) beträffande kompetenskrav för befattningshavare vid barnstugor

a) av herrar *Virgin, Kaijser, Staxäng* och *Nilsson* i Göningegården, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 651 och II: 807 ävensom i anledning av motionerna I: 653 och II: 806, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför i fråga om kompetenskrav för befattningshavare vid barnstugor;

b) av fröken *Elmén* och herr *Källstad*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 653 och II: 806 ävensom i anledning av motionerna I: 651 och II: 807, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i denna reservation anförts i fråga om kompetenskrav för befattningshavare vid barnstugor;

3) beträffande utformningen av reglerna för bidrag till anordnande och drift av barnstugor

a) av herrar *Virgin, Kaijser, Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 651 och II: 807 ävensom med avslag å motionerna I: 653 och II: 806 samt I: 645 och II: 796, förstnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, godkänna av reservanterna förordade regler för bidrag till anordnande och drift av barnstugor;

b) av herrar *Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson* och *Edström*, fröken *Elmén* samt herrar *Svensson* i Ljungskile och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 645 och II: 796 samt med bifall till motionerna I: 653 och II: 806 ävensom

med avslag å motionerna I: 651 och II: 807, sistnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, godkänna i denna reservation förordade regler för bidrag till anordnande och drift av barnstugor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Den fråga som nu ligger på riksdagens bord till avgörande är frågan om bidrag till anordnande och drift av barnstugor. Det är vidare fråga om daghems- och familjedaghemsverksamhet och kompetensfordringar för befattningshavare vid barnstugorna. Allt detta är angelägna frågor, därför att det gäller att skapa så goda utvecklingsbefrämjande sysselsättningar som möjligt för våra barn i förskoleåldern.

Det är väsentligen ekonomiska frågor, som här skall avgöras, men de saknar inte en viktig barnpsykologisk sida. Det antal utredningar som vi har haft på detta område har, såvitt jag kan förstå, inte lett till sådana positiva resultat som man skulle kunnat förvänta. Vi har haft en befolkningsutredning, vi har haft en utredning om barnstugor, om barnfamiljerna och samhället, om förskoleseminarier och nu också familjeberedningen, som verkligen har sökt bedöma platsbehovet vid daghemmen och fritidshemmen och också räknar med en fördubbling av platsantalet. Uppenbarligen är detta en nödvändig utbyggnad.

Nu säger statsutskottet på sidan 3 i utlåtande nr 88 att vid en av familjeberedningen företagen undersökning om mödrarnas önskemål när det gäller barntillsynen har framkommit att hälften av de sökande avvisar placering i familjedaghem eller anser sådan placering som ett sämre alternativ än daghemsvård. Vidare har det konstaterats att det föreligger svårigheter att i någon större omfattning öka tillgången av familjedaghem med tillfredsställande kvalitet.

I stället förhåller det sig på det sättet

Stöd till barnstugor m. m.

tet att vid den av familjeberedningen företagna undersökningen om husmödrarnas önskemål när det gäller barntillsynen har det framkommit att i runt tal en fjärdedel av sökandena avvisar placeringar i familjedaghem och en annan fjärdedel föredrar daghem men kan acceptera också familjedaghem. Återstoden, d. v. s. ungefär hälften, anser att familjedaghem är ett lika gott alternativ som daghem eller till och med bättre än daghem. Dessa omständigheter talar för att familjedaghemsverksamheten betraktas som ett med daghemsverksamheten likvärdigt alternativ. Dessutom bör en till barntillsynsverksamheten knuten serviceorganisation för tillsyn av barn, som på grund av sjukdom inte kan vistas i skola eller daghem, komma till stånd.

För vår del anser vi att klara skäl talar för att också familjedaghemsverksamheten bör bli statsbidragsberättigad. Det avgörande skälet synes mig vara att denna verksamhet åtminstone för närvarande och under den närmaste framtiden fyller en stor uppgift vid sidan av institutionsvården för att tillgodose behovet av barntillsyn.

När nu initiativ förutsättes komma till stånd för att höja familjedaghems kvaliteten genom information och utbildning, så är detta ytterligare en anledning till att införa statsbidrag. Det behövs enligt min uppfattning en snabb utbyggnad av barntillsynen, och den kan bäst förverkligas genom tillstyrkande av reservationen 1 b) av herr Axel Johannes Andersson m. fl. Jag vill alltså yrka bifall till denna reservation.

Den andra frågan gäller kompetenskrav för befattningshavare vid barnstugor. Det anmärkningsvärda är nu att utskottet håller med motionärerna om att det är betydelsefullt att förtroendet för barnstugeverksamheten inte rubbas och att kvaliteten på barnstugevården upprätthålles. Vidare heter det i utlåtandet att det är angeläget att den reella utbildningsstandarden inte eftersättes

— detta poängteras särskilt. Det heter dessutom, att i stadgan för barnavårdsanstalter finns allmänna bestämmelser om personalen och dess utbildning m. m., men såvitt jag kan förstå är dessa stadganden alltför allmänt hållna.

Utskottsmajoriteten vill dock inte dra den följdriktiga slutsatsen av speciellt påståendet om att den reella utbildningsstandarden inte bör eftersättas. Propositionen liksom utskottets majoritet önskar slopa kompetenskraven. Här har invändningar rests från skolöverstyrelsen, från socialstyrelsen och från Sveriges förskollärares riksförbund, och det borde väl vara angeläget att ta dessa invändningar på allvar. Saken är väl helt enkelt den, att vi har misskött hela frågan om förskollärarytbildningen, och det verkar nu som om vi finge skörda frukterna av vår försummelse på hela detta område, ty nu skall kompetenskraven slopas. Detta måste jag betrakta som något ytterst olyckligt. Man kan nämligen befara att slopandet av kompetensfordringarna kommer att utgöra ett starkt incitament för kommunerna att icke begära förskollärexamen av vissa befattningshavare vid barnstugorna, vilket kan leda till en kvalitetsförsämring framför allt av daghemsvården. En sådan utveckling vore mycket olycklig i det skede av kvantitativ upprustning av barnstugeverksamheten som nu förestår.

Propositionens förslag på denna punkt bör alltså inte genomföras. I överensstämmelse med socialstyrelsens förslag bör riksdagen i stället besluta att i en statsbidragskungörelse låta införa även en bestämmelse om formell kompetens för föreståndarinna och eventuellt vissa andra tjänster. På grund av den rådande bristen på förskollärare bör dock, som också socialstyrelsen framhåller, dispens inledningsvis kunna erhållas från denna bestämmelse. — Jag vill därför också yrka bifall till reservationen 2 b) av fröken Elmén och undertecknad.

Mitt tredje yrkande slutligen gäller

Stöd till barnstugor m. m.

reglerna för bidrag till anordnande och drift av barnstugor. Här följer utskottet propositionen, som fastställer en viss bestämd summa till anordningsbidrag och driftbidrag till dag- och fritidshem. Men detta medför ju bara att en omprövning av bidragsreglerna måste bli aktuell kanske redan om några få år. Det tyckes mig därför nödvändigt att den i propositionen förordade bidragskonstruktionen avvisas och att i stället den konstruktion genomföres som bl. a. har förordats av Landsorganisationen. Vi föreslår alltså att bidragen fastställas till en viss procentsats av ett bidragsunderlag, omfattande de genomsnittliga faktiska kostnaderna för investering respektive drift av daghem och fritidshem under budgetåret. Jag tror att detta kommer att bidraga till att statsbidraget blir mera värdesäkert. Vi föreslår alltså att anordningsbidrag fastställas till en tredjedel av de faktiska investeringskostnaderna och att driftbidrag utgår med en fjärdedel av driftkostnaderna.

Jag vill, herr talman, slutligen yrka bifall även till reservationen 3 b) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Efter motioner från samtliga partier beslut riksdagen föregående år att hemställa om snara åtgärder för att väsentligt förbättra stödet åt barnstugeverksamheten. Familjeberedningen har snabbt lagt fram ett förslag, som nu i form av proposition ligger på riksdagens bord. Jag tänker inte på någon punkt opponera mig mot vad som föreslås i propositionen, utan min invändning är den som framförs i reservation 1 b. Reservationen avser något som inte har presenterats i propositionen, nämligen förbättring av familjedaghemsverksamheten genom statligt stöd. Såsom herr Källstad anmärkte, har utskottet såväl som statsrådet gått litet lättvindigt förbi denna punkt. Jag tycker också att man har dragit för-

hastade slutsatser av den enkät som familjeberedningen gjort rörande intresset för familjedaghemsverksamheten. Om man läser ut resultatet av denna enkät riktigt, måste det betyda att tre fjärdedelar av de tillfrågade kan acceptera familjedaghem, även om en tredjedel av dessa anser att det skulle vara bättre med direkta daghem.

Något väsentligt är också att möjligheten att över huvud taget ordna barn tillsyn på mindre orter sammanhänger med möjligheten att ordna familjedaghem, därför att annan daghemsverksamhet inte lär gå att ordna på dessa orter. Det skulle därför vara skäl i att stimulera familjedaghemsverksamheten genom stöd från statens sida, i all synnerhet som det över huvud taget måste ligga i det allmännas intresse att stimulera till så många familjedaghem som möjligt, ty denna form måste bli väsentligt billigare. Dessutom skulle man kunna tillvarata en del arbetskraft, som annars inte kan utnyttjas. Jag tänker på de mödrar som förutom sina egna barn även kan ta hand om andras barn i viss utsträckning. Barntillsynen i barnhem, ordnade i kommunal regi med bidrag från företag och bidrag från staten, blir kolossalt dyrbar. Som driftkostnad räknar man med cirka 25 kronor per barn och dag. Läger man därtill kapitalkostnaden kommer man upp i belopp som onekligen ter sig skrämmande, även om vi naturligtvis måste acceptera dem på vissa områden. Där det råder stor brist på arbetskraft får man faktiskt betala vad som helst — om det nu går att lösgöra den erforderliga arbetskraften.

Herr talman! Jag skall inte vidare utveckla detta resonemang, eftersom vi — som jag nämnde i början av mitt anförande — fränsett familjedaghemsverksamheten kan acceptera propositionens förslag, vilket har tillstyrkts av utskottet.

Beträffande kompetenskravet för personal vid daghemmen tycker jag att

Stöd till barnstugor m. m.

statsrådet har sett realistiskt på situationen och inte hängett sig åt ett önsketänkande, som skulle ta den formen att man ställer upp formella kompetenskrav, vilka huvuddelen av dem som skall anställas icke kan uppfylla, varför dispens måste bli regel och inte undantag. Under sådana förhållanden kan dylika kompetenskrav knappast anses rimliga. Jag är övertygad om att kommunerna i alla fall kommer att se till att bästa möjliga arbetskraft rekryteras för uppgifterna.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till reservation 1 b.

I detta anförande instämde herr *Gomér* (cp).

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Det kan förefalla som om den fråga vi nu i natt debatterar närmast är av ekonomisk art, där vi utslutande har att ta ställning till den höjning av statsbidraget till daghem och fritidshem som har föreslagits i propositionen. Men ur konservativ synpunkt går frågan djupare. Det gäller helt enkelt hur långt det kollektiva omhändertagandet av barnen skall ekonomiskt stödjas av samhället. Det är av vikt att göra en riktig avvägning mellan denna tillsyn och den individuella som det enskilda hemmet kan erbjuda. Enligt vår uppfattning får därför de statliga subventionerna inte vara så stora, att de ensidigt kommer att gynna den kollektiva vårdformen, medan de föräldrar missgynnas, vilka kan och vill ordna barntillsynen hemma.

Med detta, herr talman, har jag ingalunda sagt — det ber jag att få poängtera — att jag skulle mena att daghemmen är obehövliga. De behövs och de behöver säkerligen också utbyggas för att i första hand tillgodose de barnförsörjare för vilka det är en ekonomisk nödvändighet att skaffa sig förvärvsarbete. Hit hör alltså de ensamma barnförsörjarna. Men också inom fullständiga barnfamiljer kan inkomsten bli

otillräcklig, om inte hustrun går ut i förvärvslivet. För övriga kategorier finns det ju större möjligheter till valfrihet, både i fråga om eventuellt förvärvsarbete och i fråga om barntillsynen. Den av socialdemokraterna i detta avseende förda politiken kommer att fungera så att den kollektiva barntillsynen favoriseras under det att kostnaderna för vård i hemmet inte annat än i ringa utsträckning är avdragsgilla. Enligt vår uppfattning, som vi motionsledes framfört och ofta givit uttryck för här i kammaren, borde förvärvsavdraget vara utformat så att rätt medgavs för avdrag av de verkliga kostnaderna. Det får inte finnas någon dirigeringsvare sig från statens eller kommunernas sida som får till följd att den enskilda människans valfrihet inskränkes.

Om vårt förslag skulle vinna gehör skulle det innebära att även de verkliga utgifterna för daghemsvård bleve avdragsgilla. — Detta skulle också medföra att behovet av subventioner minskade. — Dessa kostnader kan mången gång bli avsevärda när avgifter skall erläggas för flera barn.

Barnstugorna innefattar som bekant tre olika former: daghem, fritidshem och lekskolor. Härtill kommer familjedaghemmen. I propositionen föreslås en förändring av statsbidragsbestämmelserna bl. a. så att rätten till driftbidrag skall utgå per plats och år med 1 200 kronor för daghem och 500 kronor för fritidshem men oförändrat med 100 kronor för lekskolorna.

En väsentlig avvikelse från nuvarande bestämmelser är att det formella utbildningskravet slopas som villkor för att driftbidrag skall utgå. I avvaktan på att ändrade bestämmelser genomföres för förvärvsavdraget är vi beredda att medverka till den totala ökningen av statsbidragen, som föreslås i propositionen. Vi tycker emellertid inte att det är lämpligt att så kraftigt öka bidragen till den dyraste vårdformen, daghem-

Stöd till barnstugor m. m.

men, att bidragen kommer att täcka tre å fyra gånger så hög andel av kostnaderna som bidraget till lekskolorna. Vi anser att familjedaghemmen är ett ytterst värdefullt komplement till daghemmen och i vissa fall utan tvekan är att föredraga. Detta gäller bl. a. infektionsskänsliga barn, som man inte kan ta emot på daghem, och även andra barn för vilka daghemskollektivet kanske är för stort. Det gäller också i fråga om barn till föräldrar som har oregebunden eller obekväm arbetstid.

Till familjedaghem har vi inte ansett oss kunna gå med på statsbidrag därför att man då inte kan undvika att med statsbidraget förbinda vissa krav beträffande tillsynstiden per dag, antal tillsynsdagar m. m. På det sättet skulle den speciella fördel som familjedaghemmen erbjuder, den smidighet som gör denna vårdform så tilltalande, försvinna.

Beträffande kompetenskraven delar vi socialstyrelsens uppfattning att de nuvarande utbildningskraven bör bibehållas. Detta är anledningen till att vi från vår sida föreslagit att bidraget alltså skall knytas till antalet kvalificerade befattningshavare i stället för till platsantalet som nu föreslås. I dagens läge, då det råder stor brist på förskollärare, är det naturligtvis ofrånkomligt att möjligheter till dispens medges efter socialstyrelsens prövning.

Både statsrådet Lindström och statsutskottet räknar med att en utbyggnad av lekskolorna bör kunna påräknas utan att statsbidraget ökas. I det sammanhanget ställer jag mig frågande till formuleringen av en mening i utskottets utlåtande som lyder: »Lekskolornas jämförelsevis höga expansionstakt anses även beskära möjligheterna för daghemmen och fritidshemmen att disponera över en skälig andel av tillgängliga personalresurser.» Det förefaller mig som om man på det sättet ville hindra en utbyggnad av lekskolorna eller i varje fall dirigera den kvalificera-

de tillgängliga arbetskraften i större utsträckning till daghemmen. Tyvärr har ju familjeberedningen inte gjort några undersökningar beträffande hur stor efterfrågan egentligen är på lekskolor, men otvivelaktigt är utbyggnaden av lekskolorna mycket angelägen. Detta har också vitsordats av de kommuner som tillfrågats av beredningen.

Det förefaller som om varken statsrådet Lindström eller utskottet tillräckligt beaktat det pedagogiska värde som lekskolorna har. De är ju särskilt värdefulla med hänsyn till att skolpliktsåldern ligger högre i vårt land än i ett flertal med oss jämförbara länder. Det synes inkonsekvent att samtidigt som man förordar att stödet till daghem och fritidshem höjes till samma nivå som genomsnittligt gäller för statsbidrag till skollokaler inom det obligatoriska skolväsendet anser man sig inte böra medge någon som helst utökning av bidraget till lekskolorna, som ändå är den med det obligatoriska skolväsendet närmast jämförbara institutionen.

Effekten av vad vi har föreslagit skulle bli att i fortsättningen lekskolor, daghem och fritidshem skulle få ungefär lika stor del av sina driftkostnader täckta av statsbidrag, närmare bestämt 15 å 16 procent. I fråga om anläggningsbidragen biträder vi Kungl. Maj:ts förslag.

Med vad jag här har sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 a, 2 a och 3 a av herr Virgin m. fl. Skulle emellertid reservation 2 a bli utslagen kommer jag för min del att stödja reservation 2 b av fröken Elmén och herr Källstad.

Fru RYDING (k):

Herr talman! De förslag vi nu behandlat och som innebär ökat statligt stöd till barnstugeverksamheten — främst daghem och fritidshem — ser jag som ett positivt steg i riktning mot en förbättring av familjepolitiken. Att familjeberedningen tagit detta område

Stöd till barnstugor m. m.

som en förstahandsfråga visar, att problemen här sedan lång tid tillbaka är brännande och pockar på sin lösning.

Målsättningen, att fram till 1970 åstadkomma en fördubbling av daghemsplatserna upp till 20 000, är vid första betraktandet ett stort steg framåt, men jag ifrågasätter dock, om detta kommer att förslå för den händelse man verkligen vill skapa större frihet för kvinnan att välja arbetsuppgifter, och om man vill utnyttja näringslivets möjligheter att tillgodoräkna sig den stora resurs i vårt land, som den kvinnliga arbetskraften utgör. Jag vill emellertid uttrycka min förhoppning, att om det skulle komma att visa sig att daghemsplatserna trots denna målsättning ändå inte skulle bli tillräckliga, man då snabbt vidtar ytterligare åtgärder från myndigheternas sida för att täcka efterfrågan. Det får inte komma att upprepas i framtiden att bristen på daghemsplatser, stor eller liten, håller sig konstant år efter år, vilket ju enligt utförda undersökningar varit fallet de senaste nio åren, alltså från år 1954.

Men låt oss nu anta, att myndigheterna genom vidtagna åtgärder verkligen täcker efterfrågan på daghemsplatser. Då är detta enligt min mening och erfarenhet bra, men dock otillräckligt för att helt tillgodose familjernas rättmätiga krav. Men det är bara en detalj i det stora problemkomplexet. Och här kommer hela familjeservicen in i bilden.

Främst måste åtgärder vidtagas för att stimulera kommunerna, så att man i samband med daghemmen äntligen kan lösa problemet med passningstjänst åt sjuka barn. På sina håll, fastän i mycket ringa omfattning, har man kunnat lösa denna viktiga fråga genom en samordning med till barndaghemmet knuten vaktjänst. Givetvis kommer kostnadsfrågan in i bilden här också, och i detta fall måste man finna en väg, så att det statliga stödet kan stimulera kommunerna att utan undantag ordna sådan passningstjänst. I detta avsnitt är jag

överens med vad reservanterna på de sista raderna skriver i reservation nr 1 b, där man framhåller angelägenheten av att denna tillsynsfråga bringas till sin lösning.

Det är min varma förhoppning att familjeberedningen tar allvarligt på detta problem i sitt fortsatta arbete och snabbt kommer fram till en positiv lösning. Frågan är inte ny för riksdagen. Senast genom motion II: 624 från vårt håll togs problemet upp.

Reservanternas mening om familjedaghemmen kan jag däremot inte dela utan är på denna punkt helt ense med utskottsmajoriteten. Det bör finnas familjedaghem som komplement till daghemmen. De bör finnas som alternativ för de föräldrar som önskar använda sådana och för de barn, som av någon anledning, infektionsrisk eller annat, inte lämpligen kan vistas på ett vanligt daghem. Men att ge familjedaghemmet någon som helst prioritet framför en utbyggnad av institutionsvården är enligt mitt förmenande felaktigt. Vid gjorda undersökningar har det ju också visat sig att hälften av de tillfrågade avvisat sig att familjedaghemmen och av dem kunde hälften tänka sig familjedaghem i brist på annat, men föredrog ett vanligt daghem.

Kommunernas nettokostnader för daghem — även efter den nu företagna statsbidragshöjningen — är större än deras kostnad för familjedaghem. Omvårdnaden av våra barn får emellertid aldrig ses ur krasst ekonomisk synvinkel. I den mån det är den ekonomiska sidan som reservanterna främst tänkt på, är detta betraktelsesätt därför förkastligt, och framför allt till skada för barnen, då familjedaghemsvården har uppenbara nackdelar och brister, som man inte kan bortse från.

På grund av dess instabilitet kan det hända, att barnet flera gånger under året får byta familjedaghem och således komma i helt ny miljö — och inte minst växlar tillgången på platser med

Stöd till barnstugor m. m.

årstiderna. Det kan också uppstå konflikter mellan föräldrar och dagmamma, och barnet får många gånger känslan av att få ytterligare en mor. Barnet måste uppleva detta som en otrygghet, då det inte vet var det hör hemma. Daghemsvården vill däremot helt inrikta barnet på att sätta sitt eget hem och sin familj i centrum och stärka barnets trygghetskänsla i tillvaron. Och man har givetvis mycket större förutsättningar att göra detta på daghemmet, där man förfogar över utbildad personal. I familjedaghemmet kan ju heller inte barnet få den pedagogiska fostran som det kan få i ett daghem trots att familjedaghemsmamman kan ha de allra bästa ambitioner. Gruppsamvaron är dessutom nyttig och nödvändig, inte minst för att barnet senare skall klara påfrestningarna i vårt samhälle — i gruppsamverkan får barnet redan från början lära sig att visa ömsesidig hänsyn. Daghemmet är ingen bagageinlämning, utan det har stort positivt värde.

Jag vill emellertid understryka vad jag förut sagt att familjedaghem bör finnas såsom ett komplement men att de inte får utbyggas på bekostnad av vanliga kollektiva daghem. Familjedaghem är enligt min uppfattning kanske lämpligare för barn i skolåldern såsom eftermiddagshem.

I likhet med skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och Sveriges förskollärares riksförbund är jag betänksam mot att nu helt släppa anknytningen till vissa behörighetskrav när det gäller de ökade statsbidragen. Härigenom övervältrar vi ett stort och tungt ansvar på berörda lokala myndigheter som har att garantera att en försämring av standarden i daghemmen inte uppkommer. Men såsom läget är i dag, med rådande brist på förskollärare, är jag trots detta beredd att ansluta mig till utskottets synpunkter. Jag har emellertid ett bestämt krav: vi måste noga följa utvecklingen så att kvaliteten på daghemsvården alltjämt upprätthålles och förtroendet för denna

vård inte rubbas genom att man, sedan behörighetskraven släppts, använder mindre lämplig personal.

Sedan skulle jag vilja efterlysa, om familjeberedningen har gjort någon sammanställning av erfarenheterna från den försöksverksamhet med smådaghem som sedan någon tid tillbaka bedrivits på en del håll ute i landet. Det skulle vara intressant och säkerligen mycket nyttigt för framtiden, om man även i andra kommuner fick ta del av dessa rön.

Att lekskolorna inte i denna omgång kommit med i bilden måste jag beklaga då bristen på platser vid dessa skolor också är mycket stor. På en del håll, bl. a. i Göteborg, är kön vid lekskolorna längre än vid daghemmen. Jag vet att man inte kan få allt på en gång och jag vill därför ta fasta på vad som framhålls från utskottets sida, att familjeberedningen förklarar att den framdeles skall behandla frågan om lekskolans utveckling. Jag har bara den önskan att denna framtid inte skall vara alltför avlägsen.

Vad slutligen själva formen för statsbidrag beträffar hade det varit mycket bra, om utskottet gått på den linje som framföres i motion nr 796 av fru Eken-dahl m. fl., nämligen att statsbidraget skall fastställas att utgå med 25 procent av driftkostnaden och 50 procent av byggnadskostnaden — inte med $\frac{1}{3}$ såsom reservanterna föreslår. När man nu i stället förordar fasta belopp, är det nödvändigt att, såsom utskottet också skriver, vederbörande myndighet noggrant följer utvecklingen på hithörande område, så att stimulanseffekten av det statliga stödet kan upprätthållas. Vi har ute i kommunerna dåliga erfarenheter av hur det sker en urholkning av det statliga stödet, så att till slut ingenting kvarstår av en från början bra sak — jag erinrar exempelvis om skolmåltiderna.

Till slut, herr talman, vill jag uttrycka en förhoppning om att familjeberedning-

Stöd till barnstugor m. m.

ens arbete kan fortskrida på ett sådant sätt att vi snabbt får ta ställning till nya propäer om en ändamålsenlig, i takt med tiden anpassad familjepolitik.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! I detta ärende som vi nu behandlar har jag så många gånger yttrat mig både här i kammaren och på andra håll och jag har därvid framställt krav om ökade resurser både när det gäller daghem och övrig familjeservice för förvärvsarbete föräldrar. Dessa krav har ända till i dag förklingat nästan ohörda. Det är med stor tillfredsställelse jag nu säger några ord om den proposition som här föreligger och som vittnar om ett positivt intresse för behovet av sådana ökade resurser.

Statsrådet Lindström kan vara övertygad om att många förvärvsarbete föräldrar sänder henne en tacksamhetens tanke för den föreslagna väsentliga ökningen av statsbidragen till kommunerna vilken borde medföra att kommunerna på allvar sätter i gång med att bygga i kapp vad som eftersatts under gångna år. Det finns många kommuner, där det råder brist på daghemsplatser och där det alltför ringa daghemsbyggandet säkerligen sammanhänger med det låga statliga stöd som har lämnats för ändamålet.

I detta sammanhang vill jag säga att jag personligen skulle ha varit ännu mer tillfredsställd med förslaget, om statsrådet Lindström hade följt de tankegångar som framförts bl. a. av LO vid remissbehandlingen av familjeberedningens PM om barnstugor, nämligen att statsbidraget borde fastställas att utgå i procent. Under åren 1954—1960 har det hittillsvarande statsbidraget urholkats från 13 till 8,5 procent, och jag är rädd för att en sådan risk föreligger också i fortsättningen, även om både statsrådet Lindström och utskottet är angelägna om att framhålla att avsikten är att behålla ett hyggligt statsbidrag.

När utskottet behandlar de motioner, som jag och några partivänner väckt och där vi hemställer att statsbidraget skulle utgå i procent och icke såsom ett fast tillägg, har utskottet en så positiv skrivning att den borde ha lett fram till en tillstyrkan och icke en avstyrkan av motionerna. Jag vill gärna till kammararens protokoll läsa in denna positiva skrivning: »Enligt utskottets mening är det angeläget, att stimulanseffekten av det statliga stödet till daghem och fritidshem kan upprätthållas. Utskottet förutsätter därför, att Kungl. Maj:t och vederbörande myndigheter noggrant följer utvecklingen på hithörande område och därvid har uppmärksamheten riktad på de av motionärerna aktualiserade spörsmålen.»

Jag tycker — som jag sade — att utskottet borde ha hemställt om bifall till motionerna, vilket det dock inte har gjort. Jag kommer i detta fall, herr talman, att yrka bifall till reservation nr 3 b av herr Axel Johannes Andersson m. fl. och också att rösta för den i den kommande voteringen. Även om reservationen inte direkt fyller de krav vi ställer i motionen, innebär den i princip att bidraget skall utgå som procentandel i stället för som ett fast tillägg.

Fröken Wetterström — och kanske också andra talare — beklagade att man inte hade räknat upp även statsbidraget till lekskolorna. Om vi har råd, skall vi naturligtvis göra det. För dagen vill jag emellertid ge statsrådet Lindström en speciell eloge för att just daghemmen och fritidshemmen kommer i åtnjutande av en förbättring. Det innebär att man på ansvarigt håll haft klart för sig att de förvärvsarbete föräldrarnas krav står högst uppe på dagordningen.

Denna fråga kan — som LO har gjort — betraktas som ett arbetsmarknadsproblem, ty föräldrarna — jag vill gärna räkna med både far och mor i detta sammanhang — kan utföra sitt förvärvsarbete mera tillfredsställande, om de har möjlighet att känna trygghet för

Stöd till barnstugor m. m.

barnen. Genom det väsentligt ökade statsbidraget blir det nu möjligt att få kommunerna att agera mera positivt i detta avseende.

Herr talman! Jag vill säga några ord beträffande en detalj i propositionen som jag tror att utskottet inte har nämnt men som har ganska stor betydelse för planeringen, nämligen familjeberedningens förslag om tillsättande av samarbetsgrupper. På initiativ av familjeberedningen har på det centrala planet tillsatts en sådan grupp med representanter för socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och bostadsstyrelsen som skall vaka över att dessa frågor verkligen hålles aktuella. Gruppen har skrivit till vissa orter och hemställt att samarbetsgrupper skall tillsättas också där. Statsrådet säger i propositionen att detta skulle kunna ske efter ungefär samma grunder som gällt för den centrala gruppen. Kanske borde representanter för kvinnorganisationerna på respektive orter också ingå.

Här vill jag anknyta till vad både LO och TCO har påpekat i sina remissvar, nämligen att arbetsmarknadsorganisationerna eller vad jag skulle vilja kalla konsumenterna av daghemsplatser borde vara företrädare i dessa samarbetsgrupper. Var finns konsumenterna av daghemsplatser? Jo, i de fackliga organisationerna.

Det vore nog bra, om man toge med representanter inte bara för fackorganisationerna utan också för företagen, som ju har det allra största intresse av att arbetskraften kan fullgöra sina uppgifter på ett så tillfredsställande sätt som möjligt. Det kan ske bl. a. om de anställda känner trygghet för sina barn under arbetsdagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter utom punkt III, vid vilken jag redan har yrkat bifall till reservation nr 3 b.

I detta anförande instämde herr Carbell samt fru Torbrink och fru Eriksson i Ängelholm (samtliga s).

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Som framgått av vad som tidigare här anförts har framför allt tre punkter diskuterats, nämligen avvägningen mellan daghem, familjedaghem och lekskolor, kompetenskraven för personal vid barnstugor och slutligen statsbidragets utformning.

Vid den undersökning som familjeberedningen har gjort har det visat sig att det totala antalet daghemsplatser varit i stort sett oförändrat sedan år 1954.

En helt annan utveckling har familjedaghemmen genomgått. Antalet platser vid av barnavårdsnämnd godkända familjedaghem har ökat från omkring 1 800 år 1954 till omkring 5 000 år 1962 — alltså nära nog en tredubbling.

Även lekskolorna har hävdat sig bra. Under de senaste fem åren har antalet lekskoleplatser sålunda ökat med i genomsnitt 800 per år.

Familjeberedningen konstaterar också att de senare årens utbyggnad av samhällets insatser för barntillsynen i huvudsak gällt lekskoleverksamheten, medan utbyggnaden av möjligheterna till heldagstillsyn av barn till främst förvärvsarbetande mödrar inskränker sig till ett ökat antal familjedaghem, trots att undersökningar både år 1954 och år 1962 visat avsevärda vänteköer till plats vid daghem.

Av familjeberedningens undersökningar framgår — som redan nämnts — att omkring hälften av sökandena avvisar alternativet familjedaghem eller anser denna tillsynsform sämre än daghem. Behovet av heldagstillsyn bör därför i första hand mötas med en kraftig utbyggnad av institutionsvården.

Det har visat sig att driftkostnaderna och i viss mån även investeringskostnaderna för ett stort antal kommuner varit en återhållande faktor för utbyggnad av daghemsverksamheten. Andra områden av den kommunala verksamheten har ställt stora krav på ekonomiska och personella resurser, samtidigt som en i

Stöd till barnstugor m. m.

flera fall kraftigt befolkningsökning skett och efterfrågan på daghemsplatser ökat.

Såväl lekskolor som familjedaghem, barndaghem och fritidshem har stora uppgifter framöver. De kompletterar varandra, och olika vägar bör prövas när det gäller barntillsynen. Men för att man skall få någorlunda balans i de olika formerna för barntillsynen är det nödvändigt att barndaghemmen och fritidshemmen får ökat statligt stöd. Även efter den föreslagna ökningen av statsbidraget till daghemmen kommer dessa att ställa sig dyrare för kommunerna än familjedaghemmen. Ett förbättrat statsbidrag för daghemmen kommer därför säkerligen inte att verka hämmande på utbyggnaden av familjedaghemsvården.

Som framhållits i propositionen bör även energiska ansträngningar göras för att öka familjedaghemmens antal och höja deras kvalitet genom information och utbildning. Det bör ankomma på kommunerna och arbetsmarknadsmyndigheterna och de samarbetsorgan, som skall komma till stånd, att verka för detta.

Familjeberedningen konstaterar att lekskolorna har en egen inneboende växtkraft. De ökar hastigt i antal även med nuvarande statsstöd, varför några ytterligare stimulansåtgärder inte anses behövliga för närvarande.

Driftbidraget till barnstugorna utgår för närvarande i form av lönebidrag för personal med viss kompetens. Avsikten med denna anknytning var från början att försäkra sig om att huvudmännen skulle anställa kvalificerad personal. Numera råder det emellertid allmän enighet om önskvärdheten av att utbildad och kompetent personal tar hand om barn i den kollektiva heldagsvården. Att anknyta rätten till statsbidrag till en viss formell kompetens hos personalen vid den verksamhet som understödes är ovanligt. Utvecklingen har på senare år gått i motsatt riktning. Med hänsyn till detta och till

det aktuella utbildningsläget samt den rådande bristen på förskollärare anser utskottet det inte tillrådligt att för närvarande uppställa formella kompetenskrav för rätten till statsbidrag. I stadgan för barnavårdsanstalter finns allmänna bestämmelser om personal och deras utbildning m. m. Dessa bestämmelser gäller också personalen vid barnstugorna.

Säkerligen kommer kommunerna — oavsett om formella kompetenskrav uppställs eller inte — att vara angelägna att få utbildad och kompetent personal att handha vården av barnen, om det bara är möjligt att uppbringa sådan arbetskraft i lämplig omfattning.

När det gäller motionskraven på att de nu ifrågavarande statsbidragen värdesäkras på så sätt att bidragen fastställs till vissa procentsatser av investerings- och driftskostnader för barnstugorna, har utskottet skrivit mycket positivt.

Fru Ekendahl har här alldeles nyss till kammarens protokoll läst in vad utskottet sagt. Vi framhåller bl. a. som angeläget, att stimulanseffekten av det statliga stödet till daghem och fritidshem kan upprätthållas. Det är en skrivning som kommer att innebära att vi gång efter annan har möjlighet att höja beloppen så att de behåller sitt reella värde.

Slutligen vill jag uttrycka tillfredsställelse över att denna viktiga verksamhet, som barntillsynen utgör, nu kommer att få ett rejält stöd. Bidraget från staten kommer sedan det varit i kraft något år att utgå med 25 miljoner kronor om året. Detta innebär en höjning med 20 miljoner kronor, vilket är en femdubbling av anslaget — bidraget är för närvarande 5 miljoner kronor.

Det är att hoppas att kommuner och andra huvudmän kommer att planera för att snabbt bygga ut barnstugeverksamheten så att det stora behov av barntillsyn, som finns och som kan väntas

Stöd till barnstugor m. m.

bli ännu större till följd av utvecklingen på arbetsmarknaden, kan tillfredsställas.

Herr talman! Jag ber att med det sagda få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru HOLMBERG (s):

Herr talman! Jag har varit med vid denna frågas behandling i statsutskottet och vill här ansluta mig till de synpunkter utskottets talesman anfört, men härutöver vill jag också anföra ett par saker.

Jag kan hålla med herr Andersson i Knäred och herr Källstad när de talar om familjedaghemmens betydelse. Familjedaghemmen är ett alternativ, som i synnerhet på de mindre orterna är en god lösning på problemet med barntillsynen. Men man kommer inte ifrån att familjedaghemsvärksamheten kan bedrivas endast i begränsad omfattning. På de expanderande orterna där fler och fler mödrar vill ha och kan erhålla förvärvsarbete, blir det färre gifta kvinnor som vill binda sig med tillsyn av barn, och helt naturligt blir det då mindre möjligheter till fullgoda familjedaghem.

För vissa barn är familjevård helt säkert att föredra, nämligen för barn som behöver särskild och individuell tillsyn. Men i många fall — i synnerhet när det gäller barn utan syskon, och de utgör en mycket stor del — kan det vara mycket viktigt med kollektiv vård. Den ena vårdformen utesluter inte den andra, även om jag tycker att utbyggnaden av daghemmen nu framstår som det mest angelägna.

Den ändring av bidragskonstruktionen som utskottet förordar i enlighet med propositionen vill jag ansluta mig till. I reservation nr 2 b) av fröken Elmén och herr Källstad yrkas att det i bidragskungörelsen skall införas en bestämmelse om formell kompetens för föreståndarinnorna och även för vissa andra befattningshavare vid daghem. Utskot-

tet föreslår däremot att driftbidraget skall utgå utan formella kompetenskrav. Att man knyter driftbidraget till dessa krav kan inte i önskvärd utsträckning stimulera den utbyggnad av barn daghemmen som vi ändå syftar till, i synnerhet som vi är medvetna om att vi under de närmaste åren kommer att ha knappt om utbildade förskollärare.

I likhet med herr Andersson i Knäred vill jag understryka att det dispensförfarande som rekommenderas i reservation nr 2 b) blir avgjort mera regel än undantag i en situation då det saknas förskollärare, och det åsamkar bara huvudmannen onödiga besvär. Det synes emellertid angeläget, säger man i utskottsutlåtandet, att den reella utbildningsstandarden inte eftersättes och att kvaliteten på barnstugevården upprätthålles. Detta är självklart, och både utskottet och reservanterna är eniga om att kravet på en fullgod barntillsyn inte får eftersättas.

Från andra vårdområden som byggs ut har vi erfarenheter av att det inte har funnits tillgång till formellt utbildad personal men att man där i ett nödläge ändå under en övergångstid har kunnat få väl kvalificerad personal utan formell kompetens. Utskottet delar inte reservanternas uppfattning att statsbidraget behöver bindas vid vissa preciserade kompetensvillkor för att få en god kvalitet på barntillsynen.

De allmänna bestämmelserna om personalen vid barnvårdsanstalter, de anställdas utbildning och den tillsyn som berörda myndigheter tillsammans med ansvarskännande huvudmän utövar, är efter vad jag förstår en god borgen för att standarden kommer att upprätthållas. Trygghet för de barn som skall omhändertagas medan modern utför en för samhället nödvändig arbetsinsats är ett centralt krav, som vi ansvariga aldrig får ge avkall på.

Herr talman! Jag ber att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Stöd till barnstugor m. m.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Eftersom det är sent skall jag inskränka mig till en del randanmärkningar.

Utbyggnaden av daghemmen stagnerade under 1950-talet. Samtidigt ökade antalet lekskolor i raskt takt. Motionärerna i denna fråga har menat — och det fanns också en liten underton av det i herr Källstads anförande — att det är regeringens passivitet som är skulden till stagnationen i daghemsverksamheten. Det har däremot inte sagts någonting om ansvaret för ökningen av antalet lekskolor. I själva verket ligger ansvaret i båda fallen hos kommunerna. Det är de som föredragit att anordna lekskolor framför att inrätta daghem. Statsmakterna kan bara stimulera verksamheten med större eller mindre bidrag. Redan nuvarande statsbidrag är ungefär tre gånger så stora för daghemmen som för lekskolorna, men daghemmen har ändå inte kunnat hävda sig vid jämförelsen med lekskolorna, vilka har utvecklats i sin egen snabba takt och har en inneboende livskraft som endast tycks hållas tillbaka av bristen på personal. Vi har alltså ökat statsbidraget i föl med 40 procent till förskollärarlöner vid daghemmen men ändå inte lyckats få de vidgade möjligheter till hel-dagsvård som vi i dag vet skulle behövas. Därför ligger nu detta förslag om ytterligare förstärkningar på riksdagens bord. Det är närmast det starka trycket från arbetsmarknaden och de gifta kvinnornas under de senare åren ökade benägenhet att ta förvärvsarbete, som har åstadkommit denna förändring i attityderna hos både kommunerna och statsmakterna. Den känsligaste barometern härvidlag har helt naturligt varit kvinnornas egna fackliga organisationer, »konsumenterna av daghemsplatser», som fru Ekendahl uttryckte det. Det är odiskutabelt, att det är Landsorganisationen, som genom sin alarmsignal i föl har den egentliga förtjänsten av att den allmänna opinionen vaknat i

detta avseende och nu skjuter på utvecklingen. Regeringen har för sin del tacksamt noterat den saken och sänder tillbaka denna »lilla tacksamhetens tanke» till fru Ekendahl. Vi vill med föreliggande förslag ge kvinnoopinionen ett bättre ekonomiskt instrument för daghemspropaganden inom kommunerna.

Jag vill vidare säga några ord om statsbidragens realvärde. Utskottet föreslår nu fasta belopp både i anläggnings- och driftbidrag. Vi vet att både anläggnings- och driftkostnader har en benägenhet att stiga. Vi vet att särskilt byggnadskostnaderna vill stiga, ibland ofrånkomligt men ibland också på grund av ambitioner hos byggherrarna att åstadkomma det absolut modernaste i fråga om byggnads- och inredningsstandard. Statsmakterna måste hålla igen med skattebetalarnas pengar, och deras politik måste vara att i stället försöka gynna rationaliseringsverksamhet, vilken kan ge förbättringar till samma eller sänkta kostnader. Om statsbidragen skulle direkt indexregleras och däremot vara motståndslöst följa kostnadsutvecklingen uppåt, blev det inget incitament till rationaliseringar. Detta gäller även ehuru i mindre grad driftkostnaderna. Detta har alltså varit en orsak till att riksdagen gång på gång avvisat förslag om procentberäknade statsbidrag till statsunderstödda verksamheter på detta område. Ett annat skäl har emellertid varit, att det skulle bli administrativt mycket tungrott att omräkna bidragen för varje budgetår. Det är därför man föredragit att omräkna bidragen med längre intervaller. Jag är dock medveten om att det ibland blivit för långa sådana intervaller.

Driftbidragens anknytning till lärarlönerna eller till platsantalet har gjorts till en fråga om hur man skall bevara daghemspersonalens kompetens på nuvarande nivå och motverka eventuella försämringar. Detta är två olika frågor, som inte behöver hänga samman. Att

Stöd till barnstugor m. m.

det föreslagna statsbidraget lösgöres från förskollärarlönen för att i stället läggas på platsantalet är en rent teknisk fråga i den administrativa enkelhetens intresse. Det innebär däremot inte, som herr Källstad trodde, att kompetensfordringarna »slopas». De skall i princip alltjämt gälla. Nuvarande system är emellertid krångligt. Om t. ex. en barnstuga öppnar eller stänger under budgetåret, räknas statsbidraget per månad och utgår endast om behörig eller dispenserad person upprätthållit tjänsten mer än halva månaden. Detta krångliga system finns det inte någon anledning att behålla, eftersom metoden med formella kompetenskrav blivit allt sällsyntare på alla områden. Det innebär för övrigt en misstro mot kommunerna — den misstron att kommunerna inte skulle själva vårda sig om sina barninstitutioners goda standard och inte vara angelägna om att ge dem en kompetent ledning. Jag är helt övertygad om att detta är en ogrundad pessimism i fråga om den kommunala ansvarskänslan och att riksdagen, som i så stor utsträckning har aktiva kommunalmän inom sig, ger mig rätt i denna förmodan.

Så till sist har vi frågan om statsbidrag till familjedaghemmen. Jag har ingen anledning att gå närmare in på frågan, huruvida familjedaghemmen är ett likvärdigt alternativ till daghemmen eller inte. Det räcker att säga att familjedaghemmen behövs som komplement till småbarnsinstitutionerna. Den enkät bland mödrar i kön till daghemmen, som familjeberedningen företog i höstas och som herr Andersson i Knäred ansåg vara ett lättvindigt underlag för ståndpunkten att inte ge familjedaghemmen statsbidrag, har inte varit avgörande för Kungl. Maj:ts ställningstagande att inte införa bidrag för familjedaghemmen. Hela statsbidragsutvecklingen går mot en avveckling av särskilda statsbidrag, där de inte är nödvändiga som stimulansbidrag, och anslagen sammanförs i stället till klumpanslag. Att införa ett

nytt bidrag till familjedaghemmen skulle inte kunna motiveras med denna stimulanssynpunkt, eftersom familjedaghemmen inte kostar kommunerna mer än hälften av daghemmen och kommunerna alltså rent ekonomiskt tjänar på att ha familjedaghem i stället för daghem.

Jag skall inte gå in på att — om statsbidrag införes — en rad villkor måste sättas upp för hemmen som skulle komma att åtnjuta statsbidrag. Det skulle innebära kontroll, inspektion av hemmens standard, av tillsynstidens längd, av mathållningen etc., och det skulle bli fråga om ett betydande administrativt merarbete.

Jag skall inte säga mycket med anledning av vad fröken Wetterström yttrade om förvärvsavdragets betydelse för kvinnornas valfrihet i ena eller andra avseendet. Men jag har mycket svårt att dela fröken Wetterströms uppfattning. De förvärvsavdrag »med de verkliga kostnaderna för barnens tillsyn», som högerreservanterna önskar, skulle komma att variera rätt avsevärt, beroende på om barnen placeras i daghem, i familjedaghem eller om särskild barnflicka anställs. Den mycket stora inkomsttagaren får kanske i skattevinst 75 procent av sitt kostnadsutlägg, medan den mer behövande familjen med små inkomster och en skattesats på kanske 20—25 procent får betala så mycket mer av kostnaden för barnens tillsyn själv. Jag kan inte se någon rättvis valfrihet i ett sådant system.

Kvinnans valfrihet förutsätter att man vidgar samhällets service till familjerna på många områden. Service kan inte utportioneras i absolut lika kvantiteter — för några blir det alltid fråga om en viss subventionering. Men individens valfrihet är ett större värde än vad som kan taxeras direkt i form av statsbidrag. Det är det centrala för den reformgiv, som utbyggnaden av barninstitutionerna innebär.

Stöd till barnstugor m. m.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Det bereder mig en glädje att på en punkt helhjärtat kunna instämma med statsrådet Lindström. Det gäller hennes yttrande att det är angeläget att vi bör hålla igen med skattebetalarnas pengar. Yttrandet fälldes i anslutning till den motion, som fru Eken Dahl avlämnat, i vilken det föreslagits att man procentuellt skulle anknyta statsbidragen till de faktiska kostnaderna. På denna punkt delar jag helt och fullt statsrådets uppfattning.

När det gäller kompetenskraven säger fru Lindström att den frågan inte hör ihop med statsbidragen. Kompetenskraven, så tror jag orden föll, kommer för den skull inte att slopas utan skall i princip bibehållas. Ja, det vore glädjande om det ligger så till. Man har dock från olika håll under debatten återopat stadgan för barnavårdsanstalterna. Jag har läst igenom den, men den är som påpekats tidigare, verkligen så allmänt hållen, att jag inte finner att man kan utläsa några verkliga fordringar på kompetens ur den.

Statsrådet Lindström låter samtidigt förstå att föreskrift om kompetenskrav skulle innebära en viss misstro mot kommunerna. Jag skulle emellertid i detta sammanhang vilja återopa vad socialstyrelsen skrivit i sitt remissvar: »Styrelsens direkta praktiska erfarenheter vid statsbidragsgivningen och kontakterna med kommunerna och andra huvudmän visar, att enighet ingalunda råder om önskvärdheten av utbildad och kompetent personal på daghem. Tvärtom framför huvudmännen i stor utsträckning den uppfattningen att det räcker med en föreståndare med föreskriven utbildning och att det för övriga anställda inte erfordras särskild utbildning.»

Jag har fäst mig vid detta uttalande, som kommer från den myndighet som väl känner till hur förhållandena är. Detta med kompetenskrav måste alltså vara något för socialstyrelsen så vä-

sentligt, att man inte vill göra avkall på det. Då vi helt delar den uppfattningen är det anledningen till att vi från vårt håll velat knyta statsbidragen, som nu är förhållandet, till anställda med kompetens.

Jag skall inte heller nu ta upp någon debatt om förvärvsavdragen, statsrådet Lindström, men jag måste, helt kortfattat bemöta vad statsrådet sade om att de verkliga kostnaderna varierar och att om förvärvsavdrag medgavs till fulla beloppet skulle detta komma att medföra orättvisor. Som sagts så oändligt många gånger från vårt håll är ju det förhållandet i och för sig inte märkligare än när det gäller ortsavdragen, avdrag som vi får göra på våra skattsedlar för resekostnader, för böcker eller vad det kan vara. Progressiviteten i beskattningen medför ju variationer. Låt mig ta ett exempel för att belysa hur mycket mer en hög inkomsttagare måste tjäna än en person med lägre inkomst för att kunna förvärva samma vara.

Om en person har så hög marginalskatt som 65 procent och skall köpa en vara för låt mig säga 35 kronor, måste vederbörande först förtjäna 100 kronor. Därifrån avgår 65 kronor i skatt. Kvar är 35 kronor att köpa varan för. Men om en person med en skatt på 25 procent skall köpa samma vara — den kostar alltså 35 kronor — behöver han bara förtjäna 48 kronor. Skatten blir 12 kronor och han har 36 kronor kvar.

Jag förstår alltså inte hur man kan säga att dessa förvärvsavdrag leder till orättvisor.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen 1 a) av herr Virgin m. fl.; samt 3:o bifall till reservationen 1 b) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Stöd till barnstugor m. m.

Källstad begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Källstad votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. I) i statsutskottets utlåtande nr 88 antager reservationen 1 a) av herr Virgin m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 1 b) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för nej-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 38 ja och 72 nej, varjämte 102 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 88, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 b) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 76 nej, varjämte 31 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 2 a) av herr Virgin m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 2 b) av fröken Elmén och herr Källstad; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Källstad votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. II) i statsutskottets utlåtande nr 88 antager reservationen 2 a) av herr Virgin m. fl., röstar

Ja;

Stöd till barnstugor m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 2 b) av fröken Elmén och herr Källstad.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 38 ja och 37 nej, varjämte 136 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 88, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 a) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 151 ja och 40 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 3 a) av herr Virgin m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 3 b) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Källstad votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. III) i statsutskottets utlåtande nr 88 antager reservationen 3 a) av herr Virgin m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 3 b) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 44 ja och 70 nej, varjämte 98 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given

Stöd till barnstugor m. m.

varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 88, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 b) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 60 nej, varjämte 37 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV och V

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 11

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till universitetssjukhusen m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde fredagen den 17 innevarande maj.

§ 12

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtande nr 110 skulle uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 95 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 13

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1963 den 15 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1963—1966 efter herrar R. V. Persson och P. V. Åsbrink, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter, dels en suppleant för återstående delen av valperioden 1962—1965 efter herr Gösta Tore Edvin Bengtsson, som av sagt sig uppdraget att vara suppleant för den förut av riksdagen valde fullmäktigen i riksbanken, herr Karl Emil Ahlkvist; och befunnos efter valens slut ha blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1963—1966:

herr Persson, Ragnar Valdemar,
ledamot av första
kammaren *med 48 röster*,
herr Åsbrink, Per Valfrid,
riksbankschef *med 48 röster*;

suppleant för herr Persson, R. V.:

herr Bengtsson, Gösta Tore Edvin,
ledamot av andra
kammaren *med 48 röster*;

suppleant för herr Åsbrink, P. V.:

herr Vilhelmsson, Edvard Emanuel,
sekreterare med 48 röster;

suppleant för herr Ahlkvist, K. E.:

för återstående delen av valperioden
1962—1965:

herr Nilsson, Elis Birger,
ledamot av andra
kammaren med 46 röster.

Olof Nilsson Oscar Malmborg
Gustaf Elofsson Carl Eskilsson

År 1963 den 15 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1963—1966 efter herrar A. W. Strand och K. T. Fredriksson, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1963—1966:

herr Strand, Axel Wilhelm,
förste vice talman i
första kammaren med 47 röster,
herr Fredriksson, Karl Torsten,
ledamot av andra
kammaren med 47 röster;

suppleant för herr Strand, A. W.:

herr Nilsson, Ernst Hjalmar,
ledamot av första
kammaren med 47 röster;

suppleant för herr Fredriksson, K. T.:

fru Holmqvist, Anna Mary Sylvia,
ledamot av andra
kammaren med 47 röster.

Olof Nilsson Oscar Malmborg
Gustaf Elofsson Carl Eskilsson

År 1963 den 15 maj sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag

att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av val av en ledamot i styrelsen för riksdagsbiblioteket under återstående delen av valperioden 1961—1965 efter herr A. H. Munktell, som avlidit, jämte en suppleant; och utsågs härvid till

ledamot:

herr Braconier, Jean,
ledamot av andra
kammaren med 47 röster;

suppleant:

herr Gustafsson, Gustaf Einar,
ledamot av andra
kammaren med 47 röster.

Olof Nilsson Oscar Malmborg
Gustaf Elofsson Carl Eskilsson

Protokollen lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de verkställda valen.

§ 14

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 210, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående övergång till högertrafik, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.49 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson